

การดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้าน ในตำบลป่าแงะ อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย
EXISTANCE OF TRADITION LIQOUR IN PANGAE SUBDISTICT
PADATE DISTRICT CHIANGRAI PROVINCE

เดชาวุฒิ เชื้อนรอบ

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สำนักวิชา ศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2555

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแงะ อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย
EXISTANCE IN TRADITION LIQOUR AT PANGAE SUBDISTICT
PADATE DISTRICT CHIANGRAI PROVINCE

นายเดชาวุฒิ เชื้อนรอบ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สำนักวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2555

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแงะ อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย
EXISTANCE OF TRADITION LIQOUR IN PANGAE SUBDISTICT
PADATE DISTRICT CHIANGRAI PROVINCE

เดชาวุฒิ เชื้อนรอบ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
2555

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย ปัญญาดี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน)

.....กรรมการ

(ดร. พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง)

.....กรรมการ

(ดร. อภิสม อินทรลาวัณย์)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จทางการศึกษาในครั้งนี้ ได้รับความช่วยเหลือและกำลังใจจากหลาย ๆ ฝ่าย ที่ทำให้เกิดความพยายาม และความอดทน จนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่องการดำรงอยู่ของ เหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอด ความรู้ ในสาขาวัฒนธรรมศึกษา ทำให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ เข้าใจ และสามารถนำมาเป็นพื้นฐานใน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน ที่กรุณารับ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้การช่วยเหลือตั้งแต่จุดเริ่มต้น ในการแนะแนวทาง ติดตามกระตุ้น สร้างกำลังใจ จนทำให้ผู้ศึกษาคำเนินการการในทุกส่วนแล้วเสร็จสมบูรณ์ รองศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย ปัญญาดี, อาจารย์ ดร. พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, อาจารย์ ดร.อภิสม อินทรลาวัณย์ ที่ กรุณาเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยคณาจารย์ที่กล่าวมาทั้งหมด ได้สละเวลาอันมีค่าใน การให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข เพื่อปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณผู้บริหาร และพนักงานเทศบาลตำบลป่าแะ ผู้นำชุมชนทุก หมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่ฝ่ายงานเวชปฏิบัติชุมชน โรงพยาบาลป่าแะ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลป่าแะ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหลายร้อง คณะกรรมการบริหารกองทุนระบบ หลักประกันสุขภาพตำบลป่าแะ กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน ทั้ง 9 แห่งในตำบลป่าแะ และพี่น้อง ประชาชนตำบลป่าแะทุกท่าน ที่ได้เอื้อเฟื้อเวลา ในการตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ การช่วยประสานงานในการเก็บข้อมูล รวมถึงงบประมาณที่ใช้เป็นทุนในการศึกษาในครั้งนี้ จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอให้ท่านนิสงค์จากงานวิจัยฉบับนี้ จงคล้อยตามให้ประชาชนที่มีความ สนใจในการหาทางออกในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดสุขภาวะที่ดี จงประสบความสำเร็จด้วยดี

เดชาวุฒิ เชื้อนรอบ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย
ชื่อผู้เขียน	เดชาวุฒิ เชื้อนรอบ
หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง“การดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้าน ในมุมมองทางวัฒนธรรม การผลิต และการจำหน่าย และ 2. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้าน ในมุมมองทางวัฒนธรรม การบริโภค ใช้เครื่องมือในการศึกษาเป็นแบบสัมภาษณ์, แบบสอบถาม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยมีประชากรกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 300 คน, กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน จำนวน 9 คน ใน 15 ประเด็นสำคัญ

ผลการศึกษาพบว่า การผลิตเหล้าพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยมีพื้นฐานของภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง สู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การผลิตเหล้าพื้นบ้านมีแบบแผน ในการผลิตอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การเลือกข้าว การทำแป้งเหล้า การหมักข้าว และการต้มกลั่น มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นสินค้าที่ประชาชนสามารถผลิตได้และถูกต้องตามกฎหมาย ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2546 ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมสรรพสามิต ในลักษณะสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด โดยต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมาย ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน มีการนำเทคโนโลยีใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพ ในขณะเดียวกันก็มีการหาวิธีในการลดต้นทุนการผลิต การลดระยะเวลาการผลิต เพื่อให้ได้จำหน่ายเร็วขึ้น ด้วยราคาที่ถูกลงกว่าวิธีเก่า หาซื้อง่ายในหมู่บ้าน จึงทำให้เหล้าพื้นบ้านดำรงอยู่ได้ตราบเท่าทุกวันนี้

และจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าเหล่าพื้นบ้าน มีบทบาทสำคัญมากในการดำรงชีวิตของประชาชนได้แก่ การเป็นองค์ประกอบทางพิธีกรรม เป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นของต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมเยือน และในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การดื่มเหล้าพื้นบ้านถูกจำกัดในกลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี แต่สามารถซื้อขายได้ ในกรณีที่ผู้ใหญ่เรียกใช้ ในช่วงเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ จะเป็นช่วงที่ประชาชนใช้โอกาสนี้ในการดื่มกิน โดยมีการสร้างบรรทัดฐานว่าเจ้าภาพหรือเจ้าของบ้านจะต้องเตรียมการต้อนรับด้วยเหล้าไม่ให้ขาดตกบกพร่อง มิเช่นนั้นจะทำให้เสียหน้า ซึ่งในปัจจุบัน ในวิถีชีวิตของคนในชนบทไทย โดยเฉพาะเหล่าพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่ผลิตโดยประชาชน เพื่อการบริโภคของประชาชน

คำสำคัญ: เหล้าพื้นบ้าน/การดำรงอยู่/วัฒนธรรม

Thesis Title	Existence of Domestic Liquor in Pangae Subdistrict Padate District Chiangrai Province
Author	Dechawut Khueanrob
Degree	Master of Art (Cultural Studies)
Advisor	Asso.Prof.Dr. Preecha Upayokin

ABSTRACT

The purpose of this study is to explain the traditional product of Thai domestic liquor in Pangae subdistrict, Padate District, Chiang Rai Province. The objectives are (1) the existing of domestic liquor in terms of production and distribution (2) the existing of domestic liquor in relation to cultural drinking. The research design was conducted by using in-depth interview, interview questionnaire, and participant observation. The target population composed of three groups; 300 respondents, 9 domestic liquor makers, and 15 key informants.

The findings revealed that domestic liquor has long been accepted as a historically cultural product. Based on local Thai wisdom, domestic liquor is a cultural heritage transferring from generation to generation. Producing techniques of domestic liquor are mainly composed of several steps with traditional style and expertise such as rice selection, fermenting with yeast, and distilling process as well. Thai domestic liquor became legally product in 2003 under the responsibility of The Excise Department. The domestic liquor product was established as a community business such as community cooperation, local enterprise under the government regulations and laws. Almost all producers have been changed and developed some modern equipment to improve quality of their community products. Some techniques were used in order to reduce cost of investment, duration of product, and marketing. The price of domestic liquor is

cheaper than other whisky found in the common market. In terms of the sustainability, domestic liquor will be needed not only the drinkers but other customers to find it easily in the villages. Domestic liquor products are always available in the area of study.

The research also found that domestic liquor has played a very important role in the everyday life of the Thai local people. Liquor is used for ceremony, worship, ritual, and social activities. Thai people use alcohol as a component of ceremony and to welcome guests. It is the fact that drinking liquor is not allowed children under 18 years old to sell or to buy. At present, it is also found that adults or old persons may ask their kids to buy from the retail shops. During the New Year period, people spent their times for eating and drinking. It is believed that without alcohol means nothing. Domestic liquor must be well prepared by the host, if not; this may make them lose their faces. This current situation reflects the rural life of Thai people who maintain drinking alcohol particular the domestic liquor, as a traditional culture, which made by the villagers and for the villagers.

Keywords: Domestic Liquor/Existance/Culture

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(6)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	5
1.5 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 ทบทวนวรรณกรรม และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 ความหมายของคำว่า “เหล้า” และ “เหล้าพื้นบ้าน”	6
2.2 เกษฏรวิทยาของเหล้า	8
2.3 ประวัติศาสตร์สากลของเหล้า	9
2.4 แนวคิดทางทฤษฎีในการศึกษา	30
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
3 ระเบียบวิธีวิจัย	53
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	53
3.2 พื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง	53
3.3 การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง	54
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	55
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
3.6 การจัดการข้อมูล	57
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	57
4 ผลการศึกษา	59
4.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของตำบลป่าแะ	59
4.2 วัฒนธรรมการผลิตเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ	61
4.3 วัฒนธรรมการบริโภคเหล้าพื้นบ้านของประชาชนตำบลป่าแะ	105
5 สรุป และอภิปรายผลการศึกษาวิจัย	140
5.1 สรุปผลการศึกษา	140
5.2 อภิปรายผล	141
5.3 ข้อค้นพบใหม่	144
5.4 ข้อเสนอแนะทั่วไป	146
5.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	147

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รายการอ้างอิง	149
ภาคผนวก	153
ภาคผนวก ก แบบสอบถามกลุ่มคนดื่มเหล้าที่บ้าน	154
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตเหล้าที่บ้าน	166
ประวัติผู้เขียน	168

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.1 จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนในเขตพื้นที่ เทศบาลตำบลป่าแฉะ	60
4.2 ต้นทุนการผลิตเหล้าพื้นบ้าน โดยคำนวณจากการต้มกลั่นเหล้า 1 ตัง	104
4.3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และอายุ	125
4.4 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพและรายได้ต่อเดือน	126
4.5 จำนวนและร้อยละของอายุที่กลุ่มตัวอย่าง เริ่มดื่มเหล้าพื้นบ้านเป็นครั้งแรก	127
4.6 จำนวนและร้อยละของระยะเวลาที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านมาจนถึงปัจจุบัน	127
4.7 จำนวนและร้อยละของโอกาสในการดื่มเหล้าพื้นบ้าน	128
4.8 จำนวนและร้อยละของความถี่ในการดื่มเหล้าพื้นบ้านในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา	129
4.9 จำนวนและร้อยละของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทอื่น ที่ดื่มนอกจากเหล้าพื้นบ้าน	130
4.10 จำนวนและร้อยละของการคิดที่จะเลิกดื่มเหล้าพื้นบ้าน และเหตุผล ที่เลิกไม่ได้	130
4.11 ระดับความคิดเห็นต่อความหมายทางวัฒนธรรมของเหล้า	131
4.12 ระดับความคิดเห็นต่อเหล้าพื้นบ้านที่มีผลต่อสุขภาพ	133
4.13 ระดับความคิดเห็นต่อเหล้าพื้นบ้านกับความเชื่อทางวัฒนธรรม	134
4.14 ระดับความคิดเห็นต่อเหล้าพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม	135
4.15 ระดับความคิดเห็นต่อเหล้าพื้นบ้านกับพิธีกรรม	136
4.16 ระดับความคิดเห็นต่อคุณสมบัติของเหล้าพื้นบ้าน	136
4.17 ระดับความคิดเห็นต่อเหล้าพื้นบ้านกับสังคมจิตวิทยา	137
4.18 ระดับความคิดเห็นต่อเหล้าพื้นบ้านกับมาตรการทางสังคม	138

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	4
4.2 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแฉะ	62
4.3 ข้าวท่อน	79
4.4 การล้างทำความสะอาดข้าว	80
4.5 การแช่ข้าว	80
4.6 การนึ่งข้าว	81
4.7 การผึ่งข้าวให้เย็น หลังจากนึ่งสุกแล้ว	81
4.8 สมุนไพรที่ใช้ในการทำแป้งเหล้า	82
4.9 การคลุกเคล้าส่วนผสมทำแป้งเหล้า	83
4.10 แป้งเหล้าที่ปั้นแล้ววางบนหล้าคา	83
4.11 ใช้ผ้าห่มคลุมบ่มแป้งเหล้าไว้ 1 คืน	83
4.12 การตากแป้งเหล้าให้แห้ง	84
4.13 แป้งเหล้า เปรียบเทียบกับเหรียญสิบบาท	84
4.14 การตำแป้งเหล้า	85
4.15 การดักข้าวใส่ถังหมัก	85
4.16 การชั่งน้ำหนักข้าว	86
4.17 การผสมแป้งเหล้าหมักข้าว	86
4.18 การหมักข้าว	86
4.19 ถังหมักข้าว	87
4.20 น้ำหมักข้าวที่ครบกำหนดการหมัก	87
4.21 หม้อต้มเหล้าแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน	88

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
4.22 การเติมน้ำหมักข้าวใส่หม้อต้ม	80
4.23 การประกอบรางริน	80
4.24 การเติมน้ำเย็นใส่กระทะ	80
4.25 การใช้เตี๋ยหมอนึ่งรดรอยต่อหม้อต้ม	90
4.26 การต่อสายยางเข้ากับถังรองรับน้ำเหล้า	91
4.27 การเปลี่ยนน้ำในกระทะ	91
4.28 ตักสำเหล้าออกจากหม้อต้ม	92
4.29 รดรับซื้อสำเหล้าถึงโรงต้มเหล้า	92
4.30 หม้อต้มเหล้าแบบเทคโนโลยีใหม่	93
4.31 บ่อน้ำเย็นกลั่นเหล้า	93
4.32 เทน้ำเหล้าลงในหม้อต้ม	94
4.33 ต่อท่อไอน้ำลงบ่อน้ำเย็น	94
4.34 การดูแลเติมเชื้อเพลิง	94
4.35 แกลลอนรองรับน้ำเหล้า	95
4.36 ถังกรองน้ำเหล้า	95
4.37 การแช่น้ำเหล้าให้เย็นก่อน	96
4.38 การกรองน้ำเหล้า	96
4.39 Alcoholometer	97
4.40 การวัดระดับดีกรีแอลกอฮอล์	97
4.41 ระดับการอ่านค่าดีกรี	97
4.42 ถังบรรจุน้ำเหล้ารอจำหน่ายที่โรงต้มเหล้า	99

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
4.43 การรินเหล้าจำหน่าย	99
4.44 เหล้าและกลั้วเกล็ดเตรียมไว้ให้ลูกค้าชิมก่อนซื้อ	99
4.45 เหล้าบรรจุถุงพลาสติก	100
4.46 เหล้าบรรจุขวดน้ำพลาสติก	100
4.47 เหล้าบรรจุขวดเครื่องดื่มชูกำลัง	100
4.48 บัญชีเงินเชื่อลูกค้าที่ถูกบันทึก	101
4.49 ป้ายเชิญชวนให้ซื้อด้วยเงินสด	101
4.50 การเตรียมขวดก่อนบรรจุน้ำเหล้า	102
4.51 เหล้าบรรจุขวดติดอากรแสตมป์	102
4.52 เหล้าวางจำหน่ายในร้านค้าชุมชน	102
4.53 เจ้าภาพในงานบริการเสิร์ฟเหล้าเพื่อนบ้าน ที่มาช่วยงาน	107
4.54 เหล้าในขบวนแห่นาค	107
4.55 การต้อนรับแขกที่มาร่วมงานด้วยอาหารและเหล้า	108
4.56 เหล้าเป็นรางวัลแก่นักวิ่งในงาน	109
4.57 การเลี้ยงเหล้าในงานศพ	112
4.58 การขึ้นบ้านใหม่ อยู่เฮือนเย็น	112
4.59 เหล้าในพิธีสู่ขวัญผู้ใหญ่นบ้าน	113
4.60 การร้องรำทำเพลงในงานแสดงความยินดี	113
4.61 เหล้าในการตกปูนเนื้อ	114
4.62 เหล้าในงานรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ	115
4.63 เหล้าในขบวนแห่ผ้าป่า	116

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
4.64 การเต้นรำร้องเพลงในงานผ้าป่าศิษย์เก่า	116
4.65 การแข่งเรือประเพณี	117
4.66 เหล้าในกองเชียร์การแข่งขันเรือ	117
4.67 เหล้าในงานฉลองพัทยศในวัด	118
4.68 เหล้าในพิธีสู่ขวัญ	119
4.69 พิธีเลี้ยงผีสวนลำไย	120
4.70 การสังสรรค์หลังการเลี้ยงผี	121
4.71 เหล้าในพิธีเลี้ยงเจ้าที่รถไถ	121
4.72 วงเหล้าหลังเลิกงานเกษตรกรรม	122
4.73 ลาบดิบ กับแก้มเหล้า	122
4.74 ส้าเนื้อดิบกับแก้มเหล้า	123
4.75 วงเหล้าลาบ ส้า	123
4.76 วงเหล้าลาบปลา	124

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการสำรวจข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2550 พบว่า ประชากรไทยกว่า 15 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด คัดเลือกและเครื่องคัมนที่มีแอลกอฮอล์เป็นประจำ เป็นเพศชายประมาณ 13 ล้านคน และหญิง 2 ล้านคนส่วนใหญ่อายุ 15 ปีขึ้นไปเครื่องคัมนที่ประชากรนิยมคัมนมากที่สุดคือเบียร์ รองลงมาคือเหล้าขาว และเหล้าผสมโดยผู้คัมนเบียร์มีจำนวน 7,015,907 คน คิดเป็นร้อยละ 45.67 ของผู้บริโภคนเหล้าทั้งหมดรองลงมาคือผู้คัมนเหล้าขาวหรือเหล้ากลั่นชุมชน 6,016,624 คน คิดเป็นร้อยละ 39.17 ตามด้วยผู้คัมนเหล้าสีหรือไทย 1,642,786 คน คิดเป็นร้อยละ 10.69 และเหล้าสีหรือต่างประเทศ 324,198 คน คิดเป็นร้อยละ 2.11 ยาดองเหล้า 203,309 คน คิดเป็นร้อยละ 1.32 ไวน์กลลเลอร์ 64,265 คน คิดเป็นร้อยละ 0.42 ไวน์หรือแชมเปญ 35,519 คน คิดเป็นร้อยละ 0.23 เหล้าหมักพื้นบ้าน 24,417 คน คิดเป็นร้อยละ 0.16 เหล้าจีนเซียงซุน 18,581 คน คิดเป็นร้อยละ 0.12 ตามลำดับ จากผลวิจัยที่ผ่านมาพบว่า แม้รัฐบาลจะขึ้นภาษีสรรพสามิตเหล้าและเบียร์ ก็พบว่าประชากรยังบริโภคเครื่องคัมนที่มีแอลกอฮอล์เช่นเดิมโดยเฉพาะเบียร์และเหล้าขาว ซึ่งยังเป็นเครื่องคัมนที่มีแอลกอฮอล์ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550)

เหล้าพื้นบ้าน เป็นเครื่องคัมนแอลกอฮอล์ประเภทหนึ่ง ที่เป็นที่ยนิมของประชาชนที่มีรายได้น้อยในเขตชนบท ได้แก่กลุ่มที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เดิมการผลิตเหล้าพื้นบ้านถูกจัดให้เป็นเครื่องคัมนแอลกอฮอล์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ที่เรียกว่า “เหล้าพื้นบ้าน” โดยการดูแลตรวจสอบของเจ้าหน้าที่สรรพสามิต ซึ่งจะมีการอนุญาตให้ผลิตได้เฉพาะงานบุญในหมู่บ้านเท่านั้นได้ (อดิสรณ์ หลายชูไทย, 2544) แต่ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 ได้มีการยกเลิก พระราชบัญญัติเหล้า พ.ศ. 2493 โดยอนุญาตให้ประชาชนรวมกลุ่มกันในรูปแบบสหกรณ์ สามารถผลิตเหล้าพื้นบ้านได้อย่างเสรีและถูกต้องตามกฎหมาย แต่ไม่มีกฎหมายใด ๆ รองรับ หรือควบคุมกำกับ เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการผลิตจากผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน หรือจำหน่ายในกลุ่มเล็กๆ กลายเป็นการผลิตเพื่อการจำหน่ายในเชิงธุรกิจเป็นหลัก ภายหลังกลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านที่เคยรวมกลุ่มสหกรณ์

ยกเลิกการจดทะเบียนในรูปแบบสหกรณ์ หันมาตั้งเป็นวิสาหกิจผู้ผลิตเห็ดฟ้านบ้านแห่งประเทศไทย และรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อความอยู่รอด เพราะชาวบ้านไม่ถนัดเรื่องระบบบัญชี และแข่งขันกับผู้ผลิตกลุ่มนายทุนใหญ่ทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ไม่ไหว จนผู้ผลิตรายเล็กที่มีทุนน้อย ไม่สามารถดำเนินการต่อได้

ผู้ผลิตเห็ดฟ้านบ้านบางรายได้นำเอาวัตถุดิบพืชบางชนิด เช่น สารเคมีกำจัดวัชพืช, สารเคมีกำจัดแมลง (ยาฆ่าแมลง) และผงซักฟอกเป็นต้น ผสมหรือเติมลงไปในกระบวนการผลิต เพื่อช่วยเร่งให้เกิดแอลกอฮอล์เร็วขึ้น และเชื่อกันว่าจะทำให้ได้ปริมาณเห็ดฟ้านบ้านเป็นทวีคูณ มีดีกรีสูง ใส มีกลิ่นฉุนจัดและมีรสขำ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ววัตถุดิบพืชต่าง ๆ ที่ผู้ผลิตเห็ดฟ้านบ้าน ผสมหรือเติมลงไปนั้นมิได้ช่วยให้เห็ดฟ้านบ้านที่กลั่นได้เป็นเช่นนั้น หากแต่เป็นเพราะวัตถุดิบพืช และฤทธิ์ของวัตถุดิบพืชที่ปลอมปนอยู่ในเห็ดฟ้านบ้านนั่นเองที่ทำให้ผู้บริโภคมีความรู้สึกดังกล่าว วัตถุดิบพืชที่ผู้ผลิตตั้งใจผสมหรือเติมลงไปในกระบวนการผลิต โดยหวังแต่ผลประโยชน์ มิได้ตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภค ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภคอย่างยิ่ง (กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, 2531) ผลกระทบทั้งหมดจึงตกอยู่ที่ผู้บริโภค คือคนดื่มเห็ดฟ้านบ้าน การผลิตที่มีความเสี่ยงต่อความปลอดภัย และตรวจสอบไม่ได้ ไม่มีผู้ดูแลเพราะนอกจากจะได้รับอันตรายจากพิษของเห็ดโดยตรงแล้ว ยังอาจจะได้รับวัตถุดิบพืชอื่นๆ ที่ปลอมปนอยู่ในเห็ดฟ้านบ้าน นั้น ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง

ผู้ศึกษาเป็นคณะทำงานในการจัดทำแผนสุขภาพชุมชนระดับตำบล ของกองทุนระบบหลักประกันสุขภาพตำบลป่าแะ มีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอป่าแะ จังหวัดเชียงราย ประเด็นของการดื่มเห็ดฟ้านโดยกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลป่าแะ พบว่าจากการสำรวจทั้งหมด 1,777ครัวเรือน มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คนในครัวเรือน ดื่มเห็ดฟ้านทั้งหมด 1,140 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.15 นั่นคือครัวเรือนมากกว่าครึ่งหนึ่งของตำบล หรือ สองในสามของพื้นที่ ในจำนวนนี้มีประชาชนที่มาจากทุกกลุ่มคน ทุกอาชีพ ตั้งแต่ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักการเมืองท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อสม. เกษตรกร คนรับจ้าง คนมีโรคประจำตัวที่หมอสั่งห้ามดื่มเห็ดฟ้าน ทุกเพศ ทุกวัย ยกเว้นเด็กเล็ก และพบว่าผู้ป่วยเข้ารับการบำบัดด้วยโรคจิตเภท ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่ดื่มเห็ดฟ้านทั้งหมด และทั้งหมดก็เป็นเห็ดฟ้านบ้านด้วย ซึ่งพื้นที่ตำบลป่าแะ มีผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดด้วยโรคดังกล่าวในโรงพยาบาลป่าแะ ในปี 2553 รวมทั้งหมด 15 ราย ซึ่งในนี้ยังไม่นับรวมผู้ป่วยอีกจำนวนมากที่ไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัด (โรงพยาบาลป่าแะ, 2553) ประกอบกับพบว่าในพื้นที่ตำบลป่าแะ มีโรงผลิตเห็ดฟ้านบ้านทั้งหมด 9 แห่ง จากทั้งหมด 18 แห่ง ในอำเภอป่าแะ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตที่มากที่สุดในอำเภอป่าแะ (สำนักงานเกษตรอำเภอป่าแะ, 2553)

จากสถานการณ์ดังกล่าว กลุ่มทีมงานเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทั้งโรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลป้าแะ และคณะกรรมการบริหารกองทุนสุขภาพตำบลป้าแะ ต่างก็มองว่าประเด็นดังกล่าวเป็นปัญหามานาน และจะเรื้อรังมากขึ้นต่อไปในอนาคต อีกทั้งยังมีความเป็นห่วงเด็กและเยาวชน ที่จะเจริญรอยตามวิถีปฏิบัติ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ และสังคม ด้วยการที่ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคม ซึ่งที่ผ่านมาไม่มีแนวทางใดที่จะสามารถบรรเทาให้ประชาชนลดการดื่มเหล้า หรือจัดการปัญหาที่มีสาเหตุมาจากการดื่มเหล้าได้

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษา จะเน้นการศึกษาเฉพาะเหล้าพื้นบ้าน เพราะเหล้าพื้นบ้านสามารถผลิตกันเองได้ในหมู่บ้าน มีราคาถูก หาซื้อง่าย และแทรกซึมอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของคนในชนบท ทุกวันและทุกกิจกรรม ประกอบกับมีผลกระทบต่อสุขภาพมากกว่าเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ชนิดอื่น ๆ ด้วยคิกริที่สูงตั้งแต่ 40 ดีกรี และมีความเสี่ยงสูงในการได้รับวัตถุดิบพิษเจือปนในกระบวนการผลิตจนเป็นสาเหตุของการเกิดโรคต่อร่างกาย ประกอบกับการควบคุมดูแลโดยรัฐผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ในการกำหนดมาตรการทางกฎหมาย ในการควบคุมทั้งการผลิต และการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน นั้นแทบจะไม่เกิดผล จากการทบทวนวรรณกรรมแล้วพบว่า ที่ผ่านมามีองค์กรหน่วยงานต่างๆของภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องในการรณรงค์ให้คนลด ละ เลิกดื่มเหล้า ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นที่จะหามาตรการทางสังคมในการลดพื้นที่ ลดเวลา ให้คนดื่มเหล้า ลด ละ และเลิกดื่มเหล้าให้ได้ ซึ่งความสำเร็จนั้นเกิดขึ้นได้เพียงบางคนบางชุมชนเท่านั้น และไม่เกิดความยั่งยืน และจะถูกจัดการโดยกลุ่มคนไม่ดื่มเหล้า ซึ่งมองว่าเหล้าเป็นปัญหาทั้งหมด ต้องหาทางจัดการปัญหาเหล้าให้หมดไปจากสังคม และพยายามหาทุกวิถีทางที่จะจำกัดการดื่มให้สำเร็จ ขาดการค้นหาและนำข้อมูลพื้นฐานที่เป็นมุมมองทางด้านวัฒนธรรม อันเป็นวิถีชีวิตของประชาชนที่มีเหล้าเข้าไปมีบทบาทสำคัญความความคิดเห็น ของคนดื่มเหล้าเป็นเพียงข้ออ้าง ที่ไร้เหตุผล แต่ในมุมมองของผู้ศึกษา กลับมองว่าวิถีคิดของคนดื่มเหล้า รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชนที่มีเหล้าเข้ามาเป็นบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตในแต่ละวัน มีความน่าสนใจว่า ทั้ง ๆ ที่เหล้าไม่ได้มีผลดีต่อสุขภาพ แต่ทำไมยังคงดำรงอยู่ได้ トラบเท่าทุกวันนี้ได้ และควรที่จะมีการศึกษาอย่างเป็นระบบแบบแผน ซึ่งนอกจากจะทำให้เราเข้าใจแล้ว หากมีการนำมาวิเคราะห์ อภิปรายแล้วนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในสังคม เป็นการเปิดโอกาสเพื่อช่วยกันในการทบทวนว่าจริงแท้ เหมาะสมหรือไม่อย่างไร เป็นการหาทางออกที่มาร่วมกัน ทั้งคนดื่ม และไม่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย ครอบครัว และสังคม

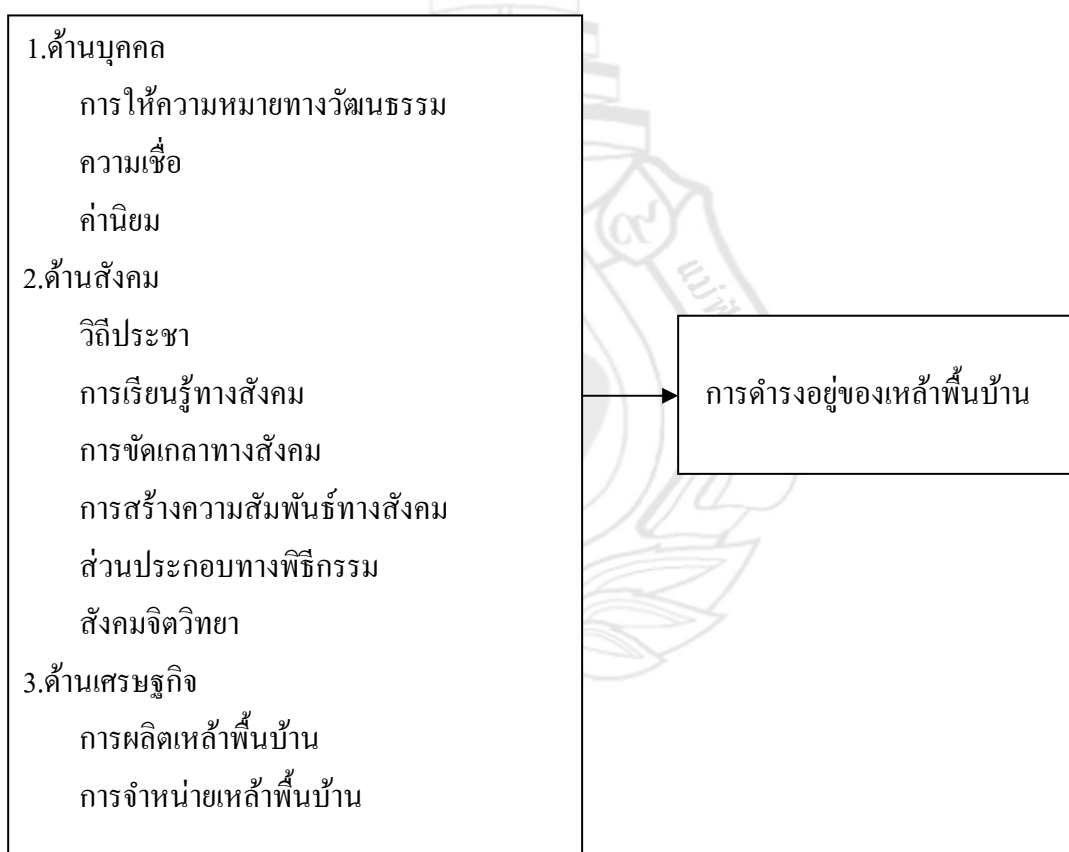
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การดำรงอยู่ของเหล่าพี่น้อง ในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านฝาง จังหวัด เชียงราย มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1.2.1 เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของเหล่าพี่น้อง ในมุมมองทางวัฒนธรรมการผลิต และการจำหน่าย

1.2.2 เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของเหล่าพี่น้อง ในมุมมองทางวัฒนธรรมการบริโภค

1.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีแนวคิดในการมุ่งเน้น ที่จะค้นหามุมมองทางวัฒนธรรม ของ การผลิตเหล้าพื้นบ้าน การจำหน่าย และการบริโภค รวมถึง วิธีคิด ของคนดื่มเหล้าพื้นบ้าน อันเป็น ปัจจัยแห่งการดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้านจากอดีตถึงปัจจุบันได้

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา

1.4.1 ได้ทราบถึงวิธีคิดของคนดื่มเหล้าพื้นบ้าน ที่ทำให้วัฒนธรรมการดื่มเหล้ายังคงดำรง อยู่ได้ในสังคมชนบทจากอดีตถึงปัจจุบัน

1.4.2 ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลง ในวัฒนธรรมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน

1.4.3 เป็นองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน องค์กร หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในการรณรงค์ ลด ละ เลิก การดื่มเหล้า ที่จะนำไปใช้ในการหาแนวทางในการลดผลกระทบต่อสุขภาพ และสังคมจากการดื่ม เหล้าพื้นบ้าน

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตประชากร

กลุ่มประชากรที่ศึกษา เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านฝาง จังหวัด เชียงราย เท่านั้น

1.5.2 ขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษานี้ ใช้พื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดเชียงราย เท่านั้น

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 เหล้าพื้นบ้าน หมายถึง เหล้าที่ได้จากการหมักข้าวแล้วด้มกลั่น มีความเข้มข้นของ แอลกอฮอล์ ตั้งแต่ 40 ดีกรี ขึ้นไป ผลิตโดยกลุ่มผู้ผลิตในพื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านฝาง จังหวัด เชียงราย

1.6.2 ดีกรี หมายถึง ระดับความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ที่มีอยู่ในเหล้า

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้าน ในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มีการทบทวนวรรณกรรม และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

2.1 ความหมายของคำว่า “เหล้า” และ “เหล้าพื้นบ้าน”

2.2 เกษัตริย์ของเหล้า

2.3 ประวัติศาสตร์สากลของเหล้า

2.4 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งจะได้นำมาใช้เป็นฐานกำหนดแนวทางการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของคำว่า “เหล้า” และ “เหล้าพื้นบ้าน”

เหล้า หรือ สุรา หมายถึง เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (ชนิดเอทิล) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การทำเหล้าอาศัยยีสต์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กชนิดหนึ่งซึ่งเปลี่ยนน้ำตาลให้เป็นแอลกอฮอล์ ดังนั้น อะไรที่มีน้ำตาลก็สามารถทำเหล้าได้ทั้งสิ้น เมื่อทำจากน้ำตาลของต้นตาลก็เรียกน้ำตาลเมา ทำจากน้ำตาลขององุ่นก็เรียกไวน์ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์ยังรู้จักใช้เชื้อรา (บางชนิด) เปลี่ยนแป้งให้เป็นน้ำตาลได้ เช่น ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ ก็เอามาทำเหล้าได้ จึงมีการทำสาโท น้ำข้าว อุ กระแช่ และเมื่อต้องการให้มีฤทธิ์แรงขึ้น ก็นำเอาไปกลั่น จากนั้นจะกินเลยหรือไปหมักไปบ่มอย่างไรก็ได้ทั้งนั้น

เหล้าพื้นบ้าน คือเหล้าประเภทหนึ่งที่ผลิตโดยชาวบ้าน ด้วยกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน และตามวัตถุดิบที่มีในชุมชนท้องถิ่น คนไทยใช้ข้าวเป็นวัตถุดิบหลักในการทำเหล้า ส่วนใหญ่ใช้ข้าวเหนียวพันธุ์พิเศษชนิดหนึ่ง เช่น ข้าวเจ้า ข้าวโพด หรือข้าวฟ่าง ในท้องถิ่นที่มีน้ำตาลมากจะใช้น้ำตาลจากต้นตาลหรือจากต้นมะพร้าวเป็นวัตถุดิบ เรียกว่าน้ำตาลเมา การคัดชนิด และ

คุณภาพของวัตถุดิบมีส่วนสำคัญในการกำหนดรสชาติของเหล้าคิงเหล้า (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยยัง รุจนเวท, 2548, หน้า 83)

กระบวนการผลิตเริ่มต้นจากการนึ่งข้าวให้สุก เป็นการฆ่าเชื้อต่าง ๆ ที่ปะปนมากับข้าวและข้าวที่สุกแล้วก็ถูกย่อยสลายเป็นน้ำตาลและแอลกอฮอล์ได้ง่ายขึ้น แล้วนำไปใส่เชื้อหมัก เชื้อที่ใช้หมักกับข้าว คนไทยทำขึ้นในรูปของลูกแป้งขนาดประมาณปลายหัวแม่มือ ซึ่งลูกแป้งจะมีส่วนผสมของข้าวเหนียวกับพืชสมุนไพรหลายชนิด แตกต่างไปตามแต่ละท้องถิ่น พืชสมุนไพรเหล่านี้ได้แก่ หอม กระเทียม ข่า คีปรี พริก เจตมูลเพลิงแดง ตะไคร้ โศไม่รู้อุ้ม รากข่อย เทียนทั้งห้า ได้แก่เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนคาคักแต่น) และคองคิง เป็นต้นพืชสมุนไพรเหล่านี้มีสรรพคุณในการบำรุงธาตุ ขับลม บางชนิดมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ส่วนฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา สามารถต้านเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และยีสต์ได้ เชื้อหมักที่อยู่ในลูกแป้งมาจากธรรมชาติ อาจจะมีอยู่ในอากาศหรือปะปนมากับส่วนประกอบสมุนไพรที่ใช้ทำลูกแป้ง สมุนไพรเหล่านี้ ด้านหนึ่งให้เชื้อหมักที่ต้องการมีชีวิตอยู่ได้ อีกด้านหนึ่งต่อต้านการเจริญเติบโตของเชื้อที่ทำให้เกิดการบูดเน่า ส่วนข้าวเหนียวที่ใส่ลงไปในการปั้นลูกแป้งนอกจากช่วยให้ส่วนประกอบต่าง ๆ เกาะเป็นก้อนแล้วยังเป็นอาหารสำหรับเชื้อหมักในลูกแป้ง เมื่อทำลูกแป้งได้ครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งต่อไปก็นำเอาลูกแป้งเก่าเป็นส่วนผสมเพื่อทำลูกแป้งชุดใหม่ แล้วนำลูกแป้งไปบดให้ละเอียด นำไปคลุกเคล้ากับข้าวที่นึ่งสุกและเย็นลงดีแล้ว หมักส่วนผสมในตุ่ม หรือโอ่งน้ำ เป็นเวลา 5-7 วัน เพื่อให้ยีสต์เปลี่ยนน้ำตาลให้เป็นแอลกอฮอล์ เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนนี้กรองเอากากข้าวออก (ไปใช้เลี้ยงหมู) ก็จะได้เหล้าแช่ขุ่นขาว ที่เรียกว่าน้ำขาวหรือสาโท ซึ่งมีรสหวาน แต่เมื่อหมักนานยิ่งขึ้นน้ำตาลก็ถูกเปลี่ยนเป็นแอลกอฮอล์มากขึ้น รสหวานจะน้อยลงและเปอร์เซ็นต์แอลกอฮอล์จะเพิ่มขึ้น ขั้นตอนต่อไป คือ กระบวนการกลั่น คือการต้มน้ำให้เป็นไอน้ำ แล้วให้ไอน้ำไปกระทบกับความเย็นเพื่อกลั่นตัวกลับคืนเป็นหยดน้ำอีกครั้งหนึ่งของเหลวต่าง ๆ มีจุดเดือดที่อุณหภูมิที่ไม่เท่ากัน แอลกอฮอล์มีจุดเดือดต่ำกว่าน้ำ เมื่อต้มสาโท ในตอนแรก ๆ จะได้ไอน้ำของสาโทที่มีปริมาณแอลกอฮอล์มาก แล้วลดลง จนท้ายที่สุดจะเป็นไอน้ำของน้ำอย่างเดียว ดังนั้นเหล้าที่กลั่นได้ในขวดแรก ๆ จะมีความแรงมาก อาจถึง 60 ดีกรี แล้วค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ จึงต้องมีการนำเหล้าทุกขวดที่ต้มกลั่นได้มาผสมกัน เพื่อเฉลี่ยความเข้มข้นของระดับแอลกอฮอล์ให้มีระดับระหว่าง 30-40 ดีกรี เหล้าที่ได้จากการต้มกลั่นนี้ สามารถเก็บไว้ได้นาน ๆ โดยไม่บูดเน่า เพราะมีปริมาณแอลกอฮอล์สูง และสามารถนำไปจำหน่ายให้ผู้บริโภคนำไปบริโภคตามวัตถุประสงค์ต่อไป (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยยัง รุจนเวท, 2548, หน้า 86-88)

2.2 เกษัชวิทยาของเหล้า

แอลกอฮอล์เป็นของเหลว ใส ระเหยได้ง่าย ละลายน้ำได้ดี มีกลิ่นเฉพาะตัวและติดไฟง่าย แอลกอฮอล์เป็นสารประกอบอินทรีย์ที่ประกอบไปด้วยคาร์บอน ไฮโดรเจน และออกซิเจน มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง ความรุนแรงของการออกฤทธิ์ขึ้นอยู่กับปริมาณของแอลกอฮอล์ที่มีอยู่ในกระแสโลหิต แอลกอฮอล์ที่รับประทานได้ คือ แอลกอฮอล์ชนิดเอทิล (Ethyl Alcohol) ส่วนแอลกอฮอล์ชนิดอื่นรับประทานไม่ได้ เป็นพิษต่อร่างกายทำให้ปวดหัว ตาพร่า จมบอดและเสียชีวิต

เมื่อดื่มเหล้าเข้าไปผ่านกระเพาะอาหารไปสู่ลำไส้เล็ก แอลกอฮอล์ในเหล้าจะถูกดูดซึมเข้าสู่กระแสโลหิตและกระจายไปทั่วร่างกาย เมื่อรับประทานอาหารมาก่อนแอลกอฮอล์ใช้เวลา 1 ชั่วโมง จึงจะถูกดูดซึมไปถึงระดับสูงสุดในเลือด แต่ถ้าดื่มเหล้าในขณะที่ท้องว่าง แอลกอฮอล์ใช้เวลาถูกดูดซึมสู่ระดับสูงสุดในเลือดเพียง 30 นาที ถึง 2 ชั่วโมง แอลกอฮอล์ในร่างกายถูกกำจัดโดยตับเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 95 ที่เหลือถูกขับออกทางลมหายใจ ปัสสาวะ เหงื่อ อุจจาระ น้ำนม และน้ำลาย

แอลกอฮอล์มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง ผู้ที่ดื่มเหล้าในปริมาณไม่มาก จะรู้สึกผ่อนคลาย เนื่องจากแอลกอฮอล์ไปกดจิตได้สำนึกที่คอยควบคุมตนเอง ทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น แต่ถ้าดื่มมากแอลกอฮอล์จะกดสมองบริเวณอื่น ๆ ทำให้เสียการทรงตัว พูดไม่ชัด และหมดสติ

แอลกอฮอล์ทำให้หลอดเลือดขยายตัว เกิดการสูญเสียความร้อนจากร่างกาย แอลกอฮอล์ในปริมาณมากทำลายเยื่อหุ้มกระเพาะอาหารทำให้เกิดอาการอักเสบและเป็นแผลในกระเพาะอาหารได้ แอลกอฮอล์ยังมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ผู้ที่ดื่มเหล้าจึงปัสสาวะบ่อย สูญเสียน้ำและรู้สึกกระหายน้ำมากในเวลาต่อมา พลังงานที่ได้จากเหล้ามักทำให้ผู้ดื่มไม่รู้สึกลอยากอาหาร ดังนั้น ผู้ที่ดื่มเหล้าเป็นประจำจึงอาจขาดสารอาหารได้ ที่สำคัญแอลกอฮอล์ทำให้เกิดความเสียหายที่เนื้องอ ดับ คนดื่มเหล้าจึงมีโอกาสเป็นตับอักเสบมากกว่าคนไม่ดื่ม และอาจเป็นโรคตับวายได้ (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขง รุจนเวท, 2548 ,หน้า 84-85)

2.3 ประวัติศาสตร์สากลของเหล้า

การค้นหาค้นหาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเด็นที่สนใจ ช่วยสนองความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแทนการคาดเดา หรือความเชื่อที่ปราศจากหลักฐาน เป็นบันทึกประสบการณ์ของมนุษยชาติที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาเพื่อเป็นบทเรียน ช่วยให้เกิดความรักความภาคภูมิใจในชาติ มีความตระหนักในคุณค่าของมรดกด้านต่าง ๆ ช่วยให้อ่านและเข้าใจในเรื่องราวของโลก และเรื่องของเพื่อนมนุษยชาติที่กว้างขวางออกไป ฝึกให้คนรู้จักใช้เหตุผลในการพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ช่วยในการทำนายอนาคต (www.pojjamansk.exteen.com) ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเหล้า จะทำให้รู้จักเหล้า อันจะเป็นพื้นฐานในการเข้าใจ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเหล้า ดังต่อไปนี้

2.3.1 ประวัติศาสตร์เหล้า แห่งโลกตะวันตก

ณ นครคอร์โดบา (Cordoba) เมืองหลวงแห่งอาณาจักรอันดาลูเซีย (Andalusia) ของชาวอาหรับ (ปัจจุบันคือทางตอนใต้ของประเทศสเปน) เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาและเผยแพร่เทคนิคในการผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ใช้วิธีการที่คล้ายกับการกลั่น เริ่มจากกระบวนการทำให้น้ำร้อนกลายเป็นไอ แล้วทำการควบแน่นจนเกิดเป็นหยดน้ำ เพื่อแยกส่วนผสมที่บริสุทธิ์ออกมา หลักการนี้เป็น การกลั่นเบื่องต้น ซึ่งต่อมาช่วงศตวรรษที่สี่ ก่อนคริสตกาล จากบันทึกของชาวเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) กล่าวว่าหลักการนี้มีไว้เพื่อทำน้ำหอม หรืออริสโตเติล ชาวกรีก เคยบันทึกไว้เมื่อน้ำน้ำทะเลมาต้มกลั่น ไอน้ำที่ได้กลับไม่มีรสเค็ม แต่ที่นครคอร์โดบา ชาวอาหรับโบราณ นำมาใช้ในการกลั่นเหล้าไวน์ เกิดจาก จาบีร์ อิบ เฮยยาน เป็นบิดาแห่งวิชาเคมี ที่คิดค้นเครื่องกลั่นออกมาได้ดี สมบูรณ์แบบในขณะนั้น เพื่อให้ให้นักเคมีในยุคต่อ ๆ มาใช้ในการกลั่นไวน์ หลังจากนั้นความรู้เหล่านี้ก็ได้ถ่ายทอดจากภาษาอาหรับมาเป็นภาษาละติน

ช่วงศตวรรษที่ 12 มิเชล ชาร์เลอนัส นักเล่นแร่แปรธาตุชาวอิตาลี ศึกษาค้นคว้าจากตำราอาหรับเกี่ยวกับการกลั่น โดยบันทึกไว้ว่า "เมื่อนำไวน์ที่มีฤทธิ์แรง 4 ส่วนมาผสมกับเกลือ 3 ส่วน แล้วนำไปกลั่นในภาชนะปกติ จะได้ของเหลวที่ลุกไหม้ติดไฟ เมื่อนำไปใกล้ไฟ "จึงมักเรียกของเหลวนี้ว่า อควาร์เดนส์ (Aqua Ardens) หมายถึง "น้ำที่ลุกไหม้ติดไฟ" ด้วยความร้อนแรงในรสของไวน์นี้ ทำให้ผู้ที่ได้ลิ้มรสกลั่นไวน์ลงไปในคอ เกิดอาการระงุ่มระงวย มีความสุข ช่วย

บำบัดรักษาโรคได้อย่างแพร่หลาย ในตำราการแพทย์ในภาษาละติน บันทึกไว้ในชื่อ อควาวิไต (Aqua Vtae) หมายถึง "น้ำเพื่อชีวิต" แต่ชาวสกอตจะเรียกอควาวิไตว่า อูสเก เบตา (Uisge Beatha) ที่เป็นที่มาของคำว่า "วิสกี" (Whisky) และพื้นที่อื่น ๆ ในยุโรปจะเรียกอควาวิไตนี้ว่า "เบรนดี้ไวน์" (Branntwein) ตามภาษาเยอรมัน ส่วนในอังกฤษจะเรียกว่า "บรันดีไวน์" (Brandywine) หรือ "บรันดี" (Brandy) มีฉายาว่า "ไวน์แห่งเผ่า"

ช่วงศตวรรษที่ 13 ศาสตราจารย์อาร์นัลด์ แห่งวิลลาโนวา ของโรงเรียนแพทย์เมือง มอนเปลิเยร์ ฝรั่งเศส ได้เขียนบันทึกไว้ว่า "น้ำเพื่อชีวิตที่แท้จริงนั้น จะค่อย ๆ รินไหลออกมาทีละหยด หลังจากที่ได้กลืนซ้าแล้วซ้าเหล่า ถึงสามหรือสี่ครั้ง จะได้แก่นไวน์ ที่เราเรียกว่า อควาวิไต ช่างเป็นชื่อที่เหมาะสมกับน้ำแห่งความเป็นอมตะนี้ยิ่งไร มันช่วยยืดอายุ ช่วยจัดของเหลวที่เป็นโทษ กระตุ้นหัวใจ และรักษาความอ่อนเยาว์ไว้"

ศตวรรษที่ 15 อควาวิไต เปลี่ยนฐานะจาก ยา เครื่องดื่มทางการแพทย์มาเป็นเครื่องดื่มเพื่อการสังสรรค์ มีการพิมพ์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการทำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เกิดขึ้นเมื่อปีค.ศ. 1478 และแพร่หลายไปทั่วในช่วงปี ค.ศ. 1500

เหล้าในประเทศในแถบตะวันตก ได้แก่ ประเทศในทวีปยุโรป และทวีปอเมริกา แบ่งออกได้หลายประเภท โดยในที่นี้จะจัดกลุ่มออกตามรูปแบบการดื่ม มีทั้งหมด 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเหล้าที่สามารถดื่มได้ทันที เรียกว่า "Ready to Drink (RTD)" เครื่องดื่มสำเร็จพร้อมดื่ม ไม่ต้องผสมปรุงแต่งให้ยุ่งยาก เช่น สเปย์ไวน์คูลเลอร์ บาร์คาดีบรีสเซอร์ วอดก้าครุยเซอร์ หรืออาจจะรวมถึงพวก ไวน์ บรันดี คอนยัค เปียร์ ด้วยก็ได้ เพราะสามารถดื่มได้เลยเช่นกัน
2. กลุ่มเหล้าที่ต้องมีการเตรียมการก่อนดื่ม (Prepared Beverage) เป็นเหล้าที่นำมาผสมปรุงแต่ง หรือผสมก่อนดื่ม ได้แก่ เหล้าวิสกี เหล้ารัม เหล้าอิน เหล้าเตกีล่า เหล้าลิเคียวร์ ผสมเป็นเครื่องดื่มค็อกเทล
3. กลุ่มเหล้าที่นิยมดื่มก่อนอาหาร (Aperitif) เป็นเหล้าที่นิยมดื่มเพื่อดับกระหาย หรือเรียกน้ำย่อย ดื่มกินก่อนการกินอาหาร เช่นเหล้าเวอร์มูท เหล้าบิตเตอร์ เหล้าอนิช
4. กลุ่มเหล้าที่นิยมดื่มหลังอาหาร (Digestif) เป็นเหล้าที่มักมีรสหวาน นิยมดื่มหลังอาหาร เพื่อช่วยในการย่อยอาหาร ที่เรียกว่า เหล้าหวาน เช่น เหล้าลิเคียวร์
5. กลุ่มเหล้าที่นิยมดื่มได้ทุกเมื่อทุกเวลา (Spirits) เป็นเหล้าที่นิยมดื่มได้ทุกโอกาส เพื่อการสังสรรค์ เป็นกลุ่มเหล้ากลั่น ที่เรียกว่า เหล้าสปีริต ได้แก่ เหล้าบรันดี เหล้าวิสกี เหล้ารัม เหล้าอิน เหล้าวอดก้า เหล้าเตกีล่า เหล้าแอล-เดอ-วิก

ในบรรดาเหล้าทั้งหมด เหล้าในกลุ่ม Spirit เป็นเหล้าที่คนนิยมดื่มกันทั่วโลก เพราะที่เป็นเหล้าที่สามารถเลือกดื่มได้ทุกโอกาสทุกเมื่อ ตามต้องการ เกิดจากการนำวัตถุดิบไปหมัก แล้วกลั่นเป็นเหล้าออกมา เรียกว่า Distilled Beverages หรือ Spirits ที่มีแอลกอฮอล์ผสมอยู่ในตัวได้จากการกลั่นออกมาจากพืชหรือผลไม้ โดยเฉพาะพวกเมล็ดข้าว ดิกรีแอลกอฮอล์จะเริ่มตั้งแต่ 35 ดิกรี ซึ่งการกลั่น เหล้ามีการเริ่มต้นตั้งแต่ หลักฐานที่ค้นพบ ในยุคสมัย บาบิโลเนีย (Babylonia) แถบอาณาจักรเปอร์เซีย มีการต้มเครื่องดื่ม โดยใช้หม้อต้มที่เรียกว่า "Alembic" ทำเครื่องดื่มที่เรียกว่า "เบียร์" ในปัจจุบัน ภายหลังเบียร์เข้าไปเผยแพร่ในอียิปต์ เริ่มมีการต้มเบียร์กันมากขึ้น เพื่อมาเชื่อปรับให้ดิกรีสูงขึ้นบ้าง เก็บได้นานขึ้น โดยหมักใส่ไว้ในไหดิน ใช้ผ้าคลุม เวลาจะดื่ม จะใช้หลอดที่มาจากต้นกก เจาะแล้วดูดกินจากไห จนกระทั่งจักรวรรดิโรมันเข้าครอบครองอียิปต์ นำเบียร์กลับไปเผยแพร่ในแถบยุโรป (โรมัน) แต่ในยุโรปไม่นิยมปลูกข้าว ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตเบียร์ จึงมีกลุ่มนักบวช ทดลองทำเครื่องดื่มเลียนแบบเบียร์ โดยเปลี่ยนจากข้าวมาเป็น "องุ่น" ได้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตัวใหม่ที่เรียกว่า "ไวน์" หลังจากนั้นเริ่มมีการเผยแพร่วิธีการทำเหล้าไวน์ไปในพื้นที่ประเทศฝรั่งเศส สเปน อังกฤษ โปรตุเกส และเยอรมัน ซึ่งภายหลังเยอรมัน มีการคิดค้นเครื่องต้มกลั่นได้สำเร็จสมบูรณ์แบบ เป็นชาติแรกในแถบนี้ โดยพัฒนามาจากหม้อต้มเหล้าของอังกฤษ ซึ่งนักบวชชาวสก็อตแลนด์เป็นผู้ทดลองนำมาใช้กลั่นเหล้า จึงเกิดเป็น เหล้ากลั่นขึ้นมา นั่นคือนำเบียร์หมักกลั่น ได้เป็นวิสกี้ และนำไวน์หมักมากลั่น ได้เป็นบรั่นดี ต่อมาภายหลังมีการทดลองเปลี่ยนวัตถุดิบที่ใช้ในการหมักทำเหล้าเป็น พืชหรือผลไม้อื่น ๆ ทำให้ได้เหล้าหรือเหล้ากลั่น หลายชนิดเพิ่มมากขึ้น ได้แก่

1. เหล้าบรั่นดี (Brandy) เป็นเหล้าที่ทำมาจากองุ่น มีระดับดิกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 35-50 ดิกรี กรรมวิธีการผลิต เริ่มต้นจากการหมักองุ่นแล้วนำมาต้มกลั่น เหล้าบรั่นดี แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) Cognac ถือว่าเป็นราชาแห่งบรั่นดี (King of Brandy) ส่วนใหญ่จะผลิตจากเมืองคอนยัคในประเทศฝรั่งเศส เป็นเหล้าที่ผลิตจากองุ่นที่ปลูกในอาณาเขต Charente เท่านั้น และจะมีใบรับรอง “I Accquit Jaune Dor” ติดตราที่ขวด กรรมวิธีการผลิตจะกลั่นออกมาเป็นสีขาว และหมักบ่มไวน์ถึงไม้โอ๊ค และเก็บไวน์ในห้องใต้ดินอย่างน้อย 5 – 10 ปี ผ่านการกลั่นถึง 2 ครั้ง

2) Armagnac ถือว่าเป็นราชินีแห่งบรั่นดี (Queen of Brandy) เป็นเหล้าที่ผลิตจากองุ่นที่ปลูกในอาณาเขตกาสโคนี เมือง Armagnac มีกรรมวิธีการผลิตที่พิถีพิถัน ในการคัดเลือกองุ่นที่ใช้ผลิต และหมักบ่มในถังไม้โอ๊คที่ได้ชื่อว่า Hart of Oak และกลั่น 1 ครั้ง มีสีเหล้าค่อนข้างดำ

2. เหล้าจิน หรือเหล้าจิน (Gin) เป็นเหล้าที่ทำมาจากข้าวบาร์เลย์ผสมกับผล Juniper Berry และสมุนไพรต่างๆ ประเทศต้นตำรับที่คิดค้นผลิตขึ้นมา คือ ชาวคัตซ์ ประเทศโปแลนด์ เหล้าจินเป็นเหล้าที่มีสีขาวใส มีกลิ่นหอมรากลไม้และสมุนไพร ไม่มีรสหวาน

เหล้าจิน แต่เดิมเป็นเหล้าพื้นฐานของประเทศฮอลแลนด์ มีปริมาณคิกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 35 - 47 คิกรี กลั่นมาจากข้าวบาร์เลย์ ผสมกับผล Juniper Berry ที่เป็นไม้พุ่มที่มีกลิ่นหอม และมีอยู่มากในทวีปยุโรป), เครื่องเทศ และสมุนไพรต่างๆ โดยที่น้ำมันที่กลั่นได้จากผล Juniper Berry ได้จากการคิดค้นของเภสัชกรชาวคัตซ์ (ฮอลันดา) ประเทศฮอลแลนด์ ชื่อ Dr. Sylvius เมื่อปี ค.ศ. 1660 และใช้ชื่อเครื่องดื่มชนิดนี้ว่า “ Genivre ” (เป็นภาษาฝรั่งเศส แปลว่า ผล Juniper Berry) แต่ต่อมาประเทศอังกฤษโดยพฤตินัยไปผลิตเอง ช่วงแรกเรียกชื่อว่า Durch Courage และต่อมาเรียกว่า “ Giniva ” ต่อภายหลังมาเรียกเหลือแค่ “ Gin ” และเผยแพร่ในยุโรปตะวันตก ช่วงศตวรรษที่ 16 มี หลายประเทศที่ผลิต คือ ประเทศอังกฤษ , แคนาดา , ฮอลแลนด์ แต่นิยมดื่มกันมากในประเทศอังกฤษ

เหล้าจิน เป็นเหล้ายา โดยกลั่นมาจากการหมักกากน้ำตาลของเกรน, เมล็ดธัญพืช (พวก เมล็ดข้าวโพด, เมล็ดข้าวบาร์เลย์, เมล็ดข้าวไรย์ และเมล็ดข้าวอื่น ๆ) หมักผสมกับผล Juniper Berry และเครื่องเทศสมุนไพรต่างๆ จากนั้นนำไปกลั่นซ้ำ ซึ่งเครื่องเทศสมุนไพรต่างๆ ที่ใช้ผลิต ได้แก่ เปลือกส้ม (Orang Peel) ให้กลิ่นหอม และรสซ่า ๆ เม็ดผักชี (Anise) ทำให้กลิ่นหอมยั่วชวนชวนใจ เม็ดยี่ห่วย (Caraway) เป็นยากระตุ้นพลัง ช่วยขับเลือดขับลม หวายเทศ (Caramus) เป็นยาอายุวัฒนะ ออร์ริส (Orris) ต้นลานที่มีรากหอม และเป็นยาแก้โรคสารพัดชนิด โกงุ่นน้ำเต้า (Rhubarb) เป็นยารักษาโรคไต ถั่วอัลมอนด์ (Almond) เมล็ดถั่วกลิ่นหอม คาลัมบา (Calamba) รากไม้ขมชนิดหนึ่ง ที่ใช้เป็นยารักษาโรค Juniper Berry ลูกต้นสนสีน้ำเงิน รสเผ็ดและหอมหวาน เป็นส่วนผสมหลัก ที่ทำให้เหล้าจินมีกลิ่นหอมกว่าเหล้าตัวอื่น

3. เหล้ารัม (Rum) เป็นเหล้าที่ทำมาจากกากน้ำตาลอ้อย (Molasses) มีการผลิตมากในแถบประเทศทะเลแคริบเบียน (Caribbean) ได้แก่ประเทศคิวบา จาไมกา เปอโตริโก ตรินิแดด บาร์บาโดส มีกลิ่นหอม มีระดับคิกรีแอลกอฮอล์ ระหว่าง 35 - 40 คิกรี

เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับเหล้ารัม มีอยู่ว่า ช่วงที่มีการผจญภัยของ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส หลังจากที่เขาได้เดินทางไปยังหมู่เกาะต่าง ๆ ในแถบทวีปอเมริกาใต้ แล้วนำดินอ้อย มาทดลองปลูกในหมู่เกาะ เวสต์ อินดีส (West Indies) หรือหมู่เกาะอินเดียตะวันตกได้เป็นผลสำเร็จ เพื่อผลิตน้ำตาลทราย แต่ผลพลอยได้ที่ได้จากการผลิตน้ำตาล คือ กากน้ำตาลจากอ้อย เรียกว่า โมลาส (Molasses) นั้น ได้ถูกนำมาผลิตเป็นเหล้ารัมในเวลาต่อมา เนื่องจากมีผู้สังเกตเห็นว่า กากน้ำตาลเหล่านี้ เกิดการหมัก

บ่มตัวเองขึ้นตามธรรมชาติ และพัฒนาวิธีการผลิตจนได้ออกมาเป็นเหล้ารัม ในปัจจุบันนี้เรียกว่า “รัมเบลลิยม” (Rumbellion) หรือเหล้ารัม

4. เหล้าเตกิล่า หรือเหล้าตากิวล่า (Tequila) เหล้าเตกิล่าเป็นเหล้าพื้นเมืองของประเทศเม็กซิโก มีปริมาณดีกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 38-40 ดีกรี กลั่นมาจากต้นกระบองเพชรพันธุ์ Agave Azul ในประเทศไทยเรียกว่า “ต้นดอกโคม” คล้ายกับต้นป่านศรนารายณ์ เดิมทีในยุคที่โคลัมบัสชาวสเปน ได้ค้นพบทวีปอเมริกานั้น ก็มีพืชชนิดนี้ด้วย แต่เรียกชื่อว่าต้น Maguey ต่อมานักพฤกษศาสตร์ชาวสวีเดน เปลี่ยนเรียกชื่อใหม่เป็นต้น อะกาเว่ (Agave) โดยปกติแล้วต้นอะกาเว่นี้จะปลูกกันมากในแถบพื้นที่ ที่ใกล้ทะเลทรายในประเทศเม็กซิโกเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะลำต้นจะคล้ายกับต้นปะระแต่มีขนาดใหญ่กว่ามาก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 60-90 เซนติเมตร เปลือกหนา มีหัวฝังอยู่ใต้ดิน ใบเป็นแผ่นหนาสีเขียวอมม่วงอ่อน เรียวยาว ปลายแหลม มีหนามเล็กอยู่รอบ ๆ ใบ ใบเรียงตัวขึ้นมาเป็นกอ ส่วนภายในแกนหัวจะมีน้ำหล่อเลี้ยงสีน้ำตาล มีรสหวาน เรียกว่า น้ำบลูอะกาเว่ (Blue Agave) ที่นำมาใช้หมักบ่มกลั่นเป็นเหล้าเตกิล่า มีรสเผ็ด กลิ่นหอม

เหล้าเตกิล่า ถือกำเนิดมานานกว่า 1,000 ปีแล้ว (ตั้งแต่ ค.ศ. 250-300) ในทวีปอเมริกาใต้ โดยเฉพาะในประเทศเม็กซิโกแถบบริเวณที่ติดกับทะเลทราย โดยในสมัยนั้นชาวแอซเทคส์ (Aztecs) ชนเผ่าพื้นเมืองอินเดียนที่อาศัยอยู่ในประเทศเม็กซิโกก่อนหน้านี้ที่ชาวสเปนจะมาล่าอาณานิคม เป็นผู้คิดค้นเหล้าเตกิล่าชนิดนี้ขึ้นมาเรียกว่า เหล้าปัลกกี (Pulque) โดยนำเอาต้นอะกาเว่มาหมักบ่มทำเหล้าพื้นเมืองที่มีรสร้อนแรง กลิ่นหอมฉุน นิยมดื่มกินกันในงานเลี้ยง งานรื่นเริงต่าง ๆ จนกลายเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา จนกระทั่งในศตวรรษที่ 16 ประมาณปี ค.ศ. 1521 ที่โคลัมบัสค้นพบทวีปอเมริกา จากนั้นประเทศสเปนก็ได้ยึดประเทศเม็กซิโกเข้าเป็นหนึ่งในประเทศอาณานิคมของตน และได้มีการพัฒนาวิธีการต้มกลั่นเหล้าแบบสมัยใหม่ ทำให้เหล้าพื้นเมืองกลายเป็นที่นิยมดื่มมากขึ้น และในปี ค.ศ. 1945 เหล้าเตกิล่าก็ส่งออกจำหน่ายไปทั่วโลกครั้งแรก

6. เหล้าวอดก้า (Vodka) หรือ Wodka มาจากภาษารัสเซีย คำว่า "Zhiznennia Voda" แปลว่า "Water of Life" หมายถึง สายน้ำแห่งชีวิตเป็นเครื่องดื่มเพื่อชีวิต เหล้าวอดก้าเป็นเหล้าที่ทำมาจากข้าวบาร์เลย์ผสมกับมันฝรั่งต่าง ๆ รสชาติร้อนแรง บาดคอ ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่มีรส มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ ระหว่าง 35 - 180 ดีกรี ประเทศที่เป็นต้นตำรับในการผลิตวอดก้า คือ รัสเซีย แต่ในปัจจุบันมี หลายประเทศที่ผลิตเหล้าวอดก้าออกมามากมาย เช่น ฟินแลนด์, อเมริกา, อังกฤษ, ฝรั่งเศส, ฮอลแลนด์ รวมถึงประเทศไทยด้วย (เหล้าวอดก้าของรัสเซีย และโปแลนด์ นิยมดื่มเพื่อแก้ความหนาวเย็น) วอดก้าเป็นเหล้าที่มีสีขาวใส รสชาติร้อนแรง ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่มีรส เรียกว่า "Neutral Spirt" เป็นเหล้าที่มีความเป็นกลาง เหล้าวอดก้าผลิตจากการกลั่นมันฝรั่ง และข้าวสาลี

แล้วนำไปกรองเพื่อกำจัดกลิ่น และกรองผ่านถ่าน Charcoal เพื่อดูดกลิ่นและสี ทำให้ปราศจากสิ่งเจือปน

7. เหล้าวิสกี (Whisky, Whiskey) เป็นเหล้าที่ทำมาจากข้าวต่าง ๆ (grain) เช่น ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโพด ข้าวไรน์ เป็นต้น จากนั้นนำไปเก็บหมักบ่มในถังไม้โอ๊กต่อเพื่อให้ได้สี กลิ่น รสที่ดีขึ้น ก่อนจะนำมาบรรจุขวด อาจจะมีการปรุงแต่ง สี กลิ่น รส อีกครั้ง เพื่อให้ได้มาตรฐานตามความนิยมของผู้บริโภค สีเหลืองทอง รสนุ่ม กลิ่นหอม มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 35 – 45 ดีกรี เหล้าวิสกีมีวิธีการผลิต 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การทำมอลต์ (malting) เป็นขั้นตอนที่นำเมล็ดข้าว (grain) เช่น ข้าวบาร์เลย์ ตัดยอดรวงข้าวมาอบแล้วคั่วให้ละเอียด เพื่อให้ได้เป็นข้าวมอลต์ (Malt)

ขั้นที่ 2 การทำแมชซิ่ง (mashing) เป็นขั้นตอนที่นำข้าวมอลต์ที่ได้มาละลายคั่วกับน้ำ ซึ่งสารละลายที่ได้เรียกว่า วอร์ด (wort)

ขั้นที่ 3 การหมัก (fermenting) เป็นขั้นตอนที่เติมเชื้อยีสต์ (yeast) แล้วปล่อยให้เกิดการหมัก ได้แอลกอฮอล์เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 การกลั่น (distilling) เป็นขั้นตอนที่ทำการกลั่นเพื่อให้ได้วิสกีที่ดีตามต้องการ

ขั้นที่ 5 การบ่ม (maturing) เป็นขั้นตอนที่นำวิสกีที่ได้มาทำการบ่มในถังไม้โอ๊กเพื่อให้ได้วิสกีที่มีรสชาติดีขึ้น

การผลิตวิสกี นิยมนำข้าวมอลต์ที่ได้มาอบแห้งแล้วบดให้ละเอียดจนเป็นแป้ง แล้วนำไปหมักกับเชื้อยีสต์ คือ *S.Cereviceae* เมื่อหมักทิ้งไว้ระยะหนึ่งจะทำให้เกิดปฏิกิริยา เรียกว่า เฟอร์เมนเตชัน (fermentation) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาที่ยีสต์จะเปลี่ยนแป้งให้เป็นน้ำตาล และน้ำตาลจะถูกเปลี่ยนเป็นแอลกอฮอล์ (alcohol) ต่อจากนั้นนำไปกลั่น (distillation) โดยใช้ความร้อนสูง จะได้เหล้าวิสกีที่มีสีขาวใส และนำไปหมักบ่มต่อในถังไม้โอ๊ก เพื่อทำให้เหล้าวิสกีที่ได้มีสี กลิ่น และรสชาติดีขึ้น โดยนิยมหมักบ่มนานอย่างน้อยประมาณ 3 – 5 ปี นอกจากนี้เหล้าวิสกีที่มีการผลิตเหล้าโดยเอาเหล้าวิสกี หลายๆ ชนิด มาผสมกัน จนได้สี กลิ่น และรสเฉพาะตัว เรียกว่า เบลนด์วิสกี (Blended Whisky) ซึ่งเหล้าวิสกีที่นิยมดื่มกันมีอยู่ 4 ประเทศ คือ ประเทศสก๊อตแลนด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไอร์แลนด์

สก๊อตวิสกี (Scotch Whisky) เป็นเหล้าที่มีชื่อเสียง รู้จักกันเป็นอย่างดีไปทั่วโลก สก๊อตวิสกีได้กำเนิดมาบนที่ราบสูงของสก๊อตแลนด์มาช้านานแล้ว คำว่า “Whisky” เป็นรากศัพท์มาจากคำว่า ยูธ บีทฮา (Uisge beatha) ที่เป็นภาษาเกอลิก ภาษาที่เก่าแก่ของชาวเซลท์ (Celt) ในสก๊อตแลนด์ทางภาคเหนือที่ใช้พูดกัน และมีความหมายแปลได้ว่า “น้ำอมฤตแห่งชีวิต” เหล้าสก๊อตวิสกี คิดค้นโดย

นักบวชในศาสนาคริสต์ ในชนบทของประเทศอังกฤษมีการลักลอบดื่มเหล้าไวน์ดื่มกินกันเอง จนเป็นที่นิยมและแพร่หลายไปตามชนบท ส่วนชาวเมืองชาววังส่วนใหญ่ก็ยังสนใจแต่การดื่มไวน์ จนเหล้าทหารของประเทศอังกฤษได้มีโอกาสดื่มเหล้าสก๊อตวิสกี ก็ติดใจในรสชาติ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของสก๊อตวิสกี และมีการกลั่นด้วยเครื่องกลั่นที่ทันสมัย และถูกพัฒนามาโดยนักอุตสาหกรรมมืออาชีพนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1494 ทางภาคเหนือของประเทศสก๊อตแลนด์ (www.coctailthai.com)

2.3.2 ประวัติศาสตร์เหล้าแห่งโลกตะวันออก

2.3.2.1 เหล้าในจีนแผ่นดินใหญ่

เหล้ามีประวัติศาสตร์ยาวนานในประเทศจีน มีการกลั่นเหล้าขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ 5,000 ปีก่อน เหล้าเป็นเครื่องดื่มในชีวิตประจำวันและมีความผูกพันแนบแน่นอยู่กับการงานสังคมต่าง ๆ ของชาวจีน ไม่ว่าจะเป็นงานเทศกาล งานสังสรรค์ในหมู่ญาติสนิท มิตรสหาย งานมงคล หรือแม้แต่งานอวมงคล

ตำนานเล่าว่า เทพธิดาชื่อตี้ คือผู้ผลิตเหล้าขึ้นเป็นครั้งแรก โดยนำข้าวไปห่อด้วยใบหม่อน เมื่อหมักด้วยใบหม่อน เมื่อหมักจนเต็มที่แล้ว ก็มอบให้แก่จักรพรรดิชื่อวี่ บางตำนานเล่าว่า ตู๋คังเป็นผู้ผลิตเหล้าขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์เซี่ยครั้งแรกในขณะที่ตอนแกะตู้คังได้ค้นพบว่า ข้าวต้มที่บรรจุในกระบอกไม้ไผ่เป็นเวลาครึ่งเดือนได้กลายสภาพเป็นเหล้าที่ส่งกลิ่นหอมฟุ้ง และ ตู๋คัง ก็กลายเป็นอย่างอื่นชื่อเรียกหนึ่งของเหล้าในเวลาต่อมา ตู๋คังได้รับขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งเหล้า ตำนานเล่าว่าเขาสูญเสียดวงตาข้างขวาจากเหตุระเบิดระหว่างการทดลองใช้สาเหล้า ซึ่งเป็นที่มาของธรรมเนียมปฏิบัติก่อนลงมือดื่มเหล้าของคนบางท้องถิ่น ที่มักจุ่มนิ้วมือขวาลงในแก้วเหล้า แล้ววาดวงรีลงบนโต๊ะ พร้อมกับหยดลงตรงกลางวงรี เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนการคืนดวงตาให้แก่บิดาแห่งเหล้า

ชาวจีน รู้จักการกลั่นเหล้ามาตั้งแต่ 1,000 ปีก่อนคริสตกาล โดยการนำสาเหล้ามาใช้ในกระบวนการกลั่น เริ่มต้นด้วยการนึ่งข้าว อาทิ ข้าวเจ้า ข้าวบาเลย์ ข้าวสาลี และข้าวฟ่าง จนกลายเป็นแป้งเปียกเหนียวข้น หลังจากนั้นก็เติมสาเหล้าลงไปแล้วหมักจนแปรสภาพเป็นเหล้า ในที่สุดเหล้ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตของมนุษยชาติวัฒนธรรมการดื่มเหล้ากลายเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในคุณสมบัติทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เหล้าจีนโดยเฉพาะเหล้าเหมาไถนั้นก็เชกเช่นวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของจีนที่ยิ่งใหญ่ลึกซึ้ง และมีกำเนิดมายาวนานมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชีวิต และวัฒนธรรมทั้งหมดของมนุษยชาติ เหล้าจีนนับแต่อดีตกาลมาก็ได้แทรกซึมอยู่ในสังคมของมวลมนุษยชาติมาโดยตลอดตั้งแต่กษัตริย์ไปจนถึงสามัญชน เมื่อถึงวันเทศกาล

ฐานะสูงต่ำล้วนมีระบบกฎเกณฑ์ไม่ว่าทิศเหนือใต้ออกตกล้วนมีธรรมเนียมการคืบ
เกล้า ทุกหนทุกแห่งล้วนมีข้อต้องห้าม ส่วนภาษาต่างๆ ที่ใช้กับเกล้า เช่น ไห่ที่หมักเกล้าหม้อคืบ
เกล้าถึงบรรจุเกล้า กระบวยตักเกล้าหลอดคืบเกล้า กาสำหรับรินเหล้านอกจากนี้ยังมีธงป้ายปักหน้า
ร้านเกล้า เพลงเกี่ยวกับเกล้า เกมพนันคืบเกล้า ธรรมเนียมเกี่ยวกับเหล้างานเลี้ยงคืบเกล้าวัฒนธรรม
และธรรมเนียมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเกล้าเหล่านี้ได้แฝงไว้ซึ่งประวัติศาสตร์ที่สั่งสมมายาวนาน และ
ผสมผสานกับท่วงทำนองอันสมบูรณ์งดงามของยุคปัจจุบัน

1. เหล้าในพิธีบวงสรวง ในอดีตคนโบราณใช้เหล้าในการบวงสรวงสักการะต่อฟ้า
ดินภูเขา แม่น้ำ ราชสำนัก อาราม ตลอดจนบรรพบุรุษและดวงวิญญาณต่าง ๆ โดยเทเหล้าลงบนพื้น
ดิน หลังเสร็จสิ้นการสวดมนต์ แต่หากเป็นการบวงสรวง ต่อแม่น้ำก็มักเทเหล้าลงในพื้นน้ำ

3. เหล้าอายุวัฒนะ เหล้ามีสรรพคุณบำรุงสุขภาพ และทำให้อายุยืน ชาวจีนนิยมที่จะมอบเป็นของขวัญแก่ผู้สูงอายุ

4. เหล้าสร้างสิริมงคล ก่อนเริ่มดำเนินการก่อสร้างโครงการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้าน หรือการซ่อมแซมสะพานและถนน เหล้าและอาหารจะถูกนำมาเช่นไห่ ๗ บริเวณที่ทำการก่อสร้าง เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เทพเจ้าแห่งภูเขา และผืนดินขุ่นเคือง สำหรับช่างไม้ มักนิยมนำเหล้ามาเช่นไห่ ๗ เทพเจ้าหล่บ้น เพื่อช่วยให้ปกป้องให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่น

5. เหล้าสาบาน ในอดีตการตั้งสัตย์ปฏิญาณ สาบานตนมักนิยมใช้เลือดไก่ เลือดแพะ หรือเลือดที่เจาะจากนิ้วมือของคนที่จะสาบานร่วมกัน มาหยดลงในจอกเหล้า แล้วให้ทั้งสองฝ่าย ดื่ม เมื่อดื่มแล้วก็ถือเป็นการให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ทรยศหักหลังต่อกัน

นอกจากนั้นชาวจีน ยังมีมารยาทในการดื่มเหล้า ที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการดื่มเหล้า ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. การเคาะโต๊ะหลังจากที่ได้รับการเทเหล้า หรือเติมเหล้าลงในแก้วจากผู้ให้ เพื่อแสดงความมีมารยาท เป็นสัญลักษณ์แทนการขอบคุณ ซึ่งมีที่มาจากเมื่อครั้งที่จักรพรรดิเฉียนหลง เสด็จประพาสเจียงหนันเป็นการลับ ขันที่ต่างห้วนเกรงที่จะต้องนั่งร่วมโต๊ะกับพระองค์ เพื่อปกปิดไม่ให้คนอื่นรู้ฐานะที่แท้จริง ขันที่จึงใช้นี้ 3 นิ้ว เคาะกับโต๊ะ 3 ครั้ง แทนการคำนับ 3 ครั้ง และคุกเข่า 9 ครั้ง ภายหลังการกระทำเช่นนี้ได้แพร่หลายออกไปยังคนทั่วไป และกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการดื่มเหล้า

2. การดื่มอวยพร หากมีการดื่มอวยพรมาก็ต้องดื่มอวยพรกลับไป และควรดื่มรวดเดียวหมดแก้ว แล้วแสดงแก้วเปล่าให้อีกฝ่ายดูด้วย และเป็นธรรมเนียมที่จะต้องดื่มให้ครบ 3 แก้ว เป็นอย่างน้อย เรื่องนี้มีที่มาจากการนำเหล้ามาใช้ในพิธีเซ่นไหว้สักการะฟ้า ดิน และดวงวิญญาณต่าง ๆ ของบรรพบุรุษ

3. การดื่มลงโทษ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับคนที่มาร่ววมวงเหล้าคนหลังสุด ถือว่ามาช้า จะต้องถูกลงโทษด้วยการดื่มเหล้า 3 แก้ว

4. การกระตุ้นให้อีกฝ่ายดื่มเหล้า เมื่อเหล้าของแขกผู้มาเยือนหมดแก้ว เจ้าภาพจะรีบเติมทันที เพื่อแสดงการต้อนรับขับสู้ ยิ่งแขกดื่มมากเท่าไร เจ้าภาพยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น เพราะการดื่มถือเป็นการให้เกียรติเจ้าภาพ และในขณะที่เดียวกันถ้าแขกไม่ดื่มเลยเจ้าภาพก็จะรู้สึกเสียหน้า และถ้าแขกดื่มเหล้าไม่ได้ ก็สามารถขอร้องให้คนรอบข้างดื่มแทน หรือไม่ก็ขอร้องให้คนรอบข้างช่วยดื่มแทน หรือไม่ก็ขอดื่มชาแทนก็ได้ วิธีจะเป็นการไม่ทำให้เจ้าภาพผิดหวัง

5. การเสิร์ฟเหล้า 3 รอบ ถือว่าเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของงานเลี้ยงโต๊ะจีน โดยจะต้องเสิร์ฟเหล้าเรียงตามลำดับอาวุโสใน 2 รอบแรก หลังจากนั้น จึงจะสามารถเสิร์ฟได้ตามสะดวก ส่วนประเด็นที่เป็นทางการจะหยิบยกขึ้นมาคุยได้ ก็ต่อเมื่อเสิร์ฟเหล้าไปครบ 3 รอบแล้วเท่านั้น

6. การเล่นระหว่างการดื่มเหล้า

1) ทายนิ้ว มักเล่นกันตอนดื่มเหล้า แต่ละฝ่ายจะชูนิ้วขึ้นเป็นสัญลักษณ์ตัวเลขแล้วก็ทายผลรวมตัวเลขที่ได้จากการชูนิ้วของทุกฝ่าย ใครทายถูกเป็นผู้ชนะ ส่วนผู้แพ้ก็ต้องดื่มเหล้า

2) ส่งดอกไม้ ผู้เล่นคนหนึ่งถูกปิดตา แล้วก็จะมีการส่งดอกไม้ หรือวัตถุชิ้นเล็ก ๆ ไปรอบ ๆ จนกว่าผู้เล่นที่ถูกปิดตาจะพูดว่า “หยุด” หากดอกไม้อยู่ที่มือของผู้เล่นคนใด ผู้เล่นคนนั้น จะถูกทำโทษ

3) จับสลากตำนานเพลง หรือบทกวีบางท่อน จะถูกคัดลอกในกระดาษ หรือซีกไม้ ไม้ เพื่อใช้ทำเป็นสลาก แล้วนำไปบรรจุรวมกันในกระบอก เนื้อหาในสลากจะกำหนดว่าผู้เล่นคนใด ต้องดื่มเหล้า

4) โยนลูกเต๋า ให้ทุกคนโยนลูกเต๋า เพื่อดูแต้มตัดสินว่าใครคือผู้ชนะ

5) ทายจำนวน ของทานเล็กชิ้นเล็ก ๆ เช่นเม็ดบัว ถั่ว หรือเมล็ดแดงโม จะถูกกำไว้ในอุ้งมือ เพื่อให้อีกฝ่ายทายว่ามีจำนวนเท่าไร หรือทายว่าเป็นเลขคู่ หรือเลขคี่ หากทายผิดต้องเป็นฝ่ายดื่ม

6) ทายปริศนา โดยหัวข้อที่นำมาใช้ในการละเล่น ได้แก่วรรณคดี ปรัชญาวินิพนธ์ เพลง หรือปริศนาอื่น ๆ หากทายไม่ถูกต้องเป็นผู้ดื่ม

7) การร้องเพลง ชนพื้นเมืองบางท้องถิ่น มีประเพณีการร้องเพลงร่วมกันระหว่างเจ้าภาพกับแขกในระหว่างการดื่มเหล้า

ในเมืองจีน เหล้า คือ “ บ่อกำเนิดของยา” หากดื่มเป็นระยะจะช่วยกระตุ้นระบบการไหลเวียนของโลหิต และระบบการเผาผลาญอาหาร ทั้งยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงาน ระบบการย่อยอาหาร การจับคู่ระหว่างเหล้ากับยาอย่างถูกต้อง จะช่วยเพิ่มสรรพคุณในการรักษา และป้องกันโรคต่าง ๆ ได้ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้คนโบราณกลั่นเหล้าที่มีคุณสมบัติบำรุงสุขภาพ และช่วยให้มีอายุยืนโดยแช่ตัวยาในแอลกอฮอล์ หรือผสมตัวยาลงในกระบวนการกลั่นเหล้า เหล้า อุ้เจียผิ เหล้าดองกุย เหล้าดองเช่า เหล้าเก๋ากี้ เป็นต้น นอกจากนี้เหล้า ยังถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของยาจีนอย่างหลากหลาย ทั้งในรูปแบบการใช้ภายนอก และยาใช้ภายใน เช่น ใช้ชะล้างพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย หรือดื่มเหล้าอุ่นเพื่อละลายเลือดคั่งของแผลฟกช้ำ ก่อนการทำการรักษาขั้นตอนถัดไป นอกจากนี้แล้วชาวจีนยังใช้เหล้าเพื่อประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ ใช้เป็นเครื่องปรุงเพิ่มรสชาติของอาหาร โดยการเติมเหล้าร่วมกับเครื่องปรุงอื่น ๆ เช่น น้ำมัน เกลือ ซีอิ๊ว หรือน้ำส้มสายชู เพื่อเพิ่มความหอมของอาหาร หรือใช้ดับกลิ่นคาว และช่วยยืดอายุการถนอมอาหารประเภทเนื้อสัตว์

2.3.2.1 เหล้าในประเทศเกาหลี

เกาหลี เป็นประเทศหนึ่งในแถบเอเชีย ที่มีการบันทึกประวัติศาสตร์ของเหล้าไว้ ทั้ง 5 ยุคดังนี้

1. ยุคสามอาณาจักร เอกสารชื่อ ประวัติศาสตร์สามอาณาจักร (samguk sagi) ได้บรรยายถึงการค้นพบวิธีการทำไวน์ขาว (คนไทยเรียกว่าเหล้าขาว) ไวน์ชนิดนี้ได้ผูกพันกับการดำเนินชีวิตของคนเกาหลีในยุคนั้น ไวน์ที่มีชื่อเสียงของอาณาจักรโคกูริวชื่อ ชิจู (chiju) เป็นที่นิยมของชาวจีน ที่มักกล่าวขวัญกันว่าเป็นไวน์ที่ผ่านกระบวนการหมักอย่างดี นั้นหมายความว่าไวน์เกาหลีถูกส่งออกไปขายในประเทศจีนตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร ส่วนไวน์ของอาณาจักรเพ็กเจได้แพร่หลายเข้าไปในญี่ปุ่นโดยผู้เชี่ยวชาญการทำไวน์ชื่อ อินบอน (Imbon) ไปสาธิตวิธีการทำให้แก่ชาวญี่ปุ่นได้เรียนรู้ถึงกรรมวิธีทำไวน์จากเมืองของตนในขณะที่ไวน์ชื่อซิลลาจู (Shillaju) ของอาณาจักรซิลลาก็มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์ของเมืองนี้ ผู้คนที่อาศัยอยู่บนคาบสมุทรเกาหลีได้ค้นพบว่าสามารถนำข้าวมาหมักเพื่อเป็นเหล้ามานานนับตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร คือ อาณาจักรโคกูริว อาณาจักรซิลลา และอาณาจักรเพ็กเจ โดยคนในยุคนั้นสังเกตเห็นว่าเมื่อหมักข้าวจนเปื่อยยุ่ยก็จะกลายเป็นเหล้าอันโอชะ ในยุคนั้นการเกษตรกรรมเฟื่องฟู จึงนำผลผลิตอื่น ๆ ที่ได้จากการเพาะปลูกและที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไปหมัก ก่อให้เกิดเป็น เครื่องดื่มที่ก่อให้เกิดความรื่นเริงได้อีกหลายชนิด ดังที่ปรากฏในเอกสารของจีนชื่อ Taiping yulan ที่กล่าวถึงเรื่องราวของหญิงชาวโคกูริวทำไวน์ชื่อโคกาจู (kogaju) อีกทั้งมีเอกสารที่เขียนขึ้นในอาณาจักรปุโย (18 ปีก่อนคริสต์ศักราช - ค.ศ. 660) ที่มีการนำไวน์ชื่อของโก (yonggo) ไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในขณะที่ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองเล็กเมืองน้อยในยุคนั้นก็ทำไวน์เพื่อดื่มกินในการเฉลิมฉลองงานเทศกาลสำคัญ ๆ จะเห็นได้ว่า ไวน์ได้เกิดขึ้นบนคาบสมุทรเกาหลีมานานแล้วนับแต่ก่อนคริสต์กาล

2. อาณาจักรโคกูริวในยุคของอาณาจักรโคกูริว กรรมวิธีในการทำไวน์ได้พัฒนาเรื่อยมาและได้เพิ่มความหลากหลายของชนิดของไวน์มากขึ้นในยุคอาณาจักรโคกูริว โดยได้เพิ่มการหมักเพียงครั้งเดียวมาเป็นการหมักหลายครั้ง อีกทั้งยังมีการเติมข้าวที่นึ่งใหม่ลงไปในไวน์ที่หมักไว้อีกเรื่อย ๆ อันเป็นการเพิ่มรสชาติและเพิ่มแอลกอฮอล์ให้เข้มข้นมากขึ้น ในขณะเดียวกัน มีการใส่สมุนไพรและผลไม้บางชนิดลงไปในการทำไวน์ ทำให้เพิ่มคุณค่าทางอาหาร จนไวน์ได้รับการยกย่องว่าเป็นเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ ไวน์ในยุคนี้อาจผลิตและขายกันในวัด เพราะวัดทางพุทธศาสนาของเกาหลีจะตั้งอยู่บนเชิงเขาห่างจากหมู่บ้านและเมืองมาก พุทธศาสนิกชนที่จะไปทำบุญที่วัดจะต้องไปนอนค้าง โดยวัดจะจัดที่พักเป็นกุฏิหลายหลังและเครื่องนอนไว้ให้ ดังนั้น ไวน์ที่ทำขึ้นจึงทำไว้เพื่อขายให้แก่ผู้ที่มาวัดได้ดื่มให้ร่างกายอบอุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลากลางคืน

3. อาณาจักรโชซอน มีการพัฒนาการทำเหล้าจากข้าวเหนียวแทนข้าวเจ้าและผ่านกระบวนการกลั่นหลายครั้งแทนการกลั่นเพียงครั้งเดียว ทำให้เหล้ามีคุณภาพและส่งออกขายยังต่างประเทศข้างเคียงในยุคกษัตริย์เซจง (ค.ศ. 1418-1450) แห่งอาณาจักรโชซอน อีกทั้งจำนวน

ชนิดของไวน์ก็มีเพิ่มมากขึ้น กษัตริย์เซจงได้ส่งเสริมให้มีการศึกษาเปรียบเทียบสมุนไพรของเกาหลีที่ปลูกใน 8 จังหวัดกับสมุนไพรของจีน จากนั้นได้รวบรวมเป็นเอกสารทางการแพทย์ชื่อ Emergency Prescriptions of Native Medicine (ค.ศ. 1412) และ Compilation of Native Korean Prescriptions (ค.ศ. 1433) ข้อมูลในเอกสารดังกล่าวมีเนื้อหาการเลือกใช้สมุนไพรในการทำอาหารขนมและนำมาปรุง หรือผสมเป็นเหล้าและเครื่องดื่มนานาชนิด คนเกาหลีใช้สมุนไพรในการทำไวน์ เช่น โสม ใบของต้นเบญจมาศ ใบสน กิ่งสนอ่อน เกสรของดอกสนและไผ่ เป็นอาทิ กล่าวกันว่าสมุนไพรกว่า 130 ชนิดนำมาผลิตไวน์ได้ถึง 60 ชนิด นอกจากนี้ยังนำดอกไม้เช่น ดอกกุหลาบ ดอกเชอร์รี่ ดอกเบญจมาศ ดอกบัว และผลไม้ เช่น แอปเปิ้ล ลูกสน องุ่น มะนาว ส้ม ทับทิม และหัวมันมาทำไวน์ ทำให้จำนวนไวน์ของยุคนี้มีถึง 180 ชนิด

ยุคอาณาจักรโชซอน รับเอาลัทธิขงจื้อเป็นศาสนาประจำชาติ ลัทธินี้ถือว่าสารบัตินี้ใช้เช่น ไหว้บรรพบุรุษมีความสำคัญ ลูกหลานจะเลือกสรรอาหารและเครื่องดื่มที่ดีที่สุดมาจัดให้แก่บรรพบุรุษ หากของสิ่งใดที่คัดสรรนำมาเช่น ไหว้ จะถือว่าเป็นของที่ดีที่สุด และคนเกาหลีก็เลือกเอาไวน์ที่ครอบครัวยุคก่อนมาเช่น ไหว้ในวันซุชก ดังนั้น ไวน์จึงเป็นสัญลักษณ์สำคัญมากและแต่ละครอบครัว (หรือตระกูล) จะมีวิธีทำไวน์ชนิดพิเศษประจำตระกูล โดยจะถ่ายทอดกระบวนการวิธีทำให้แก่ลูกหลาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ลูกสะใภ้คนโต และจะเก็บสูตรการทำให้เป็นความลับไม่ให้คนนอกล่วงรู้อย่างเด็ดขาด

4. ยุคอาณานิคม ในยุคอาณานิคม ปี ค.ศ. 1876 ที่ให้เกาหลีเปิดเมืองทำติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ต่อมา ค.ศ. 1907 เมื่อเกาหลีตกเป็นดินแดนในอารักขาของญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตรากฎหมายเรียกเก็บภาษีเหล้า และสั่งห้ามชาวเกาหลีทำไวน์ในครัวเรือน อีกทั้งได้สร้างโรงกลั่นเหล้าในแต่ละหมู่บ้านขึ้นเพื่อผลิตเหล้าแต่ต้องเสียภาษีให้แก่รัฐอย่างครบถ้วน ในปี ค.ศ. 1910 เมื่อญี่ปุ่นผนวกดินแดนเกาหลีเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรญี่ปุ่น กฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับอย่างเคร่งครัด เพราะภาษีเป็นรายได้หลักของรัฐบาล จนถึงปี ค.ศ. 1930 ไวน์ที่ผลิตขึ้นตามครัวเรือนต่าง ๆ ได้ถูกลบเลือนหายไป พร้อม ๆ กับสูตรการทำที่เคยส่งผ่านจากรุ่นปู่ย่าตายายไปยังลูกหลานก็หายสาบสูญไปจนหมดสิ้น จะเหลือก็เพียงบางครัวเรือนที่แอบซ่อนสูตรไว้อย่างมิดชิดให้เป็นสมบัติของตระกูล ในขณะที่ โรงเหล้าของชุมชนต้องเสียภาษีให้รัฐในอัตราสูงลิ่ว ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีแรงจูงใจใด ๆ ให้คนพัฒนาปรับปรุงไวน์หรือเหล้าให้ดีขึ้น ผู้คนจึงหันมาดื่มสาเกแทน

5. ยุคหลังการได้รับเอกราช เมื่อเกาหลีได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1945 การเก็บภาษีอากรเหล้ายังอยู่ในอัตราเดิมกับเมื่อครั้งยุคอาณานิคม แต่การพัฒนาการผลิตเหล้าได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1952 มีการใช้กากน้ำตาลผลิตแทนการใช้ข้าว ทั้งนี้เพราะในช่วง

สงครามเกาหลีระหว่างปี ค.ศ. 1950-1953 เกิดการขาดแคลนข้าวอย่างรุนแรง อีกสิบปีต่อมา มีการใช้มันฝรั่งผลิตเหล้าโซจู ส่วนไวน์พื้นเมืองได้ลดความสำคัญลงเป็นอันมากเพราะรัฐบาลออกคำสั่งห้ามไม่ให้ใช้ข้าวเพื่อทำไวน์ เพราะการขาดแคลนข้าวยังเป็นปัญหาอยู่ซึ่งเกาหลีขาดแคลนธัญพืช ในระหว่างทศวรรษที่ 1960 ดังนั้นคนเกาหลีจึงใช้แป้งและพืชผลทางการเกษตรอื่นผลิตไวน์แทน ปี ค.ศ. 1970 บริษัทหลายบริษัทได้ตั้งโรงงานผลิตเหล้าตามกรรมวิธีของชาวตะวันตก จึงมีเหล้าหลายชนิดออกมาจำหน่าย เช่น เหล้าองุ่น วิสกี้ บรั่นดี ยิน วอดก้า และรัม เป็นต้น และได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้ยกเลิกคำสั่งห้ามใช้ข้าวผลิตเหล้า ในปี ค.ศ. 1985 รัฐบาลได้กำหนดให้แหล่งผลิตไวน์บางแห่งเป็น “บริเวณเขตวัฒนธรรม” ของการทำเหล้า เช่น เมืองอันดงเป็นแหล่งผลิตเหล้าโซจู เมืองชินโดผลิตไวน์สองจู เมืองอิริผลิตไวน์อิกังจู เป็นต้น และในปี ค.ศ. 1994 กระทรวงเกษตรและการประมงกำหนดให้ไวน์ที่ผลิตจากชุมชนของชาว ชุมชนเคอเรีย และชุมชนกุ่มซันเป็นแม่แบบของไวน์พื้นเมืองของชาติ โดยให้มีการสงวนรักษาและส่งเสริมพัฒนาการผลิตไวน์พื้นเมืองให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้ง

คนเกาหลีอาศัยอยู่ในประเทศที่มีอุณหภูมิหนาวเย็น และเป็นสังคมที่ยกย่องผู้ชายเป็นใหญ่ในบ้าน การดื่มเหล้าจึงให้ผลโดยตรงต่อร่างกายและก่อให้เกิดเป็นแบบแผนของการอยู่ร่วมกันในสังคม จึงเกิดประเพณีการดื่มที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์และมารยาทในทางสังคมขึ้น มีหลักฐานเป็นเอกสารของจีนได้บันทึกเกี่ยวกับคนเกาหลีว่าชอบดื่มเหล้ามาก่อนตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร ในข้อเขียนนั้นบรรยายต่อไปอีกว่า เหล้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตที่ใช้ในการไหว้ฟ้าดินในงานประเพณี และในการเฉลิมฉลองที่จัดให้มีขึ้นตลอดทั้งปี โดยคนเกาหลีจะดื่มและร้องรำทำเพลงเพื่อให้เกิดสุขภาพดีและความรื่นรมย์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกเล่มหนึ่งบันทึกว่า คนเกาหลีที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรจะดื่มก่อน แล้วจึงร้องเพลงและเต้นรำ ขณะที่คนทางใต้จะร้องและรำก่อนที่จะดื่ม แต่ไม่ว่าจะเรียงลำดับดื่มก่อนหรือดื่มหลัง คนเกาหลีจะใช้น้ำมาสร้างบรรยากาศให้ชีวิตรื่นเริงสุขสันต์ให้แก่พวกเขาเอง ดังนั้น การดื่มน้ำมาจึงมีปรากฏในวรรณคดี บทกวีบทกลอน ภาพวาด ดนตรีและการเต้นรำ เช่น ในบทกวีชื่อ Song of Confucion Scholars (ค.ศ. 1216) ที่เขียนขึ้นในยุคอาณาจักรโครีว ได้บรรยายถึงกลุ่มสุภาพบุรุษรินไวน์ลงในถ้วยและดื่มสลับกันไป มากบ้างน้อยบ้างตามอายุของแต่ละคน อีกทั้งได้บรรยายถึงชนิดต่าง ๆ ของไวน์ เช่น ไวน์ทองคำ ไวน์ลูกสน ไวน์หวาน ไวน์ดอกตูมของลูกแพร์ และไวน์ที่ทำมาจากรากไม้ เป็นต้น

จินตกวีที่มีชื่อเสียงของอาณาจักรโครีว ชื่อ ยี คิวโบ (Yi Kyu-bo ค.ศ. 1168-1241) และเพื่อน ๆ ชอบในการดื่มไวน์ พวกเขาได้ขนานนามกลุ่มของตนว่า “ผู้รักความเพลิดเพลินสามสิ่ง คือ บทกวี ดนตรี และไวน์” ส่วนโฮ ชุน (Ho Chun) หมอพื้นบ้านในคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 ได้บรรยาย

ถึงเหล้าไว้ว่า “แอลกอฮอล์ช่วยให้เลือดลมหมุนเวียนได้ดี ช่วยย่อยอาหาร ทำให้มีผิวสดใส ช่วยลดความกังวลใจ ความโมโห และความเครียดลง” อย่างไรก็ตาม เขาได้เตือนว่าจะมีผลร้ายหากผู้ใดดื่มมากเกินไป เพราะจะเป็นอันตรายต่อตับ หัวใจ และจะทำให้ปวดหัวในตอนเช้า อนึ่ง มีคำเตือนโบราณถึงพิษภัยของน้ำเมาว่า “คนจะเป็นผู้ดื่มถ้วยแรกของไวน์ ไวน์จะดื่มถ้วยที่สองและที่สาม ในที่สุดไวน์จะดื่มบุคคลคนนั้น...”

ในการร่วมดื่มเหล้านั้น จะมีกฎเกณฑ์ทางสังคมและแบบแผนความประพฤติที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เราจะไม่ค่อยพบเห็นคนต่างรุ่นอายุดื่มเหล้าล้อมวงกัน เพราะคนเกาหลีจะแยกคนตามตำแหน่งและอายุ ผู้น้อยจะเคารพผู้ใหญ่และให้ความยำเกรงผู้ที่มีวัยสูงกว่า คนที่จะเป็นเพื่อนสนิทกันได้มักจะเป็นผู้ที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ตามปกติในชนบทกลุ่มนักดื่มจะเป็นคนอายุในวัยเดียวกัน ซึ่งจะหยอกล้อและสนุกสนานอย่างเป็นกันเองส่วนในเมืองนั้น อายุและตำแหน่งจะมีความสำคัญ หากต้องร่วมดื่มเหล้ากัน คนที่มีตำแหน่งต่ำกว่าและอายุน้อยกว่าจะแสดงอาการปฎิเสธหรือต่อผู้อื่นที่นั่งรอบวง และหากจะยกเหล้าขึ้นดื่มก็จะหันหน้าออกจากวง เป็นต้น

แบบแผนการดื่มที่เรียกว่า “ดื่มแบบเกาหลี” มีลักษณะดังนี้ เวลาถึงงานเลี้ยง เจ้าภาพจะเป็นผู้รินเหล้าให้กับทุกคน จากนั้น ก็นั่งจิบและคุยกันไปเรื่อย ๆ ในการรินเหล้าในครั้งต่อไป สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มจะรินให้ ที่สำคัญก็คือการบริการรินเหล้านั้น ผู้รับจะยกถ้วยด้วยสองมือ โดยมือหนึ่งถือถ้วยเหล้าในขณะที่อีกมือหนึ่งประคอง อันถือว่าการให้เกียรติแก่ผู้รินเหล้าให้ เมื่อรับประทานอาหารและเครื่องดื่มเสร็จสิ้น เจ้าภาพจะเป็นผู้จ่ายค่าอาหารและเครื่องดื่มทั้งหมด การกินอาหารและดื่มเหล้าเป็นเรื่องที่ผู้ชายเกาหลีถือเป็นการนันทนาการที่ให้ความสุขและความรื่นเริงระหว่างกันและกัน อีกทั้งเป็นการพักผ่อนภายหลังเลิกงาน ในขณะที่ดื่ม จะมีการพูดคุยส่งเสียงดังและทุกคนจะสนุกสนานรื่นเริง ผลที่ได้รับอีกแง่หนึ่งก็คือความจริงใจที่มีต่อกัน เป็นการกระชับมิตรและสร้างความสัมพันธ์ให้สนิทแนบแน่นกับเพื่อนฝูง นอกจากนี้ ยังเป็นการแสดงถึงความมีใจของแต่ละคน ดังนั้นการเลี้ยงกันจึงมักจะไม่ว่างสุดลงเพียงร้านแรกเท่านั้น แต่จะมีการเลี้ยงตอบแทนในร้านที่สองและสามในคืนเดียวกัน

2.3.3 ประวัติศาสตร์เหล้าพื้นบ้านในภาคเหนือของประเทศไทย

การดื่มเหล้าพื้นบ้านในภาคเหนือ มีปรากฏในนิทานพื้นบ้าน เคยมีการศึกษารวบรวมไว้ดังนี้

2.3.3.1 ประวัติเริ่มต้นของเหล้าจากนิทาน

1. นิทานคนเมือง หรือไทพวน

เวาน์ เฟลงเออ (Vagn Plenge) ได้บันทึกคำบอกเล่าของพระภิกษุสุข จากวัดปงคก อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีอยู่ว่า “ในสมัยพุทธกาล มีชายคนหนึ่งซึ่งเมื่อตอนเป็นเด็กนั้น ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ จึงถูกขับไล่ออกจากบ้าน และไปอาศัยอยู่ในป่า ต่อมาชายคนนี้ได้นำเอาข้าวมาให้พ่อแม่ แต่ก็ได้คำแฆ้งคำ วมทั้งการปฏิเสธจากพระพุทธเจ้าด้วย เขาจึงนำเอาข้าวไปใส่ไว้ในโพรงไม้ โดยกล่าวว่า ขอถวายข้าวนี้แก่เทวดา เมื่อฝนตกข้าวก็แช่น้ำนั้น ครั้นนกมากินก็มีนมาและตายไป วันหนึ่งฤาษีมาพบเข้าก็นำเอานกนั้นไปปิ้งกินอย่างเอร็ดอร่อย จนอยากรู้อยากเห็นเหล่านั้นไปกินอะไรมา จึงไปดูที่โพรงไม้ก็ทราบว่านกมานินน้ำที่นี้ ฤาษีได้ทดลองดื่มก็รู้สึกมีกำลังวังชา ต่อมาจึงนำไปให้ชาวบ้าน ชาวบ้านกิน ทำให้หุตาตายไปหมด เพราะน้ำที่ดื่มั้นนั้น พ่อแม่ได้แฆ้งคำไว้ ใครดื่มกินเหล้าจึงมีอาการมีนมา พุดจาไม่สุภาพมาจนตราบเท่าทุกวันนี้” (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยยง รุจนเวท, 2548, หน้า 84-85)

2. เหล้าในนิทานไทใหญ่

เวาน์ เฟลงเออ (Vagn Plenge) ได้บันทึกคำบอกเล่าของพ่อกำนันแสง สุนันท์ จากบ้านใหม่โป่งป้อม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ มีความคล้ายคลึงกับนิทานของคนเมือง ดังนี้ “พระยาเจ้าเมืองใช้ให้ลูกไปทำนา หลังจากได้ข้าวแล้วเขาจึงขนกลับมาที่บ้าน แต่ผู้เป็นพ่อโกรธเคืองโดยไม่ทราบสาเหตุ และไม่ยอมให้เอาข้าวไว้ที่บ้าน เขาจึงนำไปทิ้งในหนองน้ำนอกเมือง จนกระทั่งข้าวนั้นเกิดเป็นเหล้า ต่อมานายพรานเห็นนกมานินน้ำในหนองนั้นแล้วมีอาการแปลกประหลาด จึงทดลองกินบ้างและรู้สึกมีนมาสนุกสนาน นายพรานจึงนำไปให้เจ้าเมืองลองกิน จนเกิดอาการเมาและสั่งฆ่าลูกเมียของตน ครั้นสร้างเมาก็จำไม่ได้ว่าทำอะไรลงไป กลายเป็นจุดเริ่มต้นที่คนรู้จักเหล้า” (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยยง รุจนเวท, 2548, หน้า 39)

3. เหล้าในนิทานไทจีน

เวาน์ เฟลงเออ (Vagn Plenge) ได้บันทึกคำบอกเล่าของสามสิงห์ ชาวอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ว่า “ในสมัยก่อนแม่ย่าคนหนึ่งมีบุตรเป็นคนไม่ดี นางจึงไล่ออกจากบ้านต่อมาลูกของนางกลับตัวประพฤติตนเป็นคนดี และด้คู่ครองทั้งสองอยากกลับไปขอขมาผู้เป็นแม่ จึงได้จัดเตรียมผลหมากรากไม้ พริกผักต่าง ๆ ใส่เกวียนเดินทางกลับไปบ้าน แต่แม่ไม่ยอมรับ เขาจึงนำเอาไปถวายพระพุทธเจ้า แต่ก็ถูกปฏิเสธอีก ระหว่างทางกลับไปบ้านของตน ทั้งสองพบโพรงไม้ใหญ่ก็นำเอาข้าวของไปใส่ไว้ในโพรงไม้ เมื่อฝนตกก็ขังอยู่ในนั้นจนเกิดเป็นเหล้าเมื่อนกและสัตว์ต่างๆ มากินก็เกิดอาการมีนมา นายพรานป่ามาพบเข้าจึงจับมาอย่าง และทดลองดื่มเหล้าจนเมาหลับไป เมื่อพรานตื่นขึ้นแล้ว จึงตัดกระบอกไม้ไผ่มาใส่เหล้า หลังจากนั้นจึงนำไปถวายเจ้าเมือง และฆ่าไก่มาทำกับแก้ม และใช้ให้ทหารไปตักเหล้ามาอีกหลายครั้ง จนเกิด

อาการมีนเมากันโดยทั่วหน้า สุดท้ายเจ้าเมืองเสียดจึงสั่งให้ฆ่าลูกเมียของตน ทหารเกิดความกลัวจึงพากันหนีไป เมื่อเจ้าเมืองสร้างมาแล้วก็บังเกิดความเสียใจ จึงเรียกนายพรานมาสอบถามเรื่องราว และไปปรึกษาพระหลังจากนั้นก็ละเว้นจากการกินเหล้า รวมทั้งบัญญัติให้เป็นศีลข้อที่ 5 ต่อมาจึงสั่งให้ทหารไปโค่นไม้ต้นนั้น ทหารไปพบพริก ข่า ผลไม้ ก็นำมาทำเหล้า ผู้คนจึงกินกันมาตราบนานวันนี้ ” (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขง รุจนเวท, 2548, หน้า 39 - 40)

2.3.3.2 ประวัติศาสตร์การควบคุมการผลิตเหล้า ของรัฐไทย

บัณฑิต ศรไพศาล และคณะ (2548) อ้างอิงในสุพัฒน์ โควิจักษณ์ชัยกุล (2548) ได้รวบรวมการควบคุมการผลิตเหล้า ตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ.2548 ดังนี้

สมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีการออกกฎหมายตราสามดวง เรื่อง น้ำเหล้า จ.ศ.1148 (พ.ศ. 2329) ห้ามราษฎรดื่มกลั่นเหล้าโดยไม่ได้รับอนุญาต เพื่อการจัดเก็บรายได้ภาษีและการปราบปรามเหล้าพื้นบ้าน โดยให้เอกชนประมูลสิทธิในการผูกขาดการผลิต จำหน่ายและการเก็บอากรและการปราบปรามเหล้าพื้นบ้านแทนรัฐ โดยเอกชนต้องประกันผลตอบแทนให้แก่รัฐ ในช่วงนี้มีการสร้างโรงงานเหล้าบางยี่ขัน ซึ่งเป็นโรงกลั่นเหล้าของรัฐบาลแห่งแรก

สมัยรัชกาลที่ 3 ทรงประกาศยกเลิกอากรฝิ่น เพราะทรงเห็นว่าฝิ่นเป็นสิ่งชั่วร้าย แม้เห็นโทษของเหล้าเช่นกัน แต่ทรงคงอากรเหล้าไว้เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แผ่นดิน

สมัยรัชกาลที่ 5 การส่งเสริมอบายมุขเป็นนโยบายสำคัญ เพราะต้องทำรายได้ให้แก่แผ่นดิน และเพื่อдингแรงงานกุลิจีนไว้ในไทยไม่ให้ไปเป็นแรงงานที่สิงคโปร์ โดยเปิดโอกาสให้กุลิจีนได้เล่นการพนันและบริโภคน้ำอย่างเต็มที่ ในปี 2438 รายได้จากฝิ่น บ่อน เบียร์ เหล้า หวย มีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 50.64 ของรายได้แผ่นดิน

สมัยรัชกาลที่ 6 ปี พ.ศ. 2452 รัฐบาลได้เริ่มนโยบายใหม่ คือยกเลิกการให้สิทธิผูกขาดแก่นายอากร โดยรัฐทำการจัดเก็บภาษีตัวเอง เพราะเหตุว่าระยะหลังนายอากรไม่ส่งเงินให้รัฐตามจำนวนที่ประมูลได้ แต่ด้วยวิธีใหม่นี้รัฐได้จัดเก็บภาษีเหล้าเป็นมณฑล โดยรัฐทำการจัดเก็บภาษีโดยให้สมุหเทศาภิบาล เป็นผู้อำนวยการทั้งด้านการจัดเก็บภาษี และการออกใบอนุญาตดื่มกลั่นเหล้า อีกทั้งกระทรวงมหาดไทยถึงกับมีคำสั่งให้สมุหเทศาภิบาลทุกมณฑลต้องแจ้งรายได้ภาษีเหล้าและจำนวนเหล้าที่ขายได้ในทุกท้องที่ให้กระทรวงมหาดไทยตรวจสอบทางด้านกระทรวงการคลังก็พยายามสนับสนุนการขายด้วยการให้รางวัลแก่ผู้ขายส่งที่ขายเหล้าได้เกินสัญญา และให้รางวัลแก่กำนันผู้ใหญ่บ้านที่สามารถทำให้การเหล้าในท้องถิ่นประสบผล รวมทั้งสามารถปราบเหล้าผิดกฎหมายได้ นอกจากนั้นยังมีการสนับสนุนให้ “บุคคลผู้มีใจกว้างขวาง เป็นที่นับถือของผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ เข้ามาเป็นผู้รับอนุญาตดื่มเหล้าเพื่อส่งเสริมการขายเหล้าของโรงกลั่นนั้น ๆ และเพื่อ

ปราบปรามเหล้าพื้นบ้าน ทำให้การแพร่หลายของเหล้าไปได้ไกลขึ้น ราษฎรซื้อเหล้าได้สะดวกขึ้น ปรากฏว่าปีแรกขายดีมาก บางมณฑลไม่พอขาย

สมัยรัชกาลที่ 7 กรมสรรพสามิต เริ่มทำการผลิตในโรงงานบางยี่ขัน แทนเอกชน ในปี พ.ศ. 2470 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การบริโภคเหล้าที่ผลิตโดยรัฐเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 9 ต่อปี

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แม้ประเทศจะตกอยู่ในภาวะที่ไม่ปกติ แต่การบริโภคเหล้าไม่ลดลง ในปี 2484 กรมสรรพสามิต ผลิตเหล้าแม่โขง ซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างสูงจากประชาชน เนื่องจากเป็นช่วงที่เหล้าต่างประเทศขาดแคลน รายได้จากภาษีเหล้าเพิ่มขึ้นทุกปี

สิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 เปรียบเสมือนการเริ่มต้นของยุคใหม่แห่งการบริโภคเหล้า และการจำหน่ายเหล้าในประเทศไทย การบริโภคเหล้าโดยเฉพาะเหล้ารัฐบาลเพิ่มขึ้นมากเห็นได้จากปริมาณภาษีเหล้าของรัฐที่เพิ่มสูงเกือบเท่าตัวในเวลาหนึ่งปี ซึ่งในช่วงนี้มีการปราบปรามเหล้าพื้นบ้านและต่อรองเหล้าต่างประเทศ เนื่องจากเป็นส่วนที่ทำให้ยอดจำหน่ายเหล้าของรัฐลดลง ช่วงใดที่มีเหล้ามากหรือเหล้าต่างประเทศเข้ามามาก ช่วงนั้นเหล้าของรัฐจะจำหน่ายได้ลดลง และช่วงใดปราบปรามเหล้าพื้นบ้านอย่างจริงจัง หรือรณรงค์ให้ดื่มเหล้าไทยได้ช่วงนั้นเหล้าไทยจะมียอดจำหน่ายสูง

26 พฤษภาคม 2485 รัฐบาลได้ออกกิจการเหล้าของกรมสรรพสามิตไปสังกัดกรมโรงงานอุตสาหกรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2491-2498 กระทรวงอุตสาหกรรมได้อนุญาตให้เอกชนทำการต้มกลั่นและขายส่งโดยใช้วิธีการเปิดประมูลเงินค่าธรรมเนียมพิเศษ

พ.ศ. 2493 รัฐบาล กำหนด พระราชบัญญัติเหล้า ซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวข้องกับเหล้าที่บังคับใช้จนถึงปี 2548 ครอบคลุมการกำหนดกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการทำเหล้าและนำเข้าเหล้ามาในราชอาณาจักร ภาษีเหล้า การใช้และการขนเหล้า การขายเหล้า และการกำหนดบทลงโทษ

15 กรกฎาคม 2502 รัฐบาลโอนกิจการการผลิต และจำหน่ายเหล้ากลับให้กรมสรรพสามิตเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด และจัดตั้งองค์การเหล้าซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจขึ้นในปี พ.ศ. 2506

ปี พ.ศ. 2537 มีการขับเคลื่อนของบรรดากลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน เรียกร้องให้รัฐบาลคืนสิทธิในการผลิตเหล้าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างเสรี และหยุดการผูกขาดให้บริษัทรายใหญ่ได้รับผลประโยชน์เพียงกลุ่มเดียว หลังจากมีเหตุการณ์บุกจับกุมขังพี่น้องประชาชนภาคเหนือที่ผลิตเหล้าพื้นเมือง บ้านห้วยของ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยอ้างถึงการอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบทอดภูมิปัญญาเหล้าพื้นบ้าน มีการจัดตั้งเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย (ค.ท.ล.) และในช่วงนี้มีงานศึกษา

ของ ธนพล สายยนต์ (2542) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านตอนนโยบายผลิตเหล้าเสรีในพื้นที่ ตำบลห้วยหม้ายอำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยให้เสนอแนะว่า อยากให้มีการส่งเสริมองค์ความรู้นโยบายสาธารณะให้กับประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยเน้นคำว่าเสรี ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนยังไม่ค่อยเข้าใจ และให้ข้อสังเกตว่าหากนโยบายเสรีไม่ได้ทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จริง ปัญหาการลักลอบผลิตเหล้าเถื่อนก็ยังคงอยู่

15 กันยายน 2541 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบนโยบายการบริหารเหล้าหลังปี 2542 โดยเลือกรูปแบบที่เปิดเสรีการผลิตและการจำหน่ายทั้งเหล้าขาว และเหล้าสี โดยมีข้อสังเกตดังนี้ นโยบายเกี่ยวกับอัตราภาษี ควรกำหนดอัตราภาษีโดยคำนึงถึงเหล้าที่ผลิตในประเทศแต่ละประเภท และเหล้าที่นำเข้าจากต่างประเทศเทียบกับเหล้าที่ผลิตในประเทศ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการแข่งขันและเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย นอกจากนั้นควรส่งเสริมสนับสนุนเพื่อเปิดโอกาสให้เหล้าที่ผลิตในประเทศสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการส่งออกไปแข่งขันกับต่างประเทศได้ และปลดภาษีที่จัดเก็บซ้ำซ้อน

ปี 2542 มีการลุกฮือของประชาชน ในกลุ่มผู้ผลิตเหล้าภาคเหนือ และภาคอีสาน ต่อความรุนแรงในการจับกุมของสรรพสามิต ของเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย (ค.ล.ท.) จนถึงสมัยรัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร ในวันที่ 21 มีนาคม 2546 คณะรัฐมนตรี อนุมัติให้กลุ่มเกษตรกรตามกฎหมาย สามารถขออนุญาตการผลิต และจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน เพื่อเพิ่มรายได้และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับรากหญ้า

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลจะเปิดเสรี ในการผลิตเหล้าพื้นบ้านให้กับประชาชน ตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา กลุ่มผู้ประกอบการก็ยังคงมีการเรียกร้อง แสดงความไม่เห็นด้วยกับวิธีการบริหารเหล้าของรัฐ มีงานศึกษาของไพลิน พึ่งพา (2549) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ประกอบการในการบริหารเหล้า โดยสรุปว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย และปฏิบัติไม่ได้ ในส่วนการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ซึ่งในพระราชกฤษฎีกาสหกรณ์นั้น ไม่ได้ระบุอาชีพการผลิตเหล้าไว้ และยังไม่เห็นด้วยและปฏิบัติไม่ได้ ในการติดแสตมป์เหล้าที่ต้องอยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ เพราะต้องเสียเวลารอคอยเจ้าพนักงาน และในด้านการออกแบกก็ยุ่งยาก ผู้ประกอบการหลายแห่งทำไม่ได้ต้องปิดกิจการในที่สุด โดยมีข้อเสนอแนะให้มีการออกกฎหมาย ที่เอื้อต่อผู้ประกอบการรายย่อย เพราะเห็นว่าปัจจุบันกฎหมายเอื้อต่อผู้ประกอบการรายใหญ่ และควรกำหนดวิธีการบริหารเหล้า ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย

2.3.3.3 ประวัติศาสตร์การควบคุมการบริโภคเหล้า ของรัฐไทย

เหล้าผูกพันกับวิถีชีวิต ของชาวล้านนาเป็นมาช้านานหลายชั่วอายุคน โดยเรื่องราวของเหล้าถูกบันทึกแต่งเป็นวรรณกรรม และบอกเล่าสืบทอดต่อกันมา เป็นความเชื่อที่มีมาก่อนสมัยพญามังราย หรือก่อนปี 1839 มา โดยเริ่มจากการเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม เช่นการเลี้ยงผี มีการกล่าวถึงการบูชาช้างเผือก ของขุนหลวงวิลังคะ ที่มีเครื่องพลีกรรมเป็นเหล้า พิธีฟายเหล้า ซึ่งเป็นการเสกเหล้าแล้วดื่มเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษและเทวดาอารักษ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏอยู่ในโคลงอุสสาวาส ตั้งแต่สมัยพญาเกือนา (พ.ศ. 2000) ซึ่งส่วนใหญ่จะกล่าวถึง ความสำคัญของเหล้าในพิธีกรรม ในขณะเดียวกันก็มีประวัติความเป็นมาของเหล้าปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้าน ที่เน้นไปทางโทษและพิษภัย ที่มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่นคนเมืองในล้านนา ไทใหญ่มาจากรัฐฉาน และ ไทเงินที่มาจากเชียงตุง โดยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา จนเป็นที่มาของศีลข้อที่ 5 คือเหล้าเมรัยฆบปาหัทฐานา เวรมณีสิกขาปทัง สมาทียามิ ซึ่งให้งดเว้นการดื่มเหล้าเมรัยนั้นเอง (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยง รุจจนเท 2548, หน้า 43)

ยงยุทธ ขจรธรรม และคณะ (2547) อ้างอิงในสุพัฒน์ โควิจักษณ์ชัยกุล (2549) ได้สรุปนโยบายการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ไว้ว่า ที่ผ่านมารัฐไทยกำหนดประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจำกัดการดื่มและลดปัญหาจากเหล้าที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับต่างๆ ดังนี้

กฎกระทรวงการคลังฉบับที่ 35 (พ.ศ.2504) ออกตามพระราชบัญญัติเหล้า พ.ศ.2493 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่ควบคุมกระบวนการผลิตและจำหน่ายเหล้าในประเทศไทย กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาขายเหล้า โดยสืบเนื่องจากมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติ ที่ระบุให้ผู้ได้รับอนุญาตขายเหล้ารายย่อย กิจจำหน่ายครั้งหนึ่งต่ำกว่า 10 ลิตร สามารถขายเหล้าได้เฉพาะเวลาที่กำหนด คือ เวลา 11.00 น. ถึง 14.00 น. และเวลา 17.00 น. ถึง 02.00 น. ของวันใหม่

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 กำหนดไว้ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดขับขีรถขณะเมาเหล้า หรือของเมาอย่างอื่น” และกระทรวงมหาดไทย ได้ออกกฎกระทรวงกำหนดให้มีการตรวจวัดปริมาณแอลกอฮอล์ในเลือดของผู้ขับขี่ หากตรวจพบปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายเกิน 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ ซึ่งเปรียบได้กับ การดื่มเหล้าผสมโซดา 2 แก้ว หรือดื่มเบียร์ 3 แก้ว จะมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับตั้งแต่ 2,000-10,000 บาทตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 272) พ.ศ. 2546 กำหนดเรื่องการแสดงฉลากเหล้า ต้องมีคำเตือนเป็นภาษาไทยที่มองเห็นได้ง่าย โดยใช้ตัวอักษรที่ขนาดความสูงไม่น้อยกว่า 5 มิลลิเมตร ในกรอบสี่เหลี่ยม โดยข้อความที่ต้องแสดง คือ ห้ามจำหน่ายเหล้าแก่เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี, การดื่มเหล้าทำให้ความสามารถในการขับขี่ยานพาหนะลดลง และเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ไม่ควรดื่ม

ปี 2546 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายองค์กรงดเหล้า โดยครั้งแรกมีองค์กรกว่า 50 องค์กร ร่วมทำกิจกรรม “รณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกกระแสสังคมให้ตระหนักถึงโทษพิษภัยของเหล้า และเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ ในปี 2547 และขยายกิจกรรมรณรงค์ในโอกาสอื่น ๆ เพิ่มเติมได้แก่ กลืนปลอดเหล้า ปีใหม่ไร้แอลกอฮอล์ ประเพณีสงกรานต์ปลอดเหล้า วัฒนธรรสรู้ทันแอลกอฮอล์ และรณรงค์ปลอดเหล้า เป็นต้น 27 สิงหาคม 2546 มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์แห่งชาติ (คบอช.) ตามคำสั่งกระทรวงสาธารณสุข โดยให้มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติตามนโยบายและควบคุมกำกับติดตามประเมินผลศึกษาวิจัย

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ในมาตราที่ 26 กำหนดไว้ว่าเด็กที่อายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้เหล้าหรือบุหรี่แก่เด็ก เว้นแต่เป็นการปฏิบัติทางการแพทย์ ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในมาตราที่ 45 ห้ามมิให้เด็กซื้อ หรือเสพ เหล้าหรือบุหรี่ หากฝ่าฝืนเจ้าหน้าที่สอบถามเด็กเพื่อทราบข้อมูล และเรียกผู้ปกครองมาปรึกษาหารือ ว่ากล่าวตักเตือนทำทัณฑ์บน หรือจัดให้เด็กทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณะประโยชน์

ประกาศกรมประชาสัมพันธ์ 2546 เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ และระยะเวลาสำหรับการโฆษณาและบริการธุรกิจทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ได้กำหนดว่าห้ามโฆษณาเครื่องดื่มทุกชนิดที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ทางวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ตั้งแต่เวลา 05.00-22.00 น. ในขณะเดียวกัน มติ ครม. เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2546 กำหนดให้สถาบันการศึกษา และการแข่งขันกีฬาแห่งชาติ ไม่รับการสนับสนุนใด ๆ จากผู้ผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

27 กรกฎาคม 2547 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบมาตรการรณรงค์และควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และให้กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการตามมาตรการกำหนดให้วันอาทิตย์เป็นวันครอบครัวแข็งแรง (Health Family Day) ของสังคมไทย โดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง หามาตรการควบคุมและรณรงค์ให้มีการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ บุหรี่ รวมทั้งอบายมุขสิ่งเสพติดอื่น ๆ ที่ทำลายสุขภาพไทย ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อการ

สร้างความอบอุ่นในครอบครัวทุกวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดราชการ ซึ่งมาตรการนี้ยังไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง

1 กันยายน 2547 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนให้เกิดศูนย์วิจัยปัญหาหมอกควัน (ศวส.) โดยความร่วมมือของกรมสุขภาพจิตและสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ทำหน้าที่ในการวิจัยและจัดการความรู้เพื่อสนับสนุนการดำเนินการควบคุมป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควัน

19 ตุลาคม 2547 เห็นชอบในการกำหนดมาตรการลดการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และให้คณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์แห่งชาติ เน้นให้ความสำคัญต่อมติคณะรัฐมนตรีที่ประกาศใช้แล้ว ได้แก่ ห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ในรัศมี 500 เมตรจากสถานศึกษา การจำกัดเวลาและเนื้อหาในโฆษณาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ การกำหนดอายุผู้ซื้อ การระบุค่าเดือนในภาชนะบรรจุ การกำหนดอายุผู้ซื้อ และการลงโทษผู้ฝ่าฝืนซ้ำซาก

18 ธันวาคม 2547 กำหนดประเด็นการลดการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และยาสูบของคนไทยเป็น 1 ใน 17 เป้าหมายสู่เมืองไทยแข็งแรง ให้คนไทยอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

และในปีเดียวกันนี้ ก็กำหนดแผนงานนโยบายและสาธารณะ คุณภาพชีวิตที่ดี ภายใต้การดำเนินการของมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ ทำหน้าที่จัดกระบวนการสื่อสารนโยบายสาธารณะต่อสาธารณชน สื่อมวลชน และฝ่ายการเมือง ผ่านเวทีนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

22 มีนาคม 2548 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข กำหนดหลักเกณฑ์การโฆษณาที่มีส่วนผสมแอลกอฮอล์ ว่าด้วยเรื่องคำเตือนในโฆษณา (ฉบับที่ 2) มี 6 ข้อความ ได้แก่ การดื่มเหล้าทำให้ความสามารถในการขับถ่ายปัสสาวะลดลง, การดื่มเหล้าเป็นอันตรายต่อสุขภาพและการบันทึกสถิติสัมปชัญญะ, การดื่มเหล้าทำให้ดื่บแข็ง และเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ, เมามากและขับอาจพิการและตายได้, ดื่มเหล้าทำให้ขาดสติและเสียชีวิต, ดื่มเหล้า ผิดศีลข้อ 5 โดยผู้ประกอบการต้องแสดงคำเตือน ตั้งแต่ 1-6 เวียนไปตามลำดับ ให้ครบทุกคำเตือนทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นงานโฆษณา

21 กุมภาพันธ์ 2551 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบ และบังคับใช้พระราชบัญญัติ ควบคุมเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ โดยกำหนดเปลี่ยนแปลงการจำกัดอายุ จากไม่ต่ำกว่า 18 ปี เป็นไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ห้ามไม่ให้จำหน่ายแก่ผู้ที่ดื่มที่เมาจนครองสติไม่ได้ ห้ามใช้เครื่องขายอัตโนมัติ ห้ามเร่ขาย และห้ามลดราคา

2.4 แนวคิดทางทฤษฎีในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การดำรงอยู่ของเหล่าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย ครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แนวคิดพื้นฐานในการศึกษา ดังนี้

- 2.4.1 ความหมายของวัฒนธรรม
- 2.4.2 แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น
- 2.4.3 แนวคิดของ Emile Derkhiem
- 2.4.4 แนวคิดวิถีประเพณีหรือวิถีชาวบ้าน
- 2.4.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
- 2.4.6 ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม
- 2.4.7 แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภค
- 2.4.8 แนวคิดเรื่อง “รสนิยม”

ซึ่งในแต่ละแนวคิดทางทฤษฎีมีสาระสำคัญ ที่จะใช้เป็นฐานคิดในการวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

2.4.1 ความหมายของวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม มีการนิยามที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งก็มีจุดร่วมทางความหมายบางประการ ในหลาย ๆ คำนิยามดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นจิตสำนึกสำนึกโดยรวม (Collective consciousness) หรือเป็นประสบการณ์ร่วม (Collective experience) ของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของคำว่า “ร่วม” นี้จะมีขอบเขตกว้างขวางเพียงใด
2. วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะบริบท (Context-bound) เช่น เฉพาะกาลเวลา เฉพาะท้องถิ่น เฉพาะสภาพภูมิศาสตร์ ฯลฯ ที่เรียกว่ามีลักษณะ “เฉพาะท้องถิ่น”
3. วัฒนธรรมต้องมีลักษณะพลวัต (dynamic) และต้องมีการปรับตัว (adaptive) เนื่องจากวัฒนธรรมที่เคยถูกสร้างขึ้นมานั้นจะต้องเผชิญกับแรงกดดันอยู่ตลอดเวลา
4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องถ่ายทอด (transmission) เนื่องจากหลักการที่ว่า “อายุของนั้นสั้น แต่วัฒนธรรมนั้นยืนยาวกว่า” ดังนั้น ในแต่ละสังคมจะต้องมีการติดต่อกันเพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

5. วัฒนธรรมเป็นเครือข่าย (Network) ของชีวิตทั้งมวล (way of life) คำว่า “เครือข่าย” หมายถึง หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนหนึ่ง ก็จะส่งผลกระทบเชื่อมโยงไปถึงส่วนอื่น ๆ ตัวอย่างที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวันทุกวันในชนบท ก็คือ เมื่อมีคนตัดผ่านเข้าหมู่บ้าน เมื่อมีโทรทัศน์เครื่องหนึ่งที่ถูกนำเข้ามาในหมู่บ้านชาวเขาวิถีชีวิตทั้งหมดของชุมชนก็จะเปลี่ยนแปลงไปทันที

กาญจนา แก้วเทพ (2547) ได้รวบรวมการนิยามความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ที่นักวิชาการต่างให้ความหมายไว้ถึง 250 คำนิยาม มาจัดกลุ่มใหม่ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิต เป็นรูปธรรม (Culture as product) ซึ่งความหมายนี้ คนส่วนใหญ่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งผลที่ตามมาในการบริหารจัดการวัฒนธรรมตามความหมายนี้ คือการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น การณรงค์ให้ใช้ภาษาไทยในรายการโทรทัศน์ การอนุรักษ์การไหว้แบบไทย การเก็บรักษามรดกไทยแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมเป็นกระบวนการสร้าง (Culture as production) หมายถึงวัฒนธรรมเป็นกระบวนการผลิตแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจาก “กระบวนการสร้างสิ่งของต่าง ๆ ในสังคม” เช่น ผลิตเก้าอี้ ปากกา รถยนต์ ฯลฯ ซึ่งวัฒนธรรมก็มีกระบวนการผลิตเช่นเดียวกัน (cultural production)

การผลิตวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่ต้องมีองค์ประกอบของการปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีวัสดุ เช่นกลอง ต้องทำจากไม้และหุ้มหนัง ดังนั้นจึงต้องมีต้นไม้และหนังสัตว์ที่จะมาใช้ทำ ซึ่งจะมีวิธีคิดและความเชื่อติดฝังอยู่เบื้องหลัง
2. ต้องมีวิธีคิด หรือความทรงจำของชุมชน เป็นองค์ประกอบที่เป็นนามธรรม
3. ต้องมีวิถีปฏิบัติ ซึ่งแนวทาง และธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนนั้น
4. ต้องมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานต่าง ๆ
5. มีความเชื่อ การผลิตวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะไม่มาแต่รูปธรรม แบบตัวเปล่า แต่มักจะมีนามธรรม อันได้แก่ คุณค่า ความหมาย ความเชื่อ ฯลฯ
6. เวลา และสถานที่ การผลิตวัฒนธรรมมักจะมีการกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสม และระบุสถานที่ผลิตเอาไว้อย่างชัดเจน
7. บทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมนั้น

2.4.2 แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น

2.4.2.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534, หน้า 52) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักฟื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ประเวศ วะสี (2536, หน้า 21) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการส่งสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียน แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษา และวัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537, หน้า 21) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสั่งสมความรู้ประสบการณ์ ที่ได้รับถ่ายทอดจากบุคคลและสถาบันต่าง ๆ โดยมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนา เกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่มีความนาน มีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีการสั่งสมความรู้มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีการสืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายโดยมีความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน จากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่งจนทำให้สังคมชาวบ้านมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง

2.4.2.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสืบสาน สืบทอดประสบการณ์จากรุ่นถึงรุ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ถ้าถูกละเลย ขาดการยอมรับ และถูกทำลายลง ก็จะสูญหายไป ไร้ซึ่งภูมิปัญญาของตนเอง ทำให้คนในท้องถิ่นไม่มีศักดิ์ศรี ขาดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งนี้การศึกษา หน่วยงาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537, หน้า 25-26) กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคม เป็นสิ่งที่มีจุดหมาย เป็นสิ่งสำคัญ มีความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ร่วมกันที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ช่วยสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับ

ธรรมชาติแวดล้อม ทำให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบ อันเกิดจากสังคมภายนอก

2.4.2.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อังคณ สมกะเนย์ (2535, หน้า 37) ได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับ คติ ความคิด ความเชื่อ ภาษาและหลักการที่เป็นพื้นฐานของ องค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา ทั้งที่เป็นการประกอบพิธีกรรม การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์และการใช้แรงงานของตนเอง รวมถึงการหาผลผลิตต่างๆที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ ประโยชน์เพื่อการยังชีพ ประกอบกับความเชื่อทางศาสนา

กลุ่มที่ 2 เรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี

ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี จะเป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออก ถึงภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจาก ความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ได้รับการ ถ่ายทอด สืบต่อกันมาเฉพาะกลุ่มชน หรือท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามและ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ประเภทต่างๆศิลปะการแสดง เช่น หนังตะลุง มโนราห์ ศิลปะด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุของ ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลุ่มที่ 3 เรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น

เป็นการฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นที่ได้มีการสูญเสียไปให้มีสภาพอุดมสมบูรณ์พร้อม ปรับสภาพการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรบกวนด้วยระบบธุรกิจการค้า กลับมาสู่อาชีพเกษตรกรรม เพื่อความอยู่รอดโดยอาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ ได้แก่ การทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำ งานจักสาน จากไม้ไผ่ งานจักสานจากเตยป่านั่น งานจักสานจากหวาย งานประดิษฐ์สิ่งของจากเปลือกหอย แดก การจัดทำผ้าบาติก และการเขียนลายผ้าบาติก

กลุ่มที่ 4 เรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน

เป็นการนำแนวความรู้และหลักการที่เคยปฏิบัติกันมา นำมาผสมผสานกับเทคโนโลยี สมัยใหม่ เพื่อเพิ่มผลผลิตหรือประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและท้องถิ่น ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ การแปรรูปอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้โดยใช้ วัสดุในท้องถิ่น การนำสมุนไพรเพื่อใช้รักษาโรค การถนอมอาหาร

2.4.2.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การที่ชนชาติและเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ อยู่รอดมาได้ถึงทุกวันนี้ เพราะคุณค่าอันเป็นพื้นฐานแห่งการดำเนินชีวิต สามารถรักษาสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกับผู้คนในสังคมเดียวกัน และกับสังคมอื่น ๆ ความสมดุลดังกล่าวยังคงอยู่ และถ่ายทอดสืบสานกันมา บางส่วนนั้นอาจหายไป แต่มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นแทน การถ่ายทอดสืบสานมีลักษณะทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ปฐม นิคมานนท์ (2538, หน้า 279-281) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพของหมู่บ้านที่แทบทุกครัวเรือนทำกัน อาจเป็นอาชีพรองจากการทำไร่ทำนา เช่น เครื่องปั้นดินเผา จักสาน ทอผ้า ซึ่งสมาชิกของชุมชนได้คลุกคลี กันเคยมาตั้งแต่เด็กภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน

2. การสืบทอดภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ เป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว เช่น ความสามารถในการรักษาโรค งานช่างศิลป์ ช่างฝีมือ ความรู้ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ความรู้เหล่านี้จะถ่ายทอดภายในครอบครัวและเครือญาติ บางอย่างมีการหวงแหน และเป็นความลับในสายตระกูล

3. การฝึกจากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาการ ผู้รู้อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ หรืออาจอยู่นอกชุมชนก็ได้ เช่น ช่างโบสถ์ ช่างลายไทย หมอตำแย เป็นต้น

4. การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้นด้วยคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง แล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน

5. ความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยตนเองไม่ได้สนใจหรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน มีวิญญาณหรืออำนาจลึกลับเข้าสิงมาบอก ทำให้มีความสามารถในการรักษาโรคได้

สรุปการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การส่งทอดความรู้ ความเข้าใจจากบุคคลหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมีลายลักษณ์อักษร และไม่มีลายลักษณ์อักษร โดยมีองค์ประกอบในการถ่ายทอดคือ องค์คติ (concepts) ได้แก่ ความเชื่อ ความคิดความเข้าใจ อุดมการณ์ต่าง ๆ , องค์พิธีการ (usages) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งแสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีการตั้งศพ การแต่งกาย เป็นต้น และองค์วัตถุ (Instrumentary and symbolic objects) ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ที่มีรูปร่างสามารถจับต้องได้ เช่น ผลผลิตทางศิลปกรรม งานฝีมือ และองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่าง แต่เป็นเครื่องแสดงสัญลักษณ์ ความหมายต่าง ๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

2.4.3 แนวคิด อีมิล เดอร์ไคหม์ (Émile Durkheim)

การศึกษาสังคมจะต้องหลีกเลี่ยงการอธิบายถึงพฤติกรรมทางสังคมว่า มีรากฐานจากชีวภาพและจิตภาพ (reductionism) และต้องพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมว่ามีลักษณะเฉพาะในตัวของมัน กฎระเบียบทางศีลธรรมจรรยา ได้กลายเป็นตัวชี้ทางและควบคุมความประพฤติที่มีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อได้เข้าไปอยู่ในจิตสำนึกของบุคคลแล้ว ในขณะที่ก็ยังดำรงอยู่เป็นอิสระจากบุคคล การบังคับจึงไม่เป็นข้อบังคับธรรมดาสำหรับการควบคุมจากภายนอกต่อเจตนาธรรมของปัจเจกบุคคลอีกต่อไป แต่ละเมิดการบังคับทางศีลธรรม เพื่อให้เคารพต่อกฎระเบียบ

อีมิล เดอร์ไคหม์ (Émile Durkheim) (อ้างอิงในนฤจร อธิธิระจรัส, 2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในสังคมรูปแบบต่าง ๆ เขามุ่งประเด็นอยู่ที่ลักษณะของการแบ่งงาน และศึกษาความแตกต่างที่มีในสังคมดั้งเดิมและสังคมสมัยใหม่ เขากล่าวว่าสังคมดั้งเดิมนั้นมีลักษณะเป็นแบบ “เชิงกลไก” โดยที่สังคมนั้นเกาะเกี่ยวเป็นหนึ่งเดียวกันได้ด้วยสาเหตุที่ว่าทุกคนมีลักษณะที่คล้ายๆ กัน ซึ่งทำให้มีสิ่งของรวมถึงความคิดที่เหมือนและไปกันได้ เดอร์ไคหม์กล่าวว่า ในสังคมดั้งเดิมนั้น สำนึกของกลุ่มนั้นมีบทบาทเหนือสำนึกของปัจเจกบรรทัดฐานนั้นเข้มแข็ง และพฤติกรรมของสมาชิกก็อยู่ในกฎเกณฑ์ ลักษณะเช่นนี้เปลี่ยนไปในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเขากล่าวว่า ผลของระบบการแบ่งงานอย่างซับซ้อนทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “เชิงอินทรีย์” (organic solidarity) กล่าวคือ ความชำนาญเฉพาะด้านในหน้าที่การงานรวมถึงบทบาททางสังคม ทำให้เกิดการขึ้นต่อกันที่ยึดเหนี่ยวผู้คนเอาไว้ด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้คนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการกระทำทุกอย่างด้วยตัวคนเดียว ตัวอย่างเช่นในสังคม “เชิงกลไก” ชาวนาอาจทำนา และอยู่ได้โดยลำพัง แต่ก็รวมกลุ่มกับคนอื่น ๆ ที่มีแบบแผนการดำรงชีวิตรวมถึงอาชีพแบบเดียวกัน ในสังคม “เชิงอินทรีย์” คนงานทำงานเพื่อได้รายได้ แต่ก็ต้องพึ่งคนอื่น ๆ ที่มีความชำนาญในด้านที่แตกต่างออกไป เช่น ทำเครื่องนุ่งห่ม ผลิตอาหาร ตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ

ผลจากการเพิ่มขึ้นของระดับการแบ่งงาน ในความคิดของเดอร์ไคหม์นั้น คือการเกิดขึ้นของสำนึกของสมาชิกแต่ละคน ที่มักจะอยู่ในสถานะขัดแย้งกับสำนึกของกลุ่ม จึงทำให้เกิดความสับสนกับบรรทัดฐาน และในที่สุดแล้วอาจทำให้เกิดการล่มสลายของพฤติกรรมที่อยู่ในกฎเกณฑ์ของบรรทัดฐานทางสังคม เดอร์ไคหม์ เรียกสถานะนี้ว่า อโนมี (anomie) ซึ่งหมายถึงสถานะที่ไร้บรรทัดฐาน ทางสังคมทั้งหมดอันเป็นสถานะที่ความปรารถนาของปัจเจกบุคคลมิได้ถูกบังคับไว้ด้วยบรรทัดฐานใด ๆ ทางสังคมเลย สถานะทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนหลาย ๆ แบบ เช่น อัตวินิบาตกรรม หรือว่าการฆ่าตัวตาย

ปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลที่มีการกระทำระหว่างกันได้ ทำให้เกิดความเป็นจริง (reality) ขึ้น ตัวกำหนดข้อเท็จจริงทางสังคมควรหาได้จากบรรดาข้อเท็จจริงทางสังคมทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาก่อนนั้น และมีไข่แสวงหาจากภาวะทั้งหลายในจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล (นฤจร อธิธิระจรัส, 2535, หน้า 2-4)

เมื่อสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเหนียวแน่น ก็สามารถทำให้นุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมของสังคม ผู้คนที่รวมกันอย่างเหนียวแน่นเป็นกลุ่มจะได้รับการป้องกันเป็นอย่างดีจากผลกระทบของความผิดหวัง และโศกนาฏกรรมอันนำมาซึ่งความทุกข์ยากแก่มวลมนุษย์ ระบบความเชื่อรวมกันอันมั่งคั่งแข็งแรงเป็นลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เชิงกลไกในสังคมแบบดั้งเดิม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเชิงอินทรีย์ ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ ในการแบ่งงานกันทำ (นฤจร อธิธิระจรัส, 2535, หน้า 6)

สมาชิกทุกคนของสังคมยึดถือภาพพจน์แบบสัญลักษณ์ที่มีร่วมกัน และยึดถือในสมมติฐานที่เกี่ยวกับโลกรอบ ๆ ตัวร่วมกันเท่านั้น ความเป็นเอกภาพทางศีลธรรมจะสามารถมีขึ้นได้ หากปราศจากสิ่งเหล่านี้แล้ว สังคมใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมล้าหลัง หรือสังคมสมัยใหม่ย่อมจะต้องเสื่อมและสลายไป เมื่อถูกระเบียบทางสังคมพังทลายลง อิทธิพลของสังคมที่คอยควบคุมอุปนิสัยของปัจเจกบุคคลก็จะไม่มีประสิทธิภาพอีกต่อไป และปัจเจกบุคคลจะถูกละทิ้งให้อาศัยอุปายความสามารถของตนเอง (นฤจร อธิธิระจรัส, 2535, หน้า 8-9)

เมื่อมีการอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมขึ้น เราต้องแยกหาสาเหตุที่มีประสิทธิภาพซึ่งทำให้มันเกิดขึ้น และหน้าที่ที่มันต้องปฏิบัติ เราใช้คำว่า “หน้าที่” โดยถือว่าดีกว่าใช้ คำว่า เป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ เนื่องจากว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมไม่ได้ดำรงอยู่เพื่อทำให้เกิดผลประโยชน์เสมอไป เราต้องกำหนดลงไปว่า จะมีความสอดคล้องกันระหว่างข้อเท็จจริงที่พิจารณาอยู่ กับความต้องการโดยทั่วไป ของระบบอินทรีย์ทางสังคมหรือไม่ และความสอดคล้องกันนี้จะประกอบด้วยอะไรบ้าง โดยที่ไม่ต้องให้เรายุ่งเกี่ยวกับมันเป็นเรื่องของความตั้งใจหรือไม่

การกำหนดหน้าที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่สมบูรณ์ การอธิบายข้อเท็จจริงทางสังคมไม่เป็นการเพียงพอที่จะแสดงถึงสาเหตุที่มันต้องขึ้นอยู่กับส่วนมากแล้วอย่างน้อยที่สุดเราต้องแสดงถึงหน้าที่ของมันในการทำให้เกิดระเบียบทางสังคมด้วย

การวิเคราะห์เชิงหน้าที่จะแสดงให้เห็นว่าเรื่องที่อยู่ในการพิจารณาหนึ่ง ๆ จะมีผลที่เกิดขึ้นอย่างไรสำหรับปฏิบัติการของระบบทั้งหมด หรือของส่วนประกอบต่าง ๆ ของมัน การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้วิเคราะห์สามารถแสดงว่าทำไมเรื่องที่อยู่ในการพิจารณาหนึ่ง ๆ นี้ แทนที่จะเป็นเรื่องอื่น ๆ เมื่อดูจากประวัติศาสตร์ของมัน จึงมีความเหมาะสมต่อหน้าที่เฉพาะหนึ่ง ๆ

ผู้ศึกษาพิจารณาสังคมควรจะนำเอาการเสาะแสวงหาสาเหตุที่มีประสิทธิภาพ และการกำหนดหน้าที่ของปรากฏการณ์มารวมเข้าด้วยกัน

ไม่มีสังคมใดที่จะสามารถบีบบังคับให้มีการลงรอยกับตามกฎระเบียบของสังคมไปทั้งหมด และหากสังคมสามารถกระทำได้นั้นก็จะเป็นการสกัดกั้นอย่างมากจนไม่เหลืออะไรให้บุคคลได้มอบหรือสนับสนุนแก่สังคม ความเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมเป็นสิ่งจำเป็น หากสังคมใดยังคงความยืดหยุ่นไว้ และเปิดโอกาสสำหรับการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงใหม่ (นฤจร อธิธิจิระจิรุต, 2535, หน้า 27-28)

2.4.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนี้ เป็นแนวคิดของ แบนดูรา ซึ่งมีความเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์ นอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นแล้ว เกิดจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น และการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ เหล่านั้นสามารถเรียนรู้ได้โดยประสบการณ์ตรง หรือไม่ก็โดยการสังเกต องค์ประกอบทางชีววิทยา มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้โดยพฤติกรรมนั้น ก็คือองค์ประกอบในตัวบุคคล มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรมในการอธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์

แบนดูรา ได้อธิบายรูปของการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรม องค์ประกอบส่วนบุคคล และองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม โดยที่องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้จะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พฤติกรรมองค์ประกอบส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ พฤติกรรมของมนุษย์สามารถกำหนดสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมก็สามารถกำหนด พฤติกรรม พฤติกรรมสามารถกำหนดองค์ประกอบส่วนบุคคล องค์ประกอบส่วนบุคคลก็สามารถกำหนดพฤติกรรมได้เช่นกัน ในทำนองเดียวกัน องค์ประกอบทาง สิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบส่วนบุคคลก็มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

แบนดูรา ได้กล่าวถึงตัวกำหนดพฤติกรรมว่า มี 2 ประการ คือ ตัวกำหนดพฤติกรรมที่เป็นสิ่งเร้า ซึ่งได้แก่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมซ้ำ ๆ มนุษย์จะคาดการณ์ไว้ว่า ถ้ามีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นจะมีเหตุการณ์อะไรตามมาและตัวกำหนดพฤติกรรมอีกประการหนึ่ง คือ ตัวกำหนดที่เป็นผล ซึ่งได้แก่ผลของการกระทำมนุษย์จะเลือกกระทำพฤติกรรมที่ ได้รับผลทางบวก และจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมที่จะได้รับผลทางลบ วิธีการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ แบนดูรา ได้กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์มี 2 วิธี คือ การเรียนรู้จากผลของการกระทำ และวิธีการเรียนรู้จากการเลียนแบบ โดยที่การเรียนรู้จากผลของการกระทำเป็นการ เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งจะทำหน้าที่ 3 ประการ คือ ให้ข้อมูล ชูใจ

และ เสริมแรง ส่วนการเรียนรู้จากการเลียนแบบเป็นการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบกระทำ พฤติกรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม การเรียนรู้จากตัวแบบอาศัย กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตเป็นผลสำคัญ ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำกระบวนการทางกายและกระบวนการจิตใจ

นอกจากนี้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเบนคูรา ยังได้กล่าวถึงการควบคุมพฤติกรรมด้วย ปัญหาไว้ว่า การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมและผลของการกระทำจะอยู่ในรูปของความเชื่อและความคาดหวัง ซึ่งเป็น กระบวนการทางปัญญา ความเชื่อและความหวังนี้จะทำหน้าที่ควบคุมหรือกำกับการ กระทำของมนุษย์ในเวลาต่อมา

2.4.5 ทฤษฎีการจัดเถลาทางสังคม

แนวคิดการจัดเถลาทางสังคม พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549, หน้า 225) ได้ให้ความหมายของ การจัดเถลาทางสังคม (socialization) ว่า หมายถึง กระบวนการที่คนเรียนรู้การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือของสังคม โดยการซึมซับเอาบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมมาเป็นของตนและเรียนรู้ในการปฏิบัติตนตาม บทบาทและภาระหน้าที่ทางสังคม ในทางสังคมวิทยาให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดเถลาทางสังคม (socialization) เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่ได้มีความเป็นมนุษย์โดยกำเนิด หรือไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด มนุษย์จึงต้องได้รับการจัดเถลาทางสังคม โดยมีตัวแทน มาพัฒนาบุคคล จากบุคคลทางชีววิทยา (biological person) มาเป็นบุคคลทางสังคม (social person) โดยการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับคนอื่น ทำให้บุคคลเรียนรู้บทบาท หน้าที่ และค่านิยมทางสังคมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาคือกระบวนการจัดเถลาเด็กที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง บุคคลนับตั้งแต่เกิดมาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ประกอบอาชีพจนกระทั่งตาย จะต้องผ่านกระบวนการ จัดเถลาหล่อหลอมหรือที่เรียกว่า การจัดเถลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ทางสังคม แก่บุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคม จะหล่อหลอม ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม แรงจูงใจ และบุคลิกภาพของบุคคลโดยรวม โดยผ่านกระบวนการนี้ บุคคลแต่ละคนจะเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ การจัดเถลาทางสังคมจะหล่อหลอมให้บุคคลมีลักษณะทางจิตใจและ พฤติกรรมสอดคล้องกับลักษณะที่สังคมปรารถนาและเห็นว่าเหมาะสมกับบทบาทของบุคคล ทั้ง บทบาทที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันและที่มีมาในอนาคต ในความซับซ้อนของกระบวนการนี้ สังคมเป็น แหล่งที่กำหนดรางวัล ข้อห้ามหรือบทลงโทษสำหรับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำหน้าที่ให้การอบรม

แก่สมาชิกของสังคมจะสามารถนำรางวัลและข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดเกลาทางสังคมต่อไป (งามตา นินทานนท์, 2536, หน้า 36)

แนวคิดทางสังคมวิทยาของการจัดเกลาทางสังคมเป็นการเตรียมบุคคลเข้ารับบทบาทต่าง ๆ ในสังคม แนวคิดนี้มองว่า กระบวนการจัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการของสังคม ในอันที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลต้องปฏิบัติตามปทัสถานของสังคม ที่มาของแนวคิดนี้เกิดจากการมองว่า การที่สังคมจะดำรงโครงสร้างของมันอยู่ได้ก็ด้วยการสรรหาบุคคลต่าง ๆ มาสวมบทบาทต่าง ๆ ในสังคมได้ บุคลิกภาพ ของบุคคลและโครงสร้างทางสังคม จึงเป็นระบบที่แยกต่างหากออกจากกัน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพส่วนบุคคลกับโครงสร้างทางสังคมจึงอาจมีหลายแนวทาง โดยกระบวนการจัดเกลาทางสังคมจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมร้อยให้สองระบบไปด้วยกันได้ ดังนั้น การจัดเกลาทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล และเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสังคม (www.idis.ru.th/report)

2.4.6 แนวคิดวิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน (Folkways)

วิถีประชา หรือวิถีชาวบ้าน หมายถึง แนวทางการปฏิบัติของบุคคลในสังคมที่ปฏิบัติตามความเคยชิน และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น การดูให้คนชรา นั่งในรถประจำทาง วิถีประชายังหมายถึง มารยาททางสังคมงานพิธีต่าง ๆ ตามสมัยนิยม เช่นการแต่งกาย การแต่งงาน การกินอาหาร การอาบน้ำวันละสองครั้ง เป็นต้น ผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามแนวทาง ดังกล่าวจะได้รับการติเตียน เข้ายะเย่ถากถาง หรือการนินทาจากผู้อื่นทำให้สมาชิกต้องปฏิบัติตาม (www.panyathai.or.th) วิถีประชาแบ่งออกได้ได้เป็น 6 ประเภทดังนี้

1. สมัยนิยม (Fashion) เป็นวิถีประชาซึ่งแสดงออกถึงความนิยมของหมู่ชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง “สมัยนิยม” อาจเกิดขึ้นแพร่หลายไปอย่างรวดเร็วและเมื่อถึงจุด ๆ หนึ่งก็จะเสื่อมความนิยมลงไป เช่น สมัยนิยมของการแต่งกาย

2. ความนิยมชั่วครู่ (Fad) เป็นแบบของพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งมีลักษณะผิวเผิน คือไม่จริงอะไรนัก เพราะฉะนั้น “ความนิยมชั่วครู่” จึงเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ความเป็นที่นิยมเพียงชั่วครู่ชั่วยามแล้วก็สาบสูญไป เช่น สมัยหนึ่งนิยมพูดว่า “ไม่สน” “อย่าให้เซด” หรือ “เพลี่ยฮาร์ด” เป็นต้น

3. ความคลั่งไคล้ (Craze) เป็นเรื่องของความไม่มีเหตุผล อธิบายได้ว่า เมื่อ “ความคลั่งไคล้” เข้าครอบงำถึงผู้ใดแล้ว ผู้นั้นมักประพฤติปฏิบัติไปในทำนองโง่เขลาปัญญา กล่าวคือ จะหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องที่ตนคลั่งไคล้จนไม่มีกะจิตกะใจที่จะทำอะไรอื่น เช่น คลั่งไคล้เรื่องโป่งขาม

หรือเรื่องวุ่นต่าง ๆ จะใช้เวลาทั้งหมดเสาะแสวงหาโป่งขามหรือวุ่น พบใครคุยกับใครมักจะพูดแต่เรื่องที่ตนคลั่งไคล้

4.งานพิธี (Ceremony) เป็นเรื่องที่แสดงออกซึ่งเกียรติหรือความมีหน้ามีตา ซึ่งใครจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ เช่น งานฉลองวันเกิด พิธีฉลองวันแต่งงาน เป็นต้น

5. พิธีการ (Rites or Rituals) เป็นแบบเรื่องของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้นและมักจะระบุวิธีการนั้นไว้ด้วย เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ หรือ พิธีต้อนรับน้องใหม่ เป็นต้น พิธีการดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์หรือเพิ่มกำลังภายในให้แก่พิธีการนั้น ๆ เป็นอย่างดี

6. มรรยาททางสังคม (Etiquette) เป็นเรื่องของการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะในการสมาคม เช่น มรรยาทในการกินอาหารหรือการกล่าวคำขอบคุณเมื่อได้รับสิ่งของหรือความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นเหล่านี้ เป็นต้น (www.baanjommyut.com)

2.4.7 แนวคิดเรื่อง “รสนิยม” (Taste)

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ, 2551) ให้ความหมายร่วมของคำว่า “รสนิยม” ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือการผลิต หรือการครอบครองหรือการใช้วัตถุนั้น ๆ เพื่อบ่งบอกสถานะของบุคคลในสังคม ความสัมพันธ์นี้เมื่อแยกแยะดูตามมิติต่าง ๆ ก็จะเกี่ยวข้องกับอำนาจที่จะได้วัตถุ/สิ่งของนั้นมา การกระจายวัตถุหรือสิ่งของ สถานะที่จะควบคุมจำนวนสิ่งของหรือวัตถุ รสนิยมจะมีหน้าที่ทั้งต่อ “ปัจเจกบุคคล” ในด้านที่จะก้าวเข้าสู่สถานที่สูงขึ้น และหน้าที่ต่อ “สังคม” ที่จะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกำจัด หรือควบคุม การแข่งขัน การครอบครอง และการใช้วัตถุ ส่วนในสังคมยุคปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นสังคมแห่งการบริโภค รสนิยมมักจะถูกนิยามให้หมายถึง “แนวทางการเลือกใช้สิ่งของวัตถุในการอุปโภคบริโภค”

รสนิยมไม่ใช่เรื่อง ตามธรรมชาติและไม่ใช่เรื่องส่วนตัวของ “ปัจเจกบุคคล” บูร์ดิเยอสรุปว่า รสนิยมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมที่บุคคลใช้ชีวิตอยู่เป็นสิ่งที่เกิดมาจากการขัดเกลาทางสังคม (ในระดับจิตสำนึก) บวกผสมกับเงื่อนไขแห่งการดำรงชีวิตอยู่ (ในระดับจิตไร้สำนึก) ดังนั้น การชอบนุ่งกางเกงยีนส์หรือชอบใส่ผ้าไทย การชอบไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์ ชอบฟังเพลงคลาสสิกหรือเพลงแจ๊ส การชอบดูละครโทรทัศน์หรือดูหนังนอกกระแส ฯลฯ รสนิยมและสุนทรียะเหล่านี้ล้วนมีที่มาที่ไปทั้งสิ้น

แนวคิดเรื่องรสนิยมของบูร์ดิเยอ เป็นแนวคิดที่ต่อเนื่องมาจากแนวคิดเรื่อง habitus เพราะรสนิยมคือผลผลิตที่จับต้องได้ของ habitus ที่จะแฝงฝังอยู่ใน 2 มิติ คือ เงื่อนไขของการมีวัตถุ (มีสิ่งของเครื่องใช้อะไรบางอย่างที่อยู่ในครอบครอง) และการมีความแตกต่างเชิงสัญลักษณ์ (symbolic differentiation) เช่น ของที่ครอบครองอยู่นั้นเป็น “ของสูงหรือของต่ำดูยากไร้ หรือดูมีราคามั่งคั่ง” เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความหมายทางสังคมแก่ผู้ครอบครองหรือใช้วัตถุหรือสิ่งของนั้น

มิติที่บูร์ดิเยอ ให้ความสำคัญก็คือ “เงื่อนไขของการมีวัตถุ” บูร์ดิเยอ กล่าวว่า เมื่อเราพูดว่า รสนิยมเป็นแนวทางการเลือกใช้สิ่งของเพื่อการอุปโภคบริโภคนั้น เราก็ต้องไม่ลืมว่าการเลือกนั้นมีได้เป็นไปอย่างเสรีเต็มที่ ตัวอย่างเช่น รสนิยมในการเลือกเล่นเกมกีฬา ใช่ว่าทุกคนจะสามารถเลือกมีรสนิยมที่เล่นกอล์ฟได้ เพราะการที่จะเล่นกอล์ฟได้นั้นจำเป็นต้อง “ครอบครองวัตถุต่าง ๆ อย่างมาก” ตั้งแต่ไม้กอล์ฟ ลูกกอล์ฟ เสื้อผ้า รองเท้า และที่สำคัญคือ สนามเล่นกอล์ฟ ดังนั้นการเล่นกอล์ฟจึงมิใช่ “เกมกีฬาแบบธรรมดา” หากแต่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ให้อ่านแก่ผู้ที่มีรสนิยม กล่าวคือ “คนเล่นกอล์ฟต้องเป็นคนที่มั่งคั่งในสังคม”

บูร์ดิเยอเสนอว่า ปัจเจกบุคคลจะก้าวเข้าสู่สังคมของรสนิยมแบบต่าง ๆ เช่น เริ่มหัดเล่นเปียโน เริ่มไปฟังเพลงคอนเสิร์ต ฯลฯ โดยมีความโน้มเอียงแห่งอุปนิสัย (habitus) ที่จะเป็นตัวเลือกวิถีชีวิตแบบต่าง ๆ เขาเห็นว่า “วิถีชีวิต” เป็นการแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมที่สุดของมิติสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ทางชนชั้น ตัวอย่างเช่น หากเราเป็นคนที่มียุทธศาสตร์แบบดูแลห่วงใยสุขภาพ กินอาหาร พักผ่อน ออกกำลังกายถูกหลักของการสร้างเสริมสุขภาพ วิถีชีวิตเช่นนี้ก็จะบ่งบอกถึงลักษณะทางชนชั้นของเราได้ดีกว่า อย่างน้อยก็ต้องเป็นชนชั้นกลางที่มีความรู้เรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น และก็ไม่สำคัญว่าคนรวยจะเล่นกอล์ฟ เทนนิส ไปโล่แข่งรถ ซึ่งเป็นกีฬาที่สังกัดอยู่ในสายรสนิยมของชนชั้นสูงทั้งสิ้น แต่ทว่าคนรวยจะไม่เล่นตะกร้อ ชกมวย กระบี่ กระบอง ฯลฯ อย่างแน่นอน เนื่องจากกีฬาแต่ละประเภทที่กล่าวมานั้นมี “สัญลักษณ์แห่งชนชั้น” ติดตรึงอยู่

บูร์ดิเยอ ปฏิเสธแนวคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบ “ลัทธิเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด” (economic determinism) ที่สรุปว่า “รสนิยมนั้นเกิดมาจากรายได้ เขากล่าวว่า สมมติว่าคนยากจนคนหนึ่งเกิดร่ำรวยขึ้นมาด้วยการถูกล็อตเตอรี่มีเงินเป็นล้านแต่เขาก็จะไม่สามารถเปลี่ยนรสนิยมได้ทันทีตัวแปรเรื่อง “รายได้” จึงมิได้เป็น “สาเหตุโดยตรง” ต่อ “รสนิยม” หากทว่าจะต้องทำงานผ่าน

“ตัวสื่อกลาง” คือ habitus ซึ่งหมายความว่า เมื่อมี “เงิน” แล้วก็ต้องผ่านการซึมซับทุนทางวัฒนธรรม ด้วยจึงจะมี “รสนิยม” ที่สูงได้

ดังนั้น หน้าที่ของรสนิยมจึงเป็นเหตุจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้คน “เลือกผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ” มาใช้ครอบครอง มากกว่าที่ผู้คนจะใช้หลักคำนวณแบบต้นทุน-กำไร หรือผลได้-ผลเสีย (cost-benefit) แบบที่เศรษฐศาสตร์ระบุไว้

ประเภทของรสนิยม บุรีดิเยอได้แยกประเภทของรสนิยมออกเป็น 2 ประเภทโดยการแยกประเภทนี้ได้ใช้เกณฑ์เรื่อง “การปลอดจากความจำเป็นในชีวิต” มาเป็นตัวแบ่ง เช่น ในกรณีของคนรวย ลีลาการใช้ชีวิตของคนรวยไม่ต้องถูกตีกรอบด้วยรายได้ที่จำกัด ดังนั้น คนรวยจึงมี “รสนิยมแห่งความหรูหรา” หรือใช้ “รสนิยมแบบอิสระในขณะที่คนจนที่มีรายได้จำกัดคนจนจึงมี “รสนิยมแห่งความจำเป็น”

ส่วนกรณีของคนจนนั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องรายได้ ทางเลือกในการดำเนินลีลาชีวิตของเขาจึงเป็นไปตามหลักแห่งความจำเป็นซึ่งก็ได้กลายเป็นรสนิยมแห่งความจำเป็น

บุรีดิเยอ ยกตัวอย่างว่า คนจนที่มีรสนิยมในการกินอาหารราคาถูก หรือปริมาณมากจะให้คำอธิบายว่า อาหารเหล่านั้นทำให้อิ่มและอยู่นานไม่ต้องกินบ่อย ๆ ซึ่งสืบเนื่องความสัมพันธ์ระหว่าง “รสนิยม” กับ “ชนชั้น” คือหัวใจสำคัญในคำอธิบายเรื่องรสนิยมของบุรีดิเยอ ก็คือ รสนิยมทั้ง 2 แบบที่ที่กล่าวมานั้น จะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการธำรงรักษาวัฒนธรรมความแตกต่างระหว่างชนชั้นเอาไว้ กล่าวคือ คนรวยจะถูกคนจนว่าใช้ชีวิตอย่าง “ไร้รสนิยม หรือมีรสนิยมต่ำ” โดยมักจะมองข้ามไปว่า รสนิยมดังกล่าวนี้ “เกิดมาจากข้อจำกัดทางวัตถุ” ของชีวิตคนจนในทางตรงกันข้ามคนจนมักจะรับรู้ว่าลีลาชีวิตของชนชั้นสูงนั้นมีลักษณะน่าชื่นชม น่ายกย่อง เหมาะสมที่จะใช้เป็นมาตรฐาน (ที่พวกเขาไม่มีวันจะก้าวถึง) การรับรู้ทั้งจากฝ่ายคนรวยและคนจนนี้ เกิดจากการทำงานของกลไกต่าง ๆ ของสังคมที่สร้าง “อำนาจเชิงสัญลักษณ์” ขึ้นมา ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากอำนาจแห่งสัญลักษณ์นี้ก็คือ รสนิยมของชนชั้นสูงจะถูกพรางตาให้เกิดการรับรู้ว่า มาจากวาสนาบารมี ความรู้ ความถนัดตามธรรมชาติของคนรวยมากกว่าจะถูกรับรู้ว่า “คนรายนั้นปลอดจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ” เช่น รูปรางที่ดูมีสง่าราศีมีน้ำมีนวลนั้นเกิดมาจากการมีเวลาว่างไปเข้าสปาและมีเงินจ่ายค่าสปา เป็นต้น บุรีดิเยอระบุว่า สถาบันทางสังคม เช่น โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญที่เล่นบทบาททำให้รสนิยมของคนรวยวางตัวอยู่เหนือคนจน

2.4.8 แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภค (Logic of consumption)

ฌอง โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard) (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ, 2551) เห็นว่าเกณฑ์ด้านศีลธรรมไม่ช่วยให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมการบริโภคได้อย่างแท้จริง ต้องใช้เกณฑ์เชิงสัญลักษณ์ซึ่งจะทำให้เข้าใจได้ว่า ทำไมความต้องการของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นได้ นั่นคือ การบริโภคของมนุษย์ยุคนี้ไม่ใช่แค่ใช้หรือเสปสินค้าที่เป็นวัตถุรูปธรรมเท่านั้น หากแต่มีด้านของการเสปสัญลักษณ์ (sign) ที่แนบอยู่ในสินค้านั้น ๆ ด้วย และเนื่องจากสัญลักษณ์เป็นนามธรรม ดังนั้นเมื่อเสปสัญลักษณ์ จึงสามารถบริโภคสินค้าต่าง ๆ ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภคของโบดริยาร์ดมีการวิเคราะห์สินค้า การวิเคราะห์สัญลักษณ์ และวิเคราะห์การบริโภค ดังนี้

2.4.8.1 การวิเคราะห์สินค้า

สินค้า (Commodity) ในทัศนะของโบดริยาร์ด คือ ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมที่สุดของวัฒนธรรม ซึ่งจำแนกออกเป็นสองประเภท คือ สินค้าทั่วไป เป็นสินค้าที่นำมาบริโภคใช้สอยเป็นหลักกับสินค้าทางวัฒนธรรม เป็นสินค้าที่มีผลกระทบในระดับจิตวิญญาณ และมีนัยสำคัญ คือ กระบวนการผลิต หรือแพร่กระจาย หรือ บริโภคสินค้าต่าง ๆ จะสัมพันธ์กับเงื่อนไขของวัฒนธรรมในแต่ละสังคม เช่น ในสังคมที่ต่างกันนั้น สินค้าจะถูกผลิตในรูปแบบที่แตกต่างกันสนองต่อผู้บริโภคที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เป้าหมายการผลิตอาจความหลากหลายและแพร่กระจายไปสู่ผู้ใช้สินค้าแตกต่างกันหากสินค้าเป็นเครื่องแสดงออก ซึ่งวัฒนธรรมสินค้าต่าง ๆ ก็จะสัมพันธ์กับรสนิยมทั้งของผู้ใช้และผู้บริโภค เช่น กรณีของผู้ชายชาวญี่ปุ่นจะไม่ยอมถือถุงกับข้าวจ่ายตลาดหรือช่วยภรรยาถือกระเป๋าสะพายของผู้หญิงโดยเข็ดขาด หรือน้อยนักที่ชายชาวญี่ปุ่นจะกินเค้กขนมหวาน และไอศกรีมในที่สาธารณะ เนื่องจากไม่ใช่วัฒนธรรมปฏิบัติของผู้ชายประเทศนี้ในท้ายที่สุดแล้ว หากการบริโภคสัมพันธ์กับผู้บริโภค และเงื่อนไขทางวัฒนธรรมแล้ว สินค้าต่าง ๆ ก็จะมีหน้าที่หลักในการธำรงรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน ส่วนสินค้าทางวัฒนธรรม จะเป็นสินค้าที่มีผลกระทบในระดับจิตใจหรือจิตวิญญาณ เช่น ขาดความอ้วนที่มีกลยุทธ์การขายจะเร้าอารมณ์ความรู้ของผู้บริโภคเป้าหมาย โดยพยายามตอกย้ำความหมายว่าอ้วน คือ อุปสรรคของชีวิตในขณะเดียวกันสินค้านิดนี้ก็ไม่ใช่วัตถุที่เสปแล้วไม่สิ้นสุดในตัวเอง หากแต่ยังมีการเชื่อมโยงไปสู่การบริโภคสินค้าอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น การอ่านนิตยสาร แล้วโยงไปหาโฆษณาอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว สินค้าทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าที่ขายสัญลักษณ์เป็นหลัก หรือเป็นสินค้าที่เน้นขายคุณค่า หรือความหมายหรือ รสนิยม หรือ รูปแบบการใช้ชีวิต ฯลฯ

2.4.8.2 การวิเคราะห์ “สัญญาะ”

โบคิริยาร์ ได้ให้คำอธิบายว่า วัตถุ (Objects) ต่าง ๆ ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการบริโภคเท่านั้น หากแต่วัตถุที่เราบริโภคเข้าไปนั้น กำลังกระทำบางสิ่งบางอย่าง ๆ ให้กับตัวเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของวัตถุแห่งการบริโภคทั้งหลาย ที่จะเข้ามากำหนดความหมายในพื้นที่ชีวิตประจำวันของเรา โบคิริยาร์กล่าวถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุว่า มีอยู่ 4 ระดับ ดังนี้ ระดับที่หนึ่ง คือ ธรรมชาติของมูลค่าใช้สอย หรือเรียกว่า ธรรมชาติของประโยชน์ หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มนุษย์บริโภคเพื่อประโยชน์ใช้สอย หรือนำวัตถุมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้เป็นหลัก เช่น การกินข้าวเพื่อให้อิ่มท้อง ขับรถเพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทาง ซื่อผ้าพันคอ และเสื้อโค้ตมาเพื่อใส่ในช่วงฤดูหนาว เป็นต้น, ระดับที่สอง คือ ธรรมชาติของมูลค่าแลกเปลี่ยน หรือ ธรรมชาติของความเท่ากัน หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มนุษย์เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยมีสิ่งของเป็นตัวกลาง เช่น มนุษย์แปลงวัตถุเป็นสินค้า และนำเงิน (หรือวัตถุอีกชนิดหนึ่ง) มาซื้อหรือเป็นตัวกลางที่เชื่อมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์, ระดับที่สาม คือ ธรรมชาติของมูลค่าแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ หรือ ธรรมชาติของคุณค่านามธรรม หมายถึง วัตถุนั้นได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายบางอย่างกับเราและเราใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวสื่อสารแลกเปลี่ยนความหมายกับผู้อื่น เช่นการให้ของขวัญหรือของที่ระลึก เพื่อเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ซึ่งมิใช่แค่ผ่านตัววัตถุแบบง่าย ๆ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ที่แนบมาในตัววัตถุนั้น ๆ และระดับที่สี่ คือ ธรรมชาติของมูลค่าเชิงสัญญาะ หรือเรียกว่า ธรรมชาติของความแตกต่าง ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อสถานะของวัตถุที่บริโภคถูกเปลี่ยนเป็นสัญญาะและมนุษย์ใช้สัญญาะนั้นเปรียบเทียบกับสัญญาะอื่น ๆ เพื่อสร้างความแตกต่างระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เช่น การสวมเสื้อผ้าอาจให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายได้เหมือนกัน แต่ทว่าเสื้อผ้าที่ซื้อจากข้างถนนกับเสื้อผ้ามียี่ห้อจากห้างสรรพสินค้าชื่อดังก็อาจเป็นสัญญาะที่จำแนกความแตกต่างระหว่างผู้สวมใส่ออกจากกัน หรือกรณีของการดูพระอาทิตย์ตกดินนั้น พระอาทิตย์อาจจะตกดินได้เหมือนกันทุกแห่งในโลกนี้แต่ระหว่างพระอาทิตย์ตกดินที่ข้างบ้าน พระอาทิตย์ตกดินที่ผาหล่มสักภูกระดึงและพระอาทิตย์ตกดินที่เกาะซานโตรินีกลางทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ย่อมมีมูลค่าเชิงสัญญาะให้กับผู้ที่ได้เสพไม่เหมือนกัน

ภายใต้ธรรมชาติของความแตกต่างนี้ วัตถุจะผ่านกระบวนการเข้ารหัส ให้กลายเป็นสัญญาะได้หลากหลายวิธี อาทิ การสร้างหีบห่อบรรจุภัณฑ์สินค้า การกำหนดราคา การทำโฆษณา การติดตั้ง

ตราสินค้า ฯลฯ และผลที่ตามมาของการสร้างสัญญาให้กับวัตถุนี้ก็คือ การสถาปนา สถานภาพและ เกียรติภูมิให้กับผู้เสพวัตถุ ดังนี้ ด้วยตรรกะของมูลค่าเชิงสัญญา คนเราจะไม่บริโภคแค่ตัววัตถุ รูปธรรมเท่านั้น แต่ยังเสพสัญญาพ่วงติดไปด้วย เช่น การกินอาหารโรงแรม ไม่ใช่แค่เพื่อท้องอิ่ม แต่เพื่อบอกรสนิยมอันวิไลและฐานะทางเศรษฐกิจสังคมด้วย, การเสพมูลค่าเชิงสัญญา ทำให้การ บริโภคเป็นไปได้ไม่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะการบริโภคนั้น ๆ อาจไม่ได้เกิดมาจากความต้องการจริง แต่เป็นสัญญาที่ทำให้เราต้องการบริโภคเพื่อสร้างความแตกต่าง ๆ เช่น ต้องการไปสถานที่ท่องเที่ยว แปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ยังมองไม่เห็นอยู่เพื่อบอกว่า “เราได้เห็นสถานที่นั้นก่อนใคร” สัญญาจะเข้ามา กำหนดแบบแผนการบริโภคของผู้คน เช่น ถึงเสื้อตัวเก่าจะยังไม่ขาด แต่ก็อาจดูตกยุคสมัยไปแล้ว หรือการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบัตรเครดิตที่ดูมีรสนิยมกว่าการจ่ายเงินสดและทำให้ผู้ใช้ยินดีถึงการ บริโภคในอนาคตมาสู่ปัจจุบัน ฯลฯ อำนาจของสัญญาตามนัยนี้ ช่วยให้ระบบทุนนิยมสามารถ แก้ปัญหาอุปทานของสินค้าสิ้นเกิน ได้มากขึ้น สัญญาเป็นกลไกที่ระบบทุนนิยมยุคใหม่ใช้เพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่ม เนื่องจากวัตถุอาจไม่ได้มีมูลค่าอยู่ที่ตัวจริงของจริง หรือในภาษาสัตววิทยาเรียกว่า “ตัวอ้างอิง” แต่วัตถุมีมูลค่าที่เกิดจากตัวสัญญา ที่ถูกเสกสรรปั้นแต่งขึ้นนั่นเอง เช่น นักร้องหรือ ดาราหลายคน ที่ความสามารถด้านการแสดงอาจไม่ถึงขั้นแต่ค่ายเพลง หรือผู้จัดการดาราก็สามารถ ปรงแต่งสัญญาให้มีความสามารถบางอย่างขึ้นมาได้

2.4.8.3 การวิเคราะห์การบริโภค

ในการวิเคราะห์การบริโภคโบคิริยาร์ด อธิบายว่า ในสังคมทุนนิยมนั้น ชีวิตผู้คนที่แตกต่างกัน ได้ทำให้การบริโภคกลายมาเป็นอุดมการณ์ที่ช่วยเติมเต็มชีวิต หรือเข้ามาแทนที่ความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เช่น ในชีวิตสมัยใหม่ พ่อแม่อาจไม่มีเวลาเลี้ยงลูกเอง ก็จะใช้วิธีซื้อเกม คอมพิวเตอร์มาเลี้ยงลูกแทน หรือในขณะที่ชีวิตการทำงานได้สร้างให้คนรู้สึกเปลี่ยวเหงา พวกมนุษย์ทำงานก็จะเลือกวิธีการไปช้อปปิ้งตามห้างสรรพสินค้าหรูหราเป็นทางออกที่สนุกกว่า ทั้งนี้โบคิริยาร์ด เห็นว่า การบริโภคของมนุษย์ยุคนี้ จะมีลักษณะแบบทวีลักษณ์ กล่าวคือ ในลักษณะ หนึ่งการบริโภคก็จะมีด้านที่ซ้ำซากวนเวียน เช่น ตื่นขึ้นมาตอนเช้า ก็จะบริโภคหรือทำกิจกรรม แบบเดิม อาทิ อ่านหนังสือพิมพ์ ดูข่าวโทรทัศน์จิบกาแฟ อาบน้ำแปรงฟัน ฯลฯ แต่เพื่อพรางตาเรื่อง ความซ้ำซากจำเจดังกล่าว ระบบทุนนิยมได้สร้างลักษณะอีกด้านหนึ่งของความตื่นตาแปลกใหม่ ขึ้นมาด้วยเช่นกัน เช่น ถึงแม้จะดูข่าวในโทรทัศน์หรืออ่านจากหนังสือพิมพ์ก็สามารถตื่นตาตื่นใจ

กับข่าวใหม่ ๆ ได้ทุกวัน เพราะแม้ว่าเนื้อหาข่าวอาจจะไม่ต่างจากที่ออกอากาศไปแล้วในภาคค่ำยามดึก ทว่าวิธีเล่าข่าวของผู้ดำเนินรายการก็ยังสามารถทำให้ตื่นเต้นต่างไปจากเดิมได้ ในขณะเดียวกัน โปคริยาร์ดยังอธิบายด้วยว่า การที่สังคมยุคนี้อุดมไปด้วยสัญญาณมากมาย เจตจำนงของการบริโภคจึงไม่ใช่แค่การเสพเชิงวัตถุเท่านั้น หากแต่เป็นการดื่มด่ำคุณค่าเชิงสัญญาณเอาไว้อีกด้วย และเป้าหมายแห่งการบริโภคสัญญาณดังกล่าว ก็เป็นไปเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ หรือการบอกว่า “เราเป็นใคร” และ “เราเหมือนหรือต่างจากคนอื่นอย่างไร” อันเป็นสองด้านของอัตลักษณ์ คือ การบริโภคเพื่อการเลียนแบบ หรือการบริโภคเพื่อให้เราเหมือนและเป็นเอกเช่นเดียวกับคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกับเรา อาทิ ถ้าเราสังกัดกลุ่มคนชั้นกลางในเมือง กีฬาที่เราเลือกเล่น ก็ต้องเป็นกอล์ฟ วัยน้ำ เทควันโด หรือขี่ม้า (แต่จะไม่ขี่มวย ขี่น้ำหนัก หรือกรีฑา) หรือกาแฟที่คนชั้นกลางเลือกดื่มเช่นกันก็ต้องรสนิยมนแบบคาปูชิโนหรือเอ็กซ์เพรสโซ่เท่านั้น และการบริโภคเพื่อการสร้างความแตกต่าง หรือการบริโภคเพื่อให้เราต่างจากคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม อาทิ หากเราดื่มคาปูชิโนแล้ว เราก็จะต่างจากคนชั้นล่างที่ดื่มแค่เพียงกาแฟโอเลี้ยงยกมือทั่วไป หรือแม้แต่การดื่มกาแฟเพื่อต่างจากกลุ่มคนชั้นกลางอื่น ๆ ด้วยวิธีการ ชงกาแฟที่ต่างออกไป ด้วยเหตุนี้ ในท่ามกลางความเหมือน การบริโภคก็คือกระบวนการทำให้คนมีบางชอกมูมของความแตกต่างจากผู้อื่นควบคู่กันกันไป ในแง่ของการประกอบสร้างอัตลักษณ์นั้น เป็นความสัมพันธ์เชิงสัญญาณ ที่บอกว่า ใครเป็นใคร ใครมีตัวตนอย่างไร หรือ คุณก็เป็นเหมือนสิ่งที่คุณดื่ม และไม่ดื่ม ทั้งนี้ แม้ว่าการดื่มกาแฟของคุณจะแตกต่างจากคนอื่น แต่ในอีกแง่หนึ่ง ปัจเจกบุคคลเหล่านี้ก็ยังถูกผูกเชื่อมโยงเข้าอยู่ภายในระเบียบวิธีบางอย่าง และประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ร่วม ของความเป็นกลุ่มคนที่ดื่มกาแฟสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการก่อรูปอัตลักษณ์กลุ่มชนชั้นกลางผู้มีความรู้ หรือมีการศึกษา ผู้มีรสนิยมแบบตะวันตก ผู้ที่ชื่นชมความเป็นดั้งเดิม ผู้ที่สนใจอายุ หรือสุขภาพ หรือรูปร่าง ผู้ที่ต้องการใช้เวลาว่างที่ทันสมัย ผู้คนรุ่นใหม่ที่ไม่ดื่มเหล้าหรือเสพอบายมุข หรือเป็นพวกกลุ่มที่แสดงหาชุมชนหรือพื้นที่พิเศษแบบสมัยใหม่ เช่น กลุ่มเกย์ หรือกลุ่มนอนหนังสือที่ชอบหามุมอ่านหนังสือนอกบ้าน อัตลักษณ์เหล่านี้มีทั้งความแตกต่างและหลากหลาย และถูกประกอบสร้างผ่านการบริโภคในร้านกาแฟสมัยใหม่

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ฤทธิ์ อุปราญเคราะห์ (2546) ได้ทำการศึกษา เรื่องการเมืองเรื่อง “เหล้าพื้นบ้าน” กรณีศึกษาบ้านม่อนปายาง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการเกิดขึ้น และพัฒนาการของการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในนาม “เครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย” ที่ได้เคลื่อนไหวเรียกร้องต่อรัฐให้มีการเปิดเสรีการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน พบว่า ลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวเรียกร้องของชาวบ้าน คือ การอ้างอิงใช้ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” มาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การต่อสู้จนประสบผลสำเร็จ คือ รัฐได้ออกนโยบายรับรองให้ชาวบ้านสามารถที่จะทำการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านโดยเสรี แต่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด นอกจากศักยภาพในหมู่บ้านผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านที่ได้มีการรวมตัวกันต่อสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเข้มแข็งแล้ว ในการศึกษายังพบว่าความสำเร็จยังเกิดจากการประสานร่วมมือและได้รับความช่วยเหลืออย่างมากจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในนาม “เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ” (คกน.) และ “สหพันธ์เกษตรภาคเหนือ” (สกน.) ทั้งด้านการดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาในระดับนโยบาย การจัดระบบองค์กร การกำหนดยุทธศาสตร์ การนำเสนอประเด็นปัญหาให้เป็นกระแสสาธารณะเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนจากสังคม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน โดยมีบทบาทสำคัญในการเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะด้านกฎหมาย และการเปิดเวทีสาธารณะเพื่ออภิปรายถึงปัญหาดังกล่าว จากการศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าว ตรงกับช่วงเวลาที่บริบททางสังคม โดยเฉพาะภาครัฐกำลังศึกษาค้นคว้าต่อกระแสความคิดเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” เป็นอย่างมากคือ หลังจากที่รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรียกย่องชินวัตร เข้าบริหารประเทศ ได้มีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับรากหญ้า ที่เน้นการแปลงทรัพยากรทางด้านความรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ได้สร้างสม และสืบทอดมาแต่อดีตซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมของชุมชนให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจหรือทรัพย์สินที่มีราคา สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและชุมชน ภายใต้โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือ OTOP ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั่วประเทศ โดยกระแสความตื่นตัวดังกล่าวนับเป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่ผลักดันให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องการเปิดเสรีการผลิต และจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านในฐานะ “ภูมิปัญญา” ของชาวบ้านประสบผลสำเร็จในที่สุด

ประจักษ์ เทวพิพงค์ (2546) ศึกษาปัจจัยที่ผลต่อการประกอบการ การผลิตเหล้าพื้นบ้าน ซึ่งประกอบด้วย การเลือกใช้วัตถุดิบ กระบวนการผลิต การขาย และการตลาด และความต้องการ การช่วยเหลือจากรัฐ ซึ่งพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ มีการลดต้นทุนด้านวัตถุดิบ มีการควบคุมในการผลิตให้เป็นระบบมาตรฐาน แต่ยังคงขาดการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดที่ไม่สามารถขายได้ในราคาสูง ไม่สามารถเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายได้ และมีข้อเสนอว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในกระบวนการผลิต และการตลาด เพราะเห็นว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่สนใจ ยังคงใช้วิธีสืบทอดแต่โบราณซึ่งควรใช้วิชาการใหม่ ๆ ในการดำเนินธุรกิจเพื่อการเติบโตอย่างมั่นคง

ศรัณย์ทิพย์ เสาวภาพ (2547) ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเหล้าพื้นเมืองโดยใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์รายได้ และรายจ่ายของผู้ผลิตเหล้ากับผลตอบแทนที่แสดงถึงความคุ้มค่าหรือไม่คุ้มค่า โดยให้ข้อเสนอแนะว่าให้หน่วยงานภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุน ด้วยมองเห็นว่าการผลิตเหล้าพื้นเมือง เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรอนุรักษ์ไว้เป็นสิ่งที่มีความค่า และเพื่อเป็นการช่วยสร้างศักยภาพอย่างเป็นระบบ จนทำให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง จนก้าวไปสู่ตลาดโลกได้ เช่น ด้านการตลาด ซึ่งเห็นว่าผู้ประกอบการ ยังมีความรู้ในเรื่องนี้

พรรณี เล้าลือชัย (2547) ศึกษาทดลองการคัดเลือกลูกแป้งที่ใช้ในกระบวนการผลิตเหล้าพื้นเมือง โดยมีข้อเสนอให้ส่งเสริมการใช้ลูกแป้ง ที่ได้จากวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นการใช้ภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์

ยุทธศิลป์ หุมณี (2549) ศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตของวัฒนธรรมย่อยที่สัมพันธ์กับเหล้า เช็กซ์ พนันบอลในครั้งนี้เป็นการศึกษากับกลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาถึงแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ที่ดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับ เหล้า เช็กซ์ พนันบอล และศึกษาถึงกระบวนการที่นำไปสู่การดื่มเหล้า การมีเช็กซ์ การพนันบอลของนักศึกษาอาชีวศึกษา พบว่าแบบแผนพฤติกรรมของนักศึกษาอาชีวศึกษาในด้านการดื่มกินเหล้า นั้นพวกเขาดื่มกินกันจนเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยคิดเป็นนิสัยที่เลิกเรียนมาก็จะ นัดกันเพื่อไปดื่มกินเหล้าตามร้านหรือหอพัก และยังมีก่านิยมที่จะดื่มกินเหล้าที่มียี่ห้อเพื่อเป็นการแสดงถึงฐานะทางสังคมอีกด้วย และในด้านการมีเช็กซ์นั้น นักศึกษาอาชีวศึกษามีรูปแบบการคบหาทั้งหมดที่เป็นแบบปกติและแบบที่เจอกันตามสถานบันเทิงต่าง ๆ ซึ่งพวกเขาบอกว่าเมื่อคบกันในรูปแบบปกติก็จะคบหากันนานแต่ถ้าเจอกันในแหล่งท่องเที่ยวแล้วนั้นจะคบหากันไม่นาน เมื่อมีความสัมพันธ์หรือมีเช็กซ์กันแล้วก็จะตัดตัวออกจากกันไปเอง ส่วนการพนันบอลนั้นก็นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่เข้ามามีอิทธิพลเนื่องจากว่าเป็นกิจกรรมที่พวกเขาสามารถที่จะเล่นได้ง่าย และได้เงินตอบแทนสูงเมื่อเล่นได้ พวกเขาส่วนหนึ่งเล่นจนติดแต่ก็ยังคิดว่าตนเองนั้นไม่ติด โดยสิ่งหนึ่งที่ฝังรากอยู่ใน

ความคิดของเขาแล้วก็คือ ถ้าเล่นได้ก็จะติดใจและจะเล่นในจำนวนเงินที่เพิ่มมากขึ้นไปอีก แต่ถ้าเขาเสียก็จะมีความคิดที่ว่าน่าเสียดายที่ผิดไปนิดหน่อยครั้งหน้าจะแก้มือใหม่ โดยจะเล่นให้มากขึ้น และในทุกวันนี้สื่อต่าง ๆ ก็ให้ความสำคัญกับกีฬาฟุตบอลมากกว่ากีฬาสportอื่น ๆ ก็ยิ่งทำให้พวกเขาใกล้ชิดกับข่าวสาร และอัตราต่อรองมากยิ่งขึ้นไปอีก ด้วยกระบวนการที่นำไปสู่การมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับ การดื่มเหล้า การมีเซ็กซ์ การพนันฟุตบอลของนักศึกษาอาชีวศึกษานั้น จากการศึกษาทั้งสามด้านแล้วนั้น พบว่าเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมที่พวกเขาขึ้นอยู่กับอาศัยมาตั้งแต่เกิดอีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากการขัดเกลาทางสังคมอีกด้วย การขัดเกลาทางสังคมที่พวกเขานั้นได้รับก็จะสร้างความเชื่อ ค่านิยมและบรรทัดฐานต่าง ๆ ให้กับพวกเขาอย่างอัตโนมัติและเมื่อเขาออกมาจากสังคมหลักมาเข้าสู่สังคมย่อยที่เป็นกลุ่มเพื่อนของพวกเขา ก็จะสร้างวัฒนธรรมย่อยขึ้นภายในกลุ่มซึ่งในบางครั้งจะเกิดการปะทะทางวัฒนธรรม ระหว่างวัฒนธรรมหลักกับวัฒนธรรมย่อย ซึ่งกลุ่มของนักศึกษาเองก็มีวิธีการปะทะที่หลากหลายทั้งรุนแรงและไม่รุนแรง

ธนกฤต ณะประกอบการณ์ (2549) ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคเหล้าไทย และเหล้าต่างประเทศ ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาเหล้าไทย ให้สามารถแข่งขันกับเหล้าต่างประเทศได้

เจริญ เจริญชัย (2549) ศึกษาวิจัยโดยการทดลองทำสาโท น้ำตาลเมา บรรจุกระป๋อง เพื่อเพิ่มช่องทางใหม่ ในการจำหน่ายเหล้าให้มากขึ้น

คามธรรม จินากุล (2551) ได้ศึกษาสถานการณ์การดื่มเหล้าในการจัดงานในชุมชน พบว่าหน้าที่ของเหล้าในบริบทสังคมชนบท ปัจจุบันเหล้ามีหน้าที่เป็นทั้งปัจจัยขัดขวางเช่นหน้าที่เป็นประธานในพิธี เป็นเครื่องเช่นเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ใช้เพื่อการแลกเปลี่ยนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือการขอพร เป็นตัวเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ เป็นสายพานเชื่อมระหว่างภพชาติคือการกับคู่ตาย เป็นสื่อที่แสดงความมั่งคั่งเพื่อให้แสดงออกถึงความมีน้ำใจ เพื่อใช้เป็นเครื่องต้อนรับ ใช้เป็นบันไดก้าวเข้าสู่อำนาจใช้เป็นเครื่องแสดงความยินดี ใช้เป็นเครื่องแสดงความจงรักภักดี ใช้เป็นสัญลักษณ์ความยิ่งใหญ่ของภูมิปัญญา ใช้เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งและน้ำใจใช้เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ใช้เพื่อการมอมเมา เพื่อการทำลายหรือกลืนกลืน ใช้เพื่อดับทุกข์ ใช้เพื่อความสนุกสนาน ใช้เพื่อการรักษา ใช้เพื่อเครื่องมือของการศึกษาและสร้างสรรค์นวัตกรรม ใช้เพื่อการแข่งขัน และปัจจัยส่งเสริมเป็นหนทางไปสู่ความเสื่อม เป็นเพศฆาตที่เลือดเย็น ทำลายสุขภาพ ทำลายทรัพย์สิน ทำงานเกียรตินิยมทางสังคม สร้างความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ บั่นทอนทุนทางสังคมของชุมชนเป็นตัวทำลายความเข้มแข็งของครอบครัว ตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในมิติของเหล้าในด้านคุณค่าและเสื่อมค่า การเลี้ยงเหล้าในงานแม้ว่าจะมีปัจจัยเอื้อจากวัฒนธรรมอัน

เนื่องมาจากความเหมือนหรือสอดคล้องกับทุนทางสังคมของชุมชน และเหล้าก็ไม่ใช่มิหน้าที่เป็นเพียงวัตถุหรือนวัตกรรมด้านเครื่องคัมมินเมาที่ชุมชนสร้างขึ้น เหล้ายังมีบทบาทในการเพิ่มคุณค่าของคนในสังคม ตลอดจนการเลี้ยงเหล้าในงานที่ปฏิบัติตามกันมาไม่อาจที่คนใดคนหนึ่งจะเลิกเลี้ยงเหล้าในงานเพราะอิทธิพลของความเป็นคนนอกคนในชุมชน แต่คตินิยมของชุมชนที่ฝังรากลึกถึงความเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้ายของเหล้า โดยผ่านคำสอนทางศาสนา และประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นเป็นประจำในงานเลี้ยงในการจัดงานไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาท อุบัติเหตุ การเสียค่าเหล้าจำนวนมาก ภาวะเศรษฐกิจหนี้สิน และกระบวนการสนทนาธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา โดยผ่านกระบวนการเวทีชุมชน จะเป็นตัวทำลายเกราะกำบังทางวัฒนธรรมการเลี้ยงเหล้าในงาน จะเปลี่ยนแปลงมาอย่างน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทั้งสองว่าฝ่ายใดจะทรงอิทธิพลต่อวิถีคิดและการตัดสินใจของชุมชนมากน้อยแค่ไหนอย่างไร ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อเงื่อนไขเวลา กล่าวคือ หากปัจจัยเชิงบวกของการไม่เลี้ยงเหล้าในงานมีมากกว่าช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง หรือการนำไปสู่การเลิกเลี้ยงเหล้าในงานก็จะเร็วขึ้น และหากมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยเฉพาะเวทีแห่งการเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงเหล้าในงานก็จะช่วยเป็นตัวกระตุ้นให้กระบวนการเปลี่ยนผ่านเร็วขึ้น

วิทย์ บุตรเคียน (2552) ได้ศึกษารูปแบบการบริโภคเหล้าในวิถีพื้นบ้าน “จองคาย จูการ” ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสาย ญวนศึกษา ตำบลตะเคียนราม อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ในงาน “จองคาย จูการ” พบว่าในปัจจุบันการใช้เหล้าเข้ามาในวัฒนธรรมประเพณีเป็นเรื่องของการเข้าสังคม สร้างขวัญกำลังใจระหว่างเจ้าภาพและผู้ที่มาร่วมงาน การสร้างชื่อเสียงและเป็นการรวบรวมเงินจากการช่วยเหลือของแขกคนที่เรารู้จักมักคุ้น และการที่เราให้ความสำคัญแก่คนที่มีการเกียรติที่เรานับถือให้มาร่วมงาน ส่วนความเชื่อนั้นเป็นการที่เราพยายามที่จะเรียกขวัญให้กำลังใจ เช่น ไหว้บรรพบุรุษและการชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังพบว่า ความหมายของ “จองคาย จูการ” ในอดีตกับในปัจจุบันมีความแตกต่างกัน โดยในอดีตมีความหมายเพื่อสื่อถึงความเชื่อ การผูกข้อต่อแขนหรือการเซ่นไหว้บรรพบุรุษและการชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต แต่ปัจจุบันสิ่งที่แฝงที่ทำให้งานจองคาย จูการ เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคเหล้า ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคและปริมาณชนิด และเป็นการนำเหล้าเข้ามาเพื่อรองรับแขกในงานเป็นสำคัญและในปริมาณมากน้อยอยู่ที่กำลังของผู้ที่เป็นเจ้าภาพของงาน ความหมายของวัฒนธรรมประเพณีของงานจองคาย จูการ เกิดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์กันในชุมชน แต่เป้าหมายไม่ใช่การสร้างความสัมพันธ์ที่ต้องจ่าย แต่เป็นเรื่องของคุณค่าทางจิตใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม แต่ความสัมพันธ์ของเหล้า สังคม ชุมชน ได้มีการปรับเปลี่ยนก่อให้เกิดระบบภายในสังคมตามมา จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเนื่องจาก

ประเพณีสมัยใหม่ความหลากหลายมากยิ่งขึ้นมีประเพณีผูกแขนรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ จัดงานวันเกิด สิ่งเหล่านี้ทำให้เหล้าเข้ามามาก ซึ่งผลเสียของการมีประเพณีที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดผลเสียเกี่ยวกับเหล้าคือ การดื่มเหล้าทำให้สมาชิกในชุมชนขาดสติ สร้างความรำคาญให้กับคนอื่นหรือเพื่อนบ้าน และสร้างความรุนแรงให้กับครอบครัวมีการทุบตีเมีย ดิฉก รวมทั้งบางที่ก็สร้างหนี้สินให้กับครอบครัว เกิดอุบัติเหตุ แม้มุมมองเหล้านี้จะเกิดขึ้นจริงในชุมชน แต่อีกด้านหนึ่งมองว่าผลดีของเหล้าคือถ้าดื่มแค่พอดีจะเป็นยาอายุวัฒนะ (หากมีการดื่มกินพอประมาณ) ส่วนผู้นាំมองว่าเป็นการจ่ายภาษีสังคมสร้างบารมี แต่ต้องกินอย่างมีขอบเขตเพื่อสังคมและหน้าตา และการที่มีเหล้าในชุมชนทำให้เกิดงานสังคม รวมทั้งเป็นการพบปะสังสรรค์ความสามัคคี ทั้งนี้ส่วนหนึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่า “หากไม่มีเหล้า ก็ไม่มีงาน” และมองว่าการไม่มีเหล้าในงานจะเกิดการถูกสังคมนิทา เป็นการเสริมสร้างบารมี ส่วนทางด้านเศรษฐกิจให้ชุมชนระดับร้านค้าดีแต่ครัวเรือนเสียรายได้ ดังนั้น เหล้ากับประเพณี “จองดาบ จูยการ” จึงไม่ใช่แค่การหันไปมองด้านประเพณีเท่านั้น แต่ประเพณีทำให้เห็นเศรษฐกิจ เห็นค่านิยมและเห็นความสัมพันธ์กันที่ต้องจ่ายที่เรียกว่า “ภาษีสังคม”

โดยสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้ศึกษาได้ทบทวนมาทั้งหมด พบว่า นับตั้งแต่รัฐบาลไทยเข้าจัดการเหล้า รัฐบาลไทยพยายามเน้นการส่งเสริมการผลิตที่เน้นภาษีรายได้เข้ารัฐ ทั้งวิธีการผูกขาดและไม่ผูกขาด ซึ่งจัดกลุ่มประชาชนที่ไม่ยอม หรือไม่สามารสดำเนินการตามที่รัฐกำหนดได้ ให้เป็นคนอื่น หรือเรียกว่า “เป็นคนเถื่อน” และจัดเหล้าที่ผลิตว่าเป็นเหล้าเถื่อน แม้ว่า ตั้งแต่ปี 2546 รัฐจะเปิดเสรีให้ผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ ในขณะที่เดียวกันรัฐไทยก็ผลิตกฎหมายและมาตรการควบคุมด้านการบริโภค การสวนทางกันภายใต้ประเด็นเดียวกัน คือ “เหล้า” ที่มีทั้งการส่งเสริมให้ผลิตและควบคุม กำกับการบริโภค ในเวลาเดียวกัน ซึ่งทั้งหมดเป็นการจัดการโดยรัฐบาลทั้งสิ้น แล้วมีประชาชนเป็นผู้รับผลกระทบของผลิตผลทางความคิดของรัฐที่คิดและนำมาจัดการ ไม่ว่าจะดี หรือร้าย ทำให้งานศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงอยากมุ่งประเด็นไปที่วัฒนธรรมการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคเหล้าพื้นบ้านในมุมมองทางวัฒนธรรม เพื่อเผยให้เห็นยิ่งขึ้น ว่าเหตุปัจจัยใดที่ทำให้เหล้าพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยได้ครบเท่าทุกวันนี้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา เรื่อง การดำรงอยู่ของเหล่าพื้นบ้าน ในตำบลป่าแะ อำเภอบาแค จังหวัด เชียงราย ครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณร่วมในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งสองด้าน ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการ สังเกตโดยมีวิธีการดังนี้

3.2 พื้นที่ศึกษา และกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เจาะจงเลือกพื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอบาแค จังหวัดเชียงราย โดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ ดังนี้

3.2.1 เกณฑ์การเลือกพื้นที่

3.2.1.1 ตำบลป่าแะมีประชาชนจำนวนมากที่นิยมดื่มเหล้า จากการสำรวจทั้งหมด 1,777 ครัวเรือน มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คนในครัวเรือน ดื่มเหล้าทั้งหมด 1,140 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.16 นั่นคือครัวเรือนมากกว่าครึ่งหนึ่งของตำบล หรือ สองในสามของพื้นที่ ในจำนวนนี้มีประชาชนที่มาจากทุกกลุ่มคน ทุกอาชีพตั้งแต่ครูบาอาจารย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักการเมืองท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อสม. เกษตรกร คนรับจ้าง คนมีโรคประจำตัวที่หมอสั่งห้าม ดื่มเหล้า ทุกเพศ ทุกวัย ยกเว้นเด็กเล็ก

3.2.1.2 ตำบลป่าแะ มีประชาชนป่วยด้วยโรคจิตเภท เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล บาแคด ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่ดื่มเหล้า และทั้งหมดก็เป็นเหล่าพื้นบ้านด้วย ซึ่งพื้นที่ตำบลป่าแะ มีผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดด้วยโรคดังกล่าวในโรงพยาบาลมากที่สุด ในอำเภอบาแค ในปี 2553 รวมทั้งหมด 15 ราย ซึ่งในนี้ยังไม่นับรวมผู้ป่วยอีกจำนวนมากที่ไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัด

3.2.1.3 ตำบลป่าแะ มีโรงผลิตเหล้าพื้นบ้านทั้งหมด 9 แห่ง มากที่สุดในอำเภอป่าแะ จังหวัดเชียงราย ซึ่งทั้งอำเภอมีโรงผลิตเหล้าพื้นบ้านทั้งหมด 18 แห่ง

3.2.2 เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

3.2.2.1 เป็นประชาชนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน และอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าแะ

3.2.2.2 เป็นกลุ่มที่ผลิตเหล้าพื้นบ้าน ในตำบลป่าแะ

3.2.2.3 สถานการณ์ งาน หรือกิจกรรมที่เหล้าพื้นบ้าน

3.3 การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่

3.3.1 กลุ่มเป้าหมายในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน ได้แก่ประชาชนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน และอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอป่าแะ จังหวัดเชียงรายจำนวน 300 ราย

3.3.2 กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์แบบแผนการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ จำนวน 9 แห่ง

3.3.3 กลุ่มเป้าหมายในการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับวัฒนธรรมการดื่มเหล้าในสถานการณ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.3.3.1 งานบุญ ได้แก่ งานแต่งงาน งานอุปสมบท งานขึ้นบ้านใหม่

3.3.3.2 งานศพ

3.3.3.3 งานเลี้ยงฉลองแสดงความยินดี ได้แก่ การเลี้ยงฉลองตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน

3.3.3.4 งานประเพณีต่างๆ ของชุมชน ได้แก่ งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีการแข่งเรือ งานประเพณีสลากระทู เป็นต้น

3.3.3.5 พิธีกรรมท้องถิ่น ได้แก่ การสู่ขวัญ ส่งเคราะห์ การเลี้ยงผี เลี้ยงเจ้าที่

3.3.3.6 วงเหล้าในชุมชน ซึ่งเป็นสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมายที่มีการรวมกลุ่มกันดื่มเหล้า ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.4.1 การสร้างเครื่องมือ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ให้มีเนื้อหาที่เพียงพอ ที่จะสามารถสรุป วิเคราะห์และอภิปราย ในการศึกษาครั้งนี้ได้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาเก็บข้อมูลใน 2 ส่วน ได้แก่

3.4.1.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือ แบบสอบถาม ในการศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เป็นข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ การประกอบอาชีพ และรายได้ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ทั้งหมด 4 ข้อย่อย

2. ประสบการณ์การดื่มเหล้าที่บ้าน ในส่วนนี้ผู้ศึกษาต้องการทราบถึง ประสบการณ์การดื่มเหล้าที่บ้านของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ตั้งแต่การเริ่มดื่มเหล้าที่บ้านครั้งแรก จนถึงปัจจุบัน ทั้งหมด 8 ข้อย่อย

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเหล้าที่บ้าน ในส่วนนี้ผู้ศึกษาต้องการทราบถึงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ที่มีต่อเหล้าที่บ้าน ในแง่ของการให้ความหมายทางวัฒนธรรมของเหล้า ผลต่อสุขภาพของเหล้าที่บ้าน ความเชื่อทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเหล้าที่บ้าน เหล้าที่บ้านกับการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เหล้าที่บ้านกับพิธีกรรมท้องถิ่น คุณสมบัติของเหล้าที่บ้าน เหล้าที่บ้านและสังคมจิตวิทยา และเหล้าที่บ้านกับมาตรการทางสังคม ทั้งหมด 8 ข้อย่อย

3.4.1.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นสถานการณ์จริงในพื้นที่ศึกษา ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บ ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลบทบาทของเหล้าที่บ้านในงานบุญ ได้แก่ งานแต่งงาน งานอุปสมบท งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานเลี้ยงฉลองแสดงความยินดี งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีการแข่งเรือ งานประเพณีสลากภัต เป็นต้น พิธีกรรมท้องถิ่น ได้แก่ การสู่ขวัญ สงเคราะห์ การเลี้ยงผี เลี้ยงเจ้าที่ และวงเหล้า ในชุมชนซึ่งเป็นสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมายที่มีการรวมกลุ่มกันดื่มเหล้า ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการบันทึกภาพและเขียนสรุปข้อมูลสิ่งที่ได้จากการสังเกต

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยออกแบบแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลแบบแผนการผลิตเหล้าพื้นบ้านของกลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ พร้อมกับการสังเกต และบันทึกภาพขั้นตอนการผลิตเหล้าพื้นบ้านทั้งหมดในประเด็นที่สำคัญทั้งหมด

ทั้งนี้การเก็บรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเองทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่ กระบวนการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน

3.4.2 การทดสอบเครื่องมือ

เมื่อสร้างแบบสอบถามแล้ว ผู้ศึกษานำไปทดสอบกับกลุ่มประชาชนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 ชุด แล้วนำมาปรับแก้เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด และให้สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจง่าย สอดคล้องกับภาษาในท้องถิ่น จนแน่ใจว่าแบบสอบถามสามารถเก็บข้อมูลได้ถูกต้อง และมากที่สุดแล้ว จึงดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

3.4.3 การใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.3.1 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การศึกษานี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน ผู้ศึกษาได้กำหนดหัวข้อที่จะทำการศึกษาในแต่ละหัวข้อไว้อย่างชัดเจน และจะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสแก่ผู้ให้ข้อมูลได้แลกเปลี่ยนกับผู้ศึกษาอย่างเป็นธรรมชาติ เนื่องจากเป็นสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการรวมถึงการใช้การสังเกตร่วมด้วย ส่วนใหญ่ผู้ศึกษาจะศึกษาในเรื่องขั้นตอนการผลิต การจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน และผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น และข้อมูลที่ไม่มีในแบบสัมภาษณ์

3.4.3.2 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยมีประเด็นหลักคือเรื่องของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อเหล้าพื้นบ้าน ในแง่มุมทางวัฒนธรรม

โดยในการศึกษารั้งนี้ได้ดำเนินการให้ผู้ช่วยในการเก็บข้อมูล ได้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในตำบลป่าแะ ทั้งหมด 18 คน ได้นำแบบสอบถามที่สร้างไว้เก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างที่ทำการตัดสินใจเลือกเป็นตัวแทน 300 ราย ร่วมกัน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 เพื่อให้ได้ความถูกต้องของข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจแบบสัมภาษณ์แบบสอบถาม เทคนิคการสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์ การชี้แจงทำความเข้าใจ

ให้แก่ผู้ช่วยเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจำแนกข้อคำถามแต่ละข้อว่าเป็นข้อคำถามเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ

3.5.2 ในขณะที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้มา หากขาดความสมบูรณ์ผู้ศึกษาจะกลับไปเก็บข้อมูลซ้ำ

3.5.3 ผู้ศึกษาจำแนกแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไว้เป็นหมวดหมู่ โดยแยกเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณ

3.5.3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาวิเคราะห์เรียบเรียงนำเสนอภาพประกอบ

3.5.3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ นำมาลงรหัส และประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าสถิติ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.6 การจัดการข้อมูล

3.6.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการแปรผลทางสถิติแบบง่าย คือ ความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ไม่ได้ใช้เทคนิคขั้นสูงทางสถิติ แต่สิ่งที่ต้องตรวจสอบคือการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ เพื่อให้มีข้อมูลที่ครบถ้วน

3.6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการตรวจสอบความครบถ้วนของประเด็นที่ทำการสัมภาษณ์ เพื่อให้เพียงพอในการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.6.3 เมื่อได้ผลการศึกษาจากข้อ 3.6.1 และ 3.6.2 แล้ว ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการอภิปราย โดยใช้ข้อมูลตาราง และภาพประกอบเพื่อให้เห็นผลการศึกษาที่ชัดเจน ในการนำเสนอตารางนั้น ผู้ศึกษาได้ใช้หลักสถิติร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการนำเสนอ

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ประมวลผลสำเร็จรูป SPSS ในการหาค่าความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถาม

3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิด ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้า อธิบาย วิเคราะห์ และอภิปราย เนื้อหาที่ได้รวบรวมตามเป้าหมายการศึกษา ได้แก่ แนวคิด วัฒนธรรม ,แนวคิดของ Emile Derkhiem, แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น, แนวคิดวิถี ประชาหรือวิถีชาวบ้าน, ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม, ทฤษฎีการจัดেলাทางสังคม, แนวคิด ครอบครัวยุคใหม่, ทฤษฎีการวิจัยเชิงคุณภาพ และ แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการดำรงอยู่ของเหล้าพื้นบ้าน ในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มีการทบทวนวรรณกรรม และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

2.1 ความหมายของคำว่า “เหล้า” และ “เหล้าพื้นบ้าน”

2.2 เกษัตริย์ของเหล้า

2.3 ประวัติศาสตร์สากลของเหล้า

2.4 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งจะได้นำมาใช้เป็นฐานกำหนดแนวทางการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของคำว่า “เหล้า” และ “เหล้าพื้นบ้าน”

เหล้า หรือ สุรา หมายถึง เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (ชนิดเอทิล) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การทำเหล้าอาศัยยีสต์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กชนิดหนึ่งซึ่งเปลี่ยนน้ำตาลให้เป็นแอลกอฮอล์ ดังนั้น อะไรที่มีน้ำตาลก็สามารถทำเหล้าได้ทั้งสิ้น เมื่อทำจากน้ำตาลของต้นตาลก็เรียกน้ำตาลเมา ทำจากน้ำตาลขององุ่นก็เรียกไวน์ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์ยังรู้จักใช้เชื้อรา (บางชนิด) เปลี่ยนแป้งเป็นน้ำตาลได้ เช่น ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ ก็เอามาทำเหล้าได้ จึงมีการทำสาโท น้ำข้าว อุ กระแช่ และเมื่อต้องการให้มีฤทธิ์แรงขึ้น ก็นำเอาไปกลั่น จากนั้นจะกินเลยหรือไปหมักไปบ่มอย่างไรก็ได้ทั้งนั้น

เหล้าพื้นบ้าน คือเหล้าประเภทหนึ่งที่ผลิตโดยชาวบ้าน ด้วยกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน และตามวัตถุดิบที่มีในชุมชนท้องถิ่น คนไทยใช้ข้าวเป็นวัตถุดิบหลักในการทำเหล้า ส่วนใหญ่ใช้ข้าวเหนียวพันธุ์พิเศษชนิดหนึ่ง เช่น ข้าวเจ้า ข้าวโพด หรือข้าวฟ่าง ในท้องถิ่นที่มีน้ำตาลมากจะใช้น้ำตาลจากต้นตาลหรือจากต้นมะพร้าวเป็นวัตถุดิบ เรียกว่าน้ำตาลเมา การคัดชนิด และ

คุณภาพของวัตถุดิบมีส่วนสำคัญในการกำหนดรสชาติของเหล้าดีของเหล้า (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขยง รุจนเวท, 2548, หน้า 83)

กระบวนการผลิตเริ่มต้นจากการนึ่งข้าวให้สุก เป็นการนำเชื้อต่าง ๆ ที่ปะปนมากับข้าวและข้าวที่สุกแล้วก็ถูกย่อยสลายเป็นน้ำตาลและแอลกอฮอล์ได้ง่ายขึ้น แล้วนำไปใส่เชื้อหมัก เชื้อที่ใช้หมักกับข้าว คนไทยทำขึ้นในรูปของลูกแป้งขนาดประมาณปลายหัวแม่มือ ซึ่งลูกแป้งจะมีส่วนผสมของข้าวเหนียวกับพืชสมุนไพรหลายชนิด แตกต่างไปตามแต่ละท้องถิ่น พืชสมุนไพรเหล่านี้ได้แก่ หอม กระเทียม ข่า ดีปลี พริก เจดมูลเพลิงแดง ตะไคร้ โด่ไม่รู้ล้ม รากข่อย เทียนทั้งห้า ได้แก่เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตุ่มเตน) และคองคิง เป็นต้นพืชสมุนไพรเหล่านี้มีสรรพคุณในการบำรุงธาตุ ขับลม บางชนิดมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ส่วนฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา สามารถต้านเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา และยีสต์ได้ เชื้อหมักที่อยู่ในลูกแป้งมาจากธรรมชาติ อาจจะอยู่ในอากาศหรือปะปนมากับส่วนประกอบสมุนไพรที่ใช้ทำลูกแป้ง สมุนไพรเหล่านี้ ด้านหนึ่งให้เชื้อหมักที่ต้องการมีชีวิตอยู่ได้ อีกด้านหนึ่งต่อต้านการเจริญเติบโตของเชื้อที่ทำให้เกิดการบูดเน่า ส่วนข้าวเหนียวที่ใส่ลงไปในการปั้นลูกแป้งนอกจากช่วยให้ส่วนประกอบต่าง ๆ เกาะเป็นก้อนแล้วยังเป็นอาหารสำหรับเชื้อหมักในลูกแป้ง เมื่อทำลูกแป้งได้ครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งต่อไปก็นำเอาลูกแป้งเก่าเป็นส่วนผสมเพื่อทำลูกแป้งชุดใหม่ แล้วนำลูกแป้งไปบดให้ละเอียด นำไปคลุกเคล้ากับข้าวที่นึ่งสุกและเย็นลงดีแล้ว หมักส่วนผสมในตุ่ม หรือโอ่งน้ำ เป็นเวลา 5-7 วัน เพื่อให้ยีสต์เปลี่ยนน้ำตาลให้เป็นแอลกอฮอล์ เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนนี้กรองเอากากข้าวออก (ไปใช้เลี้ยงหมู) ก็จะได้เหล้าแช่ขุ่นขาว ที่เรียกว่าน้ำขาวหรือสาโท ซึ่งมีรสหวาน แต่เมื่อหมักนานยิ่งขึ้นน้ำตาลก็ถูกเปลี่ยนเป็นแอลกอฮอล์มากขึ้น รสหวานจะน้อยลงและเปอร์เซ็นต์แอลกอฮอล์จะเพิ่มขึ้น ขั้นตอนต่อไป คือ กระบวนการกลั่น คือการต้มน้ำให้เป็นไอน้ำ แล้วให้ไอน้ำไปกระทบกับความเย็นเพื่อกลั่นตัวกลับคืนเป็นหยดน้ำอีกครั้งหนึ่งของเหลวต่าง ๆ มีจุดเดือดที่อุณหภูมิที่ไม่เท่ากัน แอลกอฮอล์มีจุดเดือดต่ำกว่าน้ำ เมื่อต้มสาโท ในตอนแรก ๆ จะได้ไอน้ำของสาโทที่มีปริมาณแอลกอฮอล์มาก แล้วลดลง จนท้ายที่สุดจะเป็นไอน้ำของน้ำอย่างเดียว ดังนั้นเหล้าที่กลั่นได้ในขวดแรก ๆ จะมีความแรงมาก อาจถึง 60 ดีกรี แล้วค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ จึงต้องมีการนำเหล้าทุกขวดที่ต้มกลั่นได้มาผสมกัน เพื่อเฉลี่ยความเข้มข้นของระดับแอลกอฮอล์ให้มีระดับระหว่าง 30-40 ดีกรี เหล้าที่ได้จากการต้มกลั่นนี้ สามารถเก็บไว้ได้นาน ๆ โดยไม่บูดเน่า เพราะมีปริมาณแอลกอฮอล์สูง และสามารถนำไปจำหน่ายให้ผู้บริโภคนำไปบริโภคตามวัตถุประสงค์ต่อไป (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขยง รุจนเวท, 2548, หน้า 86-88)

2.2 เกษขวิทยาของเหล้า

แอลกอฮอล์เป็นของเหลว ใส ระเหยได้ง่าย ละลายน้ำได้ดี มีกลิ่นเฉพาะตัวและติดไฟง่าย แอลกอฮอล์เป็นสารประกอบอินทรีย์ที่ประกอบไปด้วยคาร์บอน ไฮโดรเจน และออกซิเจน มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง ความรุนแรงของการออกฤทธิ์ขึ้นอยู่กับปริมาณของแอลกอฮอล์ที่มีอยู่ในกระแสโลหิต แอลกอฮอล์ที่รับประทานได้ คือ แอลกอฮอล์ชนิดเอทิล (Ethyl Alcohol) ส่วนแอลกอฮอล์ชนิดอื่นรับประทานไม่ได้ เป็นพิษต่อร่างกายทำให้ปวดหัว ตาพร่า จมบอดและเสียชีวิต

เมื่อดื่มเหล้าเข้าไปผ่านกระเพาะอาหารไปสู่ลำไส้เล็ก แอลกอฮอล์ในเหล้าจะถูกดูดซึมเข้าสู่กระแสโลหิตและกระจายไปทั่วร่างกาย เมื่อรับประทานอาหารมาก่อนแอลกอฮอล์ใช้เวลา 1 ชั่วโมง จึงจะถูกดูดซึมไปถึงระดับสูงสุดในเลือด แต่ถ้าดื่มเหล้าในขณะที่ท้องว่าง แอลกอฮอล์ใช้เวลาถูกดูดซึมสู่ระดับสูงสุดในเลือดเพียง 30 นาที ถึง 2 ชั่วโมง แอลกอฮอล์ในร่างกายถูกกำจัดโดยตับเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 95 ที่เหลือถูกขับออกทางลมหายใจ ปัสสาวะ เหงื่อ อุจจาระ น้ำนม และน้ำลาย

แอลกอฮอล์มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง ผู้ที่ดื่มเหล้าในปริมาณไม่มาก จะรู้สึกผ่อนคลาย เนื่องจากแอลกอฮอล์ไปกดจิตได้สำนึกที่คอยควบคุมตนเอง ทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น แต่ถ้าดื่มมากแอลกอฮอล์จะกดสมองบริเวณอื่น ๆ ทำให้เสียการทรงตัว พูดไม่ชัด และหมดสติ

แอลกอฮอล์ทำให้หลอดเลือดขยายตัว เกิดการสูญเสียความร้อนจากร่างกาย แอลกอฮอล์ในปริมาณมากทำลายเยื่อกระเพาะอาหารทำให้เกิดอาการอักเสบและเป็นแผลในกระเพาะอาหารได้ แอลกอฮอล์ยังมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ผู้ที่ดื่มเหล้าจึงปัสสาวะบ่อย สูญเสียน้ำและรู้สึกกระหายน้ำมากในเวลาต่อมา พลังงานที่ได้จากเหล้ามักทำให้ผู้ดื่มไม่รู้สึกลอยากอาหาร ดังนั้น ผู้ที่ดื่มเหล้าเป็นประจำจึงอาจขาดสารอาหารได้ ที่สำคัญแอลกอฮอล์ทำให้เกิดความเสียหายที่เนื้องอับ คนดื่มเหล้าจึงมีโอกาสเป็นตับอักเสบมากกว่าคนไม่ดื่ม และอาจเป็นโรคตับวายได้ (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขง รุจนเวท, 2548, หน้า 84-85)

2.3 ประวัติศาสตร์สากลของเหล้า

การค้นหาค้นหาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเด็นที่สนใจ ช่วยสนองความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแทนการคาดเดา หรือความเชื่อที่ปราศจากหลักฐาน เป็นบันทึกประสบการณ์ของมนุษยชาติที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาเพื่อเป็นบทเรียน ช่วยให้เกิดความรักความภาคภูมิใจในชาติ มีความตระหนักในคุณค่าของมรดกด้านต่าง ๆ ช่วยให้อ่านและเข้าใจในเรื่องราวของโลก และเรื่องของเพื่อนมนุษยชาติที่กว้างขวางออกไป ฝึกให้คนรู้จักใช้เหตุผลในการพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ช่วยในการทำนาขอนาคต (www.pojjamansk.exteen.com) ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเหล้า จะทำให้รู้จักเหล้า อันจะเป็นพื้นฐานในการเข้าใจ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเหล้า ดังต่อไปนี้

2.3.1 ประวัติศาสตร์เหล้า แห่งโลกตะวันตก

ณ นครคอร์โดบา (Cordoba) เมืองหลวงแห่งอาณาจักรอันดาลูเซีย (Andalusia) ของชาวอาหรับ (ปัจจุบันคือทางตอนใต้ของประเทศสเปน) เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาและเผยแพร่เทคนิคในการผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ใช้วิธีการที่คล้ายกับการกลั่น เริ่มจากกระบวนการทำให้น้ำร้อนกลายเป็นไอ แล้วทำการควบแน่นจนเกิดเป็นหยดน้ำ เพื่อแยกส่วนผสมที่บริสุทธิ์ออกมา หลักการนี้เป็น การกลั่นเบื้องต้น ซึ่งต่อมาช่วงศตวรรษที่สี่ ก่อนคริสตกาล จากบันทึกของชาวเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) กล่าวว่าหลักการนี้มีไว้เพื่อทำน้ำหอม หรืออริสโตเติล ชาวกรีก เคยบันทึกไว้เมื่อน้ำน้ำทะเลมาต้มกลั่น ไอน้ำที่ได้กลับไม่มีรสเค็ม แต่ที่นครคอร์โดบา ชาวอาหรับโบราณ นำมาใช้ในการกลั่นเหล้าไวน์ เกิดจาก จาบีร์ อิบ เฮยาน เป็นบิดาแห่งวิชาเคมี ที่คิดค้นเครื่องกลั่นออกมาได้ดี สมบูรณ์แบบในขณะนั้น เพื่อให้ให้นักเคมีในยุคต่อ ๆ มาใช้ในการกลั่นไวน์ หลังจากนั้นความรู้เหล่านี้ก็ได้ถ่ายทอดจากภาษาอาหรับมาเป็นภาษาละติน

ช่วงศตวรรษที่ 12 มิเชล ชาร์เลอนัส นักเล่นแร่แปรธาตุชาวอิตาลี ศึกษาค้นคว้าจากตำราอาหรับเกี่ยวกับการกลั่น โดยบันทึกไว้ว่า "เมื่อนำไวน์ที่มีฤทธิ์แรง 4 ส่วนมาผสมกับเกลือ 3 ส่วน แล้วนำไปกลั่นในภาชนะปกติ จะได้ของเหลวที่ลุกไหม้ติดไฟ เมื่อนำไปใกล้ไฟ "จึงมักเรียกของเหลวนี้ว่า อควาอาร์เดนส์ (Aqua Ardens) หมายถึง "น้ำที่ลุกไหม้ติดไฟ" ด้วยความร้อนแรงในรสของไวน์นี้ ทำให้ผู้ที่ได้ลิ้มรสกลั่นไวน์ลงไปในคอ เกิดอาการกระชุ่มกระชวย มีความสุข ช่วยบำบัดรักษาโรคได้อย่างแพร่หลาย ในตำราการแพทย์ในภาษาละติน บันทึกไวน์ชื่อ อควาวิท (Aqua Vitae) หมายถึง "น้ำเพื่อชีวิต" แต่ชาวออลจะเรียกอควาวิทว่า อูสเก เบตา (Uisge Beatha) ที่เป็นที่มาของคำว่า "วิสกี" (Whisky) และพื้นที่อื่น ๆ ในยุโรปจะเรียกอควาวิทนี้ว่า "แบรนดี้ไวน์"

(Branntwein) ตามภาษาเยอรมัน ส่วนในอังกฤษจะเรียกว่า "บรันดีไวน์" (Brandywine) หรือ "บรันดี" (Brandy) มีฉายาว่า "ไวน์แดงเผา"

ช่วงศตวรรษที่ 13 ศาสตราจารย์อาร์นัลด์ แห่งวิลลาโนวา ของโรงเรียนแพทย์เมือง มงเปลิเยร์ ฝรั่งเศส ได้เขียนบันทึกไว้ว่า "น้ำเพื่อชีวิตที่แท้จริงนั้น จะค่อย ๆ รินไหลออกมาทีละ หยด หลังจากที่ได้กลืนข้าแล้วข้าเหล้า ถึงสามหรือสี่ครั้ง จะได้แก่นไวน์ ที่เราเรียกว่า อควาวิไต ช่วงเป็นชื่อที่เหมาะสมกับน้ำแห่งความเป็นอมตะนี้ยิ่งไร มันช่วยยืดอกอายุ ช่วยจิตใจของเหลวที่เป็น โทษ กระตุ้นหัวใจ และรักษาความอ่อนเยาว์ไว้"

ศตวรรษที่ 15 อควาวิไต เปลี่ยนฐานะจาก ยา เครื่องดื่มทางการแพทย์มาเป็นเครื่องดื่มเพื่อการสังสรรค์ มีการพิมพ์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการทำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เกิดขึ้นเมื่อปีค.ศ. 1478 และแพร่หลายไปทั่วในช่วงปี ค.ศ. 1500

เหล้าในประเทศในแถบตะวันตก ได้แก่ ประเทศในทวีปยุโรป และทวีปอเมริกา แบ่งออกได้หลายประเภท โดยในที่นี้จะจัดกลุ่มออกตามรูปแบบการดื่ม มีทั้งหมด 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเหล้าที่สามารถดื่มได้ทันที เรียกว่า "Ready to Drink (RTD)" เครื่องดื่มสำเร็จพร้อมดื่ม ไม่ต้องผสมปรุงแต่งให้ยุ่งยาก เช่น สเปายไวน์คูลเลอร์ บาร์คาดีบรีสเซอร์ วอดก้าครุชเชอร์ หรืออาจจะรวมถึงพวก ไวน์ บรันดี คอนยัค เบียร์ ด้วยก็ได้ เพราะสามารถดื่มได้เลยเช่นกัน
2. กลุ่มเหล้าที่ต้องมีการเตรียมการก่อนดื่ม (Prepared Beverage) เป็นเหล้าที่นำมาผสมปรุงแต่ง หรือผสมก่อนดื่ม ได้แก่ เหล้าวิสกี เหล้ารัม เหล้ายีน เหล้าเตกีล่า เหล้าลิเกียร์ ผสมเป็นเครื่องดื่มค็อกเทล
3. กลุ่มเหล้าที่นิยมดื่มก่อนอาหาร (Aperitif) เป็นเหล้าที่นิยมดื่มเพื่อดับกระหาย หรือเรียกน้ำย่อย ดื่มกินก่อนการกินอาหาร เช่นเหล้าเวอร์มูท เหล้าบิตเตอร์ เหล้าอนิช
4. กลุ่มเหล้าที่นิยมดื่มหลังอาหาร (Digestif) เป็นเหล้าที่มักมีรสหวาน นิยมดื่มหลังอาหาร เพื่อช่วยในการย่อยอาหาร ที่เรียกว่า เหล้าหวาน เช่น เหล้าลิเกียร์
5. กลุ่มเหล้าที่นิยมดื่มได้ทุกเมื่อทุกเวลา (Spirits) เป็นเหล้าที่นิยมดื่มได้ทุกโอกาส เพื่อการสังสรรค์ เป็นกลุ่มเหล้ากลั่น ที่เรียกว่า เหล้าสปิริต ได้แก่ เหล้าบรันดี เหล้าวิสกี เหล้ารัม เหล้ายีน เหล้าวอดก้า เหล้าเตกีล่า เหล้าเอล-เดอ-วิก

ในบรรดาเหล้าทั้งหมด เหล้าในกลุ่ม Spirit เป็นเหล้าที่คนนิยมดื่มกันทั่วโลก เพราะที่เป็นเหล้าที่สามารถเลือกดื่มได้ทุกโอกาสทุกเมื่อ ตามต้องการ เกิดจากการนำวัตถุดิบไปหมัก แล้วกลั่นเป็นเหล้าออกมา เรียกว่า Distilled Beverages หรือ Spirits ที่มีแอลกอฮอล์ผสมอยู่ในตัวได้จากการกลั่นออกมาจากพืชหรือผลไม้ โดยเฉพาะพวกเมล็ดข้าว ดิกรีแอลกอฮอล์จะเริ่มต้นที่ 35 ดีกรี ซึ่งการกลั่น เหล้ามีการเริ่มต้นตั้งแต่ หลักฐานที่ค้นพบ ในยุคสมัย บาบิโลเนีย (Babylonia) แถบอาณาจักร

เปอร์เซีย มีการต้มเครื่องดื่ม โดยใช้หม้อต้มที่เรียกว่า "Alembic" ทำเครื่องดื่มที่เรียกว่า "เบียร์" ในปัจจุบัน ภายหลังเบียร์เข้าไปเผยแพร่ในอียิปต์ เริ่มมีการต้มเบียร์กันมากขึ้น เพื่อมาเชื่อปรับให้ ดิถีสูงชันบ้าง เก็บได้นานขึ้น โดยหมักใส่ไว้ในไหดิน ใช้ผ้าคลุม เวลาจะดื่ม จะใช้หลอดที่มาจาก ต้นกก เจาะแล้วดูดกินจากไห จนกระทั่งจักรวรรดิโรมันเข้าครอบครองอียิปต์ นำเบียร์กลับไป เผยแพร่ในแถบยุโรป (โรมัน) แต่ในยุโรปไม่นิยมปลูกข้าว ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตเบียร์ จึงมีกลุ่มนักบวช ทดลองทำเครื่องดื่มเลียนแบบเบียร์ โดยเปลี่ยนจากข้าวมาเป็น "องุ่น" ได้เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ตัวใหม่ที่เรียกว่า "ไวน์" หลังจากนั้นเริ่มมีการเผยแพร่วิธีการทำเหล้าไวน์ไปในพื้นที่ ประเทศฝรั่งเศส สเปน อังกฤษ โปรตุเกส และเยอรมัน ซึ่งภายหลังเยอรมัน มีการคิดค้นเครื่องต้ม กลั่นได้สำเร็จสมบูรณ์แบบ เป็นชาติแรกในแถบนี้ โดยพัฒนามาจากหม้อต้มเหล้าของอังกฤษ ซึ่งนักบวชชาวสก็อตแลนด์เป็นผู้ทดลองนำมาใช้กลั่นเหล้า จึงเกิดเป็น เหล้ากลั่นขึ้นมา นั่นคือนำ เบียร์หมักกลั่น ได้เป็นวิสกี้ และนำไวน์หมักมากลั่น ได้เป็นบรั่นดี ต่อมาภายหลังมีการทดลอง เปลี่ยนวัตถุดิบที่ใช้ในการหมักทำเหล้าเป็น พืชหรือผลไม้อื่น ๆ ทำให้ได้เหล้าหรือเหล้ากลั่น หลาย ชนิดเพิ่มมากขึ้น ได้แก่

1. เหล้าบรั่นดี (Brandy) เป็นเหล้าที่ทำมาจากองุ่น มีระดับดิกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 35-50 ดิกรี กรรมวิธีการผลิต เริ่มต้นจากการหมักองุ่นแล้วนำมาต้มกลั่น เหล้าบรั่นดี แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) Cognac ถือว่าเป็นราชาแห่งบรั่นดี (King of Brandy) ส่วนใหญ่จะผลิตจากเมือง คอนยัคในประเทศฝรั่งเศส เป็นเหล้าที่ผลิตจากองุ่นที่ปลูกในอาณาเขต Charente เท่านั้น และจะมี ใบรับรอง “I Accquit Jaune Dor” ติดตราที่ขวด กรรมวิธีในการผลิตจะกลั่นออกมาเป็นสีขาว และ หมักบ่มไวน์ถึงไม้โอ๊ก และเก็บไวน์ในห้องใต้ดินอย่างน้อย 5 – 10 ปี ผ่านการกลั่นถึง 2 ครั้ง

2) Armagnac ถือว่าเป็น ราชีนีแห่งบรั่นดี (Queen of Brandy) เป็นเหล้าที่ผลิตจาก องุ่นที่ปลูกในอาณาเขตกลาสโคนี เมือง Armagnac มีกรรมวิธีในการผลิตที่พิถีพิถัน ในการคัดเลือก องุ่นที่ใช้ผลิต และหมักบ่มในถังไม้โอ๊กที่ได้ชื่อว่า Hart of Oak และกลั่น 1 ครั้ง มีสีเหล้าค่อนข้างดำ

2. เหล้ายีน หรือเหล้าจิน (Gin) เป็นเหล้าที่ทำมาจากข้าวบาร์เลย์ผสมกับผล Juniper Berry และสมุนไพรต่างๆ ประเทศต้นตำรับที่คิดค้นผลิตขึ้นมา คือ ชาวดัตช์ ประเทศโปแลนด์ เหล้าจิน เป็นเหล้าที่มีสีขาวใส มีกลิ่นหอมจากไม้และสมุนไพร ไม่มีรสหวาน

เหล้าจิน แต่เดิมเป็นเหล้าพื้นฐานของประเทศฮอลแลนด์ มีปริมาณดิกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 35 - 47 ดิกรี กลั่นมาจากข้าวบาร์เลย์ ผสมกับผล Juniper Berry ที่เป็นไม้พุ่มที่มีกลิ่นหอม และมีอยู่มากในทวีปยุโรป), เครื่องเทศ และสมุนไพรต่างๆ โดยที่น้ำมันที่กลั่นได้จากผล Juniper Berry ได้จากการคิดค้นของเภสัชกรชาวดัตช์ (ฮอลันดา) ประเทศฮอลแลนด์ ชื่อ Dr. Sylvius เมื่อปี ค.ศ.

1660 และใช้ชื่อเครื่องดื่มนี้ว่า “ Genivre ” (เป็นภาษาฝรั่งเศส แปลว่า ผล Juniper Berry) แต่ต่อมาประเทศอังกฤษขโมยสูตรไปผลิตเอง ช่วงแรกเรียกชื่อว่า Durch Courage และต่อมาเรียกว่า “ Giniva ” ต่อภายหลังมาเรียกเหลือแค่ “ Gin ” และเผยแพร่ในยุโรปตะวันตก ช่วงศตวรรษที่ 16 มีหลายประเทศที่ผลิต คือ ประเทศอังกฤษ , แคนาดา , สกอตแลนด์ แต่นิยมดื่มกันมากในประเทศอังกฤษ

เหล้าจิน เป็นเหล้ายา โดยกลั่นมาจากการหมักกากน้ำตาลของเกรน, เมล็ดธัญพืช (พวก เมล็ดข้าวโพด, เมล็ดข้าวบาร์เลย์, เมล็ดข้าวไรย์ และเมล็ดข้าวอื่น ๆ) หมักผสมกับผล Juniper Berry และเครื่องเทศสมุนไพรต่าง ๆ จากนั้นนำไปกลั่นซ้ำ ซึ่งเครื่องเทศสมุนไพรต่าง ๆ ที่ใช้ผลิต ได้แก่ เปลือกส้ม (Orang Peel) ให้กลิ่นหอม และรสซ่า ๆ เม็ดผักชี (Anise) ทำให้กลิ่นหอมยั่วนวนชวนใจ เม็ดยี่ห่วย (Caraway) เป็นยากระตุ้นพลัง ช่วยขับเลือดขับลม หวานเทศ (Caramus) เป็นยาอายุวัฒนะ ออร์ริส (Orris) ต้นลานที่มีรากหอม และเป็นยาแก้โรคสารพัดชนิด โกงุ่นน้ำเต้า (Rhubarb) เป็นยารักษาโรค ถั่วอัลมอนด์ (Almond) เมล็ดถั่วกลิ่นหอม คาลัมบา (Calamba) รากไม้ขมชนิดหนึ่ง ที่ใช้เป็นยารักษาโรค Juniper Berry ลูกต้นสนสีน้ำเงิน รสเผ็ดและหอมหวาน เป็นส่วนผสมหลัก ที่ทำให้เหล้าจินมีกลิ่นหอมกว่าเหล้าตัวอื่น

3. เหล้ารัม (Rum) เป็นเหล้าที่ทำมาจากกากน้ำตาลอ้อย (Molasses) มีการผลิตมากในแถบประเทศทะเลแคริบเบียน (Caribbean) ได้แก่ประเทศคิวบา จาไมกา เปอโตริโก ตรินิแดด บาร์บาโดส มีกลิ่นหอม มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ ระหว่าง 35 - 40 ดีกรี

เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับเหล้ารัม มีอยู่ว่า ช่วงที่มีการผจญภัยของ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส หลังจากที่เขาได้เดินทางไปยังหมู่เกาะต่าง ๆ ในแถบทวีปอเมริกาใต้ แล้วนำดินอ้อย มาทดลองปลูกในหมู่เกาะ เวสต์ อินเดีย (West Indies) หรือหมู่เกาะอินเดียตะวันตกได้เป็นผลสำเร็จ เพื่อผลิตน้ำตาลทราย แต่ผลพลอยได้ที่ได้จากการผลิตน้ำตาล คือ กากน้ำตาลจากอ้อย เรียกว่า โมลาส (Molasses) นั้น ได้ถูกนำมาผลิตเป็นเหล้ารัมในเวลาต่อมา เนื่องจากมีผู้สังเกตเห็นว่า กากน้ำตาลเหล่านี้ เกิดการหมักบ่มตัวเองขึ้นตามธรรมชาติ และพัฒนาวิธีการผลิตจนได้ออกมาเป็นเหล้ารัม ในปัจจุบันนี้ เรียกว่า “รัมเบลลิออน” (Rumbellion) หรือเหล้ารัม

4. เหล้าเตกีล่า หรือเหล้าตากิวล่า (Tequila) เหล้าเตกีล่าเป็นเหล้าพื้นเมืองของประเทศเม็กซิโก มีปริมาณดีกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 38-40 ดีกรี กลั่นมาจากต้นกระบองเพชรพันธุ์ Agave Azul ในประเทศไทยเรียกว่า “ ต้นดอกโคม ” คล้ายกับต้นป่านศรนารายณ์ เดิมทีในยุคที่โคลัมบัส ชาวสเปน ได้ค้นพบทวีปอเมริกานั้น ก็มีพืชชนิดนี้ด้วย แต่เรียกชื่อว่าต้น Maguey ต่อมานักพฤกษศาสตร์ชาวสวีเดน เปลี่ยนเรียกชื่อใหม่เป็นต้น อะกาเว่ (Agave) โดยปกติแล้วต้นอะกาเว่นี้จะปลูกกันมากในแถบพื้นที่ ที่ใกล้ทะเลทรายในประเทศเม็กซิโกเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะลำต้นจะคล้ายกับ

ลัษณะแต่มีขนาดใหญ่กว่ามาก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 60-90 เซนติเมตร เปลือกหนา มีหัวฝังอยู่ใต้ดิน ใบเป็นแผ่นหนาสีเขียวอมม่วงอ่อน เรียวยาว ปลายแหลม มีหนามเล็กอยู่รอบ ๆ ใบ ใบเรียงตัวขึ้นมาเป็นกอ ส่วนภายในแกนหัวจะมีน้ำหล่อเลี้ยงสีน้ำตาล มีรสหวาน เรียกว่า น้ำบลูอะกาเว่ (Blue Agave) ที่นำมาใช้หมักบ่มกลั่นเป็นเหล้าเตกิล่า มีรสเผ็ด กลิ่นหอม

เหล้าเตกิล่า ถือกำเนิดมานานกว่า 1,000 ปีแล้ว (ตั้งแต่ ค.ศ. 250-300) ในทวีปอเมริกาใต้ โดยเฉพาะในประเทศเม็กซิโกแถบบริเวณที่ติดกับทะเลทราย โดยในสมัยนั้นชาวแอซเทคส์ (Aztecs) ชนเผ่าพื้นเมืองอินเดียนที่อาศัยอยู่ในประเทศเม็กซิโกก่อนหน้านี้ชาวสเปนจะฆ่าอาณานิคม เป็นผู้คิดค้นเหล้าเตกิล่าชนิดนี้ขึ้นมาเรียกว่า เหล้าปักกี (Pulque) โดยนำเอาต้นอะกาเว่มาหมักบ่มทำเหล้าพื้นเมืองที่มีรสร้อนแรง กลิ่นหอมฉุน นิยมดื่มกินกันในงานเลี้ยง งานรื่นเริงต่าง ๆ จนกลายเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา จนกระทั่งในศตวรรษที่ 16 ประมาณปี ค.ศ. 1521 ที่โคลัมบัสค้นพบทวีปอเมริกา จากนั้นประเทศสเปนก็ได้ยึดประเทศเม็กซิโกเข้าเป็นหนึ่งในประเทศอาณานิคมของตน และได้มีการพัฒนาวิธีการต้มกลั่นเหล้าแบบสมัยใหม่ ทำให้เหล้าพื้นเมืองกลายเป็นที่นิยมดื่มมากขึ้น และในปี ค.ศ. 1945 เหล้าเตกิล่าก็ส่งออกจำหน่ายไปทั่วโลกครั้งแรก

6. เหล้าวอดก้า (Vodka) หรือ Wodka มาจากภาษารัสเซีย คำว่า "Zhiznennia Voda" แปลว่า "Water of Life" หมายถึง สายน้ำแห่งชีวิตเป็นเครื่องดื่มเพื่อชีวิต เหล้าวอดก้าเป็นเหล้าที่ทำมาจากข้าวบาร์เลย์ผสมกับมันฝรั่งต่าง ๆ รสชาติร้อนแรง บาดคอ ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่มีรส มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ ระหว่าง 35 - 180 ดีกรี ประเทศที่เป็นต้นตำรับในการผลิตวอดก้า คือ รัสเซีย แต่ในปัจจุบันมี หลายประเทศที่ผลิตเหล้าวอดก้าออกมามากมาย เช่น ฟินแลนด์, อเมริกา, อังกฤษ, ฝรั่งเศส, ฮอลแลนด์ รวมถึงประเทศไทยด้วย (เหล้าวอดก้าของรัสเซีย และโปแลนด์ นิยมดื่มเพื่อแก้ความหนาวเย็น) วอดก้าเป็นเหล้าที่มีสีขาวใส รสชาติร้อนแรง ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่มีรส เรียกว่า "Neutral Spirt" เป็นเหล้าที่มีความเป็นกลาง เหล้าวอดก้าผลิตจากการกลั่นมันฝรั่ง และข้าวสาลี แล้วนำไปกรองเพื่อกำจัดกลิ่น และกรองผ่านถ่าน Charcoal เพื่อดูดกลิ่นและสี ทำให้ปราศจากสิ่งเจือปน

7. เหล้าวิสกี (Whisky, Whiskey) เป็นเหล้าที่ทำมาจากข้าวต่าง ๆ (grain) เช่น ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโพด ข้าวไรน์ เป็นต้น จากนั้นนำไปเก็บหมักบ่มในถังไม้โอ๊กต่อเพื่อให้ได้สี กลิ่น รสที่ดีขึ้น ก่อนจะนำมาบรรจุขวด อาจจะมีการปรุงแต่ง สี กลิ่น รส อีกครั้ง เพื่อให้ได้มาตรฐานตามความนิยมของผู้บริโภค สีเหลืองทอง รสนุ่ม กลิ่นหอม มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ระหว่าง 35 - 45 ดีกรี เหล้าวิสกีมีวิธีการผลิต 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การทำมอลต์ (malting) เป็นขั้นตอนที่นำเมล็ดข้าว (grain) เช่น ข้าวบาร์เลย์ ตัดยอดรวงข้าวมาอบแล้วทำให้ละเอียดย เพื่อทำให้ได้เป็นข้าวมอลต์ (Malt)

ขั้นที่ 2 การทำแมชชิ่ง (mashing) เป็นขั้นตอนที่นำข้าวมอลต์ที่ได้มาละลายคัมกับน้ำ ซึ่งสารละลายที่ได้เรียกว่า วอร์ด (wort)

ขั้นที่ 3 การหมัก (fermenting) เป็นขั้นตอนที่เติมเชื้อยีสต์ (yeast) แล้วปล่อยให้เกิดการหมัก ได้แอลกอฮอล์เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 การกลั่น (distilling) เป็นขั้นตอนที่ทำการกลั่นเพื่อให้ได้วีสกีที่ดีตามต้องการ

ขั้นที่ 5 การบ่ม (maturing) เป็นขั้นตอนที่นำวีสกีที่ได้มาทำการบ่มในถังไม้โอ๊กเพื่อให้ได้วีสกีที่มีรสชาติดีขึ้น

การผลิตวีสกี นิยมนำข้าวมอลต์ที่ได้มาอบแห้งแล้วบดให้ละเอียดจนเป็นแป้ง แล้วนำไปหมักกับเชื้อยีสต์ คือ *S.Cereviceae* เมื่อหมักทิ้งไว้ระยะหนึ่งจะทำให้เกิดปฏิกิริยา เรียกว่า เฟอร์เมนเตชัน (fermentation) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาที่ยีสต์จะเปลี่ยนแป้งให้เป็นน้ำตาล และน้ำตาลจะถูกเปลี่ยนเป็นแอลกอฮอล์ (alcohol) ต่อจากนั้นนำไปกลั่น (distillation) โดยใช้ความร้อนสูง จะได้เหล้าวีสกีที่มีสีขาวใส และนำไปหมักบ่มต่อในถังไม้โอ๊ก เพื่อทำให้เหล้าวีสกีที่ได้มีสี กลิ่น และรสชาติดีขึ้น โดยนิยมหมักบ่มนานอย่างน้อยประมาณ 3 – 5 ปี นอกจากนี้เหล้าวีสกีที่มีการผลิตเหล้าโดยเอาเหล้าวีสกี หลายๆ ชนิด มาผสมกัน จนได้สี กลิ่น และรสเฉพาะตัว เรียกว่า เบลนด์วีสกี (Blended Whisky) ซึ่งเหล้าวีสกีที่นิยมดื่มกันมีอยู่ 4 ประเทศ คือ ประเทศสกอตแลนด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไอร์แลนด์

สก๊อตวีสกี (Scotch Whisky) เป็นเหล้าที่มีชื่อเสียง รู้จักกันเป็นอย่างดีไปทั่วโลก สก๊อตวีสกีได้กำเนิดมาบนที่ราบสูงของสก๊อตแลนด์มาช้านานแล้ว คำว่า “Whisky” เป็นรากศัพท์มาจากคำว่า ยูธ บีทธา (Uisge beatha) ที่เป็นภาษาเกอลิก ภาษาที่เก่าแก่ของชาวเซลท์ (Celt) ในสก๊อตแลนด์ทางภาคเหนือที่ใช้พูดกัน และมีความหมายแปลได้ว่า “น้ำอมฤตแห่งชีวิต” เหล้าสก๊อตวีสกี คิดค้นโดยนักบวชในศาสนาคริสต์ ในชนบทของประเทศอังกฤษมีการลักลอบต้มเหล้าไว้ดื่มกินกันเอง จนเป็นที่นิยมและแพร่หลายไปตามชนบท ส่วนชาวเมืองชาววังส่วนใหญ่ก็ยังสนใจแต่การดื่มไวน์ จนเหล้าทหารของประเทศอังกฤษได้มีโอกาสได้ดื่มเหล้าสก๊อตวีสกี ก็ติดใจในรสชาติ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของสก๊อตวีสกี และมีการกลั่นด้วยเครื่องกลั่นที่ทันสมัย และถูกพัฒนามาโดยนักอุตสาหกรรมมืออาชีพมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1494 ทางภาคเหนือของประเทศสก๊อตแลนด์ (www.coctailthai.com)

2.3.2 ประวัติศาสตร์เหล้าแห่งโลกตะวันออก

2.3.2.1 เหล้าในจีนแผ่นดินใหญ่

เหล้ามีประวัติศาสตร์ยาวนานในประเทศจีน มีการกลั่นเหล้าขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ 5,000 ปีก่อน เหล้าเป็นเครื่องดื่มในชีวิตประจำวันและมีความผูกพันแนบแน่นอยู่กับการงาน

สังคมต่าง ๆ ของชาวจีน ไม่ว่าจะเป็นงานเทศกาล งานสังสรรค์ในหมู่บ้านตึสนิท มิตรสหาย งานมงคล หรือแม้แต่งานอวมงคล

ตำนานเล่าว่า เทพธิดาชื่อตี้ คือผู้ผลิตเหล้าขึ้นเป็นครั้งแรก โดยนำข้าวไปห่อด้วยใบหม่อน เมื่อหมักด้วยใบหม่อน เมื่อหมักจนเต็มที่แล้ว ก็มอบให้แก่จักรพรรดิชื่อวี่ บางตำนานเล่าว่า ตู๋คังเป็นผู้ผลิตเหล้าขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์เซี่ยครั้งแรกในขณะที่ตอนแกะตู้คังได้ค้นพบว่า ข้าวต้มที่บรรจุในกระบอกไม้ไผ่เป็นเวลาครึ่งเดือนได้กลายสภาพเป็นเหล้าที่ส่งกลิ่นหอมฟุ้ง และ ตู๋คัง ก็กลายเป็นอีกชื่อเรียกหนึ่งของเหล้าในเวลาต่อมา ตู๋คังได้รับขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งเหล้า ตำนานเล่าว่าเขาสูญเสียดวงตาข้างขวาจากเหตุระเบิดระหว่างการทดลองใช้สาเหล้า ซึ่งเป็นที่มาของธรรมเนียมปฏิบัติก่อนลงมือดื่มเหล้าของคนบางท้องถิ่น ที่มักจุ่มนิ้วมือขวาลงในแก้วเหล้า แล้ววางควงริลงบนโต๊ะ พร้อมกับหยดลงตรงกลางวงรี เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนการคืนดวงตาให้แก่บิดาแห่งเหล้า

ชาวจีน รู้จักการกลั่นเหล้ามาตั้งแต่ 1,000 ปีก่อนคริสตกาล โดยการนำสาเหล้ามาใช้ในกระบวนการกลั่น เริ่มต้นด้วยการนึ่งข้าว อาทิ ข้าวเจ้า ข้าวบาเลย์ ข้าวสาลี และข้าวฟ่าง จนกลายเป็นแป้งเปียกเหนียวข้น หลังจากนั้นก็เติมน้ำสาเหล้าลงไปแล้วหมักจนแปรสภาพเป็นเหล้า ในที่สุดเหล้ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตของมนุษยชาติวัฒนธรรมการดื่มเหล้ากลายเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในคุณสมบัติทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เหล้าจีนโดยเฉพาะเหล้าเหมาไถนั้นก็เชกเช่นตั้งวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของจีนที่ยิ่งใหญ่ลึกซึ้ง และมีกำเนิดมายาวนานมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชีวิต และวัฒนธรรมทั้งหมดของมนุษยชาติ เหล้าจีนนับแต่อดีตกาลมาก็ได้แทรกซึมอยู่ในสังคมของมวลมนุษยชาติมาโดยตลอดตั้งแต่กษัตริย์ไปจนถึงสามัญชน เมื่อถึงวันเทศกาลงานแต่งงานงานฉลองวันเกิดพิธีเช่นไหว้ในงานศพการเลี้ยงญาติมิตรงานรับรองอาคันตุกะหรืองานเลี้ยงอำลาการอวยพรแสดงความยินดีหรือการบรรเทาความกลัดกลุ้มบรรเทาอาการเจ็บป่วยช่วยให้มีอายุยืนสิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนหนีไม่พ้นเหล้า เหล้าจีนสำหรับผู้ที่โปรดปรานการดื่มแล้ว 3 แก้วลงท้องไปก็จะรู้สึกสบายซาบซ่านไปทั่วตัวความทุกข์ร้อนกลัดกลุ้มก็คลายหายสิ้นตัวเบาหัวร่ากับเขียนรื่นเริงเบิกบานใจในยามนี้สัญชาติญาณดั้งเดิมของมนุษย์จะกลับคืนมา คนร้ายจะกลายเป็นคนดีคนชั่วจะกลายเป็นคนดีคนชั่วจะกลายเป็นคนดีคนชั่วจะมีสมอปลอดโปร่ง คนเซื่องซึมก็จะกระปรี้กระเปร่าคนเข้มแข็งก็จะยิ่งฮึกเหิมผู้มีอำนาจก็จะตัดสินใจได้เด็ดขาด

ฐานะสูงต่ำล้วนมีระบบกฎเกณฑ์ไม่ว่าทิศเหนือใต้ออกตกล้วนมีธรรมเนียมการดื่มเหล้า ทุกหนทุกแห่งล้วนมีข้อห้าม ส่วนภาษาต่างๆ ที่ใช้กับเหล้า เช่น ไห้ที่หมักเหล้าหม้อต้มเหล้าถึงบรรจุเหล้า กระบวยตักเหล้าหลอดดื่มเหล้า กาสำหรับรินเหล้านอกจากนี้ยังมีธงป้ายปักหน้าร้านเหล้า เพลงเกี่ยวกับเหล้า เกมพนันดื่มเหล้า ธรรมเนียมเกี่ยวกับเหล้างานเลี้ยงดื่มเหล้าวัฒนธรรม

และธรรมเนียมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเหล้าเหล่านี้นี้ได้แฝงไว้ซึ่งประวัติศาสตร์ที่สั่งสมมายาวนาน และผสมผสานกับท่วงทำนองอันสมบูรณ์งดงามของยุคปัจจุบัน

เหล้ามีบทบาทสำคัญอยู่ในวัฒนธรรมของจีนเช่นเดียวกับชา ประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับเหล้าได้รับการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ดังนี้

1. เหล้าในพิธีบวงสรวง ในอดีตคนโบราณใช้เหล้าในการบวงสรวงสักการะต่อฟ้า ดินภูเขา แม่น้ำ ราชสำนัก อาราม ตลอดจนบรรพบุรุษและดวงวิญญาณต่าง ๆ โดยเทเหล้าลงบนพื้นดิน หลังเสร็จสิ้นการสวดมนต์แต่หากเป็นการบวงสรวง ต่อแม่น้ำก็มักเทเหล้าลงในแม่น้ำ

2. เหล้าในเทศกาลต่าง ๆ เหล้าเป็นเครื่องดื่มที่มักถูกนำออกมาเลี้ยงรับรองตามงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานครบรอบวันเกิด งานแต่งงาน ทารกอายุครบรอบ 1 เดือน นอกจากนี้เหล้ายังเป็นเครื่องดื่มสำคัญที่แต่ละเทศกาลขาดไม่ได้และบางครั้งก็มีการผลิตเหล้าประจำเทศกาล เช่น เหล้าพริกไทย สำหรับเทศกาลตรุษจีน เหล้าหญ้าปักกิ่ง และเหล้าสรวงสำหรับเทศกาลดวนอู้ หรือเทศกาลวันไหว้ขนมจ้าง (บ๊ะจ่าง) เหล้าดอกเก๊กฮวย สำหรับเทศกาลงหยาง เป็นต้น

3. เหล้าอายุวัฒนะ เหล้ามีสรรพคุณบำรุงสุขภาพ และทำให้อายุยืน ชาวจีนนิยมที่จะมอบเป็นของขวัญแก่ผู้สูงอายุ

4. เหล้าสร้างสิริมงคล ก่อนเริ่มดำเนินการก่อสร้างโครงการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้าน หรือการซ่อมแซมสะพานและถนน เหล้าและอาหารจะถูกนำมาเซ่นไหว้ ณ บริเวณที่ทำการก่อสร้าง เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เทพเจ้าแห่งภูเขา และผืนดินขุ่นเคือง สำหรับช่างไม้ มักนิยมนำเหล้ามาเซ่นไหว้เทพเจ้าหลู่ปิ่น เพื่อช่วยให้ปกป้องให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่น

5. เหล้าสาบาน ในอดีตการตั้งสัตย์ปฏิญาณ สาบานตนมักนิยมใช้เลือดไก่ เลือดแพะ หรือเลือดที่เจาะจากนิ้วมือของคนที่จะสาบานร่วมกัน มาหยดลงในจอกเหล้า แล้วให้ทั้งสองฝ่ายดื่ม เมื่อดื่มแล้วก็ถือเป็นการให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ทรยศหักหลังต่อกัน

นอกจากนั้นชาวจีน ยังมีมารยาทในการดื่มเหล้า ที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการดื่มเหล้า ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. การเคาะโต๊ะหลังจากที่ได้รับการเทเหล้า หรือเติมเหล้าลงในแก้วจากผู้ให้ เพื่อแสดงความมีมารยาท เป็นสัญลักษณ์แทนการขอบคุณ ซึ่งมีที่มาจากเมื่อครั้งที่จักรพรรดิเฉียนหลง เสด็จประพาสเจียงหนันเป็นการลับ ขันที่ต่างห้วนเกรงที่จะต้องนั่งร่วมโต๊ะกับพระองค์ เพื่อปกปิดไม่ให้คนอื่นรู้ฐานะที่แท้จริง ขันที่จึงใช้นี้ว 3 นิ้ว เคาะกับโต๊ะ 3 ครั้ง แทนการคำนับ 3 ครั้ง และคุกเข่า 9 ครั้ง ภายหลังการกระทำเช่นนี้ได้แพร่หลายออกไปยังคนทั่วไป และกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการดื่มเหล้า

2. การตีมวยพร หากมีการตีมวยพรมาก็ต้องตีมวยพรกลับไป และควรตีมรดเดียวหมดแก้ว แล้วแสดงแก้วเปล่าให้อีกฝ่ายดูด้วย และเป็นธรรมเนียมที่จะต้องตีให้ครบ 3 แก้ว เป็นอย่างน้อย เรื่องนี้มีที่มาจากการเล่นมาใช้ในพิธีเช่นไหว้สักการะฟ้า ดิน และดวงวิญญาณต่าง ๆ ของบรรพบุรุษ

3. การตีมลงโทษ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับคนที่มาร่วมวงเหล้าคนหลังสุด ถือว่ามาช้า จะต้องถูกลงโทษด้วยการตีหมัด 3 แก้ว

4. การกระตุ้นให้อีกฝ่ายตีหมัด เมื่อเหล้าของแขกผู้มาเยือนหมดแก้ว เจ้าภาพจะรีบเติมทันที เพื่อแสดงการต้อนรับขับสู้ ยิ่งแขกตีมากเท่าไร เจ้าภาพยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น เพราะการตีหมัดเป็นการให้เกียรติเจ้าภาพ และในขณะที่เดียวกันถ้าแขกไม่ตีเลยเจ้าภาพก็จะรู้สึกเสียหน้า และถ้าแขกตีหมัดไม่ได้ ก็สามารถขอร้องให้คนรอบข้างตีแทน หรือไม่ก็ขอร้องให้คนรอบข้างช่วยตีแทน หรือไม่ก็ขอตีมาแทนก็ได้ วิธีจะเป็นการไม่ทำให้เจ้าภาพผิดหวัง

5. การเสิร์ฟเหล้า 3 รอบ ถือว่าเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของงานเลี้ยงโต๊ะจีน โดยจะต้องเสิร์ฟเหล้าเรียงตามลำดับอาวุโสใน 2 รอบแรก หลังจากนั้น จึงจะสามารถเสิร์ฟได้ตามสะดวก ส่วนประเด็นที่เป็นทางการจะหยิบยกขึ้นมาคุยได้ ก็ต่อเมื่อเสิร์ฟเหล้าไปครบ 3 รอบแล้วเท่านั้น

6. การเล่นเกมระหว่างการดื่มเหล้า

1) ทายนิ้ว มักเล่นกันตอนดื่มเหล้า แต่ละฝ่ายจะชูนิ้วขึ้นเป็นสัญลักษณ์ตัวเลขแล้วก็ทายผลรวมตัวเลขที่ได้จากการชูนิ้วของทุกฝ่าย ใครทายถูกเป็นผู้ชนะ ส่วนผู้แพ้ก็ต้องดื่มเหล้า

2) ส่งดอกไม้ ผู้เล่นคนหนึ่งถูกปิดตา แล้วก็มีการส่งดอกไม้ หรือวัตถุชิ้นเล็ก ๆ ไปรอบ ๆ จนกว่าผู้เล่นที่ถูกปิดตาจะพูดว่า “หยุด” หากดอกไม้ไม่อยู่ที่มือของผู้เล่นคนใด ผู้เล่นคนนั้นจะถูกทำโทษ

3) จับสลากตำนานเพลง หรือบทกวีบางท่อน จะถูกคัดลอกในกระดาษ หรือซีกไม้ไผ่ เพื่อใช้ทำเป็นสลาก แล้วนำไปบรรจุรวมกันในกระบอกลูกเต๋า เนื้อหาในสลากจะกำหนดว่าผู้เล่นคนใดต้องดื่มเหล้า

4) โยนลูกเต๋า ให้ทุกคนโยนลูกเต๋า เพื่อดูแต้มตัดสินว่าใครคือผู้ชนะ

5) ทายจำนวน ของทานเล็กชิ้นเล็ก ๆ เช่นเม็ดบัว ถั่ว หรือเมล็ดแตงโม จะถูกกำไว้ในอุ้งมือ เพื่อให้อีกฝ่ายทายว่ามีจำนวนเท่าไร หรือทายว่าเป็นเลขคู่ หรือเลขคี่ หากทายผิดต้องเป็นฝ่ายดื่ม

6) ทายปริศนา โดยหัวข้อที่นำมาใช้ในการเล่นเกม ได้แก่วรรณคดี ปรัชญาวินิพนธ์ เพลง หรือปริศนาอื่น ๆ หากทายไม่ถูกต้องเป็นผู้ดื่ม

7) การร้องเพลง ชนพื้นเมืองบางท้องถิ่น มีประเพณีการร้องเพลงร่วมกันระหว่างเจ้าภาพกับแขกในระหว่างการดื่มเหล้า

ในเมืองจีน เหล้า คือ “ บ่อกำเนิดของยา” หากดื่มเป็นระยะจะช่วยกระตุ้นระบบการไหลเวียนของโลหิต และระบบการเผาผลาญอาหาร ทั้งยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานระบบการย่อยอาหาร การจับคู่ระหว่างเหล้ากับยาอย่างถูกต้อง จะช่วยเพิ่มสรรพคุณในการรักษาและป้องกันโรคต่าง ๆ ได้ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้คนโบราณกลั่นเหล้าที่มีคุณสมบัติบำรุงสุขภาพ และช่วยให้มีอายุยืนโดยแช่ตัวยาในแอลกอฮอล์ หรือผสมตัวยาลงในกระบวนการกลั่นเหล้า เหล้าอุ๋เจียผิ เหล้าดั่งกุย เหล้าดั่งเช่า เหล้าเก๋ากี้ เป็นต้น นอกจากนั้นเหล้า ยังถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของยาจีนอย่างหลากหลาย ทั้งในรูปแบบการใช้ภายนอก และยาใช้ภายใน เช่น ใช้ชะล้างพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย หรือดื่มเหล้าอุ่นเพื่อละลายเลือดคั่งของแผลฟกช้ำ ก่อนการทำการรักษาขั้นตอนถัดไป นอกจากนั้นแล้วชาวจีนยังใช้เหล้าเพื่อประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ ใช้เป็นเครื่องปรุงเพิ่มรสชาติของอาหาร โดยการเติมเหล้าร่วมกับเครื่องปรุงอื่น ๆ เช่น น้ำมัน เกลือ ซีอิ๊ว หรือน้ำส้มสายชู เพื่อเพิ่มความหอมของอาหาร หรือใช้ดับกลิ่นคาว และช่วยยืดอายุการถนอมอาหารประเภทเนื้อสัตว์

2.3.2.1 เหล้าในประเทศเกาหลี

เกาหลี เป็นประเทศหนึ่งในแถบเอเชีย ที่มีการบันทึกประวัติศาสตร์ของเหล้าไว้ทั้ง 5 ยุคดังนี้

1. ยุคสามอาณาจักร เอกสารชื่อ ประวัติศาสตร์สามอาณาจักร (samguk sagi) ได้บรรยายถึงการค้นพบวิธีการทำไวน์ขาว (คนไทยเรียกว่าเหล้าข้าว) ไวน์ชนิดนี้ได้ผูกพันกับการดำเนินชีวิตของคนเกาหลีในยุคนั้น ไวน์ที่มีชื่อเสียงของอาณาจักรโคกูริวชื่อ จิ๋ว (chiju) เป็นที่นิยมของชาวจีน ที่มักกล่าวขวัญกันว่าเป็นไวน์ที่ผ่านกระบวนการหมักอย่างดี นั้นหมายความว่าไวน์เกาหลีถูกส่งออกไปขายในประเทศจีนตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร ส่วนไวน์ของอาณาจักรเพ็กเจได้แพร่หลายเข้าไปในญี่ปุ่นโดยผู้เชี่ยวชาญการทำไวน์ชื่อ อินบอน (Imbon) ไปสาธิตวิธีการทำให้แก่ชาวญี่ปุ่นได้เรียนรู้ถึงกรรมวิธีทำไวน์จากเมืองของตนในขณะที่ไวน์ชื่อซิลลาจู (Shillaju) ของอาณาจักรซิลลาก็มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์ของเมืองนี้ ผู้คนที่อาศัยอยู่บนคาบสมุทรเกาหลีได้ค้นพบว่าสามารถนำข้าวมาหมักเพื่อเป็นเหล้ามานานนับตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร คือ อาณาจักรโคกูริว อาณาจักรซิลลา และอาณาจักรเพ็กเจ โดยคนในยุคนั้นสังเกตเห็นว่าเมื่อหมักข้าวจนเปียกชุ่มก็จะกลายเป็นเหล้าอันโอชะ ในยุคนั้นการเกษตรกรรมเฟื่องฟู จึงนำผลผลิตอื่น ๆ ที่ได้จากการเพาะปลูก และที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไปหมัก ก่อให้เกิดเป็น เครื่องดื่มที่ก่อให้เกิดความรื่นเริงได้อีกหลายชนิด ดังที่ปรากฏในเอกสารของจีนชื่อ Taiping yulan ที่กล่าวถึงเรื่องราวของหญิงชาวโคกูริวทำไวน์ชื่อโคกาจู (kogaju) อีกทั้งมีเอกสารที่เขียนขึ้นในอาณาจักรญี่ปุ่น (18 ปีก่อนคริสต์ศักราช - ค.ศ.

660) ที่มีการนำไวน้ชื่อของโก (yonggo) ไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในขณะที่ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองเล็กเมืองน้อยในยุคนั้นก็ทำไวน้เพื่อดื่มกินในการเฉลิมฉลองงานเทศกาลสำคัญ ๆ จะเห็นได้ว่า ไวน้ได้เกิดขึ้นบนคาบสมุทรเกาหลีมานานแล้วนับแต่ก่อนคริสตกาล

2. อาณาจักรโคริวในยุคของอาณาจักรโคริว กรรมวิธีในการทำไวน้ได้พัฒนาเรื่อยมาและได้เพิ่มความหลากหลายของชนิดของไวน้มากขึ้นในยุคอาณาจักรโคริว โดยได้เพิ่มการหมักเพียงครั้งเดียวมาเป็นการหมักหลายครั้ง อีกทั้งยังมีการเติมข้าวที่นึ่งใหม่ลงไปไวน้ที่หมักไว้อีกเรื่อย ๆ อันเป็นการเพิ่มรสชาติและเพิ่มแอลกอฮอล์ให้เข้มข้นมากขึ้น ในขณะเดียวกัน มีการใส่สมุนไพรและผลไม้บางชนิดลงไปในการทำไวน้ ทำให้เพิ่มคุณค่าทางอาหาร จนไวน้ได้รับการยกย่องว่าเป็นเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ ไวน้ในยุคนี้อาจผลิตและขายกันในวัด เพราะวัดทางพุทธศาสนาของเกาหลีจะตั้งอยู่บนเชิงเขาห่างจากหมู่บ้านและเมืองมาก พุทธศาสนิกชนที่จะไปทำบุญที่วัดจะต้องไปนอนค้าง โดยวัดจะจัดที่พักเป็นกุฏิหลายหลังและเครื่องนอนไว้ให้ ดังนั้น ไวน้ที่ทำขึ้นจึงทำไว้เพื่อขายให้แก่ผู้ที่มาวัดได้ดื่มให้ร่างกายอบอุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลากลางคืน

3. อาณาจักรโชซอน มีการพัฒนาการทำเหล้าจากข้าวเหนียวแทนข้าวเจ้าและผ่านกระบวนการกลั่นหลายครั้งแทนการกลั่นเพียงครั้งเดียว ทำให้เหล้ามีคุณภาพและส่งออกขายยังต่างประเทศข้างเคียงในยุคกษัตริย์เซจง (ค.ศ. 1418-1450) แห่งอาณาจักรโชซอน อีกทั้งจำนวนชนิดของไวน้ก็มีเพิ่มมากขึ้น กษัตริย์เซจงได้ส่งเสริมให้มีการศึกษาเปรียบเทียบสมุนไพรของเกาหลีที่ปลูกใน 8 จังหวัดกับสมุนไพรของจีน จากนั้นได้รวบรวมเป็นเอกสารทางการแพทย์ชื่อ Emergency Prescriptions of Native Medicine (ค.ศ. 1412) และ Compilation of Native Korean Prescriptions (ค.ศ. 1433) ข้อมูลในเอกสารดังกล่าวมีเนื้อหาการเลือกใช้สมุนไพรในการทำอาหารขนมและนำมาปรุง หรือผสมเป็นเหล้าและเครื่องดื่มนานาชนิด คนเกาหลีใช้สมุนไพรในการทำไวน้ เช่น โสม ใบของต้นเบญจมาศ ใบสน กิ่งสนอ่อน เกสรของดอกสนและไผ่ เป็นอาทิ กล่าวกันว่าสมุนไพรกว่า 130 ชนิดนำมาผลิตไวน้ได้ถึง 60 ชนิด นอกจากนี้ยังนำดอกไม้เช่น ดอกกุหลาบ ดอกเชอร์รี่ ดอกเบญจมาศ ดอกบัว และผลไม้ เช่น แอปเปิ้ล ลูกสน องุ่น มะนาว ส้ม ทับทิม และหัวมันมาทำไวน้ ทำให้จำนวนไวน้ของยุคนี้มีถึง 180 ชนิด

ยุคอาณาจักรโชซอน รับเอาลัทธิขงจื้อเป็นศาสนาประจำชาติ ลัทธินี้ถือว่าสำรับที่ใช้เช่น ไหว้บรรพบุรุษมีความสำคัญ ลูกหลานจะเลือกสรรอาหารและเครื่องดื่มที่ดีที่สุดมาจัดให้แก่บรรพบุรุษ หากของสิ่งใดที่คัดสรรนำมาเช่น ไหว้ จะถือว่าเป็นของที่ดีที่สุด และคนเกาหลีก็เลือกเอาไวน้ที่ครอบครัวยุคก่อนทำเช่น ไหว้ในวันซุก ดังนั้น ไวน้จึงเป็นสัญลักษณ์สำคัญมากและแต่ละครอบครัว (หรือตระกูล) จะมีวิธีทำไวน้ชนิดพิเศษประจำตระกูล โดยจะถ่ายทอดกระบวนการวิธีทำ

ให้แก่ลูกหลาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ลูกสะใภ้คนโต และจะเก็บสูตรการทำให้เป็นความลับไม่ให้คนนอกล่วงรู้ยิ่งดีขนาด

4. ยุคอาณานิคม ในยุคอาณานิคมปี ค.ศ. 1876 ที่ให้เกาหลีเปิดเมืองทำติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ต่อมา ค.ศ. 1907 เมื่อเกาหลีตกเป็นดินแดนในอารักขาของญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตรากฎหมายเรียกเก็บภาษีเหล้า และสั่งห้ามชาวเกาหลีทำไวน์ในครัวเรือน อีกทั้งได้สร้างโรงกลั่นเหล้าในแต่ละหมู่บ้านขึ้นเพื่อผลิตเหล้าแต่ต้องเสียภาษีให้แก่รัฐอย่างครบถ้วน ในปี ค.ศ. 1910 เมื่อญี่ปุ่นผนวกดินแดนเกาหลีเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรญี่ปุ่น กฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับอย่างเคร่งครัด เพราะภาษีเป็นรายได้หลักของรัฐบาล จนถึงปี ค.ศ. 1930 ไวน์ที่ผลิตขึ้นตามครัวเรือนต่าง ๆ ได้ถูกลบเลือนหายไป พร้อม ๆ กับสูตรการทำให้ที่เคยส่งผ่านจากรุ่นปู่ย่าตายายไปยังลูกหลานก็หายสาบสูญไปจนหมดสิ้น จะเหลือก็เพียงบางครัวเรือนที่แอบซ่อนสูตรไว้อย่างมิดชิดให้เป็นสมบัติของตระกูล ในขณะที่ โรงเหล้าของชุมชนต้องเสียภาษีให้รัฐในอัตราสูงลิ่ว ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีแรงจูงใจใด ๆ ให้คนพัฒนาปรับปรุงไวน์หรือเหล้าให้ดีขึ้น ผู้คนจึงหันมาดื่มสาเกแทน

5. ยุคหลังการได้รับเอกราช เมื่อเกาหลีได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1945 การเก็บภาษีอากรเหล้ายังอยู่ในอัตราเดิมกับเมื่อครั้งยุคอาณานิคม แต่การพัฒนาการผลิตเหล้าได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1952 มีการใช้กากน้ำตาลผลิตแทนการใช้ข้าว ทั้งนี้เพราะในช่วงสงครามเกาหลีระหว่างปี ค.ศ. 1950-1953 เกิดการขาดแคลนข้าวอย่างรุนแรง อีกสิบปีต่อมา มีการใช้มันฝรั่งผลิตเหล้าโซจู ส่วนไวน์พื้นเมืองได้ลดความสำคัญลงเป็นอันมากเพราะรัฐบาลออกคำสั่งห้ามไม่ให้ใช้ข้าวเพื่อทำไวน์ เพราะการขาดแคลนข้าวยังเป็นปัญหาอยู่ซึ่งเกาหลีขาดแคลนธัญพืชในระหว่างทศวรรษที่ 1960 ดังนั้นคนเกาหลีจึงใช้แป้งและพืชผลทางการเกษตรอื่นผลิตไวน์แทน ปี ค.ศ. 1970 บริษัทหลายบริษัทได้ตั้งโรงงานผลิตเหล้าตามกรรมวิธีของชาวตะวันตก จึงมีเหล้าหลายชนิดออกมาจำหน่าย เช่น เหล้าองุ่น วิสกี้ บรั่นดี ยิน วอดก้า และรัม เป็นต้น และได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้ยกเลิกคำสั่งห้ามใช้ข้าวผลิตเหล้า ในปี ค.ศ. 1985 รัฐบาลได้กำหนดให้แหล่งผลิตไวน์บางแห่งเป็น “บริเวณเขตวัฒนธรรม” ของการทำเหล้า เช่น เมืองอันดงเป็นแหล่งผลิตเหล้าโซจู เมืองชินโดผลิตไวน์ฮองจู เมืองอิริผลิตไวน์อิกังจู เป็นต้น และในปี ค.ศ. 1994 กระทรวงเกษตรและการประมงกำหนดให้ไวน์ที่ผลิตจากชุมชนของฮวา ชุมชนเคอเรีย และชุมชนกุ่มชอันเป็นแม่แบบของไวน์พื้นเมืองของชาติ โดยให้มีการสงวนรักษาและส่งเสริมพัฒนาการผลิตไวน์พื้นเมืองให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมากอีกครั้ง

คนเกาหลีอาศัยอยู่ในประเทศที่มีอุณหภูมิหนาวเย็น และเป็นสังคมที่หยิ่งผู้ชายเป็นใหญ่ในบ้าน การดื่มเหล้าจึงให้ผลโดยตรงต่อร่างกายและก่อให้เกิดเป็นแบบแผนของการอยู่ร่วมกันในสังคม จึงเกิดประเพณีการดื่มที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์และมารยาทในทางสังคมขึ้น มีหลักฐานเป็น

เอกสารของจีนได้บันทึกเกี่ยวกับคนเกาหลีว่าชอบดื่มเหล้ามาก่อนตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร ในข้อเขียนนั้นบรรยายต่อไปอีกว่า เหล้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตที่ใช้ในการไหว้ฟ้าดินในงานประเพณี และในการเฉลิมฉลองที่จัดให้มีขึ้นตลอดทั้งปี โดยคนเกาหลีจะดื่มและร้องรำทำเพลงเพื่อให้เกิดสุขภาพดีและความรื่นรมย์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกเล่มหนึ่งบันทึกว่า คนเกาหลีที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรจะดื่มก่อน แล้วจึงร้องเพลงและเต้นรำ ขณะที่คนทางใต้จะร้องและรำก่อนที่จะดื่ม แต่ไม่ว่าจะเรียงลำดับดื่มก่อนหรือดื่มหลัง คนเกาหลีจะใช้น้ำเมาสร้างบรรยากาศให้ชีวิตรื่นเริงสุขสันต์ให้แก่พวกเขาเอง ดังนั้น การดื่มน้ำเมาจึงมีปรากฏในวรรณคดี บทกวีบทกลอน ภาพวาด ดนตรีและการเต้นรำ เช่น ในบทกวีชื่อ Song of Confucion Scholars (ค.ศ. 1216) ที่เขียนขึ้นในยุคอาณาจักรโครีว ได้บรรยายถึงกลุ่มสุภาพบุรุษรินไวน์ลงในถ้วยและดื่มสลับกันไป มากบ้างน้อยบ้างตามอายุของแต่ละคน อีกทั้งได้บรรยายถึงชนิดต่าง ๆ ของไวน์ เช่น ไวน์ทองคำ ไวน์ลูกสน ไวน์หวาน ไวน์ดอกตูมของลูกแพร์ และไวน์ที่ทำมาจากรากไม้ เป็นต้น

จินตกวีที่มีชื่อเสียงของอาณาจักรโครีว ชื่อ ยี คิวโบ (Yi Kyu-bo ค.ศ. 1168-1241) และเพื่อน ๆ ชอบในการดื่มไวน์ พวกเขาได้ขนานนามกลุ่มของตนว่า “ผู้รักความเพลิดเพลินสามสิ่ง คือ บทกวี ดนตรี และไวน์” ส่วนโฮ ชุน (Ho Chun) หมอพื้นบ้านในคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 ได้บรรยายถึงเหล้าไว้ว่า “แอลกอฮอล์ช่วยให้เลือดลมหมุนเวียนได้ดี ช่วยย่อยอาหาร ทำให้มีผิวสดใส ช่วยลดความกังวลใจ ความโมโห และความเครียดลง” อย่างไรก็ตาม เขาได้เตือนว่าจะมีผลร้ายหากผู้ใดดื่มมากเกินไป เพราะจะเป็นอันตรายต่อดับ หัวใจ และจะทำให้ปวดหัวในตอนเช้า อนึ่ง มีคำเตือนโบราณถึงพิษภัยของน้ำเมาว่า “คนจะเป็นผู้ดื่มด้วยแรกของไวน์ ไวน์จะดื่มด้วยที่สองและที่สาม ในที่สุดไวน์จะดื่มบุคคลคนนั้น...”

ในการร่วมดื่มเหล้ากัน จะมีกฎเกณฑ์ทางสังคมและแบบแผนความประพฤติที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เราจะไม่ค่อยพบเห็นคนต่างรุ่นอายุดื่มเหล้าล้อมวงกัน เพราะคนเกาหลีจะแยกคนตามตำแหน่งและอายุ ผู้น้อยจะเคารพผู้ใหญ่และให้ความยำเกรงผู้ที่มีวัยสูงกว่า คนที่จะเป็นเพื่อนสนิทกันได้มักจะเป็นผู้ที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ตามปกติในชนบทกลุ่มนักดื่มจะเป็นคนอายุในวัยเดียวกัน ซึ่งจะหยอกล้อและสนุกสนานอย่างเป็นกันเองส่วนในเมืองนั้น อายุและตำแหน่งจะมีความสำคัญ หากต้องร่วมดื่มเหล้ากัน คนที่มีตำแหน่งต่ำกว่าและอายุน้อยกว่าจะแสดงอาการปฎิเสธหรือทำตัวอื่นที่นัยบอกรับ และหากจะยกเหล้าขึ้นดื่มก็จะหันหน้าออกจากวง เป็นต้น

แบบแผนการดื่มที่เรียกว่า “ดื่มแบบเกาหลี” มีลักษณะดังนี้ เวลามีงานเลี้ยง เจ้าภาพจะเป็นผู้รินเหล้าให้กับทุกคน จากนั้น ก็นั่งจิบและคุยกันไปเรื่อย ๆ ในการรินเหล้าในครั้งต่อไป สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มจะรินให้ ที่สำคัญก็คือการรับการรินเหล้า นั้น ผู้รับจะยกถ้วยด้วยสองมือ โดยมือหนึ่งถือถ้วยเหล้าในขณะที่อีกมือหนึ่งประคอง อันถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ผู้รินเหล้าให้

เมื่อรับประทานอาหารและเครื่องดื่มเสร็จสิ้น เจ้าภาพจะเป็นผู้จ่ายค่าอาหารและเครื่องดื่มทั้งหมด การกินอาหารและดื่มเหล้าเป็นเรื่องที่ผู้ชายเกาหลีถือเป็นการนันทนาการที่ให้ความสุขและความรื่นเริงระหว่างกันและกัน อีกทั้งเป็นการพักผ่อนภายหลังเลิกงาน ในขณะที่ดื่ม จะมีการพูดคุยส่งเสียงดังและทุกคนจะสนุกสนานรื่นเริง ผลที่ได้รับอีกแง่หนึ่งก็คือความจริงใจที่มีต่อกัน เป็นการกระชับมิตรและสร้างความสัมพันธ์ให้สนิทแนบแน่นกับเพื่อนฝูง นอกจากนี้ ยังเป็นการแสดงถึงความมีใจของแต่ละคน ดังนั้นการเลี้ยงกันจึงมักจะไม่ว่างลงเพียงร้านแรกเท่านั้น แต่จะมีการเลี้ยงตอบแทนในร้านที่สองและสามในคืนเดียวกัน

2.3.3 ประวัติศาสตร์เหล้าพื้นบ้านในภาคเหนือของประเทศไทย

การดื่มเหล้าพื้นบ้านในภาคเหนือ มีปรากฏในนิทานพื้นบ้าน เคยมีการศึกษารวบรวมไว้ดังนี้

2.3.3.1 ประวัติเริ่มต้นของเหล้าจากนิทาน

1. นิทานคนเมือง หรือไทวน

เวาน์ เพลงเออ (Vagn Plenge) ได้บันทึกคำบอกเล่าของพระภิกษุสุข จากวัดปงคก อำเภอลำปาง มีอยู่ว่า “ในสมัยพุทธกาล มีชายคนหนึ่งซึ่งเมื่อตอนเป็นเด็กนั้น ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ จึงถูกขับไล่ออกจากบ้าน และไปอาศัยอยู่ในป่า ต่อมาชายคนนี้ได้เฝ้าอาช้าวมาให้อาบน้ำ แต่ก็ได้ค่าเช่าค่า รวมทั้งการปฏิเสธจากพระพุทธรูปเจ้าด้วย เขาจึงนำเอาข้าวไปไว้ในโพรงไม้ โดยกล่าวว่า ขอถวายข้าวนี้อะไรก็ได้ เมื่อฝนตกข้าวก็แฉ่นน้ำนั้น ครั้นนกมากินก็มึนเมาและตายไป วันหนึ่งฤาษีมาพบเข้าก็นำเอานกนั้นไปปิ้งกินอย่างเอร็ดอร่อย จนอยากรู้ว่านกเหล่านั้นไปกินอะไรมา จึงไปดูที่โพรงไม้ก็ทราบว่ามีนกมากินน้ำที่นี้ ฤาษีได้ทดลองดื่มก็รู้สึกมีกำลังวังชา ต่อมาจึงนำไปให้ชาวบ้านชาวบ้านกิน ทำให้หุตาตายไปหมด เพราะน้ำที่ดื่มมึน พ่อแม่ได้แข่งค่าไว้ ใครดื่มกินเหล้าจึงมีอาการมึนเมา พุดจาไม่สุภาพมาจนตราบนานเท่าทุกวันนี้” (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขย รุจนเวท, 2548, หน้า 84-85)

2. เหล้าในนิทานไทใหญ่

เวาน์ เพลงเออ (Vagn Plenge) ได้บันทึกคำบอกเล่าของพ่อกำนันแสง สุนันท์ จากบ้านใหม่โป่งป้อม อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ มีความคล้ายคลึงกับนิทานของคนเมือง ดังนี้ “พระยาเจ้าเมืองใช้ให้ลูกไปทำนา หลังจากได้ข้าวแล้วเขาจึงขนกลับมาที่บ้าน แต่ผู้เป็นพ่อโกรธเคืองโดยไม่ทราบสาเหตุ และไม่ยอมให้อาช้าวไว้ที่บ้าน เขาจึงนำไปทิ้งในหนองน้ำนอกเมือง จนกระทั่งข้าวนั้นเกิดเป็นเหล้า ต่อมานายพรานเห็นนกมากินน้ำในหนองนั้นแล้วมีอาการแปลกประหลาด จึงทดลองกินบ้างและรู้สึกมึนเมาสนุกสนาน นายพรานจึงนำไปให้เจ้าเมืองลองกิน

จนเกิดอาการเมามายและสั่งฆ่าลูกเมียของตน ครั้นสร้างเมาก็จำไม่ได้ว่าทำอะไรลงไป กลายเป็นจุดเริ่มต้นที่คนรู้จักเหล่า” (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขย รุจนเวท, 2548, หน้า 39)

3. เหล้าในนิทานไทเงิน

เวาน์ เพลงเออ (Vagn Plenge) ได้บันทึกคำบอกเล่าของสามสิงห์ ชาวอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ว่า “ในสมัยก่อนเม้ามายคนหนึ่งมีบุตรเป็นคนไม่ดี นางจึงได้ออกจากบ้านต่อมาลูกของนางกลับตัวประพฤติตนเป็นคนดี และคำครุ่ครองทั้งสองอยากกลับไปขอขมาผู้เป็นแม่ จึงได้จัดเตรียมผลหมากรากไม้ พริกผักต่าง ๆ ใส่เกวียนเดินทางกลับไปบ้าน แต่แม่ไม่ยอมรับ เขาจึงนำเอาไปถวายพระพุทธรเจ้า แต่ก็ถูกปฏิเสธอีก ระหว่างทางกลับไปบ้านของตน ทั้งสองพบโพรงไม้ใหญ่ก็นำเอาข้าวของไปใส่ไว้ในโพรงไม้ เมื่อฝนตกก็ขังอยู่ในนั้นจนเกิดเป็นเหล่าเมื่อนกและสัตว์ต่างๆ มากินก็เกิดอาการเมินเมา นายพรานป่ามาพบเข้าจึงจับมาอย่าง และทดลองดื่มเหล้าจนเมาหลับไป เมื่อพรานตื่นขึ้นแล้ว จึงตัดกระบอกไม้ไผ่มาใส่เหล้า หลังจากนั้นจึงนำไปถวายเจ้าเมือง และฆ่าไก่มาทำกับแกงส้ม และใช้ให้ทหารไปตักเหล้ามาอีกหลายครั้ง จนเกิดอาการเมินเมากันโดยทั่วหน้า สุดท้ายเจ้าเมืองเสียสติจึงสั่งให้ฆ่าลูกเมียของตน ทหารเกิดความกลัวจึงพากันหนีไป เมื่อเจ้าเมืองสร้างเมมาแล้วก็บังเกิดความเสียใจ จึงเรียกนายพรานมาสอบถามเรื่องราว และไปปรึกษาพระหลังจากนั้นก็ละเว้นจากการกินเหล้า รวมทั้งบัญญัติให้เป็นศีลข้อที่ 5 ต่อมาจึงสั่งให้ทหารไปโค่นไม้ต้นนั้น ทหารไปพบพริก ข่า ผลไม้ ก็นำมาทำเหล้า ผู้คนจึงกินกันมาตราบนานวันนี้” (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยขย รุจนเวท, 2548, หน้า 39 - 40)

2.3.3.2 ประวัติศาสตร์การควบคุมการผลิตเหล้า ของรัฐไทย

บัณฑิต ศรีไพศาล และคณะ (2548) อ้างอิงในสุพัฒน์ ไควจักษณ์ชัยกุล (2548) ได้รวบรวมการควบคุมการผลิตเหล้า ตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ.2548 ดังนี้

สมัยพระพุทธรูปจุฬาลงกรณ์ มีการออกกฎหมายตราสามดวง เรื่อง น้ำเหล้า จ.ศ.1148 (พ.ศ. 2329) ห้ามราษฎรดื่มกลั่นเหล้าโดยไม่ได้รับอนุญาต เพื่อการจัดเก็บรายได้ภาษีและการปราบปรามเหล้าพื้นบ้าน โดยให้เอกชนประมูลสิทธิในการผูกขาดการผลิต จำหน่ายและการเก็บอากรและการปราบปรามเหล้าพื้นบ้านแทนรัฐ โดยเอกชนต้องประกันผลตอบแทนให้แก่รัฐ ในช่วงนี้มีการสร้างโรงงานเหล้าบางยี่ขัน ซึ่งเป็นโรงกลั่นเหล้าของรัฐบาลแห่งแรก

สมัยรัชกาลที่ 3 ทรงประกาศยกเลิกอากรฝิ่น เพราะทรงเห็นว่าฝิ่นเป็นสิ่งชั่วร้าย แม้เห็นโทษของเหล้าเช่นกัน แต่ทรงคงอากรเหล้าไว้เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แผ่นดิน

สมัยรัชกาลที่ 5 การส่งเสริมอบายมุขเป็นนโยบายสำคัญ เพราะต้องทำรายได้ให้แก่แผ่นดิน และเพื่อдингแรงงานกุลิจีนไว้ในไทยไม่ให้ไปเป็นแรงงานที่สิงคโปร์ โดยเปิดโอกาสให้กุลิ

จีนได้เล่นการพนันและบริโภคเหล้าอย่างเต็มที่ ในปี 2438 รายได้จากฝิ่น บ่อน เบียร์ เหล้า หวย มีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 50.64 ของรายได้แผ่นดิน

สมัยรัชกาลที่ 6 ปี พ.ศ. 2452 รัฐบาลได้เริ่มนโยบายใหม่ คือยกเลิกการให้สิทธิผูกขาด แก่นายอากร โดยรัฐทำการจัดเก็บภาษีตัวเอง เพราะเหตุว่าระยะหลังนายอากรไม่ส่งเงินให้รัฐตาม จำนวนที่ประมูลได้ แต่ด้วยวิธีใหม่นี้รัฐได้จัดเก็บภาษีเหล้าเป็นมณฑล โดยรัฐทำการจัดเก็บภาษี โดยให้สมุหเทศาภิบาล เป็นผู้อำนวยการทั้งด้านการจัดเก็บภาษี และการออกใบอนุญาตดื่มกลั่น เหล้า อีกทั้งกระทรวงมหาดไทยถึงกับมีคำสั่งให้สมุหเทศาภิบาลทุกมณฑลต้องแจ้งรายได้ภาษีเหล้า และจำนวนเหล้าที่ขายได้ในทุกท้องที่ให้กระทรวงมหาดไทยตรวจสอบทางด้านกระทรวงการคลังก็ พยายามสนับสนุนการขายด้วยการให้รางวัลแก่ผู้ขายส่งที่ขายเหล้าได้เกินสัญญา และให้รางวัลแก่ กำนันผู้ใหญ่บ้านที่สามารถทำให้การเหล้าในท้องถิ่นประสบผล รวมทั้งสามารถปราบเหล้าผิด กฎหมายได้ นอกจากนั้นยังมีการสนับสนุนให้ “บุคคลผู้มีใจกว้างขวาง เป็นที่นับถือของผู้มี อิทธิพลต่าง ๆ เข้ามาเป็นผู้รับอนุญาตดื่มเหล้าเพื่อส่งเสริมการขายเหล้าของโรงกลั่นนั้น ๆ และเพื่อ ปราบปรามเหล้าพื้นบ้าน ทำให้การแพร่หลายของเหล้าไปได้ไกลขึ้น ราษฎรซื้อเหล้าได้สะดวกขึ้น ปรากฏว่าปีแรกขายดีมาก บางมณฑลไม่พอขาย

สมัยรัชกาลที่ 7 กรมสรรพสามิต เริ่มทำการผลิตในโรงงานบางยี่ขัน แทนเอกชน ในปี พ.ศ. 2470 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การบริโภคเหล้าที่ผลิตโดยรัฐเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 9 ต่อปี

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แม้ประเทศจะตกอยู่ในภาวะที่ไม่ปกติ แต่การบริโภคเหล้าไม่ ลดลง ในปี 2484 กรมสรรพสามิต ผลิตเหล้าแม่โจ้ ซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างสูงจากประชาชน เนื่องจากเป็นช่วงที่เหล้าต่างประเทศขาดแคลน รายได้จากภาษีเหล้าเพิ่มขึ้นทุกปี

สิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 เปรียบเสมือนการเริ่มต้นของยุคใหม่แห่งการบริโภคเหล้า และการจำหน่ายเหล้าในประเทศไทย การบริโภคเหล้าโดยเฉพาะเหล้ารัฐบาลเพิ่มขึ้นมากเห็นได้จาก ปริมาณภาษีเหล้าของรัฐที่เพิ่มสูงเกือบเท่าตัวในเวลาหนึ่งปี ซึ่งในช่วงนี้มีการปราบปรามเหล้า พื้นบ้านและต่อรองเหล้าต่างประเทศ เนื่องจากเป็นส่วนที่ทำให้ยอดจำหน่ายเหล้าของรัฐลดลง ช่วงใดที่มีเหล้ามากหรือเหล้าต่างประเทศเข้ามามาก ช่วงนั้นเหล้าของรัฐจะจำหน่ายได้ลดลง และ ช่วงใดปราบปรามเหล้าพื้นบ้านอย่างจริงจัง หรือรณรงค์ให้ดื่มเหล้าไทยได้ช่วงนั้นเหล้าไทยจะมี ยอดจำหน่ายสูง

26 พฤษภาคม 2485 รัฐบาลได้โอนกิจการเหล้าของกรมสรรพสามิตไปสังกัดกรม โรงงานอุตสาหกรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2491-2498 กระทรวงอุตสาหกรรมได้อนุญาตให้เอกชน ทำการดื่มกลั่นและขายส่งโดยใช้วิธีการเปิดประมูลเงินค่าธรรมเนียมพิเศษ

พ.ศ. 2493 รัฐบาล กำหนด พระราชบัญญัติเหล้า ซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวข้องกับเหล้าที่บังคับใช้จนถึงปี 2548 ครอบคลุมการกำหนดกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการทำเหล้าและนำเข้าเหล้ามาในราชอาณาจักร ภาษีเหล้า การใช้และการขนเหล้า การขายเหล้า และการกำหนดบทลงโทษ

15 กรกฎาคม 2502 รัฐบาลโอนกิจการการผลิต และจำหน่ายเหล้ากลับให้กรมสรรพสามิตเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด และจัดตั้งองค์การเหล้าซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจขึ้นในปี พ.ศ. 2506

ปี พ.ศ. 2537 มีการขับเคลื่อนของบรรดากลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน เรียกร้องให้รัฐบาลคืนสิทธิในการผลิตเหล้าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างเสรี และหยุดการผูกขาดให้บริษัทยักษ์ใหญ่ได้รับผลประโยชน์เพียงกลุ่มเดียว หลังจากมีเหตุการณ์บุกจับกุมขังพี่น้องประชาชนภาคเหนือที่ผลิตเหล้าพื้นเมือง บ้านห้วยของ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยอ้างถึงการอนุรักษ์พื้นฟู สืบทอดภูมิปัญญาเหล้าพื้นบ้าน มีการจัดตั้งเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย (ค.ท.ล.) และในช่วงนี้มีงานศึกษาของ ธนพล สายยนต์ (2542) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านตอนโยบายผลิตเหล้าเสรีในพื้นที่ ตำบลห้วยหม้ายอำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยให้เสนอแนะว่า อยากให้มีการส่งเสริมองค์ความรู้นโยบายสาธารณะให้กับประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยเน้นคำว่าเสรี ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนยังไม่ค่อยเข้าใจ และให้ข้อสังเกตว่าหากนโยบายเสรีไม่ได้ทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จริง ปัญหาการลักลอบผลิตเหล้าเถื่อนก็ยังคงอยู่

15 กันยายน 2541 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบนโยบายการบริหารเหล้าหลังปี 2542 โดยเลือกรูปแบบที่เปิดเสรีการผลิตและการจำหน่ายทั้งเหล้าขาว และเหล้าสี โดยมีข้อสังเกตดังนี้ นโยบายเกี่ยวกับอัตราภาษี ควรกำหนดอัตราภาษีโดยคำนึงถึงเหล้าที่ผลิตในประเทศแต่ละประเภท และเหล้าที่นำเข้าจากต่างประเทศเทียบกับเหล้าที่ผลิตในประเทศ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการแข่งขันและเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย นอกจากนี้ควรส่งเสริมสนับสนุนเพื่อเปิดโอกาสให้เหล้าที่ผลิตในประเทศสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการส่งออกไปแข่งขันกับต่างประเทศได้ และปลดภาษีที่จัดเก็บซ้ำซ้อน

ปี 2542 มีการลุกฮือของประชาชน ในกลุ่มผู้ผลิตเหล้าภาคเหนือ และภาคอีสาน ต่อความรุนแรงในการจับกุมของสรรพสามิต ของเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย (ค.ท.ล.) จนถึงสมัยรัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร ในวันที่ 21 มีนาคม 2546 คณะรัฐมนตรี อนุมัติให้กลุ่มเกษตรกรตามกฎหมาย สามารถขออนุญาตการผลิต และจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน เพื่อเพิ่มรายได้และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับรากหญ้า

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลจะเปิดเสรี ในการผลิตเหล้าพื้นบ้านให้กับประชาชน ตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา กลุ่มผู้ประกอบการก็ยังคงมีการเรียกร้อง แสดงความไม่เห็นด้วยกับวิธีการบริหารเหล้าของรัฐ มีงานศึกษาของไพลิน พึ่งพา (2549) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ประกอบการในการบริหารเหล้า โดยสรุปว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย และปฏิบัติไม่ได้ ในส่วนการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ซึ่งในพระราชกฤษฎีกาสหกรณ์นั้น ไม่ได้ระบุอาชีพการผลิตเหล้าไว้ และยังไม่เห็นด้วยและปฏิบัติไม่ได้ ในการติดแสตมป์เหล้าที่ต้องอยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ เพราะต้องเสียเวลารอคอยเจ้าพนักงาน และในด้านการออกเบบก็ยุ่งยาก ผู้ประกอบการหลายแห่งทำไม่ได้ต้องปิดกิจการในที่สุด โดยมีข้อเสนอแนะให้มีการออกกฎหมาย ที่เอื้อต่อผู้ประกอบการรายย่อย เพราะเห็นว่าปัจจุบันกฎหมายเอื้อต่อผู้ประกอบการรายใหญ่ และควรกำหนดวิธีการบริหารเหล้า ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย

2.3.3.3 ประวัติศาสตร์การควบคุมการบริโภคเหล้า ของรัฐไทย

เหล้าผูกพันกับวิถีชีวิต ของชาวล้านนาเป็นมาช้านานหลายชั่วอายุคน โดยเรื่องราวของเหล้าถูกบันทึกแต่งเป็นวรรณกรรม และบอกเล่าสืบทอดต่อกันมา เป็นความเชื่อที่มีมาก่อนสมัยพญามังราย หรือก่อนปี 1839 มา โดยเริ่มจากการเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม เช่นการเลี้ยงผี มีการกล่าวถึงการบูชาช้างเผือก ของขุนหลวงวิลังคะ ที่มีเครื่องพิธีกรรมเป็นเหล้า พิธีฟายเหล้า ซึ่งเป็นการเสกเหล้าแล้วดื่มเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษและเทวดาอารักษ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏอยู่ในโคลงอสุสาบารส ตั้งแต่สมัยพญากือนา (พ.ศ. 2000) ซึ่งส่วนใหญ่จะกล่าวถึง ความสำคัญของเหล้าในพิธีกรรม ในขณะเดียวกันก็มีประวัติความเป็นมาของเหล้าปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้าน ที่เน้นไปทางโทษและพิษภัย ที่มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่นคนเมืองในล้านนา ไทใหญ่มาจากรัฐฉาน และ ไทเงินที่มาจากเชียงตุง โดยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา จนเป็นที่มาของศีลข้อที่ 5 คือเหล้าเมรัยฆปะมาทัญฐานา เวรมณีสิกขาปทัง สมาทียามิ ซึ่งให้งดเว้นการดื่มเหล้าเมรัยนั้นเอง (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยยัง รุจจนท 2548, หน้า 43)

ยงยุทธ จจรธรรม และคณะ (2547) อ้างอิงในสุพัฒน์ โดวิจักขณ์ชัยกุล (2549) ได้สรุปนโยบายการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ไว้ว่า ที่ผ่านมารัฐไทยกำหนดประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจำกัดการดื่มและลดปัญหาจากเหล้าที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับต่างๆ ดังนี้

กฎกระทรวงการคลังฉบับที่ 35 (พ.ศ.2504) ออกตามพระราชบัญญัติเหล้า พ.ศ.2493 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่ควบคุมกระบวนการผลิตและจำหน่ายเหล้าในประเทศไทย กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาขายเหล้า โดยสืบเนื่องจากมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติ ที่ระบุให้ผู้ได้รับอนุญาตขายเหล้ารายย่อย คือจำหน่ายครั้งหนึ่งต่ำกว่า 10 ลิตร สามารถขายเหล้าได้เฉพาะเวลาที่กำหนด คือ เวลา 11.00 น. ถึง 14.00 น. และเวลา 17.00 น. ถึง 02.00 น. ของวันใหม่

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 กำหนดไว้ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดขับขี่รถขณะเมาเหล้า หรือของเมาอย่างอื่น” และกระทรวงมหาดไทย ได้ออกกฎกระทรวงกำหนดให้มีการตรวจวัดปริมาณแอลกอฮอล์ในเลือดของผู้ขับขี่ หากตรวจพบปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายเกิน 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ ซึ่งเปรียบได้กับการดื่มเหล้าผสมโซดา 2 แก้ว หรือดื่มเบียร์ 3 แก้ว จะมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับตั้งแต่ 2,000-10,000 บาทตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 272) พ.ศ. 2546 กำหนดเรื่องการแสดงฉลากเหล้า ต้องมีคำเตือนเป็นภาษาไทยที่มองเห็นได้ง่าย โดยใช้ตัวอักษรที่ขนาดความสูงไม่น้อยกว่า 5 มิลลิเมตร ในกรอบสี่เหลี่ยม โดยข้อความที่ต้องแสดง คือ ห้ามจำหน่ายเหล้าแก่เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี, การดื่มเหล้าทำให้ความสามารถในการขับขี่ยานพาหนะลดลง และเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ไม่ควรดื่ม

ปี 2546 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายองค์กรงดเหล้า โดยครั้งแรกมีองค์กรกว่า 50 องค์กร ร่วมทำกิจกรรม “รณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกกระแสสังคมให้ตระหนักถึงโทษพิษภัยของเหล้า และเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ ในปี 2547 และขยายกิจกรรมรณรงค์ในโอกาสอื่น ๆ เพิ่มเติมได้แก่ กฐินปลอดเหล้า ปีใหม่ไร้แอลกอฮอล์ ประเพณีสงกรานต์ปลอดเหล้า วัณมันส์รู้ทันแอลกอฮอล์ และรณรงค์ปลอดเหล้า เป็นต้น 27 สิงหาคม 2546 มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์แห่งชาติ (คบอช.) ตามคำสั่งกระทรวงสาธารณสุข โดยให้มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติตามนโยบายและควบคุมกำกับติดตามประเมินผลศึกษาวิจัย

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ในมาตราที่ 26 กำหนดไว้ว่าเด็กที่อายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้เหล้าหรือบุหรี่แก่เด็ก เว้นแต่เป็นการปฏิบัติทางการแพทย์ ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในมาตราที่ 45 ห้ามมิให้เด็กซื้อ หรือเสพ เหล้าหรือบุหรี่ หากฝ่าฝืนเจ้าหน้าที่สอบถามเด็กเพื่อทราบข้อมูล และเรียกผู้ปกครองมาปรึกษาหารือ ว่ากล่าวตักเตือนทำทัณฑ์บน หรือจัดให้เด็กทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณะประโยชน์

ประกาศกรมประชาสัมพันธ์ 2546 เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ และระยะเวลาสำหรับการโฆษณาและบริการธุรกิจทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ได้กำหนดว่าห้ามโฆษณาเครื่องดื่มทุกชนิดที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ทางวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ตั้งแต่เวลา 05.00-22.00 น.ในขณะเดียวกัน มติ ครม. เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2546 กำหนดให้สถาบันการศึกษา

และการแข่งขันกีฬาแห่งชาติ ไม่รับการสนับสนุนใด ๆ จากผู้ผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่มน้ำที่มีแอลกอฮอล์

27 กรกฎาคม 2547 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบมาตรการรณรงค์และควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และให้กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการตามมาตรการกำหนดให้วันอาทิตย์เป็นวันครอบครัวแข็งแรง (Health Family Day) ของสังคมไทย โดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง หามาตรการควบคุมและรณรงค์ให้มีการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ บุหรี่ รวมทั้งอบายมุขสิ่งเสพติดอื่น ๆ ที่ทำลายสุขภาพไทย ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวทุกวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดราชการ ซึ่งมาตรการนี้ยังไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง

1 กันยายน 2547 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนให้เกิดศูนย์วิจัยปัญหาเหล้า (ศวส.) โดยความร่วมมือของกรมสุขภาพจิตและสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ทำหน้าที่ในการวิจัยและจัดการความรู้เพื่อสนับสนุนการดำเนินการควบคุมป้องกันและแก้ไขปัญหาลเหล้า

19 ตุลาคม 2547 เห็นชอบในการกำหนดมาตรการลดการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และให้คณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์แห่งชาติ เน้นให้ความสำคัญต่อมติคณะรัฐมนตรีที่ประกาศใช้แล้ว ได้แก่ ห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ในรัศมี 500 เมตรจากสถานศึกษา การจำกัดเวลาและเนื้อหาในโฆษณาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ การกำหนดอายุผู้ซื้อ การระบุคำเตือนในภาชนะบรรจุ การกำหนดอายุผู้ซื้อ และการลงโทษผู้ฝ่าฝืนซ้ำซาก

18 ธันวาคม 2547 กำหนดประเด็นการลดการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และยาสูบของคนไทยเป็น 1 ใน 17 เป้าหมายสู่เมืองไทยแข็งแรง ให้คนไทยอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

และในปีเดียวกันนี้ ก็กำหนดแผนงานนโยบายและสาธารณะ คุณภาพชีวิตที่ดี ภายใต้การดำเนินการของมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ ทำหน้าที่จัดกระบวนการสื่อสารนโยบายสาธารณะต่อสาธารณชน สื่อมวลชน และฝ่ายการเมือง ผ่านเวทีนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

22 มีนาคม 2548 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข กำหนดหลักเกณฑ์การโฆษณาที่มีส่วนผสมแอลกอฮอล์ ว่าด้วยเรื่องคำเตือนในโฆษณา (ฉบับที่ 2) มี 6 ข้อความ ได้แก่ การดื่มเหล้าทำให้ความสามารถในการขับถ่ายปัสสาวะลดลง, การดื่มเหล้าเป็นอันตรายต่อสุขภาพและการบันทึกสถิติสัมพันธภาพ, การดื่มเหล้าทำให้ตับแข็ง และเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ, เมามากและขับถ่ายพิการ

และตายได้, คัมเกล้าทำให้ขาดสติและเสียชีวิต, คัมเกล้า ผิดศีลข้อ 5 โดยผู้ประกอบการต้องแสดง คำเตือน ตั้งแต่ 1-6 เวียนไปตามลำดับ ให้ครบทุกคำเตือนทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงชิ้นงาน โฆษณา

21 กุมภาพันธ์ 2551 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบ และบังคับใช้พระราชบัญญัติ ควบคุม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ โดยกำหนดเปลี่ยนแปลงการจำกัดอายุ จากไม่ต่ำกว่า 18 ปี เป็นไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ห้ามไม่ให้จำหน่ายแก่ผู้ที่ดื่มที่เมาจนครองสติไม่ได้ ห้ามใช้เครื่องขายอัตโนมัติ ห้ามเร่ ขยาย และห้ามลดราคา

2.4 แนวคิดทางทฤษฎีในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การดำรงอยู่ของเหล่าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย ครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แนวคิดพื้นฐานในการศึกษา ดังนี้

- 2.4.1 ความหมายของวัฒนธรรม
- 2.4.2 แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น
- 2.4.3 แนวคิดของ Emile Derkhiem
- 2.4.4 แนวคิดวิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน
- 2.4.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
- 2.4.6 ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม
- 2.4.7 แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภค
- 2.4.8 แนวคิดเรื่อง “รสนิยม”

ซึ่งในแต่ละแนวคิดทางทฤษฎีมีสาระสำคัญ ที่จะใช้เป็นฐานคิดในการวิเคราะห์ใน การศึกษาครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

2.4.1 ความหมายของวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม มีการนิยามที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งก็มีจุดร่วมทางความหมาย บางประการ ในหลาย ๆ คำนิยามดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นจิตสำนึกสำนึกร่วม (Collective consciousness) หรือเป็น ประสบการณ์ร่วม (Collective experience) ของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ขอบเขต ของคำว่า “ร่วม” นี้จะมีขอบเขตกว้างขวางเพียงใด

2. วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะบริบท (Context-bound) เช่นเฉพาะกาลเวลา เฉพาะท้องถิ่น เฉพาะสภาพภูมิศาสตร์ ฯลฯ ที่เรียกว่ามีลักษณะ “เฉพาะท้องถิ่น”

3. วัฒนธรรมต้องมีลักษณะพลวัต (dynamic) และต้องมีการปรับตัว (adaptive) เนื่องจากวัฒนธรรมที่เคยถูกสร้างขึ้นมานั้นจะต้องเผชิญกับแรงกดดันอยู่ตลอดเวลา

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องถ่ายทอด (transmission) เนื่องจากหลักการที่ว่า “อายุของนั้นสั้น แต่วัฒนธรรมนั้นยืนยาวกว่า” ดังนั้น ในแต่ละสังคมจะต้องมีการติดต่อกันเพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

5. วัฒนธรรมเป็นเครือข่าย (Network) ของชีวิตทั้งหมด (way of life) คำว่า “เครือข่าย” หมายถึง หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนหนึ่ง ก็จะส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงไปถึงส่วนอื่น ๆ ตัวอย่างที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวันทุกวันในชนบท ก็คือ เมื่อมีถนนตัดผ่านเข้าหมู่บ้าน เมื่อมีโทรทัศน์เครื่องหนึ่งที่ถูกนำเข้ามาในหมู่บ้านชาวเขาวิถีชีวิตทั้งหมดของชุมชนก็จะเปลี่ยนแปลงไปทันที

กาญจนา แก้วเทพ (2547) ได้รวบรวมการนิยามความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ที่นักวิชาการต่างให้ความหมายไว้ถึง 250 คำนิยาม มาจัดกลุ่มใหม่ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิต เป็นรูปธรรม (Culture as product) ซึ่งความหมายนี้ คนส่วนใหญ่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งผลที่ตามมาในการบริหารจัดการวัฒนธรรมตามความหมายนี้ คือการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น การณรงค์ให้ใช้ภาษาไทยในรายการโทรทัศน์ การอนุรักษ์การไหว้แบบไทย การเก็บรักษายานไทยแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมเป็นกระบวนการสร้าง (Culture as production) หมายถึงวัฒนธรรมเป็นกระบวนการผลิตแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจาก “กระบวนการสร้างสิ่งของต่าง ๆ ในสังคม” เช่น ผลิตเก้าอี้ ปากกา รถยนต์ ฯลฯ ซึ่งวัฒนธรรมก็มีกระบวนการผลิตเช่นเดียวกัน (cultural production)

การผลิตวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่ต้องมีองค์ประกอบของการปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีวัสดุ เช่นกลอง ต้องทำจากไม้และหุ้มหนัง ดังนั้นจึงต้องมีต้นไม้และหนังสัตว์ที่จะมาใช้ทำ ซึ่งจะมีวิธีคิดและความเชื่อติดฝังอยู่เบื้องหลัง

2. ต้องมีวิธีคิด หรือความทรงจำของชุมชน เป็นองค์ประกอบที่เป็นนามธรรม

3. ต้องมีวิถีปฏิบัติ ซึ่งแนวทาง และธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนนั้น

4. ต้องมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานต่าง ๆ

5. มีความเชื่อ การผลิตวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะไม่มาแต่รูปธรรม แบบตัวเปล่า แต่มักจะมีนามธรรม อันได้แก่ คุณค่า ความหมาย ความเชื่อ ฯลฯ

6. เวลา และสถานที่ การผลิตวัฒนธรรมมักจะมีการกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสม และ
ระบุสถานที่ผลิตเอาไว้อย่างชัดเจน

7. บทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมนั้น

2.4.2 แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น

2.4.2.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534, หน้า 52) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักพื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ประเวศ วะสี (2536, หน้า 21) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียน แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษา และวัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537, หน้า 21) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสั่งสมความรู้ประสบการณ์ ที่ได้รับถ่ายทอดจากบุคคลและสถาบันต่าง ๆ โดยมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนา เกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่มีความนาน มีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีการสั่งสมความรู้มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีการสืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายโดยมีความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน จากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่งจนทำให้สังคมชาวบ้านมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง

2.4.2.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสืบสาน สืบทอดประสบการณ์จากรุ่นถึงรุ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ถ้าถูกละเลย ขาดการยอมรับ และถูกทำลายลง ก็จะสูญหายไป ไร้ซึ่งภูมิปัญญาของตนเอง ทำให้คนในท้องถิ่นไม่มีศักดิ์ศรี ขาดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งนี้การศึกษา หน่วยงาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537, หน้า 25-26) กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคม เป็นสิ่งที่มีจุดหมาย เป็นสิ่งสำคัญ มีความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ร่วมกันที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ช่วยสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม ทำให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบ อันเกิดจากสังคมภายนอก

2.4.2.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อังคณา สมกะเนย์ (2535, หน้า 37) ได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับ คติ ความคิด ความเชื่อ ภาษาและหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา ทั้งที่เป็นการประกอบพิธีกรรม การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์และการใช้แรงงานของตนเอง รวมถึงการหาผลผลิตต่างๆที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ ประกอบกับความเชื่อทางศาสนา

กลุ่มที่ 2 เรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี

ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี จะเป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ได้รับการถ่ายทอด สืบต่อกันมาเฉพาะกลุ่มชน หรือท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ประเภทต่างๆศิลปะการแสดง เช่น หนังตะลุง มโนราห์ ศิลปะด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุของท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลุ่มที่ 3 เรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น

เป็นการฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นที่ได้มีการสูญเสียไปให้มีสภาพอุดมสมบูรณ์พร้อมปรับสภาพการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรบกวนด้วยระบบธุรกิจการค้า กลับมาสู่อาชีพเกษตรกรรมเพื่อความอยู่รอดโดยอาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ ได้แก่ การทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำ งานจักสานจากไม้ไผ่ งานจักสานจากเตยปาหนัน งานจักสานจากหวาย งานประดิษฐ์สิ่งของจากเปลือกหอย แดก การจัดทำผ้าบาติก และการเขียนลายผ้าบาติก

กลุ่มที่ 4 เรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน

เป็นการนำแนวความรู้และหลักการที่เคยปฏิบัติกันมา นำมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มผลผลิตหรือประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและท้องถิ่น ได้แก่

การทำไร่นาสวนผสม ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ การแปรรูปอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น การนำสมุนไพรเพื่อใช้รักษาโรค การถนอมอาหาร

2.4.2.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การที่ชนชาติและเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ อยู่รอดมาได้ถึงทุกวันนี้ เพราะคุณค่าอันเป็นพื้นฐานแห่งการดำรงชีวิต สามารถรักษาสสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกับผู้คนในสังคมเดียวกัน และกับสังคมอื่น ๆ ความสมดุลดังกล่าวยังคงอยู่ และถ่ายทอดสืบสานกันมา บางส่วนนั้นอาจหายไป แต่มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นแทน การถ่ายทอดสืบสานมีลักษณะทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ปฐม นิคมานนท์ (2538, หน้า 279-281) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพของหมู่บ้านที่แทบทุกคนรู้เรื่องกัน อาจเป็นอาชีพรองจากการทำไร่ทำนา เช่น เครื่องปั้นดินเผา จักสาน ทอผ้า ซึ่งสมาชิกของชุมชนได้คลุกคลี กันเคยมาตั้งแต่เด็กภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน
2. การสืบทอดภายในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ เป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว เช่น ความสามารถในการรักษาโรค งานช่างศิลป์ ช่างฝีมือ ความรู้ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ความรู้เหล่านี้จะถ่ายทอดภายในครอบครัวและเครือญาติ บางอย่างมีการหวงแหน และเป็นความลับในสายตระกูล
3. การฝึกจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาการ ผู้รู้จะเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ หรืออาจอยู่นอกชุมชนก็ได้ เช่น ช่างโบสถ์ ช่างลายไทย หมอตำแย เป็นต้น
4. การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้นด้วยคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง แล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน
5. ความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยตนเองไม่ได้สนใจหรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน มีวิญญานหรืออำนาจลึกลับเข้าสิงมาบอก ทำให้มีความสามารถในการรักษาโรคได้

สรุปการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การส่งทอดความรู้ ความเข้าใจจากบุคคลหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมีลายลักษณ์อักษร และไม่มีลายลักษณ์อักษร โดยมีองค์ประกอบในการถ่ายทอดคือ องค์คติ (concepts) ได้แก่ ความเชื่อ ความคิดความเข้าใจ อุดมการณ์ต่าง ๆ , องค์พิธีการ (usages) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งแสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีการตั้งศพ การแต่งกาย เป็นต้น และองค์วัตถุ (Instrumentary and symbolic objects) ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ที่มีรูปร่างสามารถจับต้องได้ เช่น ผลผลิตทางศิลปกรรม งานฝีมือ และองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่าง แต่เป็นเครื่องแสดงสัญลักษณ์ ความหมายต่าง ๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

2.4.3 แนวคิด อีมิล เดอร์ไคหม์ (Émile Durkheim)

การศึกษาสังคมจะต้องหลีกเลี่ยงการอธิบายถึงพฤติกรรมทางสังคมว่า มีรากฐานจากชีวภาพและจิตภาพ (reductionism) และต้องพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมว่ามีลักษณะเฉพาะในตัวของมัน กฎระเบียบทางศีลธรรมจรรยา ได้กลายเป็นตัวชี้ทางและควบคุมความประพฤติที่มีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อได้เข้าไปอยู่ในจิตสำนึกของบุคคลแล้ว ในขณะที่ก็ยังดำรงอยู่เป็นอิสระจากบุคคล การบังคับจึงไม่เป็นข้อบังคับธรรมดาสำหรับการควบคุมจากภายนอกต่อเจตนารมณ์ของปัจเจกบุคคลอีกต่อไป แต่ละเมิดการบังคับทางศีลธรรม เพื่อให้เคารพต่อกฎระเบียบ

อีมิล เดอร์ไคหม์ (Émile Durkheim) (อ้างอิงในนฤจร อิทธิจิระจรัส, 2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในสังคมรูปแบบต่าง ๆ เขามุ่งประเด็นอยู่ที่ลักษณะของการแบ่งงาน และศึกษาความแตกต่างที่มีในสังคมดั้งเดิมและสังคมสมัยใหม่ เขากล่าวว่าสังคมดั้งเดิมนั้นมีลักษณะเป็นแบบ “เชิงกลไก” โดยที่สังคมนั้นเกาะเกี่ยวเป็นหนึ่งเดียวกันได้ด้วยสาเหตุที่ว่าทุกคนมีลักษณะที่คล้ายๆ กัน ซึ่งทำให้มีสิ่งของรวมถึงความคิดที่เหมือนและไปกันได้ เดอร์ไคหม์กล่าวว่า ในสังคมดั้งเดิมนั้น สำนักของกลุ่มนั้นมีบทบาทเหนือสำนักของปัจเจกบรรทัดฐานนั้นเข้มแข็ง และพฤติกรรมของสมาชิกก็อยู่ในกฎเกณฑ์ ลักษณะเช่นนี้เปลี่ยนไปในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเขากล่าวว่า ผลของระบบการแบ่งงานอย่างซับซ้อนทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “เชิงอินทรีย์” (organic solidarity) กล่าวคือ ความชำนาญเฉพาะด้านในหน้าที่การงานรวมถึงบทบาททางสังคม ทำให้เกิดการขึ้นต่อกันที่ยึดเหนี่ยวผู้คนเอาไว้ด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้คนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการกระทำทุกอย่างด้วยตัวคนเดียว ตัวอย่างเช่นในสังคม “เชิงกลไก” ชาวนาอาจทำนา และอยู่ได้โดยลำพัง แต่ก็รวมกลุ่มกับคนอื่น ๆ ที่มีแบบแผนการดำรงชีวิตรวมถึงอาชีพแบบเดียวกัน ในสังคม “เชิงอินทรีย์” คนงานทำงานเพื่อได้รายได้ แต่ก็ต้องพึ่งคนอื่น ๆ ที่มีความชำนาญในด้านที่แตกต่างออกไป เช่น ทำเครื่องนุ่งห่ม ผลิตอาหาร ตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ

ผลจากการเพิ่มขึ้นของระดับการแบ่งงาน ในความคิดของเดอร์ไคหม์นั้น คือการเกิดขึ้นของสำนักของสมาชิกแต่ละคน ที่มักจะอยู่ในสถานะขัดแย้งกับสำนักของกลุ่ม จึงทำให้เกิดความสับสนกับบรรทัดฐาน และในที่สุดแล้วอาจทำให้เกิดการล่มสลายของพฤติกรรมที่อยู่ในกฎเกณฑ์ของบรรทัดฐานทางสังคม เดอร์ไคหม์ เรียกสภาวะนี้ว่า อโนมี (anomie) ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ไร้บรรทัดฐาน ทางสังคมทั้งหมดอันเป็นสภาวะที่ความปรารถนาของปัจเจกบุคคลมิได้ถูกบังคับไว้ด้วยบรรทัดฐานใด ๆ ทางสังคมเลย สภาวะทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนหลาย ๆ แบบ เช่น อัตวินิบาตกรรม หรือว่าการฆ่าตัวตาย

ปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลที่มีการกระทำระหว่างกันได้ ทำให้เกิดความเป็นจริง (reality) ขึ้น ตัวกำหนดข้อเท็จจริงทางสังคมควรหาได้จากบรรดาข้อเท็จจริงทางสังคมทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาก่อนนั้น และมีใช้แสวงหาจากภาวะทั้งหลายในจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล (นฤจร อธิธิจริระจรัส, 2535, หน้า 2-4)

เมื่อสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเหนียวแน่น ก็สามารถทำให้บุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมของสังคม ผู้คนที่รวมกันอย่างเหนียวแน่นเป็นกลุ่มจะได้รับการป้องกันเป็นอย่างดีจากผลกระทบของความผิหว้าง และโศกนาฏกรรมอันนำมาซึ่งความทุกข์ยากแก่มวลมนุษย ระบบความเชื่อรวมกันอันมั่งคั่งแข็งแรงเป็นลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เชิงกลไกในสังคมแบบดั้งเดิม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเชิงอินทรีย์ ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ ในการแบ่งงานกันทำ (นฤจร อธิธิจริระจรัส, 2535, หน้า 6)

สมาชิกทุกคนของสังคมยึดถือภาพพจน์แบบสัญลักษณ์ที่มีร่วมกัน และยึดถือในสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับโลกรอบ ๆ ตัวร่วมกันเท่านั้น ความเป็นเอกภาพทางศีลธรรมจะสามารถมีขึ้นได้ หากปราศจากสิ่งเหล่านี้แล้ว สังคมใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมล้าหลัง หรือสังคมสมัยใหม่ย่อมจะต้องเสื่อมและสลายไป เมื่อถูกระเบียบทางสังคมพังทลายลง อิทธิพลของสังคมที่คอยควบคุมอุปนิสัยของปัจเจกบุคคลก็จะไม่มีประสิทธิภาพอีกต่อไป และปัจเจกบุคคลจะถูกละทิ้งให้อาศัยอุปนิสัยความสามารถของตนเอง (นฤจร อธิธิจริระจรัส, 2535, หน้า 8-9)

เมื่อมีการอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมขึ้น เราต้องแยกหาสาเหตุที่มีประสิทธิภาพซึ่งทำให้มันเกิดขึ้น และหน้าที่ที่มันต้องปฏิบัติ เราใช้คำว่า “หน้าที่” โดยถือว่าดีกว่าใช้ คำว่า เป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ เนื่องจากว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมไม่ได้ดำรงอยู่ เพื่อทำให้เกิดผลประโยชน์เสมอไป เราต้องกำหนดลงไปว่า จะมีความสอดคล้องกันระหว่างข้อเท็จจริงที่พิจารณาอยู่กับความต้องการโดยทั่วไป ของระบบอินทรีย์ทางสังคมหรือไม่ และความสอดคล้องกันนี้จะประกอบด้วยอะไรบ้าง โดยที่ไม่ต้องให้เรายุ่งเกี่ยวว่ามันเป็นเรื่องของความตั้งใจหรือไม่

การกำหนดหน้าที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่สมบูรณ์ การอธิบายข้อเท็จจริงทางสังคมไม่เป็นการเพียงพอที่จะแสดงถึงสาเหตุที่มันต้องขึ้นอยู่กับส่วนมากแล้วอย่างน้อยที่สุดเราต้องแสดงถึงหน้าที่ของมันในการทำให้เกิดระเบียบทางสังคมด้วย

การวิเคราะห์เชิงหน้าที่จะแสดงให้เห็นว่าเรื่องที่อยู่ในการพิจารณาหนึ่ง ๆ จะมีผลที่เกิดขึ้นอย่างไรสำหรับปฏิบัติการของระบบทั้งหมด หรือของส่วนประกอบต่าง ๆ ของมัน การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้วิเคราะห์สามารถแสดงว่าทำไมเรื่องที่อยู่ในการพิจารณาหนึ่ง ๆ นี้ แทนที่จะเป็นเรื่องอื่น ๆ เมื่อดูจากประวัติศาสตร์ของมัน จึงมีความเหมาะสมต่อหน้าที่เฉพาะหนึ่ง ๆ

ผู้ศึกษาพิจารณาสังคมควรจะนำเอาการเสาะแสวงหาสาเหตุที่มีประสิทธิภาพ และการกำหนดหน้าที่ของปรากฏการณ์มารวมเข้าด้วยกัน

ไม่มีสังคมใดที่จะสามารถบีบบังคับให้มีการลงรอยกับตามกฎระเบียบของสังคมไปทั้งหมด และหากสังคมสามารถกระทำได้ มันก็จะเป็นการสกัดกั้นอย่างมากจนไม่เหลืออะไรให้บุคคลได้มอบหรือสนับสนุนแก่สังคม ความเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมเป็นสิ่งจำเป็น หากสังคมใดยังคงความยืดหยุ่นไว้ และเปิดโอกาสสำหรับการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงใหม่ (นฤจร อธิธิจิระจรัส, 2535, หน้า 27-28)

2.4.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนี้ เป็นแนวคิดของ แบนดูรา ซึ่งมีความเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์ นอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นแล้ว เกิดจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น และการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ เหล่านั้นสามารถเรียนรู้ได้โดยประสบการณ์ตรง หรือไม่ก็โดยการสังเกต องค์ประกอบทางชีววิทยา มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้โดยพฤติกรรมนั้น ก็คือองค์ประกอบในตัวบุคคล มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรมในการอธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์

แบนดูรา ได้อธิบายรูปของการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรม องค์ประกอบส่วนบุคคล และองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม โดยที่องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้จะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พฤติกรรมองค์ประกอบส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ พฤติกรรมของมนุษย์สามารถกำหนดสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมก็สามารถกำหนด พฤติกรรม พฤติกรรมสามารถกำหนดองค์ประกอบส่วนบุคคล องค์ประกอบส่วนบุคคลก็สามารถกำหนดพฤติกรรมได้เช่นกัน ในทำนองเดียวกัน องค์ประกอบทาง สิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบส่วนบุคคลก็มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

แบนดูรา ได้กล่าวถึงตัวกำหนดพฤติกรรมว่า มี 2 ประการ คือ ตัวกำหนดพฤติกรรมที่เป็นสิ่งเร้า ซึ่งได้แก่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมซ้ำ ๆ มนุษย์จะคาดการณ์ไว้ว่า ถ้ามีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นจะมีเหตุการณ์อะไรตามมาและตัวกำหนดพฤติกรรมอีกประการหนึ่ง คือ ตัวกำหนดที่เป็นผล ซึ่งได้แก่ผลของการกระทำมนุษย์จะเลือกกระทำพฤติกรรมที่ ได้รับผลทางบวก และจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมที่จะได้รับผลทางลบ วิธีการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ แบนดูรา ได้กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์มี 2 วิธี คือ การเรียนรู้จากผลของการกระทำ และวิธีการเรียนรู้จากการเลียนแบบ โดยที่การเรียนรู้จากผลของการกระทำเป็นการ เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งจะทำหน้าที่ 3 ประการ คือให้ข้อมูล จูงใจ และ เสริมแรง ส่วนการเรียนรู้จากการเลียนแบบเป็นการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบกระทำ

พฤติกรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม การเรียนรู้จากตัวแบบอาศัย กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตเป็นผลสำคัญ ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำกระบวนการทางกายและกระบวนการจิตใจ

นอกจากนี้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเบนคูรา ยังได้กล่าวถึงการควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญาไว้ว่า การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมและผลของการกระทำจะอยู่ในรูปของความเชื่อและความคาดหวัง ซึ่งเป็น กระบวนการทางปัญญา ความเชื่อและความหวังนี้จะทำหน้าที่ควบคุมหรือกำกับการ กระทำของมนุษย์ในเวลาต่อมา

2.4.5 ทฤษฎีการขัดเกลาทงสังคม

แนวคิดการขัดเกลาทงสังคม พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549, หน้า 225) ได้ให้ความหมายของ การขัดเกลาทงสังคม (socialization) ว่า หมายถึง กระบวนการที่คนเรียนรู้การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือของสังคม โดยการซึมซับเอาบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมมาเป็นของตนและเรียนรู้ในการปฏิบัติตามบทบาทและภาระหน้าที่ทางสังคม ในทางสังคมวิทยาให้ความสำคัญกับกระบวนการขัดเกลาทงสังคม (socialization) เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่ได้มีความเป็นมนุษย์โดยกำเนิด หรือไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด มนุษย์จึงต้องได้รับการขัดเกลาทงสังคม โดยมีตัวแทนมาพัฒนาบุคคล จากบุคคลทางชีววิทยา (biological person) มาเป็นบุคคลทางสังคม (social person) โดยการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับคนอื่น ทำให้บุคคลเรียนรู้บทบาท หน้าที่ และค่านิยมทางสังคมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาคือกระบวนการขัดเกลาคเด็กที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง บุคคลนับตั้งแต่เกิดมาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ประกอบอาชีพจนกระทั่งตาย จะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาคหรือที่เรียกว่า การขัดเกลาทงสังคม (Socialization) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ทางสังคม แก่บุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคม จะหล่อหลอมความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม แรงจูงใจ และบุคลิกภาพของบุคคลโดยรวม โดยผ่านกระบวนการนี้ บุคคลแต่ละคนจะเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ การขัดเกลาทงสังคมจะหล่อหลอมให้บุคคลมีลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมสอดคล้องกับลักษณะที่สังคมปรารถนาและเห็นว่าเหมาะสมกับบทบาทของบุคคล ทั้งบทบาทที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันและที่มีมาในอนาคต ในความซับซ้อนของกระบวนการนี้ สังคมเป็นแหล่งที่กำหนดรางวัล ข้อห้ามหรือบทลงโทษสำหรับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำหน้าที่ให้การอบรมแก่สมาชิกของสังคมจะสามารถนำรางวัลและข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการขัดเกลาทงสังคมต่อไป (งามตา นินทานนท์, 2536, หน้า 36)

แนวคิดทางสังคมวิทยาของการจัดเทศกาลทางสังคมเป็นการเตรียมบุคคลเข้ารับบทบาทต่าง ๆ ในสังคม แนวคิดนี้มองว่า กระบวนการจัดเทศกาลทางสังคมเป็นกระบวนการของสังคม ในอันที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลต้องปฏิบัติตามปทัสถานของสังคม ที่มาของแนวคิดนี้เกิดจากการมองว่า การที่สังคมจะดำรงโครงสร้างของมันอยู่ได้ก็ด้วยการสรรหาบุคคลต่าง ๆ มาสวมบทบาทต่าง ๆ ในสังคมได้ บุคลิกภาพ ของบุคคลและโครงสร้างทางสังคม จึงเป็นระบบที่แยกต่างหากออกจากกัน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพส่วนบุคคลกับโครงสร้างทางสังคมจึงอาจมีหลายแนวทาง โดยกระบวนการจัดเทศกาลทางสังคมจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมร้อยให้สองระบบไปด้วยกันได้ ดังนั้นการจัดเทศกาลทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล และเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสังคม (www.idis.ru.th/report)

2.4.6 แนวคิดวิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน (Folkways)

วิถีประชา หรือวิถีชาวบ้าน หมายถึง แนวทางการปฏิบัติของบุคคลในสังคมที่ปฏิบัติตามความเคยชิน และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น การลุกให้คนชราขึ้นในรถประจำทาง วิถีประชายังหมายถึง มารยาททางสังคมงานพิธีต่าง ๆ ตามสมัยนิยม เช่นการแต่งกาย การแต่งงาน การกินอาหาร การอาบน้ำวันละสองครั้ง เป็นต้น ผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามแนวทาง ดังกล่าวจะได้รับการติเตียน เหยียดเย้ยถากถาง หรือการนินทาจากผู้อื่นทำให้สมาชิกต้องปฏิบัติตาม (www.panyathai.or.th) วิถีประชาแบ่งออกได้ได้เป็น 6 ประเภทดังนี้

1. สมัยนิยม (Fashion) เป็นวิถีประชาซึ่งแสดงออกถึงความนิยมของหมู่ชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง “สมัยนิยม” อาจเกิดขึ้นแพร่หลายไปอย่างรวดเร็วและเมื่อถึงจุด ๆ หนึ่งก็จะเสื่อมความนิยมลงไป เช่น สมัยนิยมของการแต่งกาย

2. ความนิยมชั่วครู่ (Fad) เป็นแบบของพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งมีลักษณะผิวเผิน คือไม่จริงอะไรนัก เพราะฉะนั้น “ความนิยมชั่วครู่” จึงเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ความเป็นที่นิยมเพียงชั่วครู่ชัวยามแล้วก็สาบสูญไป เช่น สมัยหนึ่งนิยมพูดว่า “ไม่สน” “อย่าให้เซด” หรือ “เพลีสฮาร์ด” เป็นต้น

3. ความคลั่งไคล้ (Craze) เป็นเรื่องของความไม่มีเหตุผล อธิบายได้ว่า เมื่อ “ความคลั่งไคล้” เข้าครอบงำถึงผู้ใดแล้ว ผู้นั้นมักประพฤติปฏิบัติไปในทำนองโง่เขลาปัญญา กล่าวคือ จะหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องที่ตนคลั่งไคล้จนไม่มีกะจิตกะใจที่จะทำอะไรอื่น เช่น คลั่งไคล้เรื่องโป่งขามหรือเรื่องวุ่นต่าง ๆ จะใช้เวลาทั้งหมดเสาะแสวงหาโป่งขามหรือวุ่น พบใครคุยกับใครมักจะพูดแต่เรื่องที่ตนคลั่งไคล้

- 4.งานพิธี (Ceremony) เป็นเรื่องที่แสดงออกซึ่งเกียรติหรือความมีหน้ามีตา ซึ่งใครจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ เช่น งานฉลองวันเกิด พิธีฉลองวันแต่งงาน เป็นต้น

5. พิธีการ (Rites or Rituals) เป็นแบบเรื่องของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้นและมักจะระบุวิธีการนั้นไว้ด้วย เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ หรือ พิธีต้อนรับน้องใหม่ เป็นต้น พิธีการดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์หรือเพิ่มกำลังภายในให้แก่พิธีการนั้น ๆ เป็นอย่างดี

6. มรรยาททางสังคม (Etiquette) เป็นเรื่องของการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะในการสมาคม เช่น มรรยาทในการกินอาหารหรือการกล่าวคำขอบคุณเมื่อได้รับสิ่งของหรือความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นเหล่านี้ เป็นต้น (www.baanjommyut.com)

2.4.7 แนวคิดเรื่อง “รสนิยม” (Taste)

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ, 2551) ให้ความหมายร่วมของคำว่า “รสนิยม” ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือการผลิต หรือการครอบครองหรือการใช้วัตถุนั้น ๆ เพื่อบ่งบอกสถานะของบุคคลในสังคม ความสัมพันธ์นี้เมื่อแยกแยะดูตามมิติต่าง ๆ ก็จะเกี่ยวข้องกับอำนาจที่จะได้วัตถุ/สิ่งของนั้นมา การกระจายวัตถุหรือสิ่งของ สถานะที่จะควบคุมจำนวนสิ่งของหรือวัตถุ รสนิยมจะมีหน้าที่ทั้งต่อ “ปัจเจกบุคคล” ในด้านที่จะก้าวเข้าสู่สถานที่สูงขึ้น และหน้าที่ต่อ “สังคม” ที่จะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกำจัด หรือควบคุม การแข่งขัน การครอบครอง และการใช้วัตถุ ส่วนในสังคมยุคปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นสังคมแห่งการบริโภค รสนิยมมักจะถูกนิยามให้หมายถึง “แนวทางการเลือกใช้สิ่งของวัตถุในการอุปโภคบริโภค”

รสนิยมไม่ใช่เรื่อง ตามธรรมชาติและไม่ใช่เรื่องส่วนตัวของ “ปัจเจกบุคคล” บูร์ดิเยอสรุปว่า รสนิยมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมที่บุคคลใช้ชีวิตอยู่เป็นสิ่งที่เกิดมาจากการขัดเกลาทางสังคม (ในระดับจิตสำนึก) บวกผสมกับเงื่อนไขแห่งการดำรงชีวิตอยู่ (ในระดับจิตไร้สำนึก) ดังนั้น การชอบนุ่งกางเกงยีนส์หรือชอบใส่ผ้าไทย การชอบไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์ ชอบฟังเพลงคลาสสิกหรือเพลงแจ๊ส การชอบดูละครโทรทัศน์หรือดูหนังนอกกระแส ฯลฯ รสนิยมและสุนทรียะเหล่านี้ล้วนมีที่มาที่ไปทั้งสิ้น

แนวคิดเรื่องรสนิยมของบูร์ดิเยอ เป็นแนวคิดที่ต่อเนื่องมาจากแนวคิดเรื่อง habitus เพราะรสนิยมคือผลผลิตที่จับต้องได้ของ habitus ที่จะแฝงฝังอยู่ใน 2 มิติ คือ เงื่อนไขของการมีวัตถุ (มีสิ่งของเครื่องใช้อะไรบางอย่างที่อยู่ในครอบครอง) และการมีความแตกต่างเชิงสัญลักษณ์ (symbolic

differentiation) เช่น ของที่ครอบครองอยู่นั้นเป็น “ของสูงหรือของต่ำดูยากไว้ หรือดูมีราคามั่งคั่ง” เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความหมายทางสังคมแก่ผู้ครอบครองหรือใช้วัตถุหรือสิ่งของนั้น

มิติที่บูร์ดิเยอ ให้ความสำคัญก็คือ “เงื่อนไขของการมีวัตถุ” บูร์ดิเยอ กล่าวว่า เมื่อเราพูดว่า รสนิยมเป็นแนวทางการเลือกใช้สิ่งของเพื่อการอุปโภคบริโภคนั้น เราก็ต้องไม่ลืมว่าการเลือกนั้น มิได้เป็นไปอย่างเสรีเต็มที่ ตัวอย่างเช่น รสนิยมในการเลือกเล่นเกมกีฬา ใช่ว่าทุกคนจะสามารถเลือกมีรสนิยมที่เล่นกอล์ฟได้ เพราะการที่จะเล่นกอล์ฟได้นั้นจำเป็นต้อง “ครอบครองวัตถุต่าง ๆ อย่างมาก” ตั้งแต่ไม้กอล์ฟ ลูกกอล์ฟ เสื้อผ้า รองเท้า และที่สำคัญคือ สนามเล่นกอล์ฟ ดังนั้น การเล่นกอล์ฟจึงมิใช่ “เกมกีฬาแบบธรรมดา” หากแต่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ให้อำนาจแก่ผู้ที่มีรสนิยม กล่าวคือ “คนเล่นกอล์ฟต้องเป็นคนที่มีฐานะในสังคม”

บูร์ดิเยอเสนอว่า ปัจเจกบุคคลจะก้าวเข้าสู่สังคมของรสนิยมแบบต่าง ๆ เช่น เริ่มหัดเล่นเปียโน เริ่มไปฟังเพลงคอนเสิร์ต ฯลฯ โดยมีความโน้มเอียงแห่งอุปนิสัย (habitus) ที่จะเป็นตัวเลือก ลีลาชีวิตแบบต่าง ๆ เขาเห็นว่า “ลีลาชีวิต” เป็นการแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมที่สุดของมิติ สัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ทางชนชั้น ตัวอย่างเช่น หากเราเป็นคนที่มีลีลาชีวิตแบบดูแลห่วงใย สุขภาพ กินอาหาร พักผ่อน ออกกำลังกายอย่างถูกต้องของการสร้างเสริมสุขภาพ ลีลาชีวิตเช่นนี้ก็จะบ่งบอกถึงลักษณะทางชนชั้นของเราได้ดีกว่า อย่างน้อยก็ต้องเป็นชนชั้นกลางที่มีความรู้เรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น และก็ไม่สำคัญว่าคนรวยจะเล่นกอล์ฟ เทนนิส ไปโล่ แข่งรถ ซึ่งเป็นกีฬาที่สังกัดอยู่ในสายรสนิยมของชนชั้นสูงทั้งสิ้น แต่ทว่าคนรวยจะไม่เล่นตะกร้อ ชกมวย กระบี่ กระบอง ฯลฯ อย่างแน่นอน เนื่องจากกีฬาแต่ละประเภทที่กล่าวมานั้นมี “สัญลักษณ์แห่งชนชั้น” ติดตรึงอยู่

บูร์ดิเยอ ปฏิเสธแนวคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบ “ลัทธิเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด” (economic determinism) ที่สรุปว่า “รสนิยมนั้นเกิดมาจากรายได้ เขากล่าวว่า สมมติว่าคนยากจนคนหนึ่งเกิดร่ำรวยขึ้นมาด้วยการถูกล็อตเตอรี่มีเงินเป็นล้านแต่เขาก็จะไม่สามารถเปลี่ยนรสนิยมได้ทันทีตัวแปรเรื่อง “รายได้” จึงมิได้เป็น “สาเหตุโดยตรง” ต่อ “รสนิยม” หากทว่าจะต้องทำงานผ่าน “ตัวสื่อกลาง” คือ habitus ซึ่งหมายความว่า เมื่อมี “เงิน” แล้วก็ต้องผ่านการซึมซับทุนทางวัฒนธรรม ด้วยจึงจะมี “รสนิยม” ที่สูงได้

ดังนั้น หน้าที่ของรสนิยมจึงเป็นเหตุจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้คน “เลือกผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ” มาใช้ครอบครอง มากกว่าที่ผู้คนจะใช้หลักคำนวณแบบต้นทุน-กำไร หรือผลได้-ผลเสีย (cost-benefit) แบบที่เศรษฐศาสตร์ระบุไว้

ประเภทของรสนิยม บุรีดิเยอได้แยกประเภทของรสนิยมออกเป็น 2 ประเภทโดยการแยกประเภทนี้ได้ใช้เกณฑ์เรื่อง “การปลอดจากความจำเป็นในชีวิต” มาเป็นตัวแบ่ง เช่น ในกรณีของคนรวย ลีลาการใช้ชีวิตของคนรวยไม่ต้องถูกตีกรอบด้วยรายได้ที่จำกัด ดังนั้น คนรวยจึงมี “รสนิยมแห่งความหรูหรา” หรือใช้ “รสนิยมแบบอิสระ ในขณะที่คนจนที่มีรายได้จำกัดคนจนจึงมี “รสนิยมแห่งความจำเป็น”

ส่วนกรณีของคนจนนั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องรายได้ ทางเลือกในการดำเนินลีลาชีวิตของเขาจึงเป็นไปตามหลักแห่งความจำเป็นซึ่งก็ได้กลายเป็นรสนิยมแห่งความจำเป็น

บุรีดิเยอ ยกตัวอย่างว่า คนจนที่มีรสนิยมในการกินอาหารราคาถูก หรือปริมาณมากจะให้คำอธิบายว่า อาหารเหล่านั้นทำให้อิ่มและอยู่นานไม่ต้องกินบ่อย ๆ ซึ่งสืบเนื่องความสัมพันธ์ระหว่าง “รสนิยม” กับ “ชนชั้น” คือหัวใจสำคัญในคำอธิบายเรื่องรสนิยมของบุรีดิเยอ ก็คือ รสนิยมทั้ง 2 แบบที่ที่กล่าวมานั้น จะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการธำรงรักษาวัฒนธรรมความแตกต่างระหว่างชนชั้นเอาไว้ กล่าวคือ คนรวยจะดูถูกคนจนว่าใช้ชีวิตอย่าง “ไร้รสนิยม หรือมีรสนิยมต่ำ” โดยมักจะมองข้ามไปว่า รสนิยมดังกล่าวนั้น “เกิดมาจากข้อจำกัดทางวัตถุ” ของชีวิตคนจนในทางตรงกันข้ามคนจนมักจะรับรู้ว่าการใช้ชีวิตของชนชั้นสูงนั้นมีลักษณะน่าชื่นชม น่ายกย่อง เหมาะสมที่จะใช้เป็นมาตรฐาน (ที่พวกเขาไม่มีวันจะก้าวถึง) การรับรู้ทั้งจากฝ่ายคนรวยและคนจนนี้ เกิดจากการทำงานของกลไกต่าง ๆ ของสังคมที่สร้าง “อำนาจเชิงสัญลักษณ์” ขึ้นมา ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากอำนาจแห่งสัญลักษณ์นี้ก็คือ รสนิยมของชนชั้นสูงจะถูกพรางตาให้เกิดการรับรู้ว่า มาจากวาสนาบารมี ความรู้ ความถนัดตามธรรมชาติของคนรวยมากกว่าจะถูกรับรู้ว่า “คนรายนั้นปลอดจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ” เช่น รูปร่างที่ดูมีสง่าราศีมีน้ำมีนวลนั้นเกิดมาจากการมีเวลาว่างไปเข้าสปาและมีเงินจ่ายค่าสปา เป็นต้น บุรีดิเยอระบุว่า สถาบันทางสังคม เช่น โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญที่เล่นบทบาททำให้รสนิยมของคนรวยวางตัวอยู่เหนือคนจน

2.4.8 แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภค (Logic of consumption)

ฌอง โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard) (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ, 2551) เห็นว่าเกณฑ์ด้านศีลธรรมไม่ช่วยให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมการบริโภคได้อย่างแท้จริง ต้องใช้เกณฑ์เชิงสัญลักษณ์

ซึ่งจะทำให้เข้าใจได้ว่า ทำไมความต้องการของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นได้ นั่นคือ การบริโภคของมนุษย์ยุคนี้ไม่ใช่แค่ใช้หรือเสปสินค้าที่เป็นวัตถุรูปธรรมเท่านั้น หากแต่มีด้านของการเสปสัญญา (sign) ที่แนบอยู่ในสินค้านั้น ๆ ด้วย และเนื่องจากสัญญาเป็นนามธรรม ดังนั้นเมื่อเสปสัญญา จึงสามารถบริโภคสินค้าต่าง ๆ ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภคของโบคิริยาร์ดมีการวิเคราะห์สินค้า การวิเคราะห์สัญญา และวิเคราะห์การบริโภค ดังนี้

2.4.8.1 การวิเคราะห์สินค้า

สินค้า (Commodity) ในทัศนะของโบคิริยาร์ด คือ ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมที่สุดของวัฒนธรรม ซึ่งจำแนกออกเป็นสองประเภท คือ สินค้าทั่วไป เป็นสินค้าที่นำมาบริโภคใช้สอยเป็นหลักกับสินค้าทางวัฒนธรรม เป็นสินค้าที่มีผลกระทบในระดับจิตวิญญาณ และมีนัยสำคัญ คือ กระบวนการผลิต หรือแพร่กระจาย หรือ บริโภคสินค้าต่าง ๆ จะสัมพันธ์กับเงื่อนไขของวัฒนธรรมในแต่ละสังคม เช่น ในสังคมที่ต่างกันนั้น สินค้าจะถูกผลิตในรูปแบบที่แตกต่างกันสนองต่อผู้บริโภคที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เป้าหมายการผลิตอาจมีความหลากหลายและแพร่กระจายไปสู่ผู้ใช้สินค้าแตกต่างกันหากสินค้าเป็นเครื่องแสดงออก ซึ่งวัฒนธรรมสินค้าต่าง ๆ ก็จะสัมพันธ์กับรสนิยมทั้งของผู้ใช้และผู้บริโภค เช่น กรณีของผู้ชายชาวญี่ปุ่นจะไม่ยอมถือถุงกับข้าวจ่ายตลาดหรือช่วยภรรยาถือกระเป๋าสะพายของผู้หญิงโดยเด็ดขาด หรือน้อยนักที่ชายชาวญี่ปุ่นจะกินเค้กขนมหวาน และไอศกรีมในที่สาธารณะ เนื่องจากไม่ใช่วัฒนธรรมปฏิบัติของผู้ชายประเทศนี้ในท้ายที่สุดแล้ว หากการบริโภคสัมพันธ์กับผู้บริโภค และเงื่อนไขทางวัฒนธรรมแล้ว สินค้าต่าง ๆ ก็จะมีหน้าที่หลักในการชำระรักษากฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน ส่วนสินค้าทางวัฒนธรรม จะเป็นสินค้าที่มีผลกระทบในระดับจิตใจหรือจิตวิญญาณ เช่น ยาลดความอ้วนที่มีกลยุทธการขายจะเร้าอารมณ์ความรู้สึกของผู้บริโภคเป้าหมาย โดยพยายามตอกย้ำความหมายว่าอ้วน คือ อุปสรรคของชีวิตในขณะเดียวกันสินค้าชนิดนี้ก็ไม่ใช่วัตถุที่เสปแล้วไม่สิ้นสุดในตัวเอง หากแต่ยังมีการเชื่อมโยงไปสู่การบริโภคสินค้าอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น การอ่านนิตยสาร แล้วโยงไปหาโฆษณาอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว สินค้าทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าที่ขายสัญญาเป็นหลัก หรือเป็นสินค้าที่เน้นขายคุณค่า หรือความหมายหรือ รสนิยม หรือ รูปแบบการใช้ชีวิต ฯลฯ

2.4.8.2 การวิเคราะห์ “สัญญาะ”

โบคิริยาร์ด ได้ให้คำอธิบายว่า วัตถุ (Objects) ต่าง ๆ ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการบริโภคเท่านั้น หากแต่วัตถุที่เราบริโภคเข้าไปนั้น กำลังกระทำบางสิ่งบางอย่าง ๆ ให้กับตัวเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของวัตถุแห่งการบริโภคทั้งหลาย ที่จะเข้ามากำหนดความหมายในพื้นที่ชีวิตประจำวันของเรา โบคิริยาร์ดกล่าวถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุว่า มีอยู่ 4 ระดับ ดังนี้ ระดับที่หนึ่ง คือ ธรรมชาติของมูลค่าใช้สอย หรือเรียกว่า ธรรมชาติของประโยชน์ หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มนุษย์บริโภคเพื่อประโยชน์ใช้สอย หรือนำวัตถุมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้เป็นหลัก เช่น การกินข้าวเพื่อให้ท้องอิ่ม ขับรถเพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทาง ซักผ้าซักคอ และเสื้อโค้ตมาเพื่อใส่ในช่วงฤดูหนาว เป็นต้น, ระดับที่สอง คือ ธรรมชาติของมูลค่าแลกเปลี่ยน หรือ ธรรมชาติของความเท่ากัน หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มนุษย์เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยมีสิ่งของเป็นตัวกลาง เช่น มนุษย์แปลงวัตถุเป็นสินค้า และนำเงิน (หรือวัตถุอีกชนิดหนึ่ง) มาซื้อหรือเป็นตัวกลางที่เชื่อมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์, ระดับที่สาม คือ ธรรมชาติของมูลค่าแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ หรือ ธรรมชาติของคุณค่านามธรรม หมายถึง วัตถุนั้นได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายบางอย่างกับเราและเราใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวสื่อสารแลกเปลี่ยนความหมายกับผู้อื่น เช่นการให้ของขวัญหรือของที่ระลึก เพื่อเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ซึ่งมิใช่แค่ผ่านตัววัตถุแบบง่าย ๆ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ที่แนบมาในตัววัตถุนั้น ๆ และระดับที่สี่ คือ ธรรมชาติของมูลค่าเชิงสัญญาะ หรือเรียกว่า ธรรมชาติของความแตกต่าง ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อสถานะของวัตถุที่บริโภคถูกเปลี่ยนเป็นสัญญาะและมนุษย์ใช้สัญญาะนั้นเปรียบเทียบกับสัญญาะอื่น ๆ เพื่อสร้างความแตกต่างระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เช่น การสวมเสื้อผ้าอาจให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายได้เหมือนกัน แต่ทว่าเสื้อผ้าที่ซื้อจากข้างถนนกับเสื้อผ้ามียี่ห้อจากห้างสรรพสินค้าชื่อดังก็อาจเป็นสัญญาะที่จำแนกความแตกต่างระหว่างผู้สวมใส่ออกจากกัน หรือกรณีของการดูพระอาทิตย์ตกดินนั้น พระอาทิตย์อาจจะตกดินได้เหมือนกันทุกแห่งในโลกนี้แต่ระหว่างพระอาทิตย์ตกดินที่ข้างบ้าน พระอาทิตย์ตกดินที่ผาหล่มสักภูกระดึงและพระอาทิตย์ตกดินที่เกาะซานโตรินี่กลางทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ย่อมมีมูลค่าเชิงสัญญาะให้กับผู้ที่ได้เสพไม่เหมือนกัน

ภายใต้ธรรมชาติของความแตกต่างนี้ วัตถุจะผ่านกระบวนการเข้ารหัส ให้กลายเป็นสัญญาะได้หลากหลายวิธี อาทิ การสร้างหีบห่อบรรจุภัณฑ์สินค้า การกำหนดราคา การทำโฆษณา การติดตั้ง

ตราสินค้า ฯลฯ และผลที่ตามมาของการสร้างสัญญาให้กับวัตถุนี้ก็คือ การสถาปนา สถานภาพและเกียรติภูมิให้กับผู้เสพวัตถุ ดังนี้ ด้วยตรรกะของมูลค่าเชิงสัญญา คนเราจะไม่บริโภคแค่ตัววัตถุรูปธรรมเท่านั้น แต่ยังเสพสัญญะพ่วงติดไปด้วย เช่น การกินอาหารโรงแรม ไม่ใช่แค่เพื่อท้องอิ่ม แต่เพื่อบอกรสนิยมอันวิไลและฐานะทางเศรษฐกิจสังคมด้วย, การเสพมูลค่าเชิงสัญญา ทำให้การบริโภคเป็นไปได้ไม่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะการบริโภคนั้น ๆ อาจไม่ได้เกิดมาจากการต้องการจริง แต่เป็นสัญญาที่ทำให้เราต้องการบริโภคเพื่อสร้างความแตกต่าง ๆ เช่น ต้องการไปสถานที่ท่องเที่ยวแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ยังมองไม่เห็นอยู่เพื่อบอกว่า “เราได้เห็นสถานที่นั้นก่อนใคร” สัญญาจะเข้ามากำหนดแบบแผนการบริโภคของผู้คน เช่น ถึงเสื้อตัวเก่าจะยังไม่ขาด แต่ก็อาจดูตกยุคสมัยไปแล้ว หรือการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบัตรเครดิตที่ดูมีรสนิยมกว่าการจ่ายเงินสดและทำให้ผู้ใช้ยินดีถึงการบริโภคในอนาคตมาสู่ปัจจุบัน ฯลฯ อำนาจของสัญญาดำเนินนี้ ช่วยให้ระบบทุนนิยมสามารถแก้ปัญหาอุปทานของสินค้าสิ้นเกิน ได้มากขึ้น สัญญาเป็นกลไกที่ระบบทุนนิยมยุคใหม่ใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เนื่องจากวัตถุอาจไม่ได้มีมูลค่าอยู่ที่ตัวจริงของจริง หรือในภาษาสัญวิทยาเรียกว่า “ตัวอ้างอิง” แต่วัตถุมีมูลค่าที่เกิดจากตัวสัญญา ที่ถูกเสกสรรปั้นแต่งขึ้นนั่นเอง เช่น นักร้องหรือดาราหลายคน ที่ความสามารถด้านการแสดงอาจไม่ถึงขั้นแต่ถ่ายเพลง หรือผู้จัดการดาราก็สามารถปรุงแต่งสัญญาให้มีความสามารถบางอย่างขึ้นมาได้

2.4.8.3 การวิเคราะห์การบริโภค

ในการวิเคราะห์การบริโภคโบคิริยาร์ด อธิบายว่า ในสังคมทุนนิยมนั้น ชีวิตผู้คนที่แตกต่างกัน ได้ทำให้การบริโภคกลายมาเป็นอุดมการณ์ที่ช่วยเติมเต็มชีวิต หรือเข้ามาแทนที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เช่น ในชีวิตสมัยใหม่ พ่อแม่อาจไม่มีเวลาเลี้ยงลูกเอง ก็จะใช้วิธีซื้อเกมคอมพิวเตอร์มาเลี้ยงลูกแทน หรือในขณะที่ชีวิตการทำงานได้สร้างให้คนรู้สึกเปลี่ยวเหงา พวกมนุษย์ทำงานก็จะเลือกวิธีการไปช้อปปิ้งตามห้างสรรพสินค้าหรูหราเป็นทางออกที่สนุกกว่า ทั้งนี้โบคิริยาร์ด เห็นว่า การบริโภคของมนุษย์ยุคนี้ จะมีลักษณะแบบทวีลักษณ์ กล่าวคือ ในลักษณะหนึ่งการบริโภคก็จะมีด้านที่ซ้ำซากวนเวียน เช่น ดิ้นขึ้นมอดอนเช้า ก็จะบริโภคหรือทำกิจกรรมแบบเดิม อาทิ อ่านหนังสือพิมพ์ ดูข่าวโทรทัศน์จิบกาแฟ อาบน้ำแปรงฟัน ฯลฯ แต่เพื่อพรางตาเรื่องความซ้ำซากจำเจดังกล่าว ระบบทุนนิยมได้สร้างลักษณะอีกด้านหนึ่งของความตื่นตาแปลกใหม่ขึ้นมาด้วยเช่นกัน เช่น ถึงแม้จะดูข่าวในโทรทัศน์หรืออ่านจากหนังสือพิมพ์ก็สามารถตื่นตาตื่นใจ

กับข่าวใหม่ ๆ ได้ทุกวัน เพราะแม้ว่าเนื้อหาข่าวอาจจะไม่ต่างจากที่ออกอากาศไปแล้วในภาคค่ำยามดึก ทว่าวิธีเล่าข่าวของผู้ดำเนินรายการก็ยังสามารถทำให้ตื่นเต้นต่างไปจากเดิมได้ ในขณะเดียวกัน โปครียาร์ดยังอธิบายด้วยว่า การที่สังคมยุคนี้อุดมไปด้วยสัญญาณมากมาย เจตจำนงของการบริโภคจึงไม่ใช่แค่การเสพเชิงวัตถุเท่านั้น หากแต่เป็นการดื่มด่ำคุณค่าเชิงสัญญาณไว้อีกด้วย และเป้าหมายแห่งการบริโภคสัญญาณดังกล่าว ก็เป็นไปเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ หรือการบอกว่า “เราเป็นใคร” และ “เราเหมือนหรือต่างจากคนอื่นอย่างไร” อันเป็นสองด้านของอัตลักษณ์ คือ การบริโภคเพื่อการเลียนแบบ หรือการบริโภคเพื่อให้เราเหมือนและเป็นเอกเช่นเดียวกับคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกับเรา อาทิ ถ้าเราสังกัดกลุ่มคนชั้นกลางในเมือง ก็พาที่เราเลือกเล่น ก็ต้องเป็นกอล์ฟ วัยน้ำ เทควันโด หรือจิมม่า (แต่จะไม่ไข่มวย ยกน้ำหนัก หรือกรีฑา) หรือกาแฟที่คนชั้นกลางเลือกดื่มเช่นกันก็ต้องรสนิยมแบบคาปูชิโนหรือเอ็กซ์เพรสโซ่เท่านั้น และการบริโภคเพื่อการสร้างความแตกต่าง หรือการบริโภคเพื่อให้เราต่างจากคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม อาทิ หากเราดื่มคาปูชิโนแล้ว เราก็จะต่างจากคนชั้นล่างที่ดื่มแค่เพียงกาแฟโอเลี้ยงยกมือทั่วไป หรือแม้แต่การดื่มกาแฟเพื่อต่างจากกลุ่มคนชั้นกลางอื่น ๆ ด้วยวิธีการ ชงกาแฟที่ต่างออกไป ด้วยเหตุนี้ ในท่ามกลางความเหมือน การบริโภคก็คือกระบวนการทำให้คนมีบางซอกมุมของความแตกต่างจากผู้อื่นควบคู่กันกันไป ในแง่ของการประกอบสร้างอัตลักษณ์นั้น เป็นความสัมพันธ์เชิงสัญญาณ ที่บอกว่า ใครเป็นใคร ใครมีตัวตนอย่างไร หรือ คุณก็เป็นเหมือนสิ่งที่คุณดื่ม และไม่ดื่ม ทั้งนี้ แม้ว่าการดื่มกาแฟของลูกค้าแต่ละคนจะประกอบสร้างอัตลักษณ์ระดับปัจเจกบุคคล ที่แตกต่างกันไปตามแต่ภูมิหลังและประสบการณ์บางอย่าง แต่ในอีกแง่หนึ่ง ปัจเจกบุคคลเหล่านี้ก็ยังถูกผูกเชื่อมโยงเข้าอยู่ภายในระเบียบวิธีบางอย่าง และประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ร่วม ของความเป็นกลุ่มคนที่ดื่มกาแฟสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการก่อรูปอัตลักษณ์กลุ่มชนชั้นกลางที่มีความรู้ หรือมีการศึกษา ผู้มีรสนิยมแบบตะวันตก ผู้ที่ชื่นชมความเป็นดั้งเดิม ผู้ที่สนใจอายุ หรือสุขภาพ หรือรูปร่าง ผู้ที่จะต้องการใช้เวลาว่างที่ทันสมัย ผู้คนรุ่นใหม่ที่ไม่ดื่มเหล้าหรือเสพยาบ้า หรือเป็นพวกกลุ่มที่แสดงหาชุมชนหรือพื้นที่พิเศษแบบสมัยใหม่ เช่น กลุ่มเกย์ หรือกลุ่มหนอนหนังสือที่ชอบหาหม้ออ่านหนังสือนอกบ้าน อัตลักษณ์เหล่านี้มีทั้งความแตกต่างและหลากหลาย และถูกประกอบสร้างผ่านการบริโภคในร้านกาแฟสมัยใหม่

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ฤทธิ์ อุปราญเคราะห์ (2546) ได้ทำการศึกษา เรื่องการเมืองเรื่อง “เหล้าพื้นบ้าน” กรณีศึกษาบ้านม่อนป่ายาง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการเกิดขึ้น และพัฒนาการของการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในนาม “เครือข่ายเหล้าพื้นบ้านแห่งประเทศไทย” ที่ได้เคลื่อนไหวเรียกร้องต่อรัฐให้มีการเปิดเสรีการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน พบว่า ลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวเรียกร้องของชาวบ้าน คือ การอ้างอิงใช้ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” มาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การต่อสู้จนประสบผลสำเร็จ คือ รัฐได้ออกนโยบายรับรองให้ชาวบ้านสามารถที่จะทำการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านโดยเสรี แต่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด นอกจากศักยภาพในหมู่บ้านผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านที่ได้มีการรวมตัวกันต่อสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเข้มแข็งแล้ว ในการศึกษายังพบว่าความสำเร็จยังเกิดจากการประสานร่วมมือและได้รับความช่วยเหลืออย่างมากจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในนาม “เครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ” (คกน.) และ “สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ” (สกน.) ทั้งด้านการดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาในระดับนโยบาย การจัดระบบองค์กร การกำหนดยุทธศาสตร์ การนำเสนอประเด็นปัญหาให้เป็นกระแสสาธารณะเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนจากสังคม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน โดยมีบทบาทสำคัญในการเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะด้านกฎหมาย และการเปิดเวทีสาธารณะเพื่ออภิปรายถึงปัญหาดังกล่าว จากการศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าว ตรงกับช่วงเวลาที่ยิบตงทางสังคม โดยเฉพาะภาครัฐกำลังกึกก้องตื่นตัวต่อกระแสความคิดเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” เป็นอย่างมากคือ หลังจากทีรัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร เข้าบริหารประเทศ ได้มีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับรากหญ้า ที่เน้นการแปลงทรัพยากรทางด้านการรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ได้สร้างสม และสืบทอดมาแต่อดีตซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมของชุมชนให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจหรือทรัพย์สินที่มีราคา สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและชุมชน ภายใต้โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือ OTOP ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั่วประเทศ โดยกระแสความตื่นตัวดังกล่าว นับเป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่ผลักดันให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องการเปิดเสรีการผลิต และจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านในฐานะ “ภูมิปัญญา” ของชาวบ้านประสบผลสำเร็จในที่สุด

ประจักษ์ เฑฐพิพงค์ (2546) ศึกษาปัจจัยที่ผลต่อการประกอบการ การผลิตเหล้าพื้นบ้าน ซึ่งประกอบด้วย การเลือกใช้วัตถุดิบ กระบวนการผลิต การขาย และการตลาด และความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ ซึ่งพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ มีการลดต้นทุนด้านวัตถุดิบ มีการควบคุมใน

การผลิตให้เป็นระบบมาตรฐาน แต่ยังคงการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดที่ไม่สามารถขายได้ในราคาสูง ไม่สามารถเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายได้ และมีข้อเสนอว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในกระบวนการผลิต และการตลาด เพราะเห็นว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่สนใจ ยังคงใช้วิธีสืบทอดแต่โบราณซึ่งควรใช้วิชาการใหม่ ๆ ในการดำเนินธุรกิจเพื่อการเติบโตอย่างมั่นคง

ศรันย์ทิพย์ เสาวภาพ (2547) ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเหล้าพื้นเมืองโดยใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์รายได้ และรายจ่ายของผู้ผลิตเหล้ากับผลตอบแทนที่แสดงถึงความคุ้มค่าหรือไม่คุ้มค่า โดยให้ข้อเสนอแนะว่าให้หน่วยงานภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุน ด้วยมองเห็นว่าการผลิตเหล้าพื้นเมือง เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรอนุรักษ์ไว้เป็นสิ่งที่มีความค่า และเพื่อเป็นการช่วยสร้างศักยภาพอย่างเป็นระบบ จนทำให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริงจนก้าวไปสู่ตลาดโลกได้ เช่น ด้านการตลาด ซึ่งเห็นว่าผู้ประกอบการ ยังมีความรู้ในเรื่องนี้

พรณี เล้าลือชัย (2547) ศึกษาทดลองการคัดเลือกลูกแป้งที่ใช้ในกระบวนการผลิตเหล้าพื้นเมือง โดยมีข้อเสนอให้ส่งเสริมการใช้ลูกแป้ง ที่ได้จากวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นการใช้ภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์

ยุทธศิลป์ ชุมณี (2549) ศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตของวัฒนธรรมย่อยที่สัมพันธ์กับเหล้า เชกซ์พ่นบอลในครั้งนี้เป็นการศึกษากับกลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาถึงแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ที่ดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับ เหล้า เชกซ์ พ่นบอล และศึกษาถึงกระบวนการที่นำไปสู่การดื่มเหล้า การมีเชกซ์ การพ่นบอลของนักศึกษาอาชีวศึกษา พบว่าแบบแผนพฤติกรรมของนักศึกษาอาชีวศึกษาในด้านการดื่มกินเหล้า นั้นพวกเขาดื่มกินกันจนเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยคิดเป็นนิสัยที่เลิกเรียนมาก็จะ นัดกันเพื่อไปดื่มกินเหล้าตามร้านหรือหอพัก และยังมีค่านิยมที่จะดื่มกินเหล้าที่มียี่ห้อเพื่อเป็นการแสดงถึงฐานะทางสังคมอีกด้วย และในด้านการมีเชกซ์นั้น นักศึกษาอาชีวะมีรูปแบบการคบหากันทั้งที่เป็นแบบปกติและแบบที่เจอกันตามสถานบันเทิงต่าง ๆ ซึ่งพวกเขาบอกว่าเมื่อคบกันในรูปแบบปกติก็จะคบหากันนาน แต่ถ้าเจอกันในแหล่งท่องเที่ยวแล้วนั้นจะคบหากันไม่นาน เมื่อมีความสัมพันธ์หรือมีเชกซ์กันแล้วก็จะตีตัวออกห่างจากกันไปเอง ส่วนการพ่นบอลนั้นก็นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่เข้ามามีอิทธิพลเนื่องจากว่าเป็นกิจกรรมที่พวกเขาสามารถที่จะเล่นได้ง่าย และได้เงินตอบแทนสูงเมื่อเล่นได้ พวกเขาส่วนหนึ่งเล่นจนติดแต่ก็ยังคิดว่าตนเองนั้นไม่ติด โดยสิ่งหนึ่งที่ฝังรากอยู่ในความคิดของเขาแล้วก็คือ ถ้าเล่นได้ก็จะติดใจและจะเล่นในจำนวนเงินที่เพิ่มมากขึ้นไปอีก แต่ถ้าเขาเสียก็จะมีความคิดที่ว่าน่าเสียดายที่ผิดไปนิดหนึ่งครั้งหน้าจะแก้มือใหม่ โดยจะเล่นให้มากขึ้น และในทุกวันนี้สื่อต่าง ๆ ก็ให้ความสำคัญกับกีฬาฟุตบอลมากกว่ากีฬาชนิดอื่น ๆ ก็ยิ่งทำให้พวกเขาใกล้ชิดกับข่าวสาร และอัตราต่อรองมากยิ่งขึ้นไปอีก ด้วยกระบวนการที่นำไปสู่การมีวิถีชีวิต

เกี่ยวข้องกับ การดื่มเหล้า การมีเซ็กซ์ การพนันฟุตบอลของนักศึกษาอาชีวศึกษานั้น จากการศึกษาทั้งสามด้านแล้วนั้น พบว่าเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมที่พวกเขาขึ้นอยู่กับอาศัยมาตั้งแต่เกิดอีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากการจัดเวลาทางสังคมอีกด้วย การจัดเวลาทางสังคมที่พวกเขานั้นได้รับก็จะสร้างความเชื่อ ค่านิยมและบรรทัดฐานต่าง ๆ ให้กับพวกเขาอย่างอัตโนมัติและเมื่อเขาออกมาจากสังคมหลักมาเข้าสู่สังคมย่อยที่เป็นกลุ่มเพื่อนของพวกเขา นั้น ก็จะสร้างวัฒนธรรมย่อยขึ้นภายในกลุ่มซึ่งในบางครั้งจะเกิดการปะทะทางวัฒนธรรม ระหว่างวัฒนธรรมหลักกับวัฒนธรรมย่อย ซึ่งกลุ่มของนักศึกษาเองก็มีวิธีการปะทะที่หลากหลายทั้งรุนแรงและไม่รุนแรง

ธนกฤต ธนะประกอบการณ์ (2549) ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคเหล้าไทย และเหล้าต่างประเทศ ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาเหล้าไทย ให้สามารถแข่งขันกับเหล้าต่างประเทศได้

เจริญ เจริญชัย (2549) ศึกษาวิจัยโดยการทดลองทำสาโท น้ำตาลเมา บรรจุกระป๋อง เพื่อเพิ่มช่องทางใหม่ ในการจำหน่ายเหล้าให้มากขึ้น

คามธรรม จินากุล (2551) ได้ศึกษาสถานการณ์การดื่มเหล้าในการจัดงานในชุมชน พบว่าหน้าที่ของเหล้าในบริบทสังคมชนบท ปัจจุบันเหล้ามีหน้าที่เป็นทั้งปัจจัยขัดขวางเช่นหน้าที่เป็นประธานในพิธี เป็นเครื่องเช่นเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ใช้เพื่อการแลกเปลี่ยนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือการขอพร เป็นตัวเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ เป็นสายพานเชื่อมระหว่างภพชาติสื่อการกับผู้ตาย เป็นสื่อที่แสดงความมั่งคั่งเพื่อให้แสดงออกถึงความมีน้ำใจ เพื่อใช้เป็นเครื่องต้อนรับ ใช้เป็นบันไดก้าวเข้าสู่อำนาจใช้เป็นเครื่องแสดงความยินดี ใช้เป็นเครื่องแสดงความจงรักภักดี ใช้เป็นสัญลักษณ์ความยิ่งใหญ่ของภูมิปัญญา ใช้เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งและน้ำใจใช้เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ใช้เพื่อการมอมเมา เพื่อการทำลายหรือกลืนกิน ใช้เพื่อดับทุกข์ ใช้เพื่อความสนุกสนาน ใช้เพื่อการรักษา ใช้เพื่อเครื่องมือของการศึกษาและสร้างสรรค์นวัตกรรม ใช้เพื่อการแข่งขัน และปัจจัยส่งเสริมเป็นหนทางไปสู่ความเสื่อม เป็นเพศฆาตที่เลือดเย็น ทำลายสุขภาพ ทำลายทรัพย์สิน ทำงานเกียติภูมิทางสังคม สร้างความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ บั่นทอนทุนทางสังคมของชุมชนเป็นตัวทำลายความเข้มแข็งของครอบครัว ตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในมิติของเหล้าในด้านคุณค่าและเสื่อมค่า การเลี้ยงเหล้าในงานแม้ว่าจะมีปัจจัยเอื้อจากวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากความเหมือนหรือสอดคล้องกับทุนทางสังคมของชุมชน และเหล้าก็ไม่ใช่มิหน้าที่เป็นเพียงวัตถุหรือนวัตกรรมด้านเครื่องดื่มมีนเมาที่ชุมชนสร้างขึ้น เหล้ายังมีบทบาทในการเพิ่มคุณค่าของคนในสังคม ตลอดจนการเลี้ยงเหล้าในงานที่ปฏิบัติตามกันมานานไม่ว่าที่คนใดคนหนึ่งจะเลิกเลี้ยงเหล้าในงานเพราะอิทธิพลของความเป็นคนนอกคนในชุมชน แต่คตินิยมของชุมชนที่ฝังรากลึกถึงความเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้ายของเหล้า โดยผ่านคำสอนทางศาสนา และประสบการณ์

ตรงที่เกิดขึ้นเป็นประจำในงานเลี้ยงในการจัดงานไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาท อุบัติเหตุ การเสียค่าเหล้าจำนวนมาก ภาวะเศรษฐกิจหนี้สิน และกระบวนการสนทนาธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา โดยผ่านกระบวนการเวทีชุมชน จะเป็นตัวทำลายเกราะกำบังทางวัฒนธรรมการเลี้ยงเหล้าในงาน จะเปลี่ยนแปลงมามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทั้งสองว่าฝ่ายใดจะทรงอิทธิพลต่อวิถีคิดและการตัดสินใจของชุมชนมากน้อยแค่ไหนอย่างไร ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อเงื่อนไขเวลา กล่าวคือ หากปัจจัยเชิงบวกของการไม่เลี้ยงเหล้าในงานมีมากกว่าช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง หรือการนำไปสู่การเลิกเลี้ยงเหล้าในงานก็จะเร็วขึ้น และหากมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยเฉพาะเวทีแห่งการเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงเหล้าในงานก็จะช่วยเป็นตัวกระตุ้นให้กระบวนการเปลี่ยนผ่านเร็วขึ้น

วิทย์ บุตรเคียน (2552) ได้ศึกษารูปแบบการบริโภคเหล้าในวิถีพื้นบ้าน “จองค้าย จูยการ” ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสาย ภูมิศึกษา ตำบลตะเคียนราม อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ในงาน “จองค้าย จูยการ” พบว่าในปัจจุบันการใช้เหล้าเข้ามาในวัฒนธรรมประเพณีเป็นเรื่องของการเข้าสังคม สร้างขวัญกำลังใจระหว่างเจ้าภาพและผู้ที่มาร่วมงาน การสร้างชื่อเสียงและเป็นการรวบรวมเงินจากการช่วยเหลือของแขกคนที่เรารู้จักมักคุ้น และการที่เราให้ความสำคัญแก่คนที่มิเกียติที่เรานับถือให้มาร่วมงาน ส่วนความเชื่อนั้นเป็นการที่เราพยายามที่จะเรียกขวัญให้กำลังใจ เช่น ไหว้บรรพบุรุษและการชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังพบว่า ความหมายของ “จองค้าย จูยการ” ในอดีตกับในปัจจุบันมีความแตกต่างกัน โดยในอดีตมีความหมายเพื่อสื่อถึงความเชื่อ การผูกข้อต่อแขนหรือการเซ่นไหว้บรรพบุรุษและการชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต แต่ปัจจุบันสิ่งที่แฝงที่ทำให้งานจองค้าย จูยการ เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคเหล้า ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคและปริมาณชนิด และเป็นการนำเหล้าเข้ามาเพื่อรองรับแขกในงานเป็นสำคัญและในปริมาณมากน้อยอยู่ที่กำลังของผู้ที่เป็นเจ้าภาพของงาน ความหมายของวัฒนธรรมประเพณีของงานจองค้าย จูยการ เกิดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์กันในชุมชน แต่เป้าหมายไม่ใช่การสร้างความสัมพันธ์ที่ต้องจ่าย แต่เป็นเรื่องของคุณค่าทางจิตใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม แต่ความสัมพันธ์ของเหล้า สังคม ชุมชน ได้มีการปรับเปลี่ยนก่อให้เกิดระบบภายในสังคมตามมา จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเนื่องจากประเพณีสมัยใหม่ความหลากหลายมากยิ่งขึ้นมีประเพณีผูกแขนรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ จัดงานวันเกิด สิ่งเหล่านี้ทำให้เหล้าเข้ามาเยอะ ซึ่งผลเสียของการมีประเพณีที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดผลเสียเกี่ยวกับเหล้าคือ การดื่มเหล้าทำให้สมาชิกในชุมชนขาดสติ สร้างความรำคาญให้กับคนอื่นหรือเพื่อนบ้าน และสร้างความรุนแรงให้กับครอบครัวมีการทุบตีเมีย ดิฉก รวมทั้งบางที่ก็สร้างหนี้สินให้กับครอบครัว เกิดอุบัติเหตุ แม้มุมมองเหล้านี้จะเกิดขึ้นจริงในชุมชน แต่อีกด้านหนึ่งมองว่าผลดีของเหล้าคือถ้าดื่มแค่พอดีจะเป็นยาอายุวัฒนะ (หากมีการดื่มกินพอประมาณ) ส่วนผู้นามอง

ว่าเป็นการจ่ายภาษีสังคมเอสรางบารมี แต่ต้องกินอย่างมีขอบเขตเพื่อสังคมและหน้าตา และการที่มีเหล่าในชุมชนทำให้เกิดงานสังคม รวมทั้งเป็นการพบปะสังสรรค์ความสามัคคี ทั้งนี้ส่วนหนึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่า “หากไม่มีมีเหล่า ก็ไม่มีงาน” และมองว่าการไม่มีเหล่าในงานจะเกิดการถูกสังคมนิทา เป็นการเสริมสร้างบารมี ส่วนทางด้านเศรษฐกิจให้ชุมชนระดับร้านค้าดีแต่ครัวเรือนเสียรายได้ ดังนั้น เหล่ากับประเพณี “จองคาย จูการ” จึงไม่ใช่แค่การหันไปมองด้านประเพณีเท่านั้น แต่ประเพณีทำให้เห็นเศรษฐกิจ เห็นค่านิยมและเห็นความสัมพันธ์กันที่ต้องจ่ายที่เรียกว่า “ภาษีสังคม”

โดยสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้ศึกษาได้ทบทวนมาทั้งหมด พบว่า นับตั้งแต่รัฐบาลไทยเข้ามามีการจัดการเหล่า รัฐบาลไทยพยายามเน้นการส่งเสริมการผลิตที่เน้นภาษีรายได้เข้ารัฐ ทั้งวิธีการผูกขาดและไม่ผูกขาด ซึ่งจัดกลุ่มประชาชนที่ไม่ยอม หรือไม่สามารถดำเนินการตามที่รัฐกำหนดได้ ให้เป็นคนอื่น หรือเรียกว่า “เป็นคนเถื่อน” และจัดเหล่าที่ผลิตว่าเป็นเหล่าเถื่อน แม้ว่า ตั้งแต่ปี 2546 รัฐจะเปิดเสรีให้ผู้ผลิตเหล่าพื้นบ้านแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ ในขณะเดียวกันรัฐไทยก็ผลิตกฎหมายและมาตรการควบคุมด้านการบริโภค การสวนทางกันภายใต้ประเด็นเดียวกัน คือ “เหล่า” ที่มีทั้งการส่งเสริมให้ผลิตและควบคุม กำกับการบริโภค ในเวลาเดียวกัน ซึ่งทั้งหมดเป็นการจัดการโดยรัฐบาลทั้งสิ้น แล้วมีประชาชนเป็นผู้รับผลกระทบของผลิตผลทางความคิดของรัฐที่คิดและนำมาจัดการ ไม่ว่าจะดี หรือร้าย ทำให้งานศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงอยากมุ่งประเด็นไปที่วัฒนธรรมการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคเหล่าพื้นบ้านในมุมมองทางวัฒนธรรม เพื่อเผยให้เห็นยิ่งขึ้น ว่าเหตุปัจจัยใดที่ทำให้เหล่าพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยได้ตราบเท่าทุก

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา เรื่อง การดำรงอยู่ของเหล่าพื้นบ้าน ในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัด เชียงราย ครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณร่วมในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งสองด้าน ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการ สังเกตโดยมีวิธีการดังนี้

3.2 พื้นที่ศึกษา และกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เจาะจงเลือกพื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัด เชียงราย โดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ ดังนี้

3.2.1 เกณฑ์การเลือกพื้นที่

3.2.1.1 ตำบลป่าแะมีประชาชนจำนวนมากที่นิยมดื่มเหล้า จากการสำรวจทั้งหมด 1,777 ครัวเรือน มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คนในครัวเรือน ดื่มเหล้าทั้งหมด 1,140 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.16 นั่นคือครัวเรือนมากกว่าครึ่งหนึ่งของตำบล หรือ สองในสามของพื้นที่ ในจำนวนนี้มีประชาชนที่มาจากทุกกลุ่มคน ทุกอาชีพตั้งแต่ครูบาอาจารย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักการเมืองท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อสม. เกษตรกร คนรับจ้าง คนมีโรคประจำตัวที่หมอสั่งห้าม ดื่มเหล้า ทุกเพศ ทุกวัย ยกเว้นเด็กเล็ก

3.2.1.2 ตำบลป่าแะ มีประชาชนป่วยด้วยโรคจิตเภท เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล บ้านลาด ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่ดื่มเหล้า และทั้งหมดก็เป็นเหล่าพื้นบ้านด้วย ซึ่งพื้นที่ตำบลป่าแะ มีผู้ป่วยที่ได้รับการบำบัดด้วยโรคดังกล่าวในโรงพยาบาลมากที่สุด ในอำเภอบ้านลาด ในปี 2553 รวมทั้งหมด 15 ราย ซึ่งในนี้ยังไม่นับรวมผู้ป่วยอีกจำนวนมากที่ไม่สมัครใจเข้ารับการรักษา

3.2.1.3 ตำบลป่าแะ มีโรงผลิตเหล้าพื้นบ้านทั้งหมด 9 แห่ง มากที่สุดในอำเภอป่าแะ จังหวัดเชียงราย ซึ่งทั้งอำเภอมีโรงผลิตเหล้าพื้นบ้านทั้งหมด 18 แห่ง

3.2.2 เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

3.2.2.1 เป็นประชาชนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน และอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าแะ

3.2.2.2 เป็นกลุ่มที่ผลิตเหล้าพื้นบ้าน ในตำบลป่าแะ

3.2.2.3 สถานการณ์ งาน หรือกิจกรรมที่เหล้าพื้นบ้าน

3.3 การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่

3.3.1 กลุ่มเป้าหมายในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน ได้แก่ประชาชนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน และอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าแะ อำเภอป่าแะ จังหวัดเชียงรายจำนวน 300 ราย

3.3.2 กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์แบบแผนการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ จำนวน 9 แห่ง

3.3.3 กลุ่มเป้าหมายในการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับวัฒนธรรมการดื่มเหล้าในสถานการณ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.3.3.1 งานบุญได้แก่ งานแต่งงาน งานอุปสมบท งานขึ้นบ้านใหม่

3.3.3.2 งานศพ

3.3.3.3 งานเลี้ยงฉลองแสดงความยินดี ได้แก่ การเลี้ยงฉลองตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน

3.3.3.4 งานประเพณีต่างๆ ของชุมชน ได้แก่ งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีการแข่งขันเรือ งานประเพณีสลาภกัฏฐ์ เป็นต้น

3.3.3.5 พิธีกรรมท้องถิ่น ได้แก่ การสู่ขวัญ สงเคราะห์ การเลี้ยงผี เลี้ยงเจ้าที่

3.3.3.6 วงเหล้าในชุมชน ซึ่งเป็นสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมายที่มีการรวมกลุ่มกันดื่มเหล้า ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.4.1 การสร้างเครื่องมือ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ให้มีเนื้อหาที่เพียงพอที่จะสามารถสรุป วิเคราะห์และอภิปรายในการศึกษาครั้งนี้ได้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาเก็บข้อมูลใน 2 ส่วน ได้แก่

3.4.1.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ในการศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เป็นข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ การประกอบอาชีพ และรายได้ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ทั้งหมด 4 ข้อย่อย
2. ประสิทธิภาพการดื่มเหล้าที่บ้าน ในส่วนนี้ผู้ศึกษาต้องการทราบถึงประสิทธิภาพการดื่มเหล้าที่บ้านของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ตั้งแต่การเริ่มดื่มเหล้าที่บ้านครั้งแรก จนถึงปัจจุบัน ทั้งหมด 8 ข้อย่อย
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเหล้าที่บ้าน ในส่วนนี้ผู้ศึกษาต้องการทราบถึงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ที่มีต่อเหล้าที่บ้าน ในแง่ของการให้ความหมายทางวัฒนธรรมของเหล้า ผลต่อสุขภาพของเหล้าที่บ้าน ความเชื่อทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเหล้าที่บ้าน เหล้าที่บ้านกับการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เหล้าที่บ้านกับพิธีกรรมท้องถิ่น คุณสมบัติของเหล้าที่บ้าน เหล้าที่บ้านและสังคมจิตวิทยา และเหล้าที่บ้านกับมาตรการทางสังคม ทั้งหมด 8 ข้อย่อย

3.4.1.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นสถานการณ์จริงในพื้นที่ศึกษา ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลบทบาทของเหล้าที่บ้านในงานบุญได้แก่ งานแต่งงาน งานอุปสมบท งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานเลี้ยงฉลองแสดงความยินดี งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีการแข่งเรือ งานประเพณีสลากภัต เป็นต้น พิธีกรรมท้องถิ่น ได้แก่ การสู่ขวัญ สงเคราะห์ การเลี้ยงผี เลี้ยงเจ้าที่ และวงเหล้าในชุมชนซึ่งเป็นสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมายที่มีการรวมกลุ่มกันดื่มเหล้า ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการบันทึกภาพและเขียนสรุปข้อมูลสิ่งที่ได้จากการสังเกต
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยออกแบบแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลแบบแผนการผลิตเหล้าที่บ้านของกลุ่มผู้ผลิตเหล้าที่บ้านในตำบลป่าแะ พร้อมกับการสังเกต และบันทึกภาพขั้นตอนการผลิตเหล้าที่บ้านทั้งหมดในประเด็นที่สำคัญทั้งหมด

ทั้งนี้การเก็บรวมข้อมูล ผู้ศึกษาคำเนินการเองทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่ กระบวนการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน

3.4.2 การทดสอบเครื่องมือ

เมื่อสร้างแบบสอบถามแล้ว ผู้ศึกษานำไปทดสอบกับกลุ่มประชาชนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 ชุด แล้วนำมาปรับแก้เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด และให้สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจง่าย สอดคล้องกับภาษาในท้องถิ่น จนแน่ใจว่าแบบสอบถามสามารถเก็บข้อมูลได้ถูกต้อง และมากที่สุดแล้ว จึงดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

3.4.3 การใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.3.1 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การศึกษานี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน ผู้ศึกษาได้กำหนดหัวข้อที่จะทำการศึกษาในแต่ละหัวข้อไว้อย่างชัดเจน และจะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสแก่ผู้ให้ข้อมูลได้แลกเปลี่ยนกับผู้ศึกษาอย่างเป็นธรรมชาติ เนื่องจากเป็นสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการรวมถึงการใช้การสังเกตร่วมด้วย ส่วนใหญ่ผู้ศึกษาจะศึกษาในเรื่องขั้นตอนการผลิต การจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน และผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น และข้อมูลที่ไม่มีในแบบสัมภาษณ์

3.4.3.2 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างโดยมีประเด็นหลักคือเรื่องของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อเหล้าพื้นบ้าน ในแง่มุมทางวัฒนธรรม

โดยในการศึกษารั้งนี้ได้ดำเนินการให้ผู้ช่วยในการเก็บข้อมูล ได้แก่อสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในตำบลป่าแจะ ทั้งหมด 18 คน ได้นำแบบสอบถามที่สร้างไว้เก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างที่ทำการตัดสินใจเลือกเป็นตัวแทน 300 ราย ร่วมกัน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 เพื่อให้ได้ความถูกต้องของข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจแบบสัมภาษณ์แบบสอบถาม เทคนิคการสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์ การชี้แจงทำความเข้าใจให้แก่ผู้ช่วยเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจำแนกข้อคำถามแต่ละข้อว่าเป็นข้อคำถามเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ

3.5.2 ในขณะที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลจากแบบสอบถาม

ที่ได้มา หากขาดความสมบูรณ์ผู้ศึกษาจะกลับไปเก็บข้อมูลซ้ำ

3.5.3 ผู้ศึกษาจำแนกแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไว้เป็นหมวดหมู่ โดยแยกเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณ

3.5.3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาวิเคราะห์เรียบเรียงนำเสนอภาพประกอบ

3.5.3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ นำมาลงรหัส และประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าสถิติ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.6 การจัดการข้อมูล

3.6.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการแปรผลทางสถิติแบบง่าย คือ ความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ไม่ได้ใช้เทคนิคขั้นสูงทางสถิติ แต่สิ่งที่ต้องตรวจสอบ คือ การตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ เพื่อให้มีข้อมูลที่ครบถ้วน

3.6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการตรวจสอบความครบถ้วนของประเด็นที่ทำการสัมภาษณ์ เพื่อให้เพียงพอในการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.6.3 เมื่อได้ผลการศึกษาจากข้อ 3.6.1 และ 3.6.2 แล้ว ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการอภิปราย โดยใช้ข้อมูลตาราง และภาพประกอบเพื่อให้เห็นผลการศึกษาที่ชัดเจน ในการนำเสนอตารางนั้น ผู้ศึกษาได้ใช้หลักสถิติร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการนำเสนอ

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ประมวลผลสำเร็จรูป SPSS ในการหาค่าความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถาม

3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิด ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานในการศึกษาครั้งนี้ อธิบาย วิเคราะห์ และอภิปราย เนื้อหาที่ได้รวบรวมตามเป้าหมายการศึกษา ได้แก่ แนวคิดวัฒนธรรม ,แนวคิดของ Emile Derkhiem, แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น, แนวคิดวิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน, ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม, ทฤษฎีการจัดেলাทางสังคม, แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภค และ แนวคิดตรรกนิยม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาภาพตัวแทนของชาวจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยผ่านนวนิยาย 3 เรื่อง คือ (1) จดหมายจากเมืองไทย (2) อยู่กับก๋ง (3) ลอดลายมังกร ผลการศึกษานำเสนอในประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 ภาพตัวแทนคนจีนพลัดถิ่นในนวนิยายชาวจีนโพ้นทะเล

4.1.1 เรื่องราววรรณกรรมคนจีนพลัดถิ่น

4.1.1.1 เรื่องจดหมายจากเมืองไทย

ต้นสว่างอู๋ คือ ตัวละครเอกของเรื่อง ต้นสว่างอู๋เป็นเด็กหนุ่มรุ่น 18-19 สว่างอู๋หนีแม่กับน้องรอนแรมมาอยู่กับเรือขนส่งสินค้า มาจากตำบลโพนไต้เมืองฉะเชิงเทรา ในเรื่องจะเป็นการที่สว่างอู๋เขียนจดหมายเล่าเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่งให้แม่ที่เมืองจินตลอ หลังจากหนีจากเมืองจินพร้อมกับเพื่อนอีก 2 คน คือ เต๋เส็งและอึ้งกิม ต้นสว่างอู๋ได้พบกับลื้อหยงจิวกลาสีนเรือลำนั้น ซึ่งหยงจิวถูกชะตากับสว่างอู๋มากจึงขอสว่างอู๋เป็นลูกอุปถัมภ์ และเขาก็กลายเป็นพ่ออุปถัมภ์ของสว่างอู๋จากการที่สว่างอู๋สนิทสนมกับหยงจิว ทำให้เส็งลื้อเลียนสว่างอู๋ในทำนองว่าหยงจิวชอบสว่างอู๋ในเชิงชู้สาว เมื่ออู๋ได้ยื่นจึงโกรธและเกิดการชกต่อยกันขึ้น เส็งจึงคิดว่าอาจจะไม่ให้ความช่วยเหลือสว่างอู๋และกิมเมื่อถึงเมืองไทย ซึ่งในตอนแรกนั้นทั้ง 3 คน ตั้งใจมาหางานทำในเมืองไทยโดยหวังพึ่งพาบาร์มิลของเส็งที่อยู่ในเมืองไทยอยู่แล้ว แต่หลังจากที่เรือจอดเทียบท่าสว่างอู๋ก็ได้รับความช่วยเหลือจากพ่ออุปถัมภ์ทุกอย่างและเผยไปถึงกิมด้วย โดยพ่ออุปถัมภ์ได้ฝากให้สว่างอู๋และกิมทำงานกับญาติของเขาที่อยู่ในเมืองไทย นั่นก็คือ ลื้อว่นทง เนื่องจากสว่างอู๋อ่านออกและเขียนหนังสือได้ จึงได้ทำงานเกี่ยวกับการเจรจาต่อรองราคาสินค้ากับพวกพ่อค้าและรับรายการจากลูกค้า ส่วนกิมได้ทำงานแบกหามสินค้า ลื้อว่นทงมีลูกสาว 2 คน คือ ลื้อมุยเอ็งและลื้ออึ้งบ๊วย สว่างอู๋ทำงานที่บ้านของลื้อว่นทงได้สักพักก็แอบชอบมุยเอ็งลูกสาวคนโตของนายจ้าง ในขณะที่เดียวกันลื้อว่นทงก็ได้ตกปากรับคำเรื่องการจับคู่ลูกสาวคนโตของตนกับลูกของเส็ง แต่มุยเอ็งก็มีความรู้สึกรักชอบสว่างอู๋อยู่ไม่น้อย จึงบ่าเบียง

เรื่องการดูตัว เมื่อพ่ออุปถัมภ์ทราบเรื่องก็ได้ทำการทบทวนตามหมยเอ็งกับล่อง่วนทงให้กับสว่างอุ้ และหมยเอ็งก็ตอบตกลง เมื่อเส็งรู้ข่าวก็ยังทำให้โกรธสว่างอุ้มมากกว่าเดิม หลังจากแต่งงานพ่ออุปถัมภ์ ก็ได้ลาออกจากงานเดินเรือ มาซื้อตึกใกล้ ๆ กับบ้านล่อง่วนทงเพื่อเปิดร้านขายของชำ สว่างอุ้, หมยเอ็ง และกิมจึงย้ายไปอยู่ที่นั่น แต่ยังคงทำงานกับล่อง่วนทงตามปกติ ต่อมาอีกไม่นานล่อง่วนทงก็ล้มป่วย ลงดพร้อม ๆ กับหมยเอ็งตั้งท้องลูกคนแรก หลังจากนั้นอึ้งบ๊วยก็เป็นผู้ดูแลกิจการแทนพ่อทั้งหน้าร้าน ที่บ้านและกิจการค้าส่งสินค้า ล่อง่วนทงป่วยได้อยู่เกือบปีก็เสียชีวิตลงหลังจากได้เห็นหน้าหลานชาย คนแรกอยู่ได้ไม่กี่วัน ลูกคนแรกของสว่างอุ้กับหมยเอ็งเป็นลูกผู้ชาย ก่อนสิ้นใจล่อง่วนได้แบ่งสมบัติ ให้ลูกสาวทั้ง 2 คน โดยตึกและสมบัติในบ้านยกให้เมียของเขา เมื่อจัดการเกี่ยวกับงานศพเสร็จเรียบร้อย อึ้งบ๊วยก็ไปซื้อตึกที่สร้างใหม่อยู่ห่างออกไป และย้ายไปอยู่กับแม่เพียงลำพัง 2 คน เพื่อเปิดร้านขาย ของชำ โดยขายตึกหลังเดิมไป ขณะเดียวกันกิจการของพ่ออุปถัมภ์และสว่างอุ้ก็เจริญก้าวหน้า ทั้ง 2 จึงสร้างโรงงานทำขนมจันทรอัชนขึ้นย่านเขาราช

ลูกคนที่ 2 ของสว่างอุ้และหมยเอ็งเป็นผู้หญิง คือ ชุ่ยกิม, ลูกคนที่ 3 เป็นผู้หญิง คือ บักหลิ และลูกคนที่ 4 ก็เป็นผู้หญิงเช่นเดียวกัน คือ เม่งจู ในการเกิดของเม่งจูได้ทำให้สว่างอุ้โกรธลูกสาวคน นี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากก่อนที่หมยเอ็งจะคลอดเม่งจูนั้น หมยเอ็งได้ลื่นล้มในห้องน้ำ ทำให้ต้องทำ การคลอดเม่งจูออกมา และอุบัติเหตุในครั้งนั้นทำให้หมยเอ็งต้องนอนอยู่ที่โรงพยาบาลเป็นเดือน และไม่สามารถมีลูกได้อีก จึงทำให้สว่างอุ้เกลียดลูกคนนี้นี่มาก คือ นอกจากจะเกิดมาเป็นลูกผู้หญิง แล้ว ยังทำให้แม่ไม่สามารถมีลูกคนต่อไปได้อีก ซึ่งสว่างอุ้ต้องการมีลูกชาย 5 คน ลูกสาว 2 คน สว่างอุ้ จึงไม่ค่อยรักและสนใจลูกสาวคนเล็กมากนัก แต่เมื่อเด็ก ๆ โตขึ้น เม่งจูกลับเป็นเด็กฉลาด มีเหตุผล มากกว่าเด็ก ๆ คนอื่น และสิ่งที่ทำให้สว่างอุ้ผิดหวังมากที่สุดก็คือ เมื่อเว่งกิมอยู่ในช่วงของวัยรุ่นนั้น เขาได้ทำให้พ่อแม่เสียใจเป็นอย่างมาก โดยการไม่เรียนหนังสือ เขาลาออกจากโรงเรียนสอน ภาษาจีนเองโดยไม่บอกพ่อแม่ และเที่ยว ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ดิดผู้หญิงที่เป็นพาร์ตเนอร์ และหนีออก จากบ้าน เมื่อสว่างอุ้ตามหาจนเจอ ด้วยความรักของพ่อแม่ สว่างอุ้ก็ยินยอมให้พาผู้หญิงคนนั้นเข้าไป อยู่ที่บ้านด้วย แต่อยู่ได้สักพักผู้หญิงคนนั้นก็พาโจรมาขโมยเงินและทรัพย์สินไป

หลังจากสิ้นเรื่องราวร้าย ๆ สว่างอุ้ก็พาเด็ก ๆ ไปพักผ่อนที่ทะเล โดยครั้งนี้ได้พาภูหลาบ ลูกของ กิมกับชบาไปด้วย ซึ่งก่อนหน้านี้นี่สว่างอุ้เคยทบทวนกับกิมไว้แล้วเรื่องของการหมั้นหมายของเด็ก สองคนนี้ ในการไปพักผ่อนครั้งนี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งเว่งกิมและภูหลาบได้ใกล้ชิดกันมาก ขึ้น แต่โชคร้ายตอนขากลับจากทะเล รถประสพอุบัติเหตุจนทำให้หมยเอ็งเสียชีวิต

หลังจากหมยเอ็งเสียชีวิต อึ้งบ๊วยก็เป็นอีกคนหนึ่งที่จะช่วยสว่างอุ้ดูแลสารทุกข์สุกดิบของพวกเขา เด็ก ๆ

ลูกสาวคนโต “ซุ่ยกิม” ได้เรียนหนังสือเกี่ยวกับการตัดเย็บเสื้อผ้า และสว่างอู๋ก็ได้คลุมถุงชนให้แต่งงานกับลูกชายเต่าแก่ร้านข้าวสารไป หลังจากที่ได้แต่งงานซุ่ยกิมก็ได้เปิดร้านตัดเย็บและจำหน่ายเสื้อผ้า สาวงามของเธอก็เป็นคนดิ้นรนขันแข็งในการทำงาน เขาเปิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้าให้ซุ่ยกิมและช่วยกันบริหารงานกิจการรุ่งเรือง

ลูกสาวคนรอง คือ บักหลิ บักหลิท้องก่อนแต่งงานกับลูกคนจีนที่เกิดในเมืองไทย คือ สุรศักดิ์ ซึ่งหนุ่มธนาคาร และชีวิตบักหลิก็ไม่ราบรื่นเท่าใดนัก สามีมของเธอตระหนักรู้เห็นอยู่มาก เพราะแม้แต่ค่าใช้จ่ายในการแต่งงาน สว่างอู๋ก็เป็นฝ่ายออกให้ บ้านที่เขาผ่อนค้างไว้ สว่างอู๋ก็ออกให้ และหลังจากแต่งงานเขาก็รับแม่ของเขามาอยู่ด้วยกันที่บ้าน แม่ของเขาก็เป็นคนประหยัดมาก ๆ แต่สิ่งที่บักหลิไม่ค่อยชอบใน คือ แม่ของเขาเป็นคนสกปรก

ส่วนเม้งจู ลูกสาวคนสุดท้อง เป็นลูกสาวที่สว่างอู๋เกลียดไม่สนใจใยดีมาตั้งแต่แรก แต่ลูกสาวคนนี้ก็กลับเป็นคนที่ได้ดีที่สุดและดูแลสว่างตอนแก่ชรา เม้งจูเป็นเด็กไฟเรียน มุมานะจนเรียนจบและแต่งงานกับอาจารย์หนุ่มคนไทยชื่อ วิญญู ตอนสว่างอู๋ว่างมือจากธุรกิจแล้วตอนหลังก็ไปอยู่กับเม้งจู

4.1.1.2 เรื่องอยู่กับก๋ง

ตัวละครเอกของเรื่อง คือ หยกและก๋ง ในเรื่องจะเป็นการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของหยกเด็กน้อยที่ไม่มีพ่อแม่ หยกอาศัยอยู่กับก๋งในห้องแถวไม้เก่า ๆ ในย่านของคนจีน ซึ่งเป็นย่านที่คนจีนไม่ค่อยมีฐานะสักเท่าไร เป็นพวกหาเช้ากินค่ำอยู่รวมกันหลายครอบครัว อาศัยกันอย่างหนาแน่น ก๋งเป็นชาวจีนชราคนหนึ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลก ในเรื่องก๋งมีอายุ 60 ปี ประกอบเป็นช่างฝีมือ

หยกเติบโตภายใต้การอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูของก๋ง อยู่กันเพียงลำพังสองคน แต่ละคนอยู่กับเด็ก หยกเป็นเด็กที่กตัญญูและเรียนดีคนหนึ่ง หยกจึงเป็นที่เอ็นดูของครู โดยเฉพาะครูบวรยงค์ ครูหนุ่มคนหนึ่งในโรงเรียนที่ก๋งศึกษาอยู่ และครูบวรยงค์ก็ให้ความเคารพก๋งเหมือนญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง โดยให้ความช่วยเหลือก๋งกับหยกมาโดยตลอด

ส่วนเพื่อนที่หยกสนิทสนมก็คือ ลำดวน ลำดวนเป็นเด็กไทย พ่อแม่เป็นชาวสวนชาวนา

ผู้ที่มักจะให้ความอุปการะหยกอีกคนก็คือ คุณนายทองห่อ คุณนายทองห่อเป็นภรรยาของปลัดอำเภอ มีลูกคือ ป้อม ซึ่งป้อมก็เป็นเพื่อนโรงเรียนเดียวกับหยก ป้อมเป็นเด็กที่เรียนไม่เก่งและนิสัยไม่ค่อยดี เป็นเด็กค่อนข้างเกเร คุณนายทองห่อมักช่วยเหลือหยกด้วยการเรียกมาใช้งานเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เด็กสามารถทำได้ และให้ค่าจ้างคู้มค่ากับค่าแรง

ในชุมชนที่หยกอยู่มีเพื่อนบ้านที่สนิทกัน คือ เเง็ก ซึ่งเป็นคนที่ยึดติดกับธรรมเนียมประเพณีจีนอย่างมาก และไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลง เเง็กมีลูกชายคือ เฟ้ง และลูกสาวคือ เกียว ป้าเเง็กมักมีปัญหาเกี่ยวกับลูก ๆ ในเรื่องของการไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น กล่าวคือ

ในตอนที่เกี่ยวข้องแหกประเพณีเดิมของผู้หญิงจีนไปเรียนภาคค่ำ และในตอนที่เพิ่งชอบพอกับนวนถึงขั้นจะแต่งงานเข้าบ้าน ก็ทำให้เจ็กงูเกิดความไม่พอใจ เพราะเจ็กงูไม่ต้องการให้ลูกชายของคนแต่งงานกับคนไทย เพราะเจ็กงูเคร่งครัดเรื่องประเพณีดั้งเดิม จนน่าจะฆ่าตัวตาย สุดท้ายก็ก็เป็นคนขึ้นทาง จนเจ็กงูยอมปรับทัศนคติ ยอมเปิดใจรับผู้หญิงไทยเป็นลูกสะใภ้ และในตอนท้าย เจ็กงูกลับคิดได้ว่าตนเองเกือบตัดสินใจผิดไป เพราะนวนเป็นลูกสะใภ้ที่ดีและเอาการเอางาน ช่วยเพ่งทำมาหากินและดูแลครอบครัวสามีอย่างดี

เนื่องจากกั้งเป็นผู้มีอาวุโสในชุมชนแห่งนี้ เป็นผู้มีหลักการและเหตุผล มีคติธรรมในการดำเนินชีวิต และให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านในชุมชนมาโดยตลอด ผู้คนในชุมชนจึงให้การเคารพนับถือกั้งเป็นอย่างมาก ในตอนท้ายของเรื่องเป็นฉากของการจัดงานแซ่ดให้กับกั้ง เพื่อนบ้านหลาย ๆ ครอบครัวในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันคนละไม้คนละมือจัดงานแซ่ดให้กับกั้ง และร่วมกันสังสรรค์อย่างสนุกสนาน

4.1.1.3 เรื่องตลอดลายมังกร

เรื่องราวทั้งหมดของเรื่องถูกเล่าผ่านภา ลูกสาวคนที่ 2 ของนก ซึ่งนกเป็นลูกชายคนที่ 2 ของเนียมกับเหลียง

เหลียง ลือพาณิชย์ เป็นชาวจีนอพยพมาจากเมืองซัวเถาประเทศจีนในลักษณะเลื้อยผืนหมอนใบ เมื่อมาถึงเมืองไทย เหลียงเริ่มงานครั้งแรกเป็นจับกังรับจ้างแบกกระสอบข้าวสารที่ทำน้าราชวงศ์ เหลียงเก็บเหรียญบาทเหรียญแรกที่ได้ติดตัวไว้ตลอดเวลา และจะหยิบมันออกมาทุกครั้งที่ต้องตัดสินใจสำคัญ หลังจากเก็บเงินได้พอสมควรเหลียงก็ไปแข่งที่ปากตรอกแคบ ๆ แถวนั้นตั้งแผงเล็ก ๆ ขายกาแฟ แต่ขายได้ 2 ปี ก็เกิดสงคราม ทหารญี่ปุ่นเข้าเต็มบ้านเมือง เหลียงถูกจับสอบสวนอยู่หลายครั้ง จนต้องหนีไปอยู่กับคนรู้จักที่อำเภอดำเนินสะดวก พายเรือขายกาแฟ เมื่อสงครามสงบ เหลียงจึงนำเข้ากาแฟ และชาฝรั่งจากนอก และเหลียงก็สร้างตัวขึ้นมาได้จนสามารถร่วมทุนกับชาวไต้หวันตั้งโรงงานทอผ้า แต่ปัญหาของเหลียงในตอนนั้นคือ คนต่างด้าวไม่มีสิทธิ์ซื้อที่ดินได้ การแก้ปัญหาของเหลียงก็คือการแต่งงานกับผู้หญิงไทยสักคน และก้จบลงด้วย เนียม ลูกคนจีนที่เกิดในเมืองไทย อายุ 18 ปี ตอนนั้นเหลียงอายุ 29 ปี หลังจากมาอยู่เมืองไทยได้ 10 ปี หลังจากแต่งงานแล้ว เหลียงซื้อที่ดินในชื่อของเนียม และตั้งโรงงานทอผ้าในปี พ.ศ. 2493 ซึ่งเป็นกำเนิดของ นัฏกิจการทอ พร้อมกับที่เนียมคลอด นัฏ ลูกชายคนโต และมี นก ลูกชายคนรองในปีต่อมา กิจการของเหลียงเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และเนียมก็คลอด นุช ลูกสาวคนแรกซึ่งเหลียงรักมากที่สุด ซึ่งก่อนที่จะอพยพมาอยู่ประเทศไทยนั้น เหลียงมีภรรยาอยู่แล้วที่เมืองจีน คือ เหมยหลิง มีลูกด้วยกัน 2 คน คือเทียนกับแอนดี้ เหลียงวิ่งเต้นหาทางให้เหมยหลิงและลูก ๆ มาอยู่เมืองไทยสำเร็จพร้อมกับที่ตึกใหญ่บ้านลือพาณิชย์สร้างเสร็จพอดี เขาเอาตัวหนังสือจีนคำว่า หงี ที่แปลว่า คุณธรรม และรูปมด ดิบบนผนังตรงข้าม

ประตูทางเข้า เพื่อเป็นคณาจารย์เตือนใจตัวเอง และคนในครอบครัว เหลียงส่งเทียน และแอนดี้ ไปเรียนต่อด้านการค้าที่ฮ่องกง แต่ไม่นานเทียนก็พบรักกับ ทรงศรี และ พลาดทำให้ทรงศรีต้องจนตลอดระวี เหลียงโกรธมากและขอให้ส่งระวีกลับมาที่เมืองไทย โดยมีเนียมเป็นคนช่วยเหลือ เนียมตลอดนนท์ ลูกชายอีกคนในปีถัดมา เธอจึงเลี้ยงนันทน์ไปอยู่กับระวีเหมือนเป็นพี่น้องฝาแฝดกัน ไม่นานทรงศรีก็คลอดลูกคนที่สองคือ ดวงดาว ทำให้เทียนต้องทำงานหนักโดยไม่เอ่ยปากขอความช่วยเหลือจากใคร เหลียงจึงสั่งให้เขาและครอบครัวกลับเมืองไทย เมื่อแอนดี้เรียนจบกลับมาเขาบอกรับให้เหลียงบินไปขอ เป็กกี้ ลูกสาวของร็อบบี้ มหาเศรษฐีเจ้าของกิจการเดินเรือทะเลในฮ่องกง เหลียงจัดงานแต่งงานให้แอนดี้กับเป็กกี้ที่นั่นอย่างใหญ่โต ซึ่งหมั้นหลังก็เอาอกเอาใจเป็กกี้มาก หลังจากเกิดเหตุการณ์ปฎิวัติ เหลียงถูกเรียกตัวไปสอบสวน เขาตัดสินใจหนีออกจากเมืองไทย ไปพักอยู่ที่ฮ่องกง กับร็อบบี้ ทั้งกิจการมูลค่านับร้อยล้านให้อยู่ในความรับผิดชอบของเนียม เทียน และแอนดี้ หลังจากเป็กกี้คลอดชายชัชออกมา เธอก็ให้แอนดี้ไปทำหมัน จึงทำให้หมั้นหลังไม่ชอบลูกสะใภ้คนนี้อีกต่อไป เพราะหมั้นหลังถือเธอเป็นตัวการให้แอนดี้ไม่สามารถมีลูกได้อีก ซึ่งเธอต้องการมีลูกหลายมาก ๆ เมื่อเป็กกี้ต้องเดินทางกลับไปฮ่องกงเพราะร็อบบี้ประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต หมั้นหลังจึงทำตัวเจ้ากี้เจ้าการหาเด็กสาวคือ วิไลรัตน์ มาเป็นเมียใหม่แอนดี้ แต่ก็ถูกเป็กกี้จับได้ และต่อว่าจนหมั้นหลังพูดไม่ออก เวลาผ่านไปอีกหลายปีเหลียงก็ได้ลูกสาวอีกคนจาก คือ นันทนา เหลียงทำงานหนักจนไม่มีเวลาพักผ่อน เพื่อน ๆ ของเขาจึงเกิดความคิดในการหาเด็กสาวมาปรนนิบัติเหลียง เมื่อหมั้นหลังรู้เข้าจึงเป็นตัวตั้งตัวตีเรียก มาลัย เด็กสาวหนีมาให้อุ้มตัว โดยลี้ก ๆ แล้วเพื่อหวังอาศัยมาลัยเอาชนะเนียม แต่เนียมก็เห็นดีด้วยหากเป็นความสุขของสามี และยอมให้มาลัยเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่อีกคน นัฐได้รับมอบหมายให้ดูแล บริษัทนัฐกิจจะลาโมค ผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปแบรนด์ต่างประเทศ ซึ่งนัฐก็ดูแลกิจการจนก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ แต่แล้ววันหนึ่งเขาก็มาบอกพ่อกับแม่ว่าเขาจดทะเบียนแล้วกับหญิงสาวชื่อ ออร์ ซึ่งแก่กว่าเขา ห้าปี และขออนุญาตพาเธอเข้ามาอยู่ในบ้าน ส่วนนันทน์ที่กลับจากฝึกงานที่ญี่ปุ่นไม่นาน ก็ถูกเหลียงจับให้แต่งงานกับ ศิริ ลูกสาวของจ้าว นุชสอบเอ็นทรานซ์ติดคณะบัญชีธรรมศาสตร์ แต่เหลียงต้องการให้นุชช่วยงานที่กำลังขยายกิจการ ทั้งสองจึงมีปากเสียงกัน แต่สุดท้ายเหลียงก็ต้องเป็นฝ่ายยอมให้นุชรับงานไปทำหลังจากที่เลิกเรียน เมื่อเรียนจบแล้ว นุชจึงแต่งงานกับคอน อาจารย์หนุ่มที่รู้จักกันในมหาวิทยาลัย

ระวีกลับจากอเมริกา ส่วนนันทน์อยู่ทำปริญญาเอกต่อ หลังจากนั้นไม่กี่เดือนชาชัชก็กลับมาจากอังกฤษ ชาชัชยังทำตัวไม่เอาถ่านและมักจะจัดปาร์ตี้ภายในบ้าน หรือออกไปร่วมวงกับพรรคพวกนอกบ้าน โดยมีนันทนาติดรถไปด้วยแทบทุกคืน

ในที่สุดเนียมก็จับได้ว่านันทนาค้างท้องได้สามเดือน แต่นันทนาไม่ยอมปริปาก ขณะที่ชาญชัยเก็บตัวเงียบอยู่ในห้องไม่ยอมกรายเข้าไปในห้องนันทนาอีก จนกระทั่งนันทนาหารตัวไปจากบ้านในคืนหนึ่ง ทุกคนออกตามหาแต่ไม่พบมีเพียงชาญชัย ซึ่งปิดห้องดับไฟมีคนเดียว

นันทนากลับมาบ้านในอีกหลายวันต่อมา ในสภาพอ่อนระโหยเธออุ้มหน้าตัวหนังสือหงิกอยู่จนจนเหลียงต้องเข้ามาปลอบลูกสาว หลายคนสันนิษฐานว่าเธอไปทำแท้งมา เนียมโกรธมากไม่ยอมพูดกับนันทนาอีกเลย นันทนาเก็บตัวเงียบอยู่สักพักก็ออกเที่ยวกลางคืนกับชาญชัยเหมือนเคย เป็กก็เตรียมให้ชาญชัยหมั้นกับลูกสาวของเพื่อนคนหนึ่งระหว่างที่ชาญชัยไปทำธุระที่ญี่ปุ่น เมื่อนันทนาารู้ข่าวถึงกับอาละวาดหนัก คลุ้มคลั่งกรีดหน้าทำร้ายตัวเอง เทียนต้องพาเธอไปส่งโรงพยาบาลประสาท ชาญชัยกลับจากญี่ปุ่นประกาศถอนหมั้น จนเป็กก็ต้องยอมทำตาม นันทนา กลับจากโรงพยาบาลด้วยท่าทีที่เปลี่ยนไปเป็นเศร้าซึม และสติไม่สมประกอบ แต่ชาญชัยก็ไม่ทุกข์ร้อนอะไรกลับใช้ชีวิตสนุกสนานต่อไปโดยไม่สนใจนันทนาอีก

นนท์กลับจากอเมริกาพร้อมกับปริญญาเอกด้านบริหารธุรกิจ นนท์ ยุให้ระวีจีบสุวิตรา จนสำเร็จ แม้ว่าแท้จริงแล้วระวีจะแอบชอบปริยาภรณ์ หัวหน้านัระชาสัมพันธ์สาวสวยในธุรกิจอะลาโมคอยู่ก็ตาม เหลียงจัดงานแต่งงานให้ระวีกับสุวิตราอย่างใหญ่โต นนท์โล่งใจที่ตนเองเป็นอิสระมากขึ้น เพราะรู้ว่าความจริงนั้นสุวิตราแอบชอบตนอยู่

ส่วนชาญชัยยังคงทำตัวเป็นเพลย์บอยคนผู้หญิงไม่เลือกหน้า จนวันหนึ่งมีหญิงสาวมาบอก เป็กก็ว่าเธอค้างท้องกับชาญชัย เป็กก็เรียกชาญชัยกลับมา แต่ชาญชัยก็เกลี้ยกล่อมจนหญิงสาวยอมหลายวันต่อมาหนังสือพิมพ์ลงข่าวมีคนพบศพหญิงสาวคนหนึ่งตกเลือดตายจากการทำแท้ง และมีพยานรู้เห็นชาญชัยพาหญิงสาวไปที่นั่นจริง แม้ชาญชัยจะหลุดจากคดีได้ แต่เหลียงรู้สึกอับอายและโกรธชาญชัยมาก จึงมีคำสั่งปลดเขาออกจากตำแหน่งรองผู้จัดการใหญ่ ธุรกิจอะลาโมค ชาญชัยจึงประกาศตั้ง บริษัทสันทองคอร์ปอเรชั่น ของตนเองขึ้นเพื่อดำเนินธุรกิจแข่งกับ ธุรกิจอะลาโมค

นั้ฐหาวิธีการการแข่งขันโดยปรับฐานลูกค้าให้สูงขึ้น ทำให้สินทองคอร์ปอเรชั่นแย่งลงเรื่อย ๆ จนเหลียงต้องเข้ามาช่วย เพื่อประคับประคองให้สถานการณ์ของสินทองคอร์ปอเรชั่นดีขึ้น แต่แล้วชาญชัยก็ขายหุ้นในสินทองและเปิด บริษัทยูเนียนชาเตอร์ และคอมมอดีตี ขึ้นอีก

ชีวิตแต่งงานของสุวิตรากับระวีเริ่มระเห่ระแหง เพราะที่จริงระวีไม่ลืมนัระชาสัมพันธ์แต่ไม่นาน นนท์ก็เริ่มหันมาสนใจปริยาภรณ์ เขาจึงจ้งกับปริยาภรณ์มากจนซื้อคอนโดให้เธออยู่ ระวีรู้เรื่องเข้าจึงเกิดเรื่องชกต่อยกัน ระวีผูกใจเจ็บนนท์ โดยโทษว่าเป็นสาเหตุทำให้เกิดเรื่องทั้งหมด

เหลียงได้รับข่าวจาก นางพะงา ลูกสาวคนโตที่เกิดจากมาลัย ว่ากำลังจะแต่งงาน เหลียงพยายามคัดค้านแต่ไม่เป็นผล ส่วนนรากร ลูกชายคนเล็กของเหลียงกับมาลัย ก็เติบโตขึ้นเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตัวเอง และใช้เงินเป็นเบี้ย มาลัยได้แต่ร้องไห้และบ่นน้อยใจ นางพนา กลับจากอเมริกา เหลียงจึงเรียก

ตัวไปดูแลธุรกิจ ซึ่งผลิตสินค้าประเภทสบู่ ยาสีฟัน บริษัทของชาวยุชยี่เฟื่องฟูอย่างรวดเร็ว แต่เหลียงกลับมองด้วยความกังวล หลังการปฏิบัติ ขบวนการเปิดเผยความไม่ชอบมาพากลของบริษัทยูนิย่นชาร์เตอร์ทำให้ชาวยุชยี่ถูกจับในฐานะอาชญากรทางเศรษฐกิจ แต่ชาวยุชยี่บินหนีไปฮ่องกงเสียก่อน นางพนาให้ความช่วยเหลือจนรกร้างด้วยการให้ทำงานในฐานะนักบริหาร แต่ชีวิตที่หรูหราทำให้รกร้างใช้เงินไม่อันและเล่นการพนันจนหมดตัว นรกรโวยวายว่าถูกโกง จนถูกนักเลงประจำบ่อนรุมทำร้ายร่างกายจนกะโหลกศีรษะและตาข้างขวาบอดสนิทกลายเป็นคนพิการทางสมอง ได้แต่นอนแน่นิ่งอยู่บนเตียง เหลียงล้มป่วยเพราะเจ็บช้ำจากเรื่องของนรกร โดยนิยมทำหน้าที่ประณินบิดอย่างใกล้ชิด

ไม่มีใครคาดคิดว่าการล้มป่วยของเหลียงคราวนั้นเป็นวาระสุดท้ายของชีวิตเขา ลูกหลานและเพื่อนสนิทเวียนกันเข้าไปเยี่ยมและพูดคุยกับเหลียง แต่อาการของเขากลับทรุดลงไปทุกวัน สิ่งที่ทำให้เขายังอดทนยื้อชีวิตตัวเองได้อยู่ก็คือ การรอโอกาสได้พบหลานชายสุดโปรดของเขา นั่นก็คือชาวยุชยี่ และก่อนที่เขาจะจบชีวิตลง ชาวยุชยี่ก็ได้ปรากฏตัวขึ้น ในลักษณะการถูกควบคุมด้วยกุญแจมือและตำรวจ เขาได้มีโอกาสไปกราบเหลียงเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งก็ทำให้เหลียงจบชีวิตลงด้วยการอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาของลูกหลานทุกคน

4.1.2 วิธีชีวิตคนจีนพลัดถิ่น

จากประวัติของตัวละครหลักทั้ง 3 เรื่อง เป็นเรื่องของ การอพยพของชาวจีนจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่เพื่อมาแสวงหางานทำและเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีกว่าสภาพความเป็นอยู่ในเมืองจีน (สกินเนอร์ จี วิลเลียม, 2529, หน้า 98) ได้กล่าวว่า การอพยพออกเป็นวิธีการที่เลือกสรรมาแล้ว และไม่ได้เพียงคำนึงถึงอายุและเพศเท่านั้น ผู้อพยพออกเป็นชายฉกรรจ์เกือบทั้งหมด ซึ่งแน่นอนทีเดียวว่าต้องมีคนหนุ่มที่เป็น นักเสี่ยงโชค เป็นจำนวนมากรวมอยู่ด้วย การวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุของการอพยพออกจากตำบลแต่จื๋วนั้นเน้นถึง “การได้มาซึ่งหลักประกันโดยการสร้างฐานะทางด้านการธุรกิจของครอบครัวให้ดีขึ้น” จุดมุ่งหมายของคนจีนเหล่านี้ก็คือ เพื่อหลีกเลี่ยงความยากจน โดยการอพยพออกจากประเทศจีนเพื่อแสวงหาเงิน ซึ่งตนจะสามารถนำกลับไปและยกฐานะครอบครัวของตนให้สูงขึ้นได้ แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้อพยพมักจะไม่ได้กลับไปใช้ชีวิตที่เมืองจีนตามปกติอีก ดังเช่น ดันส่วงอู๋, กัง และเหลียง ตัวละครทั้ง 3 ตัว ต่างดำรงชีวิตและจบชีวิตของตนในแผ่นดินไทยทั้งสิ้น

การดำรงชีวิตในประเทศไทยของตัวละครแต่ละตัวต่างมีการรักษาและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมไว้อย่างเหนียวแน่น ถึงแม้ว่าบางช่วงบางตอนจะมีการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าไปด้วย แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมไปเสียทีเดียว ยังคงมีการแสดงรูปแบบการดำรงชีวิตและความคิดแบบชาวจีน ดังมีคำกล่าวที่ว่า เหนืออื่นใดชาวจีนไม่มีทางที่จะถูกกลืนเป็นชนชาติอื่นได้ เพราะว่าพวกนี้มีความจงรักภักดีต่อเผ่าพันธุ์ของตนและมีความรู้สึกรักว่าพวก

ตนเหนือกว่าชนชาติอื่น พวกเขาจึงจะเป็นคนจีนตลอดไป พวกเขาถือว่าการพำนักอยู่ในประเทศสยามนั้นเป็นเพียงการอยู่ชั่วคราว จุดประสงค์ของพวกเขาที่มาก็เพื่อจะหาเงินให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อพวกเขาสมรสกับหญิงไทย เขาก็บังคับให้พวกนั้นกลายเป็นคนจีน และเลี้ยงดูลูกอย่างคนจีนทุกประการ (สกินเนอร์ จี วิลเลียม, 2529, หน้า 166)

จากรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบชาวจีนพลัดถิ่นสามารถแบ่งประเด็นได้ดังนี้

4.1.2.1 ประเด็นเรื่องการสืบทายาท

ในสมัยก่อน ค.ศ. 1905 (พ.ศ. 2448) มีเพียงแต่พวกพ่อค้าฐานะมั่งคั่งบางคนเท่านั้นจะนำภรรยาของตนจากประเทศจีนมาอยู่ในเมืองสยามด้วย ส่วนผู้หญิงที่เกิดในประเทศจีนแทบทั้งหมดก็คือพวกโสเภณี ส่วนใหญ่ของผู้พยพชาวจีนและลูกจีนที่เป็นชายสมรสกับหญิงไทยหรือหญิงลูกจีน ถึงแม้ว่าพวกหญิงลูกจีนจะมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการนี้ ตั้งแต่นั้นเรื่อยมาจนอีกทศวรรษ พวกหญิงลูกจีนมีพวกผู้ชายไทยที่มาจากตระกูลดีเสาะแสวงหามาเป็นคู่ครองด้วย วิธินำเอาภรรยามาจากเมืองจีนด้วยค๋อยมีมากขึ้นในช่วงการอพยพระหว่าง ค.ศ. 1906-1917 (พ.ศ. 2449-2460) แต่เพิ่งคายคืนเอาที่ต่อเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ในราวปลายทศวรรษ 1920 ผู้พยพที่เป็นชายส่วนมากสมรสแล้ว และกว่าหนึ่งในสามของผู้พยพที่เป็นชายได้นำภรรยาของตนมาด้วย การอพยพมากันทั้งครอบครัวเป็นเรื่องธรรมดา ผู้พยพและพวกลูกจีนที่เป็นชายโสคจึงค่อยหาภรรยาที่เป็นลูกจีนได้ง่ายขึ้น (สกินเนอร์ จี วิลเลียม, 2529, หน้า 199)

ซึ่งชาวจีนที่อาศัยอยู่กับครอบครัวอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อ แม่ และลูก รูปแบบของการแต่งงานมักเป็นไปในรูปแบบการคลุมถุงชน โดยพ่อแม่จะเป็นผู้ที่จัดการในเรื่องของการหาคู่ครองให้แก่บุตรของตนผ่านพ่อสื่อหรือแม่สื่อเป็นตัวกลาง เพราะในความเป็นจริงแล้วเรื่องของการแต่งงานเป็นเรื่องของพ่อแม่มากกว่าเรื่องของคู่บ่าวสาว ซึ่งให้ความสำคัญกับการกำเนิดและเลี้ยงดูลูกผู้ชายมากกว่าลูกผู้หญิง เช่นเดียวกับการให้ความสำคัญหลานผู้ชายมากกว่าหลานผู้หญิง และต้องการมีลูกจำนวนมาก ๆ เพื่อไว้ใช้งาน โดยจำนวนที่เป็นมงคล คือ มีลูกชาย 5 ลูกหญิง 2 เป็นจำนวนบุตรที่คนจีนชอบที่สุด ถือว่าเป็นจำนวนที่ประเสริฐ ผู้ที่มีบุตรเท่านั้นเป็นผู้มีโชคกลาง

และชาวจีนก็มีความเชื่อเรื่องการไม่ทอดทิ้งเมียคนที่ 1 ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีเมียคนที่ 2, 3, 4 ก็ตาม จะต้องมีการอุปการะเลี้ยงดูเมียคนที่ 1 เช่นเดิม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าชาวจีนอพยพที่ไม่สามารถนำภรรยามาจากประเทศจีนพร้อมกันได้ เมื่อเขาทำงานและหาได้จนมีความสามารถทางการเงินในระดับหนึ่งแล้ว พวกเขาเหล่านั้นจะวิ่งเต้นเพื่อนำภรรยาของเขามาอยู่ด้วยกันที่เมืองไทย ส่วนผู้ชายชาวจีนอพยพที่เป็นคนโสคก็มักจะมีการแต่งงานกับผู้หญิงจีนที่เกิดในเมืองไทย โดยพ่อแม่เป็นคนจีน

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

สว่างอุเป็นชาวจีนอพยพที่ได้แต่งงานกับผู้หญิงจีนที่เกิดในเมืองไทย นั่นก็คือหมุยเอ็ง หมุยเอ็งเป็นลูกสาวคนโตของล่อง่วนทง ล่อง่วนทงเป็นชาวจีนอพยพคนหนึ่งและภรรยาของเขาเอง ก็เป็นคนจีน สว่างอุถือได้ว่าเป็นชาวจีนอพยพรุ่นที่ 1 ส่วนหมุยเอ็งเป็นคนจีนรุ่นที่ 2 สว่างอุเคร่งครัดกับประเพณีการแต่งงานมาก เขามีความคิดและปฏิบัติตามธรรมเนียมที่เขาได้รับการถ่ายทอดมา ทั้งในเรื่องของการหาคู่ครองให้บุตรและการหมั้นหมายลูกของตนกับเพื่อนรักไว้ตั้งแต่ลูกยังเป็นเด็กทั้งคู่ ดังประโยค

“เราหมั้นเด็กสองคนไว้ดีไหม ลูกเสนอ ใจชอบกุหลาบจริง ๆ คำขายเก่ง คิดสตาจี้เร็ว หน้าตาก็ดี พุดได้ทั้งไทยและจีน” (โบทัน, 2542, หน้า 385)

สว่างอุพอใจกุหลาบลูกสาวของกิมซึ่งเป็นเพื่อนรักของเขาที่อพยพมาจากเมืองจีนด้วยกัน สว่างอุจึงมีความคิดที่จะหมั้นหมายเด็กทั้งสองคนไว้ตั้งแต่ยังเด็กตามธรรมเนียมจีน และด้วยความที่สว่างอุเป็นพ่อค้าคนหนึ่ง เขาเริ่มต้นทำงานด้วยการเป็นพนักงานบัญชีให้กับล่อง่วนทง และคำตอนหลังก็คำขายจนสร้างเนื้อสร้างตัวได้ คุณสมบัติหลักที่เขาชอบกุหลาบก็คือ คำขายเก่ง จากการที่เขาได้เห็นกุหลาบช่วยพ่อแม่ทำงานในร้านขายอาหาร เขามีความรู้สึกว่ากุหลาบมีความกระฉับกระเฉง คล่องแคล่วว่องไว จึงมีความรู้สึกชอบและต้องการให้มาเป็นลูกสะใภ้

ในเรื่องของการหาคู่ครอง ล่อง่วนทงก็ยังคงใช้วัฒนธรรมการคลุมถุงชนอยู่ แต่เขายังให้สิทธิลูกสาวในการตัดสินใจในการเลือกคู่ครองด้วย กล่าวคือ เขาใช้วิธีการหาคู่ให้กับลูกสาว แต่ผู้ชายคนนั้นต้องเป็นคนที่ลูกสาวของเขาตกลงใจด้วยจึงจะให้แต่งงานกัน ดังประโยคที่ล่อง่วนทงสนทนากับหมุยเอ็ง

“วันหนึ่งพ่อจะให้เขามาคุยตัวลูก เขาเคยเห็นลูกแล้ว แต่ตามธรรมเนียม ลูกเองยังไม่เคยเห็นหน้าเขา หน้าตาก็เหมือน ๆ ลูกของเขานั้นแหละ แต่ขาวกว่า” (โบทัน, 2542, หน้า 75)

ตามธรรมเนียมแล้วการหมั้นหมายคู่บ่าวสาวเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ทั้ง 2 ฝ่ายตกลงกัน แต่เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการแต่งงาน ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะต้องมีการพบปะกันก่อนการแต่งงาน

สว่างอุยึดถือประเพณีการสืบทายาทแบบดั้งเดิม เขาต้องการมีลูกคนแรกเป็นลูกชาย ดังจะเห็นได้จากประโยคที่สว่างอุสนทนากับหมุยเอ็ง เมื่อเธอรู้ตัวว่าตัวเองท้อง การสนทนาเป็นเรื่องเพศของลูก ซึ่งหมุยเอ็งบอกกับสว่างอุว่าเธอไม่สามารถกำหนดเพศของลูกได้ อาจเป็นได้ทั้งผู้หญิงหรือผู้ชาย และอาจจะเป็นผู้หญิงก็ได้ เพราะเธอเห็นว่าสว่างมีความกดดันมากในเรื่องเพศของลูกคนแรก ดังประโยค

“ไม่เอา ฉันไม่ต้องการ ฉันต้องการลูกผู้ชาย ลูกผู้ชายได้ยินไหมหมุยเอ็ง เธอต้องมีลูกชายให้ฉัน ฉันไม่ต้องการลูกผู้หญิง มีลูกผู้หญิงเดี๋ยวก็เหมือนแม่ คือฉัน ถ้ามันหนีตามผู้ชายไป ฉันก็อับอายขายหน้าเสียชื่อแซ่ เลี้ยงลำบาก ลูกผู้หญิงเลี้ยงลำบากจะให้ได้ดีนั้นยาก มีผัวไปแล้วก็กลายเป็นพืชพันธุ์ของตระกูลอื่นไป คนโตต้องเป็นผู้ชาย คนต่อไปจะเป็นผู้หญิงก็ช่างมัน แต่คนโตต้องเป็นผู้ชาย แล้วหน้าตาก็ต้องให้เหมือนฉันด้วย” (โบทัน, 2542, หน้า 119)

ตามความเชื่อของเขาแล้ว เขาต้องการให้ลูกคนแรกเป็นเพศชาย โดยเด็กผู้หญิงแล้วไม่มีความหมายเลยสำหรับเขา และคำพูดที่ว่า “มีลูกผู้หญิงเดี๋ยวก็เหมือนแม่” (โบทัน, 2542, หน้า 119) จากประโยคนี้หมายความว่า ส่วงอู๋ได้พูดกระทบหมุยเอ็งในเรื่องที่เธอเป็นฝ่ายเริ่มต้นกับผู้ชายก่อน โดยในตอนแรกก่อนที่เขาสองคนได้คบกันอย่างถูกต้องนั้น หมุยเอ็งได้โยนกำไลผูกผ้าเช็ดหน้าให้เขาจากหน้าต่างห้องครัวในเช้ามีดของวันหนึ่งหลังจากที่เขากลับจากการไปอาบน้ำที่ท่าน้ำ เขาจึงคิดว่าการมีลูกผู้หญิงนั้นเลี้ยงยาก ต้องเลี้ยงให้ได้ดี มีความคิดที่ดี แต่เมื่อทำอะไรเสียหายก็ต้องอับอายขายบ้าน และถึงแม้ว่าจะเลี้ยงให้ได้ดีแล้วดังใจ เมื่อถึงวัยออกเรือน ผู้หญิงก็ต้องออกไปอยู่บ้านสามีเพื่อรับใช้สามีและครอบครัวของสามี

นอกจากต้องการมีลูกคนแรกเป็นผู้ชายแล้ว ส่วงอู๋ยังต้องการลูกจำนวน ผู้ชาย 5 คน ผู้หญิง 2 คน ดังประโยค

“ลูกแล้ว ผู้ชายห้า ผู้หญิงสอง จำเรณูนักเที่ยวแหละเป็นสิ่งประเสริฐอย่างยิ่งทีเดียว ถ้าฉันมีลูกทำที่ว่ำนี่ฉันจะเป็นที่นิยมนับถือของคนทั่วไป ประสบความสำเร็จทั้งทางการค้าและครอบครัว”(โบทัน, 2542, หน้า 201)

ในตอนที่มีหมุยเอ็งประสบอุบัติเหตุจนต้องคลอดลูกคนสุดท้ายและไม่สามารถมีลูกได้อีกต่อไป ส่วงอู๋เสียใจมากที่เขาไม่สามารถมีลูกได้อีก ดังประโยค

“ลูกไม่อยากจะเห็นหน้าลูกคนใหม่เลย แกทำให้ลูกผิดหวัง นอกจากแจะเกิดเป็นผู้หญิงแล้ว แกยังทำให้แม่ของแกไม่อาจมีลูกได้อีกต่อไป ลูกจะมีลูกเพียงสี่คนเท่านั้นและเป็นผู้ชายเพียงคนเดียว ลูกฟังคำบอกเล่าของหมอด้วยความร้าวรานใจ” (โบทัน, 2542, หน้า 248)

ซึ่งจำนวนลูกที่เขา มี คือ ผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 4 คน มีสิ่งที่ทำให้เขายินดีเกี่ยวกับการมีลูกมีเพียงเรื่องเดียว นั่นก็คือได้ลูกคนแรกเป็นลูกชาย แต่หลังจากนั้นกลับมีลูกผู้หญิงถึง 4 คน ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เขาปรารถนา เพราะเขามีความคิดที่ว่า ลูกผู้หญิงเมื่อโตขึ้นมาก็ต้องแต่งงานและไปรับใช้ที่บ้านของสามี เขาจึงโกรธลูกสาวคนเล็กของเขามาก เขาโทษว่าเด็กคนนี้เป็นสาเหตุให้หมุยเอ็งไม่สามารถมีลูกได้อีก เขาจึงไม่ได้มีลูกตามตัวเลขมงคลนั้น

นอกจากการยึดถือตัวเลขมงคลแล้ว ชาวจีนยังต้องการมีลูกมากๆ เพราะการมีลูกมากๆ ลูกจะได้ช่วยเป็นแรงงานของครอบครัว ไม่ต้องไปหาแรงงานจากภายนอก เพื่อใช้ในการทำงานต่างๆ ดังประโยคที่สว่างอุต้อว่าหมยเอ็งในเรื่องที่เธอไม่ชอบการตั้งท้องว่า

“พุดพิลึก มีผิวแล้วก็ต้องมีลูกสิ มีผิวแล้วกลัวจะมีลูกทำไม การที่คนเราแต่งงานมีเมียพัวก็เพราะต้องการลูกไว้สืบตระกูล ฉันอยากมีลูกหลาย ๆ คน สักสิบคนก็ยังได้” (โบทัน, 2542, หน้า 146)

“แต่มันไม่อยากมีมาก ๆ ลำบาก ร่างกายก็ทรุดโทรม” (โบทัน, 2542, หน้า 146)

“ถ้าฉันรู้ว่าเธอรักสววยรักงานยิ่งกว่าการมีลูกละก็ ฉันไม่ขัดแต่งงานกับเธอ หมยเอ็ง ฉันต้องการมีลูกมาก ๆ ถึงอย่างไร ถ้ามีแล้วเธอก็แก้ไขอะไรไม่ได้” (โบทัน, 2542, หน้า 146)

นอกจากทำให้เห็นว่าสว่างอุต้อต้องการมีลูกมากๆ แล้วยังเห็นถึงการกดขี่เพศหญิง เพราะสว่างอุต้อคิดว่าผู้หญิงมีหน้าที่แค่แต่งงานและมีลูก โดยจำนวนลูกนั้นผู้ชายเป็นผู้กำหนด เมื่อเขาต้องการมีลูกมากๆ หมยเอ็งก็ต้องมีให้เขาตามที่ต้องการ โดยไม่ได้สนใจเหตุผลของหมยเอ็งเลยว่าเธอไม่ได้อยากมีลูกมาก ๆ เพราะอะไร มีเหตุผลอะไร และสุดท้ายเขาก็ต้องให้หมยเอ็งทำตามที่เขาต้องการ โดยที่เธอไม่สามารถโต้แย้งอะไรได้

สว่างอุต้อให้ความสำคัญกับลูกผู้ชายหรือหลานผู้ชายมากกว่าลูกหรือหลานผู้หญิง โดยเขาเล่าในจดหมายให้แม่ของเขาฟังเมื่อครั้งที่มียหลานคนแรก (ลูกของบักหลี่)

“หลานตาของลูกเป็นหญิง ลูกจึงไม่ค่อยจะเห่อเท่าไร อีกอย่างหนึ่งเด็กมันก็เลือดเนื้อเชื้อสายคนอื่นเขา ใช้แซ่คนอื่น เพียงแต่มีเลือดของลูกสาวเราเข้าไปปนอยู่บ้าง อยากได้หลานปู่ก็ไม่เห็นว้าว” (โบทัน, 2542, หน้า 533)

จากประโยคบ่งบอกว่าสว่างอุต้อให้ความสำคัญหลานผู้ชายมากกว่าหลานผู้หญิง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครอบครัวชาวจีนให้ความสำคัญกับทายาทที่เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และรวมไปถึงการอบรมเลี้ยงดู การให้การศึกษา หรือแม้แต่เรื่องของภาวะจิตใจ ผู้หญิงมักจะได้รับในอันดับรองเสมอ

ส่วนเรื่องประเพณีการไม่ทอดทิ้งเมียคนที่ 1 สว่างอุต้อมักพูดเตือนใจกิมในเรื่องนี้ เนื่องจากกิมมีเมียอยู่ก่อนแล้วที่เมืองจีนและมีลูกด้วยกัน 1 คน ก่อนที่เขาจะอพยพมาเมืองไทย ดังประโยค

“ประเพณีของเรามีไว้ว่า เมียเก่าถ้าเขาไม่มีความผิดเราจะทิ้งเขาไม่ได้เด็ดขาด ถึงจะมีเมียใหม่อีกสักร้อยคน เมียดั้งเดิมก็ต้องสำคัญกว่า ยิ่งเขามีลูกกับเรา เขาก็ยิ่งมีความสำคัญเพราะเขาเป็นแม่ของลูกเรา” (โบทัน, 2542, หน้า 177)

“สมัยก่อนเขาถึงขนาดเชื่อว่าชายคนไหนทิ้งเมียเก่าที่ไม่มีความผิดจะไม่เจริญไปทั้งชาติ ถึงจะมีใหม่อีกกี่คน ก็ต้องรับพิษของเมียเก่า บางคนพลัดพรากกันไปเพราะสงครามบ้าง เพราะกลัวไปหาคนตำบลอื่นบ้าง ถ้ามาเจอกันอีก เมียใหม่ต้องเป็นน้อยทั้งนั้น ต้องยกย่องเมียเก่า ถ้าโบราณยิ่งไปกว่านั้นนะ เพียงแต่คู่หมั้นก็มีสิทธิ์เท่าเมีย จะไปแต่งงานกับใครก็ตามก็ต้องถือเป็นเมียน้อย คู่หมั้น

เก่าที่แต่งทีหลัง همینแล้วก็เท่ากับแต่ง เพียงแต่ว่ายังไม่ได้อยู่ด้วยกันเท่านั้นเอง ประเพณีที่มีตั้งแต่ดั้งเดิมยังฝังสายเลือดคนจีนอยู่ มันอาจจะลดลงบ้าง แต่ก็ยังไม่หายไปเสียทีเดียว” (โบตัน, 2542, หน้า 613)

สว่างอุ้มมีความคิดที่ว่าผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือและทำงานนอกบ้าน แต่หน้าที่หลักของผู้หญิงคือการแต่งงาน รับใช้และปรนนิบัติสามีและครอบครัวของสามี

“แม่เคยบอกลูกว่าลูกชายได้อยู่กับพ่อแม่ไปจนตาย อยู่ในครอบครัว แล้วก็ยังจะนำสะใภ้มาปรนนิบัติ มีหลานให้ชื่นชมผัดกับเด็กผู้หญิง ที่เมืองจีนไม่มีใครต้องการเด็กผู้หญิงมากนัก พวกคนรวยต้องการหาสะใภ้ไปไว้รับใช้ แต่คนจนไม่ต้องการลูกสาวเลย ช่วยทำงานไร่นาก็ไม่ได้ หนำซ้ำยังเป็นภาระในการระวังความปลอดภัย เด็กหญิงหรือเด็กสาวมีแต่ภัยอันตรายจะออกไปไหนก็ไม่ได้ เวลาแต่งงานค่าสินสอดไม่คุ้มค่า เครื่องเรือนและข้าวของที่ต้องจัดหาใหม่ให้ติดตัวไปพ่อแม่ขายหน้าฝ่ายเจ้าบ่าว อุดร่าห์เลี้ยงมาจนโตต้องยกให้คนอื่นเอาไปใช้ ชื่อว่าเงินสินสอดเป็นค่าตอบแทนที่แท้แล้วเข้าเนื้อทุกราย ทองหมั้นและข้าวของอื่น ๆ ที่เรียกจากเจ้าบ่าวพอแต่งงานเสร็จก็ต้องติดตัวเจ้าสาวไปเท่ากับว่าฝ่ายเจ้าบ่าวไม่ได้เสียอะไรเลย ดังนั้นเราจึงไม่นิยมมีลูกสาวมาก ๆ ถ้าจะมีบ้างพอไม่ให้สูญเพศที่ต้องเป็นแม่คนก็ต้องมีน้อยกว่าลูกชาย” (โบตัน, 2542, หน้า 120)

ซึ่งแม้แต่ลูกของเขา เขาก็ใช้ความคิดนี้ในการอบรมและเลี้ยงดู ดังประโยคที่เขาพูดกับลูก ๆ

“ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องอ่านหนังสือเก่ง แต่ผู้หญิงจำเป็นต้องแต่งงานและมีลูก” (โบตัน, 2542, หน้า 330)

ความคิดของสว่างอุ้มผู้หญิงไม่มีหน้าที่อื่นนอกจากแต่งงานและมีลูก ๆ ซึ่งมีลูกปริมาณที่มาก ๆ ด้วย เขาคิดว่าผู้หญิงมาตั้งแต่เมียของเขาจนกระทั่งถึงลูกๆ จากประโยคข้างบนเป็นประโยคที่เขาพูดตอนที่ลูก ๆ ของเขามีความต้องการเรียนหนังสือต่อจนถึงขั้นสูงสุด ไม่ใช่แค่ประถม 4 ดังที่เขาตั้งใจ เขาจึงแสดงความคิดออกมา

จากเรื่องอยู่กับก๋ง

พบว่า คนจีนถือเรื่องการแต่งงานของลูกชายเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถือว่าลูกชายโดยเฉพาะลูกชายคนโตจะต้องเป็นหัวหน้าและดูแลครอบครัวแทนพ่อ เมื่อสิ้นบุญของพ่อไปแล้วจะต้องเป็นผู้สืบแซ่สืบตระกูลต่อไป เมื่อเป็นดังนี้คนจีนจึงให้ความสำคัญกับการหาลูกสะใภ้ให้กับลูกชาย เพื่อให้เหมาะสมกับลูกชายและครอบครัว จึงเข้าทำนองของการคลุมถุงชน ซึ่งยังเป็นวิธีฝังแน่นอยู่ในความนิยมของชาวจีนรุ่นเก่าที่ค้ำยการศึกษาจนถึงทุกวันนี้

ส่วนการแต่งงานของลูกสาว ชาวจีนจะไม่ถือเป็นเรื่องใหญ่ ดูพอสมน้ำสมเนื้อแล้วก็ให้แต่งงานไป เพราะถือคติว่า “มีลูกสาวก็เหมือนมีส่วนอยู่หน้าบ้าน” รักษาไม่ดีก็มีแต่เรื่องอันเป็นอัน

เป็นมลทินให้ได้ขาย การได้ปลดปล่อยลูกสาวออกนอกชายคาจึงเป็นความสบายใจอย่างหนึ่ง ถ้าลูกสาวของใครวัยซุกจะเกินสมควรแล้วยังไม่มีใครมาสู่ขอไปเป็นคู่ครอง ผู้เป็นแม่เริ่มวิตกกังวลเกรงว่าลูกสาวของตัวเองจะขึ้นคาน “ส่งไม่ออก” เพราะธรรมเนียมจีนโบราณนิยมแต่งงานออกเรือนไปตั้งแต่อายุน้อยเพื่อง่ายแก่แต่งงานเพื่อจะได้เห็นหลานไว ๆ หรือที่อ้างกันว่า จะได้มีลูกทันใช้ ความหมายของการมีลูกทันใช้ก็คือ การพึ่งพาลูกในการเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัว ยิ่งครอบครัวไหนมีลูกมาก ครอบครัวนั้นก็ยังมีแรงงานมาก การทำงานหลาย ๆ อย่างก็จะบรรลุได้รวดเร็วกว่าครอบครัวอื่น

ในชีวิตการแต่งงานของลูกชาย ชาวจีนถือว่าเป็นการ “รับเข้า” คือผู้หญิงจากครอบครัวอื่นรับมาเป็นสะใภ้ของตน ส่วนการแต่งงานของลูกสาวถือว่าเป็นการ “ปล่อยออก” คือปล่อยออกจากความปกครองของตนไปสู่ครอบครัวอื่น ในขณะเดียวกันในเรื่องนี้ก็มีธรรมเนียมการไม่ทอดทิ้งเมียคนที่ 1 เช่นเดียวกับเรื่องจดหมายกับเมืองไทย ดังประโยค

“คนจีนส่วนมากจะมีเมียมากกว่าหนึ่งคนและรับเลี้ยงดูหมดไม่ทอดทิ้งให้อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ช่วยกันทำมาหากิน และให้เคารพนับถือเมียหลวงเป็นพี่สาวใหญ่” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 168)

ส่วนเรื่องของการสืบทายาทในนวนิยายเรื่องนี้ หยกเป็นเด็กชายอายุราว ๆ 10 ขวบอาศัยอยู่กับทังอายุ 60 ปี หยกเป็นเด็กกำพร้าพ่อแม่ โดยที่พ่อของเขาเป็นลูกของทัง ตั้งแต่จำความได้หยกก็อยู่กับทังมาโดยตลอด ดังประโยค

“ตั้งแต่ฉันจำความได้คนที่นอนอยู่ข้างฉันแทบทุกคืนคือทัง กลางดึกบางคืนฉันเคยรู้สึกตัวตื่นขึ้นมา ฉันรู้สึกอบอุ่นใจเมื่อได้ยินเสียงหายใจลึกและยาวของทัง” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 3)

หยกอยู่กับทังมาโดยตลอด โดยที่เขาไม่เคยรู้เลยว่าพ่อแม่ของเขาเป็นใคร อยู่ที่ไหน มีบางครั้งที่เคยเอ่ยปากถามกับทัง ทังจะตอบว่า

“ทำไมล่ะ ทุกวันนี้อยู่กับทังหยกไม่มีความสุขหรือ” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 61)

คำตอบของทังเป็นเหมือนด้ายเย็บปากหยก จนทำให้เขาไม่พยายามหาต้นกำเนิดของตัวเองอีกเลย

สำหรับนวนิยายเรื่องนี้ไม่มีเหตุการณ์หรือประโยคที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญการสืบทายาท แต่แท้จริงแล้วผู้ประพันธ์ได้แฝงความคิดนี้ผ่านตัวละคร คือ ทัง ตัวแทนในเรื่องของการสืบทายาทของทังก็คือ หยก การอบรมเลี้ยงดูและการให้ศีลธรรมต่าง ๆ ทังได้ส่งผ่านไปให้หยก การส่งผ่านภาพตัวแทนของทังเป็นไปในทั้งเรื่องของวิถีความเป็นจีนที่เป็นคนหาเช้ากินค่ำและวิถีความเป็นไทย การเคารพภักดิ์พระมหากษัตริย์ไทย การตอบแทนบุญคุณแผ่นดินไทย หรือแม้แต่การทำ

ความเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นคนไทย หยกจึงถือได้ว่าเป็นภาพตัวแทนของกึ่งในเรื่องของการสืบ
ทายาท ซึ่งเป็นทายาทชาย

จากเรื่องลอลลายมังกร

เหลียง เป็นชาวจีนอพยพที่มีภรรยาอยู่ก่อนแล้วที่เมืองจีน คือ เหมยหลิง ซึ่งการแต่งงาน
ครั้งแรกของเขานี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงธรรมเนียมการคลุมถุงชนของพ่อแม่ชาวจีน ดังประโยค

“ปู่ทวดย่าทวดเกรงว่าปู่จะหลงเสน่ห์ผู้หญิงต่างแดนจนลืมบ้านเกิดเมืองนอน จึงให้
พ่อสื่อแม่สื่อหาลูกสะใภ้ให้คนหนึ่ง” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 8)

และเหลียงก็ใช้วิธีหาคู่ครองให้ลูกกับนุช ลูกสาวของเขา ดังประโยค

“ปู่หมายมั่นจะให้หลานแต่งงานกับลูกชายของเพื่อนคนหนึ่งที่เป็นเจ้าของโรงงาน
น้ำตาลที่ระยองเมื่อหลานเรียนจบ” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 46)

เหลียงเข้ามาในประเทศไทยเพื่อค้าขาย เมื่อเขาเก็บเงินได้พอประมาณจึงเกิดความคิดที่
จะตั้งหลักตั้งฐานให้เป็นหลักแหล่ง แต่ด้วยข้อจำกัดของกฎหมายไทย ห้ามคนต่างชาติซื้อที่ดิน เขา
จึงแก้ปัญหาด้วยการหาผู้หญิงไทยสักคนเพื่อแต่งงานด้วย ซึ่งนั่นก็คือ เนียม ลูกจีนที่เกิดในเมืองไทย
ดังประโยคที่ว่า

“เมื่อปู่ซื้อที่ดินชื่อของตัวเองไม่ได้ก็มีคนแนะนำให้ใช้ชื่อคนอื่นชื่อแทน แต่ปู่คิดไกล
ไปกว่านั้นว่าถ้าไม่มีอะไรผูกพันกัน อีกหน่อยก็อาจจะคิดโกงกันได้ และปู่ก็ต้องสูญเสียที่ดินไป
เปล่า ๆ วิธีที่จะสร้างความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นที่สุดของปู่ก็คือ หาผู้หญิงไทยหรือผู้หญิงจีนเกิดใน
เมืองไทยสักคนมาแต่งงานด้วย” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 14)

และเมื่อตั้งเนื้อตั้งตัวได้ เหลียงจึงไปรับเหมยหลิงและลูก ๆ มาอยู่ด้วยกันที่ประเทศไทย
ส่วนเมียคนที่ 3 เป็นเมียที่คนใกล้ชิดสนิทสนมช่วยกันหาให้เหลียง คือ มาลัย

ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้นุชคัดค้านมาตั้งแต่ต้น ซึ่งสาเหตุไม่ได้เกี่ยวข้องกับตัว
มาลัย แต่เธอไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมของเหลียงต่อเพศหญิง นุชกล่าวหาว่าเหลียงถูกกดขี่ผู้หญิง
ที่มีเมียคนแรกคือเหมยหลิง ก็เพียงเพื่อจะเอาใจปู่ทวดย่าทวดให้เกษบายใจว่าลูกชายจะไม่ไปหลง
เสน่ห์ผู้หญิงต่างเมืองจนลืมบ้านเกิดเมืองนอน ส่วนที่แต่งงานกับเนียมก็เพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง
ด้านการถือครองที่ดิน แต่การที่ได้ยามาลัยนั้นเธอมองไม่เห็นเหตุผลอื่นเลย นอกจากเหลียงมุ่งหวัง
จะหาความสุขทางเพศกับเด็กสาวเหมือนพวกอาเลี้ยทั่ว ๆ ไป นุชลูกสาวคนแรกของเหลียงมี
ความคิดที่รู้สึกไม่เห็นด้วยและต่อต้านการกระทำของพ่อตัวเอง เธอแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่
ผู้หญิงถูกกดขี่จากเพศชายอย่างเห็นได้ชัด เธอรู้สึกว่าการกดขี่ผู้หญิงมากเกินไป แต่ในที่สุดแล้ว
ความคิดของเธอก็เป็นได้เพียงแค่ความคิดเห็น เพราะถึงยังไงเหลียงก็แต่งงานกับมาลัยอยู่ดี และรวม
แล้วเขามีเมียถึง 3 คน

แต่ในเหตุการณ์เดียวกันกลับมีประโยชน์ที่สนับสนุนว่าทั้งหมยหลังและเนียมยังมีความคิดของผู้หญิงจีนในยุคก่อน คือ สามีสามารถมีเมียคนที่ 2, 3, 4 ได้ตามต้องการ ไม่เป็นการผิดหากไม่ทอดทิ้งเมียคนแรก ดังประโยค

“แม้ว่าทั้งย่าหมยหลังและย่าเนียมจะไม่เคยมีปฏิกิริยาใดๆ ในเรื่องนี้และในทางตรงข้ามย่าหมยหลังกลับดูกระตือรือร้น และถือเป็นหน้าที่ของเมียใหญ่ที่จะหาเมียน้อยให้สามี ส่วนย่าเนียมแอบมีความสุขเล็กๆ กับการที่เห็นปู้มีความสุข” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 97)

“ไม่มีใครใจเจตนาของย่าหมยหลังในเรื่องนี้อย่างแจ่มชัด บ้างก็คาดว่าแกล้งถือความคิดแบบผู้หญิงจีนสมัยเก่าที่ชอบเจ้ากี้เจ้าการหาเมียเล็กเมียน้อยในสามี เมื่อตัวเองไม่สามารถจะให้ความสุขกับสามีได้เต็มທີ່เหมือนเดิม” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 99-100)

และในนวนิยายเรื่องนี้ก็ให้ความสำคัญกับเรื่องตัวเลขจำนวนบุตรมงคลด้วยเช่นกัน ดังประโยคที่เหลียงเล่าว่า

“ตอนที่รู้ว่าลูกสาวคนนี้เป็นผู้หญิงนั้นเราดีใจมาก เพราะทางคนจีนถือว่าครอบครัวที่มีลูกชายห้าลูกสาวสองเป็นจำนวนที่ดีนำมาซึ่งความเจริญมั่งคั่ง” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 89)

และจากการวิเคราะห์แล้วพบว่า เมื่อนับจำนวนลูกของเมียคนที่ 1 และเมียคนที่ 2 ของเหลียง โดยไม่รวมเมียคนที่ 3 ซึ่งเป็นเมียที่คนใกล้ชิดสนิทสนมช่วยกันหาให้เขาในช่วงชีวิตที่กิจการธุรกิจก้าวหน้ามั่นคงและลูก ๆ ก็โตเป็นผู้ใหญ่กันหมดแล้ว นับได้ว่าจำนวนลูกของเหลียงเป็นตัวเลขที่เข้าหลักของเลขมงคล ผู้ชาย 5 คน ผู้หญิง 2 คน คือ เมียคนที่ 1 มีลูกชาย 2 คน คือ เทียนและแอนดี้ ส่วนเมียคนที่ 2 มีลูกชายคนโต คือ ฉัฐ ลูกชายคนรอง คือ นก คนที่ 3 เป็นลูกสาว คือ นุช คนที่ 4 เป็นลูกชาย คือ นนท์ และคนสุดท้ายเป็นผู้หญิง คือ นันทนา

ในขณะที่เดียวกันผู้ประพันธ์ก็ยังแสดงให้เห็นถึงความคิดชาวจีนที่ยกย่องและเชิดชูผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ดังประโยคที่หมยหลังพูดแสดงความคิดเห็นตอนที่นั่งฟังไปเรียนที่เมืองนอกและได้ตงลงใจแต่งงานกับชาวต่างชาติ โดยไม่ถามความคิดเห็นจากผู้ใหญ่ และสุดท้ายก็หย่าร้างกันและหอบลูกกลับมาเมืองไทยเพียงแค่ 2 คนแม่ลูก

“ลูกผู้ชายจากบ้านไปร้อยปีก็ยังเป็นคนของตระกูล แต่ลูกผู้หญิงพ้นชายคาชั่วคืนเดียวก็ทิ้งแซ่เดิม” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 224)

ส่วนเรื่องของความเชื่อเรื่องการมีลูกมาก ๆ ก็เห็นได้จากเหตุการณ์ที่เป็กี้ที่ไม่ยอมมีหลานให้แถมมาก ๆ อย่างที่ตั้งใจ ซึ่งมีหลานชายให้เพียงคนเดียวเท่านั้น จึงทำให้หมยหลังโกรธและตัดความสัมพันธ์กับเป็กี้ และจนถึงขั้นหาเมียน้อยให้แอนดี้ช่วงที่เป็กี้ไปทำธุระที่ฮ่องกง ดังประโยค

“ข้าหมยหลังเคยขึ้นชมป่าเป็กก็อย่างมาก และหวังจะให้ลู่เอนดีกับป่าเป็กก็มีลูกด้วยกันเยอะ ๆ แต่เมื่อป่าเป็กก็บังคับให้ลู่เอนดีไปทำหมันหลังจากที่มีพี่ชายช่วยเพียงคนเดียว เพราะเกรงว่า การมีลูกหลายคนจะทำให้ร่างกายทรุดโทรม ข้าหมยหลังก็เกลียดลูกสะไภ้คนนี้อีกมาก ข้าหมยหลังค่าป่าเป็กก็ว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว และทำลายร่างวงศ์สกุลแถมจนย่อยยับ” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 24)

4.1.2.2 ประเด็นเรื่องความประหยัด

เล่ากันว่าคนจีนที่มาจากเมืองจีนไม่มีอะไรติดตัวมาเลย แต่พอมาอยู่เมืองไทยก็ค่อยๆ ทำมาหากินโดยไม่ใช้จ่ายอะไรแม้จะจำเป็น ซึ่งต่อมาก็มีฐานะที่มั่นคงหรือร่ำรวย จนได้ชื่อว่าเป็นชนชาติที่มีความประหยัดและมีรักษทรัพย์เป็นอย่างมาก ความประหยัดเป็นการแสดงอัตลักษณ์เฉพาะอย่างหนึ่งของคนจีน

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

ชาวจีนได้ชื่อว่าเป็นชนชาติที่มีความประหยัดและมีรักษทรัพย์ จนมีคำบอกเล่าหรือเรื่องเล่าขานต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังประโยค

“เรื่องคนจีนกินข้าวต้มกับกรวดต้มน้ำปลานะซี เคยได้ยินไหมหรือเรื่องกินข้าวต้มกับปลาเค็มที่เขานเอาไว้มองเวลากิน พอถูกมองมากไปนึกก็ดูถูกว่าเดียวเค็มแย้” (โบทัน, 2542, หน้า 209)

จากประโยคนี้เป็นคำพูดที่คนชาติอื่นกล่าวหาคนจีนว่าขี้นิยอย่างรุนแรง แต่ส่วนผู้ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“พวกเราอาจจะกินอยู่อย่างประหยัดจริง แต่ก็พอประมาณฐานะ เราประหยัดเพื่อรอวันหน้าเมื่อเราฐานะดีแล้วเราก็จะกินใช้ให้คุ้มกับที่เราอดทนมานาน” (โบทัน, 2542, หน้า 275)

ในความเป็นจริงแล้ว ส่วนผู้เป็นคนประหยัดมีรักษทรัพย์ ดังจะเห็นได้จากที่เขาที่มีความคิดว่า

“การแต่งงานเป็นเรื่องสิ้นเปลืองที่สุดในชีวิตมนุษย์ ลูกไม่เข้าใจว่าทำไมเราจึงต้องมาสิ้นเปลืองกับวิธีการสืบพันธุ์มากมายอย่างนี้ ที่จริงเราคนจีนต้องการลูกหลานมาก ๆ เท่านั้นแหละ เรื่องพิธีการ การกินเลี้ยงเห็นจะเป็นเพียงการอวดรวย หรือการเชื่อมไมตรีระหว่างมิตรสหาย แต่ลูกว่ามันมากเกินไป” (โบทัน, 2542, หน้า 198)

ประโยคที่เขาสอนลูกๆ ของเขาในเรื่องของการประหยัดเงินทอง

“ลูกน่าจะรู้ว่าเงินนะมันหายากแค่ไหน เราต้องทำงานหนักเพียงใดเพื่อให้ได้เงินมา” (โบทัน, 2542, หน้า 353)

นอกจากเขาจะเป็นประหยัด รู้คุณค่าของเงินแล้ว เขาสั่งสอนให้ลูก ๆ ของเขาทุกคนประหยัด เห็นคุณค่าของเงินทองตามความคิดที่เขายึดถืออีกด้วย

จากเรื่องอยู่กับกัง

จากเรื่องนี้ก็พบคำเล่าขานที่ต่างชาติด่อนขอชาวจีนในเรื่องของการประหยัด คือ

“ฉันถามว่าจริงไหมที่บางคนเขาเล่าว่าเมืองจีนอยากขนาดต้องต้มก่อนกรวดกับน้ำร้อน แล้วคีบก่อนกรวดขึ้นมาจึมน้ำเกลือดูกินกับหัวเผือกหัวมันต้ม แล้วเก็บกรวดไว้ต้มในมือต่อ ๆ ไปอีก”
(หยก บุรพา, 2552, หน้า 30)

กังไม่ตอบรับหรือปฏิเสธ ยิ้มในหน้าแล้วพูดกับฉันด้วยน้ำเสียงอ่อนโยนว่า

“ความจริงของคนคนหนึ่งไม่ใช่ความจริงของคนทั้งหมด” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 30)

จากประโยควิเคราะห์ได้ว่า มีหลาย ๆ คนกล่าวหาคนจีนเรื่องการประหยัดอย่างเกินความเป็นจริง ซึ่งกังก็ได้ตอบคำถามแก่หยกด้วยการอธิบายให้หยกใช้หลักเหตุผลในการคิดมากกว่าการฟังจากประโยคบอกเล่า โดยที่เขาไม่ได้เห็นเหตุการณ์เหล่านั้น ความจริงของคน ๆ หนึ่งอาจไม่จริงสำหรับคนอื่นคนหนึ่ง หรือความจริงของสถานที่หนึ่ง อาจไม่จริงสำหรับอีกสถานที่หนึ่งก็ได้ กังพยายามจะสอนให้หยกคิดหาเหตุผลอธิบายอะไรต่าง ๆ

จากเรื่องลอลลายมังกร

เหลียงก็เป็นเหมือนชาวจีนทั่ว ๆ ไป นั่นคือ เป็นคนที่ประหยัดมัธยัสถ์ เขาไม่หาความสำราญใส่ตัวเองอย่างเพื่อนฝูงรุ่นราวคราวเดียวกัน ที่มักจะเล่นกอล์ฟ ตกปลา เล่นไพ่นกกระจอก หรือไปเที่ยวไหนต่อไหน นอกจากเขาจะไม่มีเวลาสนใจสิ่งเหล่านั้นแล้ว เขาก็ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดูโทรทัศน์ หรือทำอะไรให้เสียเวลาการทำงานเลย ดังประโยคที่เพื่อนคนหนึ่งกล่าวถึงเขาว่า

“ไอ้เหลียงมันมีเงินเป็นนาย จะทำอะไรนิดหน่อยก็เกรงใจเงิน ผิดกับอ้าวชอบเป็นนายของเงิน เก้าเจ้ง-คนเราอย่างเก่งก็อยู่ดูโลกไม่กินร้อยปี ต่อให้มีเงินกองท่วมหัว เวลาตายไปอย่างดี ลูกหลานมันก็แค่เผาเบงคั่งงัดไปให้พ่อเป็นพิธี ไอ้เบงคั่งจริง ๆ ที่เราหาเอาไว้ สักใบมันก็ยังไม่กล้าเผาให้เราเลย” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 140)

จากประโยคนี้ เป็นคำพูดของเพื่อนเหลียงคนหนึ่ง เขาอพยพเข้ามาเมืองไทยพร้อมกับเหลียงและเป็นพ่อของเมียของนกลูกชายคนที่ 4 ของเขาซึ่งในขณะนั้นทั้งสองมีฐานะทางการเงินพอ ๆ กัน กล่าวได้ว่าเป็นเจ้าแก๊วธุรกิจพันล้านด้วยกันทั้งคู่ แต่จากคำพูดทำให้เห็นว่าเหลียงมีความมัธยัสถ์มากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน เขาแทบจะไม่ใช้เงินที่หามาได้เลย ไม่ใช้เงินในทางฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เก็บเงินอย่างเดียว จนมีคำพูดจากเพื่อนดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ที่สนับสนุนว่าเขาเป็นคนประหยัด ดังที่เขาได้กล่าวว่า

“คนเรานั้นถึงจะกระหมัดกระหม่อมเพียงไร แต่ในชั่วชีวิตหนึ่งก็มีสิ่งที่เหมาะสมจะจับจ่ายใช้สอยโดยไม่ต้องโดย ไม่ต้องมัวเสียเวลามานึกเสียดมเสียดายอยู่สองสิ่ง คือการจัดงานศพบรรพบุรุษกับงานแต่งงานลูกหลาน” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 172)

จากประโยคแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นคนที่ใช้เงินอย่างระมัดระวังที่สุด เมื่อไม่จำเป็นเขาจะไม่ใช้เงินเลย แต่สิ่งที่เขาจะไม่เสียดายเงินเลย นั่นคือ การจัดงานศพบรรพบุรุษกับงานแต่งงานลูกหลาน เพราะสิ่งแรกนั้นเป็นการทดแทนบุญคุณแก่ผู้มีพระคุณเป็นครั้งสุดท้าย การจัดงานได้ใหญ่มากแค่ไหน ฟ้าดินก็จะประจักษ์ในคุณงามความดีของบรรพบุรุษเพียงนั้น และสิ่งที่สอง การจัดงานแต่งงาน เป็นสิ่งสำคัญและมีค่าที่สุดที่ผู้ใหญ่จะพึงให้แก่ลูกหลาน ผู้ที่จะสืบทอดตระกูลต่อไป หากมีการจัดงานอย่างตระหนี่ถี่เหนียว คนอื่นก็จะคิดว่าเด็กคนนี้แม้แต่พ่อแม่ปู่ย่าตายายก็ยังไม่สนใจใยดี กระทั่งงานแต่งงานทั้งทีก็ยังทำอย่างเสียไม่ได้ ผู้คนจะพากันดูถูกดูแคลนและไม่ให้ความเชื่อถือในลูกหลานสืบไปภายหน้าจะทำมาหากินอะไรก็จะยากลำบาก

4.1.2.3 ประเด็นเรื่องความขยัน

วิลเลียม สกินเนอร์ (2529, หน้า 94) ได้กล่าวว่า ชาวจีนในสยามมีลักษณะแสดงออกถึงความขยันขันแข็งอย่างแรงกล้า ตั้งใจทำงานอย่างอดทนและทำงานหนัก มีจุดมุ่งหมายที่มั่นคง มีความทะเยอทะยาน ต้องการความมั่งคั่งและก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ ชอบการเปลี่ยนแปลงใหม่ ชอบเสี่ยง และชอบการเป็นอิสระ เมื่อเปรียบเทียบกับคนไทยทั่ว ๆ ไป คนไทยชอบอยู่เฉย ๆ ไม่เต็มใจทำงานเกินกว่าความจำเป็น พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่สนใจเงินทองหรือความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ ชาวจีนได้ชื่อว่าเป็นชนชาติที่มีความขยันและอดทน ชาวจีนให้ความสำคัญกับการทำงานมาก สำหรับชาวจีนแล้วการทำงานถือว่าเป็นหน้าที่หลักสำหรับการดำเนินชีวิต ชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมาต้องทำงานจะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

ซึ่งสว่างอุเป็นคนที่ขยันทำมาหากิน เขาทำงานจนแทบไม่มีวันหยุด นานๆ ทีเขาจึงปิดร้านพาลูกเมียไปเที่ยวทะเล แต่นอกจากนั้นก็ทำงานทุกวัน โดยเขายึดคติที่ว่า “ร่างกายมีร้อยต้องใช้ร้อย” มีประโยชน์สนับสนุนว่าเขาทำงานตัวเป็นเกลียว ดังประโยคที่พ่ออุปถัมภ์พูดกับเขาว่า

“เข้าเย็นก็ทำแต่งงาน คิดแต่บัญชี สมองที่ไหนจะทนไหว” (โต้น, 2542, หน้า 256)

ประโยคที่หมุยเอ็งพูดกับสว่างอุตอนที่เขาไม่สบายแต่ยังฝืนร่างกายทำงานอยู่

“อยู่สบายๆ ไม่ชอบ ชอบทำงาน จนกระดูกออกนอกเนื้อ อดหลับอดนอน ทำบัญชีอยู่คนเดียว จ้างใครมาช่วยสักคนซิ” (โต้น, 2542, หน้า 304)

คนไทยมีการกล่าวหาว่าคนจีนเข้ามาแย่งอาชีพของตน โดยเฉพาะอาชีพค้าขาย ดังประโยคที่สว่างอุพูฒว่า

“ลูกได้ยินคนไทยบ่นกันหนักหนาว่าเราคนจีนมาแย่งอาชีพ แย่งเศรษฐกิจไปจากคนไทย เข้ามามีอิทธิพลในวงการค้า คนไทยหลายคนพูดว่า จะต้องหาทางดึงเอาอาชีพค้าขายกลับมาอยู่ในมือคนไทยให้ได้” (โบทัน, 2542, หน้า 243)

จากประโยควิเคราะห์ได้ว่า สว่างอุพูฒไม่พอใจที่คนไทยกล่าวหาว่าคนจีนแย่งอาชีพของคนไทย เพราะอาชีพค้าขายเป็นสิ่งที่แย่งกันไม่ได้ เขามองว่าคนจีนรักงาน ถือว่างานคือชีวิต ฝึกกันมาแต่เยาว์วัยว่างานสำคัญที่สุด ความเกียจคร้านเป็นวิถีทางของสัตว์เท่านั้น คนจะต้องทำมาหากินอยู่เนืองนิจไม่ได้ ความสนุกสนานและความบันเทิงไม่ใช่สิ่งของจำเป็นในชีวิต คนจีนต้องสร้างอนาคตให้ตัวเองและลูกหลาน ไม่กลัวว่าจะเลี้ยงลูกไม่ไหว เพราะคนจีนเลี้ยงลูกด้วยความรักและพยายามสอนให้ลูกช่วยทำงานตั้งแต่เล็ก ลูกคือแรงงานที่จะได้เพิ่มขึ้น เมื่อเติบโตลูกก็จะช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน ลูกชายจะมีสะใภ้และหลานมาร่วมวงศ์สกุล ทำให้ครอบครัวเจริญและมั่นคง คนจีนเพียงต้องการสร้างฐานะและความมั่นคงให้กับครอบครัว คนไทยเสียอีกที่ไม่ต้องการประกอบอาชีพค้าขาย ประเพณีไทยสอนกันมาว่างานราชการเป็นขุนนาง งานเสมียนนั่งโต๊ะเป็นงานเบาที่น่าทำมากกว่า ทุกคนตะเกียกตะกายจะทำงานสบายโดยไม่ยอมมองงานอื่นที่เปิดอยู่เสมอ ฉะนั้นคนไทยจะกล่าวหาไม่ได้ว่าคนจีนเข้ามาแย่งอาชีพของคนไทย

จากเรื่องอยู่กับกัง

พบว่าคนจีนเป็นชาติที่มีความขยัน การทำงานเป็นหน้าที่หลักของคนจีน หยกเคยสงสัยว่าทำไมเมื่อคนจีนพบหน้ากัน จึงต้องถามคำถามว่า “กินข้าวหรือยัง” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 31) กังจึงอธิบายว่า

คนจีนส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทุกวันตั้งแต่เช้าจนกว่าจะเสร็จงานก็ปายหรือเย็นย่ำ “การกินข้าวแล้วหมายความว่า พร้อมที่จะทำงานแล้ว” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 31)

คนจีนถือว่าการทำงานเป็นหน้าที่หลัก การพบหน้ากันแล้วถามว่า “กินข้าวหรือยัง” เป็นการเน้นย้ำว่าคนจีนยังมีกำลังใจ มีความพร้อมในการทำงาน มีการเตรียมตัวเพื่อต่อสู้กับงานที่ต้องเผชิญทั้งวัน คนจีนมีความมานะอดทนและความพยายาม เมื่อตั้งใจทำอะไรแล้วก็จะทำให้สำเร็จลุล่วง แม้ว่าจะเป็นการเริ่มต้นการในระดับขั้นต่ำ ๆ ก็ตาม ดังประโยคสนับสนุนดังนี้

1. คนจีนมีธาตุของความพากเพียรมานะบากบั่นประจวบอยู่ในกมล อีกไม่นานเด็กหนุ่มที่อยู่ในฐานะเด็กรับใช้จิปาถะ ก็จะค่อย ๆ เรียนงานที่อยู่ใกล้ตัวหรือที่ตัวปักใจชอบ ตั้งใจหาความรู้ ขยับฐานะของตัวเองขึ้นไปเรื่อย ๆ จากระดับต่ำ ๆ ก่อนแล้วค่อยก้าวไปที่ละขั้น จากที่ไม่ได้เงินเดือน

ได้แต่อาหารสามมื้อเป็นเงินเดือนน้อย ๆ แล้วในที่สุดก็จะได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งมีความรับผิดชอบเฉพาะด้านในงานแขนงที่ตนเป็นงานแล้ว (หยก บุรพา, 2552, หน้า 212)

2. คนที่ไม่มีการศึกษาจากโรงเรียนพื้นฐาน หากมีความพยายามความหมั่นเพียรเป็นสละแล้ว เขาก็จะสามารถหาวิชาใส่ตัวได้ เฉพาะวิชาซึ่งบางอย่างเรียนรู้ได้จากการใช้สังเกต การลงมือทดลองทำเองและการทำบ่อยครั้งขึ้นเพื่อสะสมประสบการณ์ แล้วในบั้นท้ายมันจะกลายเป็นความชำนาญไปเอง ความชำนาญนี้แหละมันจะกลายเป็นสมบัติติดตัวตลอดไป (หยก บุรพา, 2552, หน้า 212)

3. คนจีนที่ยากจนเมื่อเด็ก ๆ ดูเหมือนจะมีพลังลึกลับอย่างหนึ่งซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจ นั่นคือพลังงานที่จะต้องดิ้นรนพ้นจากความต่ำต้อยคือฐานะ ไม่ยอมที่จะ屈คู่กับความยากจนอย่างเดิมที่ล้มหลุมตามาก็ได้พบเห็น (หยก บุรพา, 2552, หน้า 212)

4. อาจจะเป็นเพราะคนจีนไม่เลื่องงาน ไม่ถือศักดิ์ศรีอย่างมมยไร้สาระก็ได้ จึงไม่เห็นว่าเป็นการเป็นลูกจ้างเป็นลูกมือเป็นงานต่ำ ๆ ลูกชายเถาแก่ใหญ่ ๆ ด้วยเข้าไปยังต้องเริ่มต้นการทำงานกรรมกรก่อนเลย เพื่อที่จะได้รู้งานและควบคุมกิจการงานต่อไปได้ การเรียนรู้ด้วยตัวเองมีความสำคัญในภาคปฏิบัติยิ่งกว่าการเรียนรู้มาจากการตำรามากมายนัก (หยก บุรพา, 2552, หน้า 212-213)

จากเรื่องตลอดลายมังกร

เหลียงเป็นคนที่มีความขยันมาก เขาเริ่มต้นจากการเป็นจับกัง และค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ จนสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวเป็นเถาแก่ใหญ่ระดับพันล้านได้ แต่ชีวิตของเขาก็ไม่เคยหยุดการทำงาน เขายังคงทำงานหนักเหมือนดังเดิม ดังประโยค

ปู่เป็นคนที่ใช้ชีวิตอยู่กับงาน ว่ากันว่าปู่ทำงานวันละยี่สิบห้าชั่วโมง สัปดาห์ละแปดวัน และปีละสิบสามเดือน ซึ่งเมื่อได้ยินคำล้อเลียนเช่นนี้ปู่ก็มักจะตอบด้วยสีหน้าเคร่งขรึมว่า นั่นยังถือว่าทำงานน้อยไปด้วยซ้ำ ปู่ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดูโทรทัศน์ หรือทำอะไรที่เป็นเหตุให้เสียเวลาการทำงานเลย (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 97)

สำหรับการสั่งสอนลูกหลานเกี่ยวกับการทำงานนั้น คนจีนมักให้ลูกหลานเริ่มต้นการฝึกหัดการทำงานจากหน้าที่ในระดับต่ำ ๆ แล้วจึงค่อยขยับหน้าที่ไปเรื่อย ๆ ดังเช่นพนักงานในห้างร้านหรือบริษัทเหมือนกับพนักงานคนอื่น ๆ ดังประโยค

ถึงแม้พี่ชายจะจบมาจากเมืองนอกเมืองนา และเป็นลูกหลานเจ้าของบริษัท แต่เรื่องการทำงานแล้วก็ต้องเริ่มต้นจากงานระดับเสมียนพิมพ์จดหมายโต้ตอบ กรอกข้อความในแบบฟอร์มต่าง ๆ ตำรวจสต็อก วังเดินเอกสารกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 115)

ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกฝนให้มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อให้รู้ถึงกระบวนการทำงานตั้งแต่ระดับล่างไปจนถึงระดับบน กิจการจึงจะมีคุณภาพ เพราะผู้บริหารเข้าใจขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน

4.1.2.4 ประเด็นเรื่องการแต่งกาย กริยาท่าทาง

นอกจากคำพูดและกริยาท่าทางแล้ว สิ่งที่เป็นตัวแสดงอัตลักษณ์ภายนอกของคนที่ถือการแต่งกาย การแต่งกายของทุกชาติ ทุกชนเผ่า มีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางกายภาพเพื่อให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม แต่ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเสียทั้งหมด ยังคงมีการรักษาธำรงอัตลักษณ์เดิม ๆ ไว้ ไม่มากนักน้อย เช่นเดียวกับคนจีน ยังคงมีการรักษาอัตลักษณ์แบบแผนบางอย่างไว้ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนที่ยังคงมีอยู่

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

ในเรื่องนี้ฮังเบ็ยน้องสาวของหมุยเอ็งเป็นภาพตัวแทนที่เห็นได้ชัดที่สุดในเรื่องของ การแต่งกาย ชัดที่สุดในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเธอแต่งตัวและปฏิบัติธรรมเนียมโบราณ แต่เป็นในเรื่องของการสะท้อนความคิดเห็นของผู้หญิงจีนสมัยใหม่ (ฮังเบ็ยเป็นคนจีนรุ่นที่ 2) มีอยู่หลายครั้งที่เธอมีความคิดขัดแย้งกับตัวอู๋หรือแม้แต่แม่ของเธอในเรื่องนี้ ซึ่งเป็นการแสดงความคิดที่ขัดกับวัฒนธรรมประเพณีเดิม ดังประโยคที่เธอสนทนากับตัวอู๋เรื่องการแต่งชุดไทยในวันแต่งงานของเม่งจู

“ชุดไทยหรือ แต่งแล้วไม่กระดากใจหรือไงนะ ในเมื่อมันไม่ใช่คนไทยแท้”

“พูดอย่างนี้อีกแล้ว กะอีเสื้อผ้ามันสำคัญตรงไหน แล้วอีกอย่างเม่งจูก็เกิดในเมืองไทย ถือสัญชาติไทย ที่จะเรื่องมากไปทำไม จะทำให้ใจเด็กมันไม่สบาย เข้ากับใคร ๆ เขาไม่ได้ เพราะต้องคอยนึกถึงเชื้อชาติเก่าของตนอยู่ตลอดเวลา ทำไมไม่นึกบ้างว่าชาติไหน ๆ ก็ควรจะคบกันได้ด้วยดี ไม่ว่าจีนไทย” (โบตัน, 2542, หน้า 587)

วิเคราะห์ได้ว่า แม้แต่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายในวันแต่งงาน ตัวอู๋ก็ยังมีความต้องการให้ลูกสาวของตนแต่งกายตามประเพณีจีน ถึงแม้ว่าเม่งจูจะแต่งงานกับคนไทยก็ตาม แต่ประเพณีของเขาคือต้องเป็นใหญ่ และลูกๆ ของเขาก็ต้องปฏิบัติตามประเพณีนั้นๆ เขาจึงไม่พอใจที่เม่งจูแต่งชุดไทยในวันแต่งงาน ฮังเบ็ยจึงพยายามอธิบายให้ตัวอู๋ฟัง

และยังมีประโยคที่ฮังเบ็ยสนทนากับแม่ของเธอในเรื่องของการสวมกางเกง ดังนี้

“แต่หญิงจีนต้องนุ่งกางเกง”

“นั่นไม่ใช่กฎเกณฑ์เสมอไปหรอกแม่ ฉันคิดว่าฉันจะปฏิบัติแต่ประเพณีบางอย่างเท่านั้น” (โบตัน, 2542, หน้า 191)

ด้วยความที่อึ้งบัวเป็นคนจีนรุ่นใหม่ เธอจึงมีความคิดที่ค่อนข้างแตกต่างกับรุ่นเก่า เธอพยายามแสดงความคิดเห็นว่าเธอจะปฏิบัติตามประเพณีโบราณแค่บางอย่างเท่านั้น เช่น ลูกผู้หญิงต้องไม่คบผู้ชายไม่เลือกหน้า ต้องไม่เที่ยวกลางคืน ไม่ผิวกปาก ซึ่งเป็นประเพณีที่ควรปฏิบัติเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม แต่ในบางเรื่องเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีบางอย่างก็ควรปรับเปลี่ยนตามกาลเวลา ดังเช่นการแต่งกาย เธอมองว่าผู้หญิงไม่ได้อยู่แต่ในห้องเหมือนแต่ก่อน ผู้หญิงต้องทำงานต้องพบใครต่อใครมากมายแล้วก็ต้องทำตัวให้เหมือนคนอื่น ๆ ฉะนั้นจึงไม่ควรยึดติดกับประเพณีเก่า ๆ

จากเรื่องอยู่กับกัง

“เวลากังไปกินเลี้ยง ไปไหว้เจ้า หรือไปร่วมงานพิธีสำคัญของเพื่อนบ้าน กังจะนั่งกางเกงสีเทาตัวเอี่ยมที่เก็บไว้ในหีบไม้ กังเห็นว่ากางเกงจีนขายาวที่ตัดด้วยผ้าแพรปั้งลั่นตัวนี้กังถนอมเป็นพิเศษ เนื้อผ้าสีดำเนียนละเอียดขยับขึ้นเงาเลื่อมวับนุ่งแล้วดูมีภูมิฐานสมวัยกัง” (หยก บูรพา, 2552, หน้า 148-149)

จากประโยควิเคราะห์ได้ว่าการสวมกางเกงผ้าแพรปั้งลั่นเป็นการบ่งบอกถึงความเป็นทางการหรือเรื่องของกาลเทศะของกัง กางเกงผ้าปั้งลั่นเป็นตัวแทนของหน้าตาและฐานะของผู้สวมใส่ สำหรับกังแล้วการสวมกางเกงแบบนี้ถือได้ว่าเป็นการให้เกียรติเจ้าของงานหรือสถานที่ กังจะหยิบใช้เฉพาะเวลาที่จำเป็นและเหมาะสมเท่านั้น ไม่ได้สวมใส่เป็นประจำ ซึ่งกังเก็บกางเกงไว้ในหีบห่ออย่างดี และหีบก็เปรียบเสมือนตู้เสื้อผ้าชั้นดีของกังนั่นเอง จึงสามารถบ่งบอกได้ถึงฐานะและความเป็นอยู่ของกังและหยกอีกด้วย ว่าทั้งสองคนมีสภาพความเป็นอยู่ไม่ได้ดีนัก บ้านเรือนไม่ได้มีโต๊ะตู้เหมือนบ้านของคนทั่วไป การเก็บเสื้อผ้าที่แม้ว่าจะเป็นเสื้อผ้าที่ใช้ในการออกงานก็เก็บไว้ในหีบห่อแทนตู้เสื้อผ้า

ประโยคแรกเป็นการบ่งบอกว่ากางเกงผ้าแพรปั้งลั่นเป็นชุดสวมใส่ที่ใช้ออกงานของกัง แต่กลับมีประโยคเกี่ยวกับกางเกงผ้าแพรปั้งลั่นอีกหนึ่งประโยคที่ว่า

“คนจีนที่ฐานะมั่งคั่งบางคนชอบใส่กางเกงปั้งลั่นทุกวันจนเป็นชุดอยู่กับข้าง” (หยก บูรพา, 2552, หน้า 149)

จากประโยคจะเห็นได้ว่าเป็นการให้คุณค่าของกางเกงผ้าแพรปั้งลั่นในความหมายที่ต่างออกไป สำหรับกังแล้วกางเกงแบบนี้ กังใช้เป็นตัวแทนของการยกฐานะตนเองขึ้นจากการแต่งตัวแบบอยู่บ้าน คือ ใช้สำหรับการออกงานที่เป็นทางการหรืองานสำคัญ ๆ ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความแตกต่างกับเสื้อผ้าที่ใส่อยู่นาน ซึ่งกังก็มีอยู่แค่ตัวเดียวเท่านั้น แต่จากประโยคที่ 2 คนมีฐานะกลับสวมใส่กางเกงแบบนี้ทุกวันจนกลายเป็นชุดที่สวมใส่อยู่นาน จึงมีความแตกต่างกับคนฐานะต่ำ

คนที่ฐานะไม่ดีกับคนฐานะดี ให้ความหมายของเสื้อผ้าในมุมมองที่แตกต่างกันตามความสามารถของการหาเสื้อผ้าสวมใส่

จากเรื่องลอลลายมังกร

เหลียงเป็นเจ้าเก่าเงินล้านที่ยังคงปฏิบัติตัวเหมือนคนสามัญธรรมดาทั่วไป เขาไม่ได้สวมใส่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่หรูหราหรือมีราคาเหมือนที่คนอื่น ๆ ทั่วไปปฏิบัติ ยังคงแต่งตัวเหมือนคนใช้แรงงานมากกว่าผู้บริหารเหมือนเดิมที่เคยปฏิบัติตั้งแต่แรก ดังประโยค

ปูตินตั้งแต่เข้ามิดทุกวัน สวมกางเกงหูดขาสั้นสีน้ำเงินลายทางเสื้อยืดคอกลมสีขาวมอ ๆ เติลากเกียะโกรกราก (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 25)

วิเคราะห์ได้อีกอย่าง คือ คนจีนชอบการใส่รองเท้าแบบเกียะ

4.1.2.5 ประเด็นเรื่องอาหาร

อาหารเป็นตัวแสดงอัตลักษณ์ทางกายภาพอีกอย่างหนึ่งที่ถ่มกรองออกมาจากความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ แต่ละชาติ แต่ละภาษาย่อมมีการปรุงแต่งรส สี และลักษณะของอาหารแตกต่างกันออกไปและรวมไปถึงวิธีการรับประทานอาหารก็มีความแตกต่างกัน ลักษณะของอาหารเป็นตัวแสดงถึงกลุ่มชนที่ปรุงแต่งอาหารขึ้น แต่ที่นอกเหนือไปจากนั้นอาหารยังแสดงถึงอัตลักษณ์บางอย่าง เช่น อำนาจทางสังคมของคนรับประทาน ฐานะทางสังคมของคนรับประทาน หรือแม้แต่เพศของคนรับประทานอาหารนั้น เป็นต้น

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

สว่างอยู่ไม่พอใจเมื่อลูก ๆ ของเขาไม่ยอมใช้ตะเกียบและหันไปใช้ช้อนส้อมแทน เขาอยากให้ลูก ๆ รักษาธรรมเนียมนี้ไว้ ดังประโยคที่เขาพูดกับลูก ๆ ว่า

คนจีนใช้ตะเกียบมาแต่โบราณกาลเราก็ควรจะรักษาธรรมเนียมของเราไว้ (โบทัน, 2542, หน้า 352)

และประโยคที่เขาเล่าให้แม่ของเขาฟังในจดหมาย

พวกเด็ก ๆ ไม่ยอมใช้ตะเกียบรับประทานอาหาร ทุกคนทำท่ารังเกียจที่จะกินข้าวด้วยตะเกียบ จะยอมใช้ก็ต่อเมื่อกินบะหมี่หรือหมีเดียเท่านั้น (โบทัน, 2542, หน้า 351)

เรื่องทั้งหมดเกิดขึ้นจากการที่ชู้กิมไปเที่ยวบ้านเพื่อน และเห็นวัฒนธรรมการใช้ช้อนส้อม เธอจึงเริ่มมีความคิดต่อต้านการใช้ตะเกียบ โดยให้เหตุผลว่าการใช้ตะเกียบทำให้ไม่สะดวกและอาหารหกบ่อย อีกเหตุผลก็คือการใช้ตะเกียบล้ำสมัย ไม่เป็นสมัยนิยม ซึ่งเด็ก ๆ ก็ช่วยกันให้เหตุผลกับพ่อของพวกเขา

“มันไม่เป็นอะไรขึ้นมาหรอกลูก แต่เราเป็นคนจีนไม่ใช่ฝรั่งหรือคนไทย พ่อรู้ว่าส้อมนี่ก็ไม่ใช่ของคนไทย แต่เป็นของฝรั่ง คนไทยแต่ก่อนกินข้าวด้วยมือเข้าไป เรื่องอะไรต้องไปเอาอย่างคนอื่นเขา” (โบทัน, 2542, หน้า 351)

ลูก ๆ ของสว่างอุเป็นคนที่เกิดในเมืองไทย ถือได้ว่าเป็นคนจีนรุ่นที่ 2 ซึ่งแตกต่างกับสว่างอุที่เป็นคนจีนร้อยเปอร์เซ็นต์ ลูก ๆ ของเขา นอกจากจะไม่ได้รับการบ่มเพาะวัฒนธรรมจีนอย่างเคร่งครัดแล้ว พวกเด็ก ๆ ยังพบเจอกับวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่ไม่ใช่วัฒนธรรมจีน คือ วัฒนธรรมไทยอีกด้วย ความคิดของคนจีนรุ่นที่ 2 จึงมีความแตกต่างกับคนจีนรุ่นที่ 1 อย่างเห็นได้ชัด

นอกจากการใช้ตะเกียบแล้ว ยังพบว่าคนจีนชอบกินน้ำชาจนถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนจีน ดังประโยค

อากาศเมืองไทยร้อนจัด คึ่นน้ำเย็นสบายชั่วครู่ช่วยยาม แต่ความร้อนในตัวจะเพิ่มขึ้นและทำให้ร้อนใน ลูกสมัครใจจะคึ่นน้ำชาร้อน ๆ แบบเก่าหรือน้ำชาขมมากกว่า (โบทัน, 2542, หน้า 187)

อาหารจีนจัดได้ว่าเป็นอาหารที่รสชาติจัด ๆ เลี่ยน ๆ มัน ๆ และมักมีการดื่มชาเป็นปกติของธรรมเนียมจีน ดังประโยคที่สว่างอุกำลังทำความเข้าใจพระณิลูกสะใภ้คนไทยเมื่อครั้งที่เธอชอบออกไปกินข้าวนอกบ้าน

เธอบอกว่าออกไปหาของกิน เพราะเธอกินอาหารบ้านเราไม่ค่อยได้ เราไม่เห็นเป็นเรื่องแปลก หล่อนอาจจะเบื่ออาหารเลี่ยน ๆ ของเราก็คงได้ เม่งจู่ก็เคยเป็นแบบนี้ กลับจากโรงเรียนกินถ้วยเดียวผัดมาก่อน มือเย็นไม่ยอมกินข้าว บ่นว่าอาหารจีนเลี่ยนเกินไป กินทุกมื้อแล้วทนนไม่ไหว ลูกเองไม่รู้สึกอะไรเพราะคึ่นชาแก่ ๆ แก่เลี่ยนเสมอ (โบทัน, 2542, หน้า 367)

จากเรื่องอยู่กับกัง

อาหารจีนถือได้ว่าเป็นอาหารที่มีรสชาติจัด ดังประโยค

คนจีนนิยมอาหารจัด ๆ และกินขณะที่ยังร้อน ๆ (หยก บูรพา, 2552, หน้า 28)

คนจีนโบราณชอบคึ่นน้ำชาตามธรรมเนียมจีน ดังประโยค

ระหว่างที่รอให้น้ำที่คึ่นเดือด กังจะไม่อยู่ว่าง ๆ หยิบป้าน้ำชาใบเล็กที่จะใช้ชงคึ่นเฉพาะตอนเช้าและตอนกลางคืนเท่านั้นออกมาล้าง (หยก บูรพา, 2552, หน้า 4)

จากประโยคแสดงให้เห็นว่ากังคึ่นน้ำชาตลอด ชาวจีนนิยมคึ่นชาจนเป็นวัฒนธรรมและอาหารของคนจีนไม่ใช่น้ำปลาในการปรุงรส ดังประโยค

กังเหมือนกับชาวจีนสูงอายุทั่วไปคือไม่กินน้ำปลา หากต้องการรสเค็มจะใช้ซีอิ๊ว เกลือ หรือเต้าเจี้ยวแทน ซีอิ๊วและเต้าเจี้ยวปรุงจากถั่วจึงไม่เค็ม แต่ฉันทชอบน้ำปลา

บ้านคนไทยขาดน้ำปลาไม่ได้ ถึงหน้าปลาหูก ๆ บางบ้านทำไว้กินเอง ท้องถิ่นของฉันทปลาสร้อยมีหูกหูกใช้น้ำปลาได้อร่อยมาก (หยก บูรพา, 2552, หน้า 27)

จากประโยคแสดงให้เห็นว่าการปรุงรสอาหารด้วยน้ำปลาเป็นอัตลักษณ์ของคนไทย คนจีนจะไม่ปรุงรสด้วยน้ำปลา แต่จากคำว่า “แต่ฉันชอบน้ำปลา” แสดงให้เห็นถึงการถูกผสมกลมกลืนการกลายเป็นคนไทยของหยก หยกเป็นคนลูกหลานจีนที่เกิดในเมืองไทย ใช้ชีวิตในเมืองไทย สิ่งแวดล้อมมีทั้งคนจีนและคนไทย เข้าโรงเรียนไทย หยกจึงกลายเป็นคนไทยโดยไม่รู้ตัว

นอกจากนี้คนจีนยังใช้อัตลักษณ์ของอาหารในการแสดงความเชื่อ คือ

หมีขั้วซึ่งเป็นเส้นหมีแบบจีน เป็นเส้นยาวมากขดใจเหมือนด้ายดิบ เป็นสัญลักษณ์ว่าให้มีอายุยืนยาวเหมือนเส้นหมี (หยก บุรพา, 2552, หน้า 275)

จากประโยคแสดงให้เห็นถึงการใช้อาหารเป็นสัญลักษณ์ ในที่นี้คือ การใช้เส้นหมีเป็นคำอวยพรให้กับผู้ที่กินว่า จะได้มีอายุยืนยาวเหมือนเส้นหมีที่ขดใจ เพราะมีจำนวนการขดหลายรอบ เป็นการแสดงความเชื่อโดยผ่านอาหารของคนจีน

ปัจจุบันและอนาคตของบางครอบครัวก็คาดคะเนได้ไม่ยากเลยเพียงแต่มองให้ลึกลงไป ในตะกร้าบรรจุกับข้าวที่เขาจ่ายตลาดมาเท่านั้น ก็พอจะเห็นลงได้ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 14)

จากประโยคเป็นการนำอัตลักษณ์อาหารมาแสดงให้เห็นถึงฐานะทางสังคม เพราะประเภทและชนิดของอาหารสามารถบอกถึงสภาพความทางครอบครัวได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ครอบครัวที่ฐานะดีก็จะรับประทานอาหารดี ๆ มีราคาแพง ส่วนครอบครัวที่ฐานะไม่ค่อยดี ก็จะรับประทานอาหารที่มีราคาถูกลงมาตามสภาพของแต่ละครอบครัว

จากเรื่องลอลดาขมังกร

คนจีนมักดื่มน้ำชา จนเป็นวัฒนธรรมเฉพาะ ดังประโยค

ปู่จิบน้ำชาช้า ๆ (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 13)

นอกจากนี้ยังมีการแสดงประโยคว่าอาหารเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำงานของมนุษย์ทุกกลุ่ม ดังประโยค

ย่านิยมรับผิดชอบด้านบัญชีกับมีหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ หุงข้าวกระทะใหญ่และทำอาหารเลี้ยงคนงานวันละสองมื้อ แต่ถ้าวันไหนที่งานเร่งทำกันจนอดอดอด ย่านิยมก็มีภาระต้องหุงข้าวต้มอีกรอบ (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 25)

จากประโยคแสดงให้เห็นว่าอาหารเป็นสิ่งสำคัญสำหรับแรงงาน แรงงานจะเคลื่อนไปข้างหน้าได้ปากท้องต้องอิ่มเสียก่อน เพราะฉะนั้นผู้เขียนจึงพูดว่าหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของย่า คือ การหุงหาอาหาร แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอาหารกับแรงงานว่าอาหารมีความสำคัญ

4.1.2.6 ประเด็นเรื่องหน้าที่/ความรับผิดชอบ

ชาวจีนมีประวัติศาสตร์ยาวนานก่อนที่จะมาเป็นปึกแผ่นดังเช่นปัจจุบันนี้ ชาวจีนได้ผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆ มากมาย ซึ่งวิกฤตการณ์เหล่านั้นได้ก่อเกิดวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการยกย่องให้ผู้ชายเป็นใหญ่ เมื่อย้อนไปถึงสมัยการแบ่งก๊กแบ่งเหล่า บ้านเมืองอยู่ในภาวะข้าวยากหมากแพง เกิดความวุ่นวายทุกหย่อมหญ้า สงครามกลางเมืองได้เกิดขึ้น ทุกหัวระแหง ผู้ที่แข็งแกร่งเท่านั้นจึงจะสามารถทำให้กลุ่มของตนเองอยู่รอดได้ ในสมัยนั้นจึงเกิดชนชั้นของนักรบขึ้น ซึ่งในกลุ่มคนเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเพศชาย ผู้ที่มีพลังกำลังและความชำนาญในการต่อสู้มากกว่าเพศหญิงที่จะมีได้ ดังนั้น ผู้ที่ถือคุณเจแห่งชัยชนะและความอยู่รอดของกลุ่มจึงเป็นเพศชาย เพราะเหตุนี้คนในกลุ่มซึ่งประกอบด้วยคนแก่ เด็ก และสตรี จึงให้เกียรติชนชั้นนักรบว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจ เป็นผู้ที่มีพระคุณต่อพวกเขาเหล่านั้นสืบทอดต่อมาจนถึงทุกวันนี้

จึงไม่แปลกที่ชาวจีนส่วนใหญ่ยกย่องให้ผู้ชายเป็นใหญ่ เป็นผู้ที่มีอำนาจและรับผิดชอบเรื่องสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของครอบครัวและหน้าที่การงาน

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

ส่วงอูมีความคิดว่าหน้าที่การทำงานหลักเป็นของผู้ชาย ผู้หญิงมีหน้าที่เพียงทำงานบ้าน ผู้ชายมีสิทธิต่าง ๆ มากกว่าผู้หญิง จนบางครั้งเขาก็ไม่เห็นด้วยกับรูปแบบธรรมเนียมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังประโยคที่เขาพูดถึงผู้หญิงสมัยใหม่

“อั้งบ๊วยบอกว่าหญิงชายสมัยใหม่มีสิทธิภาพเท่าเทียมกัน ลูกสงสัยว่า สิทธิที่พวกผู้หญิงไขว่คว้ากันนักหนาจะให้มีความสุขกับเขาเพียงใด” (โบตัน, 2542, หน้า 279)

ส่วงอูมีความคิดว่าพวกผู้หญิงสมัยใหม่เริ่มออกทำงานนอกบ้านเสมอหน้าพวกผู้ชาย ซึ่งเหนือกว่าเก่าเหนือไหลโคลย้อย ทั้งหมดนี้เพียงเพราะผู้หญิงต้องการความรู้สึกว่าเขาทำทุกอย่างได้เท่าผู้ชายเท่านั้นเอง เป็นเพียงการสนองความต้องการของอารมณ์บ่าอานาจอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้หญิงก็มีไม่น้อยกว่าผู้ชาย ส่วงอูไม่ชอบใจการที่ให้เด็กหญิงเรียนหนังสือร่วมกับเด็กผู้ชาย เพราะความเคยชินจะทำให้เขาไม่คิดว่าผู้หญิงกับผู้ชายต่างกันตรงไหน ทำให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีความเสมอภาคกัน ไม่มีเส้นแบ่งกันผู้ชายกับผู้หญิง ซึ่งผิดกับประเพณีและความเชื่อที่เขาได้รับมา คือ ผู้หญิงต้องทำงานในบ้านเท่านั้น งานนอกบ้านเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ดังประโยค

“เรายังไม่นิยมให้หญิง ออกทำงาน หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านเท่านั้น แต่ก็อาจจะเป็นไปได้หากว่าเราอบรมให้เด็กหญิงเข้มแข็งมากเกินไปจนเหมือนเด็กชาย นานวันเข้าจะไม่มีจิตลั่นว่าหน้าที่ไหนเป็นของใคร” (โบตัน, 2542, หน้า 569)

“ผู้ชายชักผ้าอุบ้านนั้นรี หน้าที่ผู้หญิงแท้ๆ ไม่เคยได้ยืนผู้ชายที่ไหนเขาจะยอมทำงานอย่างนี้ ทั้งที่ออกทำงานเหมือน ๆ กันทั้งตัวทั้งเมียนั้นแหละ ผู้หญิงต้องทำวันยังค่ำ” (โบทัน, 2542, หน้า 616)

จึงทำให้สว่างอุตั้งปณิธานไว้ว่าจะไม่มีวันอบรมให้การศึกษาและสิ่งอื่น ๆ แก่ลูกหญิงเท่าลูกชายเลยเป็นอันขาด

สำหรับเรื่องอำนาจต่าง ๆ แล้ว สว่างอุมีความคิดว่าต้องยกย่องผู้ชายในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว มีสิทธิขาดในการตัดสินใจในบ้านทุกอย่าง ทั้งการประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการวางแผนชีวิตให้ลูก ๆ ที่เป็นสมาชิกในครอบครัว ดังประโยค

“ลูกนอนหลับ ๆ ตื่น ๆ คิดแต่เรื่องไม่ดังใจม อยากจะร้องตะโกนเสียงดังลั่นบ้านว่า ลูกเป็นใหญ่ในบ้านนี้และทุกคนต้องทำตามความปรารถนาของลูก แต่ลูกทำเช่นนั้นไม่ได้” (โบทัน, 2542, หน้า 306)

จากประโยคเป็นเหตุการณ์ที่สว่างอุโกรธมุขเอ็งที่เธอรบเร้าให้เขาซื้อโทรทัศน์เข้าบ้าน ซึ่งสว่างอุคิดว่ามันเป็นเรื่องที่ไม่จะเป็น เป็นการใช้เงินฟุ่มเฟือย แต่ด้วยความที่อยากได้โทรทัศน์มาก มุขเอ็งจึงอ้างเรื่องสมบัติที่พ่อของเธอขอให้หลังจากการเสียชีวิต ว่าเธอก็มีสิทธิใช้เงินส่วนนั้นเหมือนกัน จึงทำให้สว่างอุโกรธ และคิดมากในเรื่องของทรัพย์สินเงินทอง เพราะถือว่ามุขเอ็งมีสมบัติมากกว่าเขามาก สว่างอุมีความคิดว่าผู้ชายมีอำนาจมากที่สุด ผู้หญิงต้องทำตามคำสั่งหรือคำตัดสินใจของผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าครอบครัวเช่นเขา แต่เนื่องด้วยเหตุผลเรื่องของการได้มาซึ่งสมบัติของเขาและเธอที่มีอยู่ ทำให้เขาทำอะไรไม่ได้มากไปกว่าการ โกรธอยู่คนเดียว เขายอมมุขเอ็งเฉพาะเรื่องนี้เท่านั้น แต่สำหรับเรื่องอื่นเขาต้องมีอำนาจทุกอย่าง และมุขเอ็งต้องทำตามความต้องการของเขา ดังประโยค

เรื่องเกียรติยศของลูกผู้ชาย ลูกไม่ยอมแน่ ๆ ภรรยาต้องอ่อนน้อมต่อสามี จะมาวางท่าเหนือไม่ได้ ผิดประเพณี (โบทัน, 2542, หน้า 103)

นอกจากภรรยาแล้วสว่างอุยังมีความคิดเรื่องอำนาจสิทธิขาดในการวางแผนชีวิตให้กับลูก ๆ ดังประโยค

ลูกพยายามจะสอนเว่งคิมให้รู้คุณค่าของงานและรักงาน แต่แม่ของแกกลับทำให้แกสำรวย น้ำของแกทำให้แกหัวแข็ง แต่ไม่มีประโยชน์แน่ ๆ ลูกตั้งใจแล้วว่า ลูกชายคนเดียวจะต้องอยู่ในความควบคุมของลูกคนเดียว (โบทัน, 2542, หน้า 611)

“เธออย่ายุ่งเรื่องนี้ได้ไหม เว่งคิมเป็นลูกชายคนเดียวของฉัน เธอยุ่งแต่กับลูกสาวของเธอเถอะ จะทำอะไรก็ตามใจ แต่อย่ามายุ่งกับลูกชายของฉัน” (โบทัน, 2542, หน้า 318)

จากประโยควิเคราะห์ได้ว่า แม้แต่หุยมะซึ่งเป็นแม่ สว่างอุก็ไม่ให้มีหน้าที่ในการจัดการกับการสั่งสอนเลี้ยงดู เขาต้องการให้ลูก ๆ ของเขา โดยเฉพาะเวงกิม ซึ่งเป็นลูกชายมีความคิดและดำเนินชีวิตตามแบบแผนที่เขาวางไว้

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ที่ล่อจูงทางปฏิบัติเรื่องการกินข้าว คือ พวกผู้ชายรับประทานอาหารกันก่อน คือ ตัวล่อจูงทางกับลูกจ้างทั้งหมดที่เป็นชาย ทุกคนรับประทานอาหารร่วมโต๊ะกัน เพราะถือว่าว่าเป็นลูกจ้างกับนายจ้างมิใช่คนใช้ แต่พวกผู้หญิงออกมารับประทานที่หลัง อาหารก็รับประทานที่เหลือจากพวกผู้ชาย ซึ่งสุดท้ายพออุปถัมภ์ก็ได้อธิบายเหตุการณ์นี้ว่า

“พวกผู้ชายทำงานเหนื่อยก็ต้องกินก่อนซิ” (โบทัน, 2542, หน้า 29)

จากประโยควิเคราะห์ได้ว่า ครอบครัวคนจีนยกย่องให้ผู้ชายเป็นใหญ่อย่างแท้จริง เพราะแม้แต่ลูกเมียของตนที่เป็นผู้หญิง ต้องกินข้าวที่เหลือจากการกินของผู้ชายที่ถึงแม้ว่าจะเป็นลูกจ้างก็ตาม ต้องให้เกียรติผู้ชายก่อน เพราะถือว่าผู้ชายมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่หนักหนากว่าพวกผู้หญิง ต้องทำงานเหนื่อยกว่าผู้หญิง จึงให้ผู้ชายกินให้เรียบร้อยก่อน

สำหรับเรื่องอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบแล้ว สว่างอุมีความเชื่อว่าหน้าที่ของผู้หญิงคือ เชื้อฟิงสามี่ เมื่อยามเด็กก็เชื่อฟังพ่อแม่ พอโตแต่งงานแล้วก็อยู่ในอาณัติของสามี แต่ผู้หญิงสมัยใหม่ที่เขาพบเจอเปลี่ยนแปลงไปมาก อำนาจของสามีลดลงทุกที ๆ ภรรยาพยายามยึดอำนาจในครอบครัวไว้ติดตนเสมอพ่อแม่ ลูกสาวไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ถ้าเป็นอย่างนี้ครอบครัวก็ไม่ใช่ครอบครัว เพราะไม่มีใครเคารพใคร ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขไม่ได้ เพราะฉะนั้นเขาจึงกุมอำนาจทุกอย่างไว้ที่เขาเพียงคนเดียว

จากเรื่องอยู่กับกัง

ในเรื่องนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับเรื่องจดหมายจากเมืองไทย คือ หน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานหรือหาเลี้ยงครอบครัวยังคงเป็นของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่หลักในการทำงานบ้าน และดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว ดังประโยค

เมื่อข้าวปลาอาหารเรียบร้อยแล้ว แม่บ้านก็เดินออกมาตะโกนโหวกเหวกเรียกพ่อบ้าน และลูก ๆ ให้เข้ามารับ ตัวเองดูแลเก็บกวาดห้องหับแล้วเก็บเสื้อผ้าที่สวมใส่แล้วลงถังเตรียมไว้นำไปซักที่ท่าน้ำริมคลองในตอนสาย หลังจากพ่อบ้านไปทำงานแล้ว (หยก บุรพา, 2552, หน้า 19)

จากประโยคแสดงให้เห็นว่าหน้าที่ในการทำงานหาเงินนอกบ้านเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่คือการทำงานบ้าน ซึ่งเป็นหน้าที่ที่แตกต่างกัน ผู้หญิงเงินยังถูกกดให้เป็นช้างเท้าหลังอยู่ตลอดเวลา ยิ่งในสังคมคนหาเช้ากินค่ำยิ่งถูกกด เขายังคงเห็นผู้หญิงเป็นเพียงข้าช่วงให้พ่อแม่ พี่น้องของตนเมื่อยังอยู่ในครอบครัว ถ้าแต่งงานออกเรือนไปแล้วก็เป็นข้ารับใช้พี่และวงศาญาติญาติ ดังประโยค

ผู้หญิงชาวจีนเท่าที่ฉันเห็นและรู้จักถือเอาการทำงานเพื่อความสุขความสะอาดสบายของตัวและลูกเป็นหน้าที่ของตนเหนือกว่าสิ่งอื่นใด (หยก บูรพา, 2552, หน้า 266)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นใหญ่ของผู้ชาย ดังประโยค

ก็ปากชาวบ้านอีกนั่นแหละที่ค่อนข้างอดให้ฉันได้ยินว่าหล่อนแต่งตัวเพื่อมัดตัวไว้ให้อยู่มือ ไม่ให้ไปมีเมียน้อยไว้ตามบ้านนอกเวลาไปตรวจงาน หรือที่เรียกกันว่า “ไปตรวจท้องที่” (หยก บูรพา, 2552, หน้า 22)

จากประโยคแสดงให้เห็นว่า ที่ผู้หญิงต้องแต่งตัว ต้องรักษาตัวเองให้ดูดี สะอาดสะอ้าน เพราะผู้หญิงต้องการให้ผู้ชายรักและอยู่กับตนเองไปตลอด ไม่ต้องการให้ผู้ชายไปมองหญิงอื่น แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมให้ผู้ชาย โดยที่ผู้ชายไม่ได้ปฏิบัติตัวเช่นเดียวกับผู้หญิง ผู้ชายไม่ได้กลัวการถูกผู้หญิงทอดทิ้งหรือการไปมีชายใหม่ เพราะผู้หญิงถูกกดไว้ด้วยบรรทัดฐานทางสังคม คือ ผู้หญิงต้องรักษาวลสงวนตัว ต้องมีสามีเพียงคนเดียว ต้องรักและซื่อสัตย์กับสามี ไม่งั้นจะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี

จากเรื่องลอลลายมังกร

หน้าที่/ความรับผิดชอบในเรื่องนี้ เริ่มต้นจากเหลียงผู้นำรุ่นที่ 1 ผู้ที่เป็นผู้นำของครอบครัวและผู้นำของบริษัท เมื่อมาถึงรุ่นที่ 2 ผู้ที่เป็นผู้นำของบริษัท คือ แอนดี้ (ลูกชายคนที่ 2 ของเหลียง) และแม้แอนดี้จะมีอำนาจมากทั้งในบ้านและบริษัท แต่แอนดี้ก็เลื่องลือ ๆ ทุกคนมาด้วยดี ถึงแม้จะมีกระแทกกระทั้นบ้าง ในช่วงที่แอนดี้เป็นผู้นำของบริษัทเขาบริหารงานร่วมกับเนียม (เมียคนที่ 2 ของเหลียง) ส่วนเทียน (ลูกชายคนแรก) ถูกดึงตัวให้ไปดูแลบริษัทที่ฮ่องกง อำนาจของกิจการที่เมืองไทยจึงตกอยู่ในมือของแอนดี้ แอนดี้กลายเป็นผู้นำของบริษัทในเครือเกือบทั้งหมดในช่วงพริบตา เนียมมีอำนาจเพียงช่วยดูแลบัญชีเพียงเท่านั้น ส่วนอำนาจการตัดสินใจต่าง ๆ อยู่ที่แอนดี้ทั้งหมด

ผู้ชายเป็นผู้กุมอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกิจการที่เป็นธุรกิจครอบครัว ผู้หญิงมีหน้าที่เพียงแค่ช่วยเหลืองานบางอย่างเท่านั้น ไม่สามารถรับหน้าที่เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจต่าง ๆ ได้ และยังมีเหตุการณ์ที่ทำให้เห็นถึงการเปรียบเทียบการรับมอบหน้าที่ของผู้หญิงกับผู้ชาย เมื่อตอนที่นางฟ้าเข้ารับตำแหน่งผู้จัดการ “สหรัญกิจ” เพราะในตอนแรกนั้นบางคนกล่าวว่าเหลียงเสียดสี ที่เอาธุรกิจมูลค่านมหาศาลมาฝากไว้ในมือเด็กสาวที่เพิ่งเรียนจบมาใหม่ ๆ ซึ่งไม่ประสีประสาอะไร ซึ่งนางฟ้าก็เคยให้สัมภาษณ์หนังสือผู้หญิงฉบับหนึ่งว่า การเกิดมาเป็นลูกผู้หญิงของครอบครัวคนจีนที่มีชีวิตอยู่ในสังคมไทยนั้น เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะลำบากลำบาก และการเป็นผู้หญิงนักทำงานอย่างที่เป็นอยู่นี้ยิ่งยากขึ้นไปอีกหลายเท่า เพราะนอกจากเพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจำไม่ค่อยเชื่อในความรู้ความสามารถแล้ว บ่อยครั้งที่ตัวเองจะกลายเป็นคนนอก

หรือส่วนเกินของที่ทำงาน งานสังคม หรือที่ประชุมไป และนางพางพุดอย่างน้อยใจว่า สังคมไทยยังคงมองผู้หญิงเป็นชนชั้นสอง ที่มีสิทธิมีเสียงในขอบเขตอันจำกัด มีความรับผิดชอบงานในระดับล่าง และเมื่อใดก็ตามที่ผู้ชายเปิดปากพูด ผู้หญิงก็ต้องเป็นฝ่ายนิ่งฟังโดยไม่มีปากเสียง แต่หากมีผู้หญิงสักคนลุกขึ้นมาโต้แย้งก็จะถูกหาว่าขายคนนี้ช้าหรืออยากดัง โดยไม่ใส่ใจในเหตุผลที่ยกมาอ้างอิง

เหลียงกุมอำนาจทุกอย่างไว้ในมือ แม้แต่เรื่องการตัดสินใจต่าง ๆ รวมไปถึงการหาคู่ครองให้หนู (ลูกสาวคนแรก) จนทำให้หนู ระวี นนท์ และดวงดาว ซึ่งเป็นคนจีนรุ่นที่ 2 และ 3 รวมหัวกันเรียกร้องสิทธิเสรีภาพจากเหลียงและคัดค้านในเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่เห็นด้วยทั้งเรื่องงานในบริษัท และเรื่องภายในบ้านอย่างเปิดเผย คนจีนรุ่นหลัง ๆ มักใช้เหตุผลอธิบายมากกว่าการเชื่อตามธรรมเนียมประเพณี เมื่อลูกหลานทั้ง 4 คนแข็งแรงแจ้งขึ้นด้วยเหตุผล สุดท้ายเหลียงก็ต้องยอมลดอำนาจบางอย่างลง เช่น ยอมให้ลูกสาว (หนู) เรียนหนังสือตามที่ต้องการ โดยมีข้อตกลงว่าตอนเย็นจะต้องกลับมาช่วยงานทำบัญชีที่บริษัท และอีกอย่างที่เหลียงยอมลดอำนาจตัดสินใจลง คือการเลิకు้งและวางแผนชีวิตให้ลูกหลาน เป็นต้น แต่การยอมลดอำนาจของเขาไม่ได้หมายความว่า จะลดลงทั้งหมด ดังเช่นเหตุการณ์ของลูกสาวคนสุดท้าย (นางพาง) เมื่อครั้งที่เธอกลับมาใช้ชีวิตในเมืองไทยและไปช่วยงานที่บริษัท ช่วงเวลานั้นมีผู้ชายมาติดพันเธอถึง 2 คน คือ วิบูลย์ นักธุรกิจหนุ่มเจ้าของบริษัทเรือสำราญ และ พันโทบัญชา นายทหารคนสนิทของนายทหารชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่ง ซึ่งตอนแรกนั้นนางพางมีท่าทีโอเอนไปทางวิบูลย์นักธุรกิจหนุ่มที่ถึงขั้นท้องทะเลไปด้วยกันถึงสามวันสามคืน แต่เอาเข้าจริงๆ แล้วนางพางกลับเปลี่ยนใจมาเกาะแนบพันโท บัญชา เสียคือ ๆ ซึ่งเป็นเพราะเหลียงต้องการผูกสายสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ระดับสูงของบ้านเมืองโดยผ่านทางลูกสาวคนเล็ก สุดท้ายเหลียงก็กลับมีอำนาจบังคับจิตใจของลูกสาวคนสุดท้ายได้อย่างเต็มประตุ เพราะในความเป็นจริงแล้วนางพางไม่ใช่คนที่จะให้ใครจับคู่ได้ง่ายๆ แต่สิ่งที่มีน้ำหนักพอเชื่อถือได้ก็คือ การที่เหลียงชอบเอาตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองมาตั้งแต่วัยหนุ่มประการหนึ่ง และความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษของชาวจีนที่ฝังรากลึกลงไปจิตใจของลูกหลานอีกประการหนึ่ง จึงทำให้นางพางตอบรับความสัมพันธ์กับพันโทบัญชาอย่างง่ายดาย และยังมีประโยชน์ที่นางพางได้ให้สัมภาษณ์หนังสือผู้หญิงฉบับหนึ่งว่า

“การเกิดมาเป็นลูกผู้หญิงของครอบครัวคนจีนที่มีชีวิตอยู่ในสังคมไทยนั้น เป็นเรื่องมาก่อนข้างจะลำบากลำบาก และการเป็นผู้หญิงนักทำงานอย่างที่เป็นอยู่นี้ยิ่งยากขึ้นไปอีกหลายเท่า เพราะนอกจากเพื่อนร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชาจำไม่ค่อยเชื่อในความรู้ความสามารถแล้ว บ่อยครั้งที่ตัวเองจะกลายเป็นคนนอกหรือส่วนเกินของที่ทำงาน งานสังคม หรือที่ประชุมไป” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 262)

จากประโยคเป็นประโยคที่สนับสนุนว่าผู้หญิงในครอบครัวคนจีนนั้นถูกกดขี่มากเพียงใด ยิ่งการใช้ชีวิตแบบผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านแล้วยิ่งลำบากเข้าไปอีก เพราะการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม หรือในความเป็นจริงแล้ว แม้แต่ผู้ชายในครอบครัวเดียวกันก็เชื่อว่าจะยอมผู้หญิงแบบง่าย ๆ ผู้หญิงมีสิทธิมีเสียงในขอบเขตอันจำกัด มีความรับผิดชอบงานในระดับล่าง และเมื่อใดก็ตามที่ผู้ชายเปิดปากพูด ผู้หญิงก็ต้องเป็นฝ่ายนิ่งฟังโดยไม่มีปากเสียง แต่หากมีผู้หญิงสักคนลุกขึ้นมาโต้แย้งก็จะถูกหาว่าขายคนนี้ชั่วหรืออยากดัง โดยไม่ใส่ใจในเหตุผลที่ยกมาอ้างอิง

4.1.2.7 ประเด็นการให้ความสำคัญกับชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ คือ การอ้างอิงเชื้อชาติและประชาชาติ การมีความคิดเกี่ยวกับการสืบเชื้อสาย (descent) และบรรพบุรุษ (ancestry) ร่วมกัน จะมีความหมายเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีของกลุ่มชน และความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 14-15)

เมื่อนมนุษย์สองกลุ่มที่มีสังคมและวัฒนธรรมต่างกัน เกิดมีปฏิสัมพันธ์กันด้วยพลังที่ไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง กรณีวิถีจีน-ไทยนั้น ส่วนใหญ่จะพบว่า กลุ่มที่มีพลังน้อย คือจีน จะถูกผสมกลมกลืนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่มีพลังมากกว่า คือไทย ตัวอย่างที่เราเห็นชัดเจนคือการใช้นามสกุลแทนแซ่ตามจารีตจีน เพราะเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายในสังคมไทย แต่นามสกุลของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้น ก็ยังสะท้อนลักษณะโดดเด่นในความเป็นจีน เช่น

1. ใช้แซ่เป็นคำขึ้นต้นนามสกุล เช่น กรณี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ดร.สายพิน หรววิวัฒน์
2. ปรับเสียงของแซ่ให้เป็นคำไทย เช่น กรณีพระอนุวัตน์ราชนิคม ซึ่งแซ่แต่ ปรับเป็น เตชะ แซ่ตัน ประเป็น ตันเศรษฐี เป็นต้น
3. แปลความหมายของแซ่มาเป็นคำไทย กรณีนายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งเดิมแซ่เบ๊ (อาชาหรือม้า) เป็นต้น (แสงอรุณ กนกพงศ์, 2550, หน้า 296)

ดังประโยคจากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

“ยังมีอีกเรื่องหนึ่งคือพวกเด็ก ๆ มาร่ำร้องจะเปลี่ยนนามสกุลเป็นไทยกะเขาบ้าง ลูกไม่ยอม ว่าก็แล้ว คุณก็แล้ว ทุกคนก็ยังไม่ยอมเชื่อ หมยเอ็งก็เข้าข้างพวกเด็ก ๆ” (โบทัน, 2542, หน้า 448)

ในเรื่องของการรักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2546) ได้กล่าวว่า ชาวจีนมีความยึดมั่นในวัฒนธรรม ประเพณีผูกพันกับแหล่งที่อยู่อาศัย กลุ่มภาษา และอาชีพ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าที่ใดมีชาวจีนอาศัยอยู่ที่นั้นนอกจากจะมี China town แล้วยังมีสมาคมกลุ่มภาษา สมาคมบ้านเกิด สามคมตระกูลแซ่ หรือแม้แต่สมาคมพ่อค้าในกลุ่มธุรกิจแบบเดียวกัน

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

คนจีนจะให้ความสำคัญกับแซ่มาก เพราะแซ่เป็นการบ่งบอกถึงแหล่งที่มาของแต่ละบุคคล อาจจะบอกถึงไปถึงบ้านเกิด ที่อยู่อาศัย และแหล่งที่มา เมื่อพูดถึงการให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษ คนจีนนับได้ว่าเป็นชนชาติที่ให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษมาก จึงต้องให้ความสำคัญกับนามสกุล และเรื่องชื่อจะไม่ค่อยมีการเปลี่ยนชื่อ แต่คนสมัยใหม่หรือคนที่มีความคิดใหม่ ๆ มักเปลี่ยนชื่อไปตามสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลใกล้ชิด ดังประโยคที่พ่ออุปถัมภ์ได้สั่งสอนสว่างอุให้ระลึกถึงแซ่ที่มีบุญคุณต่อเขา และตัวของเขาเองก็นึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษฝ่ายแม่ด้วยเช่นกัน

“เจ้าจงอย่าลืมว่าเจ้าเป็นคนจีนแซ่อะไร และได้รับนับถือแซ่อะไร ถ้าเจ้าได้มีความสุขอย่าละเลยคนแซ่ต้นและแซ่ลื้อ” (โบทัน, 2542, หน้า 20)

ลูกตอบรับ แต่ในใจของลูกได้เติมแซ่ลื้อเข้าไปอีกแซ่หนึ่ง แซ่ของแม่ลูกก็ไม่อาจลืมได้เช่นกัน (โบทัน, 2542, หน้า 20)

ขณะเดียวกันสว่างอุก็ไม่ยอมเปลี่ยนชื่อและนามสกุลตามแบบคนจีนคนอื่นๆ ที่เมื่ออยู่เมืองไทยนานเข้าและเริ่มตั้งหลักตั้งฐานได้ ก็มักจะเปลี่ยนชื่อไปตามสภาพแวดล้อม หรือแม้แต่ลูกๆ ของเขาเองก็ไปขออนุญาตเปลี่ยนชื่อ-นามสกุลที่อำเภอ ซึ่งเขาไม่ยอมเปลี่ยนชื่อตามสมัยนิยม และยังคงเรียกชื่อเก่าของลูกๆ เหมือนเดิม

สว่างอุให้ความสำคัญการกับเรื่องเชื้อชาติมาก เขาจะพูดและสอนลูก ๆ ของเขาตลอด เรื่องของการไม่ลืมตัวตนที่แท้จริงของตนเอง จะสอนให้ทุกคนระลึกถึงชาติกำเนิด ความเป็นคนจีนตลอดเวลา ดังประโยค

“ถึงอย่างไรแกก็ต้องนับตัวเองว่าเป็นคนชาติไทยตามกฎหมาย แต่ตามความรู้สึกแกจะต้องรู้สึกอยู่เสมอว่าแกเป็นคนเชื้อจีน คนที่ลืมนั้นตระกูลเป็นคนที่น่ารังเกียจมาก” (โบทัน, 2542, หน้า 236)

เพราะความจำเป็นที่ต้องอาศัยอยู่ในประเทศไทย ทำให้สว่างอุทำใจยอมรับสัญชาติไทยของลูกๆ ของเขาตามกฎหมายบ้านเมือง แต่สำหรับความรู้สึกแล้ว สว่างอุมีความคิดตลอดเวลาว่าเขาเป็นคนจีนและลูก ๆ ของเขาก็คือคนจีน เขาไม่เห็นด้วยที่ลูกจีนบางคนทำท่ารังเกียจเชื้อชาติของตนเอง เรียกคนจีนว่าไอ้พวกเจ๊ก เขามองว่าการลืมชาติและดูถูกต้นตระกูลของตนเอง เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ไม่น่าคบหาสมาคม คนเราต้องยอมรับความจริงว่าเราเป็นใคร มาจากไหน และทำตัวให้เข้ากับสถานที่ที่เราต้องอาศัยพึ่งพา ย่อมเป็นสิ่งที่ดีกว่า ดังประโยค

“ถ้าเรายอมรับแต่โดยดีว่าเรามาจากไหน แต่เราทำตัวให้เป็นประโยชน์ ติดต่อการทำงานกับเขาอย่างถูกต้องย่อมจะไม่มีผู้ใดขี้มียะเราเลย” (โบทัน, 2542, หน้า 312)

แต่ขณะเดียวกันส่วนผู้ไม่ยอมรับการรวมชาติกับคนไทย เพราะเขามีความคิดต่อคนไทย ในด้านลบเสียส่วนมาก เขามองว่าคนมีนิสัยเสียหลาย ๆ อย่าง ซึ่งไม่ตรงกับคติในการดำเนินชีวิตของเขา ดังประโยค

“ลูกกลัวอะไร ไม่เท่ากับว่าเลือดเนื้อของเราจะต้องไปปะปนกับพวกคนไทย สายเลือดของเรามีเลือดคนพวกนี้ ซึ่งเกียจคร้านเข้ามาแทรก” (โบทัน, 2542, หน้า 567)

“แม่ก็ทราบอยู่แล้วว่าลูกไม่ชอบวิญญาณัก อาจจะเป็นเพราะอคติที่เขาไม่ได้เป็นคนเชื้อชาติเดียวกับเรา ในบางด้านเขาก็เป็นคนดีอยู่หรอก แต่รู้สึกละอายใจที่จะปากคอรัยไม่ให้เล่น เขาเคยบอกลูกว่า มนุษย์เกือบทุกคนเป็นโรคหลงตัวเอง” (โบทัน, 2542, หน้า 600)

“ก็ไม่เชิงหรอก แต่ยังไม่อยากให้เขาแต่งงานกันเดี๋ยวนี้อะไรเพิ่งเรียนจบใหม่ ๆ เร็วเกินไปอีกอย่างก็คือ เราต่างเชื้อชาติกัน” (โบทัน, 2542, หน้า 575)

“แม้จะมีความเห็นว่าคุณไม่ควรรังเกียจคนไทยในเมื่ออาศัยแผ่นดินเขาอยู่ แต่ใจก็อดไม่ได้ คบค้ากันเฉย ๆ ก็พอทำเนา แต่มาเป็นลูกเขยเห็นจะเต็มกลืน การดำเนินชีวิตของเราต่างกันมากนัก จะเข้ากันได้ได้อย่างไร ลูกกำลังกลัวว่าเม่งจะไปรักชอบคนไทยเหลือเกิน” (โบทัน, 2542, หน้า 521)

จากเรื่องอยู่กับกัง

กังเป็นคนจีนที่มีการปรับตัวยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมของคนไทย กังไม่ได้คิดแตกแยกหรือคิดขัดแย้งกับคนไทย กังค่อนข้างเข้าใจคนไทย ดังประโยคที่กังพูดกับเง็กงู ตอนเหตุการณ์ที่เง็กงูคิดกันไม่ให้ลูกชายของตนแต่งงานกับผู้หญิงไทย

“อ้าวอย่ารู้กันว่าผู้หญิงไทยไม่ดียังไง ลือถึงตั้งหน้าตั้งตารังเกียจคิดกันนัก แล้วลือพูดได้เต็มปากเต็มคำหรือว่าผู้หญิงจีนดีทุกคน คนเราน่ะนะไม่ว่าชาติพันธุ์ไหนมันก็มีคนดีคนเลวละปะปนกันอยู่ทั้งนั้นแหละ ไม่ใช่ว่าเห็นคนละเลือดคนละภาษากับเราก็เหมาว่าเขาไม่ดีไม่เหมาะกับพวกเราไปหมด คิดอย่างนั้นมันไม่ถูกนะ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 232)

คนไทยหรือคนจีนก็เหมือนคนร่วมเชื้อชาติผิวพรรณกันนั่นแหละ เพียงแต่ต่างภาษาต่างขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น ไม่เห็นจะมีอะไรผิดกันจนอยู่ด้วยกันไม่ได้เลย ขนบธรรมเนียมต่างกันก็ไม่ได้ขัดกันจนเป็นปฏิกิริยา (หยก บุรพา, 2552, หน้า 232)

คนจีนสูงอายุในรุ่นเง็กงูแม่ของเพ้งยังมีอีกมากที่ตั้งข้อรังเกียจหากลูกชายจะแต่งงานกับสาวไทย โดยมีเหตุผลไม่มากไปกว่าความรู้สึกส่วนตัวที่ไม่ชอบ “คนไทย” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 236) ไม่มีเหตุผลที่มีน้ำหนักแน่นกว่านี้

จากเรื่องลอลลายมังกร

เหลียงเป็นชาวจีนคนหนึ่งที่มีใจเป็นกลาง เขาไม่ได้เน้นหนักไปด้านธรรมเนียมจีนหรือไทยมากจนเกินไป เขาเป็นคนที่ปฏิบัติตามประเพณีจีน แต่มีความเข้าใจประเพณีและความคิดของคนไทย ดังประโยค

“คนทุกชาติทุกภาษามันก็มีทั้งคนดี-คนเลว คนโง่-คนฉลาด คนขี้เกียจขี้คร้าน หรือคนขยันขันแข็ง และแน่นอนว่ามันจะต้องมีจำนวนคนดีมากกว่าคนเลว ถ้าไม่อย่างนั้นอีกก็คงอยู่เป็นบ้านเป็นเมืองมาจนถึงปานนี้ไม่ได้” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 168)

จากประโยคเหลียงแสดงความเข้าใจพฤติกรรมของคนไทย เพราะคนจีนโดยทั่วไปมักมองว่าคนไทยเป็นคนขี้เกียจ ไม่ขยัน และไม่ชอบทำมาหากิน แต่เหลียงให้เหตุผลว่าทุกๆ สังคมย่อมมีคนหลายๆ ประเภทปะปนกันไป อย่างเหมารวมว่าคนในกลุ่มเดียวกันจะเป็นเหมือนกันหมด โดยเขาไม่ได้ถือว่าคนไทยเช่นคนอื่น แต่สำหรับคนที่ยึดถือความเป็นจีนมากที่สุดในเรื่องนี้ก็คือ เหมยหลิง (ภรรยาคนแรกของเหลียง) เหมยหลิงมีความเป็นคนจีนสูง จึงยึดถือเรื่องของเชื้อชาติ มักมีความคิดเก่าๆ ว่าไม่ต้องการให้ลูกหลานร่วมสายสัมพันธ์กับคนไทย เพราะเธอมักมองคนไทยในด้านลบ ดังประโยค

เมื่อพี่ระวีตัดสินใจแต่งงานกับพี่สุวิตราตามแรงยุและชักจูงของอาานั่น ย่าเหมยหลิงโกรธเป็นฟืนเป็นไฟ เพราะอยากให้หลานชายของแกแต่งงานกับสะใภ้จีนมากกว่าไทย (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 168)

เหมยหลิงอ้างความเชื่อเก่า ๆ ที่ว่าคนไทยเกียจคร้าน ไม่ขยันเหมือนคนจีน และผู้หญิงไทยเอาแต่แต่งตัวเที่ยวเตร่ เล่นการพนัน หรือชอบพูดคำเล็กคำน้อย ไม่อดทนอดออมเหมือนคนจีน เหมยหลิงก็เหมือนกับคนจีนโดยทั่ว ๆ ไป ที่มักมีความคิดต่อคนไทยในด้านลบเสมอ

ส่วนในเรื่องของการเปลี่ยนชื่อแซ่ เหลียงก็มีความคิดเห็นที่คล้ายกับสว่างอู๋ คือการไม่ยอมเปลี่ยนชื่อให้เป็นแบบไทย ๆ เช่นคนอื่น ๆ ดังประโยค

“ชื่อนี้พ่อแม่ตั้งมาแต่เราเกิด ถ้าชื่อมันไม่ดีจริงเราก็คงแจ้งไปนานแล้ว ชื่อก็เหมือนกับยี่ห้อสินค้า สินค้าจะยี่ห้ออะไรไม่สำคัญเท่าคุณภาพ ถ้าของดีจริงเสียอย่าง ต่อให้ยี่ห้อไม่เข้าท่าไม่เข้ามันก็ติดตลาดไปเอง” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 16)

และเหลียงก็ยังมีความคิดว่าคนเราไม่จำเป็นต้องมีชื่อเล่น เกิดมาครั้งหนึ่งมีชื่อเดียวก็พอแล้ว ทำไมจะต้องมีชื่อเล่นชื่อจริงให้มันมากมาย ดังนั้นลูก ๆ ของเขารวมไปถึงชั้นหลานๆ ทุกคนไม่มีชื่อเล่นเลยแม้แต่คนเดียว

4.1.2.8 ประเด็นการให้คุณค่าเรื่องการเงิน

ในเศรษฐศาสตร์ ทูนหมายถึงปัจจัยในการผลิตที่ใช้ในการสร้างเศรษฐกิจหรือบริการอื่น ๆ ที่มนุษย์เป็นผู้ผลิตและไม่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เศรษฐทรัพย์และบริการนั้น ๆ จะต้องไม่ใช่ตัวทุนนั้น ๆ เอง แม้ว่าทุนนั้น ๆ สามารถที่จะเสื่อมราคาลงได้ สินค้าประเภททุนสามารถรับมาได้โดยใช้เงินหรือเงินทุน ในการเงินและการบัญชี คำว่าทุนหมายถึงความมั่งคั่ง โดยเฉพาะความมั่งคั่งที่ใช้ในการเปิดกิจการ (Boldizzoni, 2008; Hennings, 1987).

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

เหตุการณ์เข้ามาเมืองไทยของตัวละครเอกก็คือเรื่องเงิน สว่างอุ้เข้ามาเมืองไทยเพื่อหาเงินทำ เก็บเงินและส่งให้ทางบ้าน การอพยพของเขาเพื่อการหลีกเลี่ยงความยากจนขั้นแค้นของประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ความคิดของสว่างอุ้จึงเป็นความคิดที่ทำอย่างไรก็ได้ให้ได้เงินมากที่สุด และเก็บออมให้มากที่สุด แต่ภายใต้ความคิดนี้ก็ยังมีขอบเขตของกฎหมาย ต้องเป็นการหาเงินโดยไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง และความคิดเรื่องการหาเงินนี้สว่างอุ้เองก็ได้ถ่ายทอดให้กับลูก ๆ ของเขาดังประโยค

1. เงินเป็นพระเจ้า เงินเป็นหัวใจของการค้า เรื่องอื่นมาทีหลัง ลูกเคยสอนเขาเรื่องความสุจริตบ้าง แต่ก็น้อยเหลือเกิน ทางใดที่จะได้เงินมาเราทำทั้งนั้น ถ้าไม่ผิดกฎหมายตรง ๆ แต่ผิดศีลธรรมก็มีบ้าง ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการทำงาน และใช้ความคิดทำให้การค้าขายเจริญ (โบตัน, 2542, หน้า 692)

2. ตามธรรมดาลูกไม่ยอมเสียผลประโยชน์แม้แต่บาทเดียวอะไรที่เป็นทางได้ เราต้องคว้าไว้ก่อนตามวิธีการของพ่อค้าที่ตลาด บางทีก็ต้องเอาเปรียบลูกค้าบางราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกค้าประเภทร่ำรวยและมีหนทางให้เราฉกฉวยเอาได้ มันเป็นงานอย่างหนึ่งของพ่อค้า (โบตัน, 2542, หน้า 341)

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าสว่างอุ้ทำทุกวิธีเพื่อให้ได้เงินมา แต่การหาเงินของเขาจะต้องไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งในเรื่องมีเหตุการณ์ที่ชาวจีนด้วยกันชักชวนให้สว่างอุ้ร่วมทุนค้าขายของผิดกฎหมาย แต่สว่างอุ้ก็ยังยึดถือคุณธรรมอยู่ ดังประโยค

“เขาพูดเกลี้ยกล่อมลูกอีก ลูกแทบใจอ่อน แต่พยายามแข็งใจ เงินถ้าอยู่ในมือเราก็เป็นประโยชน์ แต่อย่าให้เงินมีอำนาจเหนือเราได้เป็นดี ลูกรักจะอยู่อย่างสงบ ทำงานอย่างขันแข็ง เลี้ยงเด็ก ๆ ให้เติบโตขึ้นเป็นคนดีมีความสุข จะหาเรื่องเดือดร้อนใส่ตัวทำไม กว่าเราจะยอมกลับลูกก็เหนื่อยแทบตาย” (โบตัน, 2542, หน้า 135)

ถึงแม้ว่าสว่างอุ้มจะมีความเชื่อในเรื่องเงินที่ว่า เงินมีค่ามากมายมหาศาล เงินเป็นความต้องการสูงสุดของชีวิต ชีวิตของเขาจะต้องทำทุกอย่างให้ได้เงินมากที่สุดตั้งแต่ต้นเรื่องจนเกือบท้ายสุดของเรื่อง แต่ในตอนท้ายเรื่อง ซึ่งเป็นช่วงบั้นปลายชีวิตของเขา เขาได้มีโอกาสไปใช้ชีวิตร่วมชายคากับคนไทย เขาได้มีความคิดหลายๆ เปลี่ยนไป รวมไปถึงความคิดเรื่องของเงิน ดังประโยค

1. ลูกเพิ่งเล็งความสามารถในการหาเงินเป็นเครื่องวัดคนมากเกินไป โดยไม่มองคุณค่าทางด้านจิตใจ ลูกเคยคิดว่าน้ำใจไม่มีประโยชน์ สู้เงินไม่ได้หรอก จนแก้ตัวเข้าจึงได้รู้สึก (โบทัน, 2542, หน้า 629)

2. “เวลาไม่ถึงครึ่งปีได้ช่วยให้ลูกได้รู้ว่า เงินไม่ใช่สิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตและความเชื่อฟังก็มีได้แสดงว่าผู้ที่เชื่อฟังนั้นจะมีความจริงใจ ลูกว่าความเข้าใจกันนั้นแหละสำคัญ ความเข้าใจกันความเห็นอกเห็นใจกันและความเปิดเผย ไม่ใช่เงินสักนิดเดียว” (โบทัน, 2542, หน้า 627)

3. คนไทยมีน้ำใจ ลูกขี้มียะเขา เพราะคิดว่าน้ำในมันไม่มีค่าในการดำรงชีวิต มีแต่จะทำให้เสียเปรียบ อีกอย่างหนึ่งมันไม่เป็นประโยชน์กับผู้รับเท่ากับเงินสักบาทสองบาท ซึ่งยังพอซื้อข้าวแกงสักจานหนึ่งได้ ถ้าจะให้น้ำใจ ให้เงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ดีกว่า แต่มาบัดนี้ลูกได้รู้ว่ามันมีค่าไม่น้อยกว่าเงินเลย อาจจะมากกว่าด้วยซ้ำ (โบทัน, 2542, หน้า 630)

จากเรื่องอยู่กับกัง

ถึงแม้ว่านวนิยายเรื่องนี้ถึงจะเป็นเพียงช่วงฝีมือ งานสถานที่นั่งทำงานอยู่แต่ที่บ้าน แต่ก็ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเงิน ซึ่งในเรื่องก็มีฉากและเหตุการณ์ในตลาดที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้า และเรื่องของเงิน ความคิดของหยกได้รับการถ่ายทอดจากกัง ดังนี้

1. การค้าคือการหากำไร ฉะนั้นทุกวิถีทางที่จะได้กำไรพ่อค้าแม่ค้าย่อมทำได้ อย่างหน้าตาเฉย แต่กับคนที่รักใครชอบพอก็มีวันบ้างเป็นธรรมดา (หยก บุรพา, 2552, หน้า 36)

2. คนไทยมักจะเป็นชาวบ้านมาตั้งหาบขายชั่วคราว และราคาซื้อขายไม่คงที่นัก บางทีอยากให้หมดเร็ว ๆ ก็ขายเหมาไปราคาถูๆ เพื่อที่จะได้รับกลับบ้าน โดยคิดเอาว่าราคาที่ขายได้คือกำไรแล้ว ผิดกับคนจีนเขาจะยื่นราคาตายตัวไว้ ขายไม่ได้เขายอมทิ้งให้เสียไปยอมขาดทุน แต่ไม่ยอมให้เสียราคา ฉะนั้นเข้าใจว่าเป็นเคล็ดสร้างมาตรฐานราคาสินค้าของเขานั้นเอง ((หยก บุรพา, 2552, หน้า 15)

หยกมีความคิดว่าการทำการค้าจะต้องมีการหวังผลกำไร สิ่งที่ได้ยอมทุกวิถีทางเพื่อให้ได้เงิน ซึ่งความคิดนี้สอดคล้องกับความคิดของสว่างอุ้มในเรื่องจดหมายจากเมืองไทย แต่แตกต่างกันตรงที่ สว่างอุ้มมีความคิดและกระทำการดังนั้น แต่กังและหยกเพียงแต่เข้าใจความธรรมดาสามัญของคนทำการค้าว่าเงินจะต้องมาเป็นอันดับหนึ่ง แต่ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ

นอกจากนี้ในเรื่องยังมีการใช้เครื่องประดับมีค่าเป็นเครื่องแสดงถึงฐานะทางสังคมของคนในสมัยนั้น ดังประโยค

ผู้หญิงบ้านนอกจะวัด หน้าตา และ ฐานะ กันเป็นเข็มขัดที่คาดด้วย ถ้าเข็มขัดทองถือว่า เป็นเยี่ยม รองลงมาก็เข็มขัดนาก ชาวบ้านทั่วไปคาดเข็มขัดเงิน (หยก บุรพา, 2552, หน้า 144)

จากประโยคแสดงให้เห็นว่าความมีหน้าตาและฐานะของผู้หญิงถูกตีค่าด้วยเข็มขัด ที่คาดเข็มขัดทองถือได้ว่าเป็นชนชั้นที่ฐานะดีที่สุดของสังคม รองลงมาคือ เข็มขัดนาก และคนทั่วไปในสังคมคาดเข็มขัดเงิน เข็มเป็นเครื่องแสดงอำนาจทางการเงินอย่างเห็นได้ชัด สังคมตีค่าชนชั้นด้วยเข็มขัด โดยไม่ได้มองลงไปเลยว่าแท้จริงแล้วการได้มาซึ่งเข็มขัดเหล่านั้น มีที่มาและความเป็นมาอย่างไร สังคมตัดสินโดยภาพที่เห็นได้จากภายนอก

จากเรื่องลอลลายมังกร

นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับคนจีนชนชั้นนายทุนของสังคมไทย เรื่องราวเปิดตัวจากการอพยพจากเมืองจีนของเหลียง สือพานิชย์ ในลักษณะเสื่อผืนหมอนใบ แต่หลังจากนั้น เป็นเรื่องราวการดำเนินชีวิตและเรื่องราวระบบเศรษฐกิจในครอบครัวของกลุ่มคนที่ถือได้ว่าเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของสังคมไทย ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ของการดำเนินเรื่อง

เมื่อครั้งที่เหลียงเข้ามาทำงานใช้แรงงานในเมืองไทยครั้งแรก เขาอดออดเก็บเหรียญบาทได้หนึ่งเหรียญและเก็บเหรียญนั้นไว้ตลอดเวลา แม้ตอนช่วงที่เขามีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีอำนาจหน้าที่เป็นเจ้าของกิจการนับพันล้าน จนมักคำถามอยู่ข้อหนึ่งที่คนถามเขาเสมอก็คือ คนที่อยู่ในฐานะอย่างเขามีโอกาสได้จับเหรียญบาทบ้างหรือเปล่า แต่สิ่งที่เขาตอบคนพวกนั้นอยู่ในใจก็คือ เขาจับเหรียญบาทเหรียญนั้นขึ้นมาทุกครั้งที่เคยคิดกับเรื่องราวต่าง ๆ หรือต้องการครุ่นคิดอะไรบางอย่าง มันเป็นเรื่องเหมือนสิ่งเตือนใจถึงจุดเริ่มต้นความประสบความสำเร็จต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าเหลียงจะประสบความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจ แต่สิ่งที่เขามักประสบความสำเร็จล้มเหลว คือการสอนให้ลูกหลานใช้เงิน ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ 1

เมื่อครั้งที่เหลียงได้ตั้งบริษัททางการเงินที่ฮ่องกง เขาได้ให้เทียนลูกชายคนโตของเขาเป็นผู้ไปอยู่ดูแลกิจการที่นั่น แต่ด้วยที่เทียนเป็นลูกชายที่เขาให้กำเนิดและทอดทิ้งให้อยู่กับแม่ที่เมืองจีน แต่ตนเองอพยพเข้ามาทำงานในเมืองไทย และเมื่อเขาสร้างเนื้อสร้างตัวได้ เขาก็รับตัวภรรยาและลูกเข้ามาเมืองไทย และก็ได้ส่งให้เทียนไปเรียนที่ฮ่องกง แต่เรียนได้ไม่นานเทียนกลับซิงกัปก่อนห้ามมีลูกขณะที่ยังเรียนอยู่ ทำให้เขาถูกจำกัดในเรื่องของการใช้เงินเป็นอย่างมาก ชีวิตของเทียนจึงถูกจำกัดในเรื่องเงินมาโดยตลอด เมื่อได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของครอบครัวให้รับตำแหน่งผู้จัดการบริษัท “เนชั่นแนล ทรัสต์” ที่มีกิจการใหญ่โต มีความเป็นอยู่หรูหรา และมีชื่อเสียงในวงสังคมชั้นสูง จึงทำให้เขาเพลิดเพลินไปกับการใช้เงินทองซื้อหาความสำราญต่าง ๆ ที่ไม่เคยมีโอกา

พบพานมาแต่ก่อนอย่างเต็มที่ จนทำให้กิจการเกิดความเสียหายอย่างรุนแรง จนเหลียงต้องโอนเงินจากกิจการในเมืองไทยเข้าพวงช่วยเหลือนั่นแลธรัสต์ ซึ่งตอนนั้นทุกคนในเมืองไทยไม่มีใครเห็นด้วยกับการโอนเงินร้อยล้านสักคน หลายคนคิดว่าบริษัทเนชั่นแนลธรัสต์ที่ฮ่องกงกำลังจะล้มละลาย แทนที่จะหาทางชักย้ายถ่ายเททรัพย์สินที่พอมีหลงเหลือมาทางเมืองไทย แต่เหลียงกลับเอาเงินจากเมืองไทยไปปิดรอยร้าวใหญ่ตรงนั้น หากเกิดผิดพลาดอะไรขึ้นมา “นักธุรกิจหลักทรัพย์และบริษัทอื่น ๆ ก็จะพลอยล่มลงไปด้วย แต่เหตุการณ์ครั้งนั้นก็ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

เหตุการณ์ที่ 2 คือ สิ่งที่เหลียงยังขาดแคลนมาตลอดชีวิตก็คือเวลาที่จะให้กับลูกกับเมีย ซึ่งปัญหานี้แทนที่จะหาทางแก้ไขให้ตรงจุดด้วยการเจรจาให้กับครอบครัว เขากลับใช้เงินเป็นเครื่องทดแทนเวลาและความใกล้ชิดที่ขาดหายไป เหตุการณ์นี้ คือเรื่องราวของลูกชายคนสุดท้ายของ (นรากร) ในช่วงที่เหลียงมีลูกชายคนสุดท้ายนี้เป็นช่วงที่กิจการมีความมั่นคงและใหญ่โต ต้องการการบริหารที่ซับซ้อน เขาจึงมีความห่างเหินกับลูกชายคนเล็ก แต่ยิ่งรู้สึกว่าเขาห่างเหินจากลูกคนเล็กมากเพียงไร เขาก็ทุ่มเทเงินทองข้าวของชดเชยความรู้สึกของตัวเองมากขึ้นเพียงนั้น จนสุดท้ายทำให้ลูกชายคนนี้เสียคน เรียนไม่จบ มั่วสุมกับคนงาน ดิดเหล้า ดิดการพนัน สุดท้ายก็โดนรุมทำร้ายในบ่อนการพนันจนพิการ

จากเหตุการณ์ทั้งสองเป็นตัวอย่างของการใช้เงินในทางที่ผิด เป็นการให้เงินให้มีอำนาจมากกว่าเรื่องของจิตใจและความถูกต้อง จนเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์เลวร้ายตามมาอีกมากมาย

4.1.2.9 ประเด็นการแสดงความคิดเห็นต่อคนไทย

จากการศึกษาพบว่า นวนิยายแต่ละเรื่องใช้วิธีการมองคนไทยแตกต่างกัน กล่าวคือเรื่องจดหมายจากเมืองไทย เป็นการมองคนไทยในด้านลบเสียส่วนใหญ่ตั้งแต่ต้นเรื่องจนเกือบท้ายเรื่อง ตอนช่วงใกล้จะจบตัวละครเอก คือ ตัวผู้เริ่มมีความรู้สึกด้านบวกกับคนไทยขึ้นมาบ้าง เพราะการเข้าไปใช้ชีวิตและคลุกคลีอยู่กับครอบครัวของลูกเขยคนเล็กซึ่งเป็นคนไทย จึงทำให้เขามองคนไทยในมุมมองใหม่ ลดอคติลงจากเดิมลงมาก

เรื่องอยู่กับกัง เป็นการมองคนไทยในด้านบวกเสียส่วนมาก ทั้ง ตัวละครเอกของเรื่องเป็นชาวจีนที่มีความเข้าอกเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคนไทย และคอยพยายามอธิบายทำความเข้าใจให้กับคนจีนคนอื่น ๆ เสมอ

เรื่องลอดลายมังกร เป็นการมองคนไทยแบบที่ไม่มองด้านลบหรือด้านบวกจนเกินไป แต่ละฉากหรือแต่ละบทเป็นการให้มุมมองที่เป็นไปตามสถานการณ์หรือแต่ละช่วงเวลา จะมีทั้งตัวละครที่เป็นคนจีนแบบดั้งเดิม คนจีนสมัยใหม่ และลูกหลานจีนที่แทบจะเป็นคนไทยไปแล้ว การให้มุมมองในเรื่องนี้จึงไม่จำกัดไปที่ด้านใดด้านหนึ่งเสียทีเดียว

จากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า เรื่องนี้เกือบทั้งเรื่องเป็นการให้มุมมองคนไทยในด้านลบเสียส่วนมาก สว่างอุ้มมองว่าคนไทยขี้เกียจ รักสนุก รักความสบาย รักชอบงานที่มียศมีศักดิ์ ยึดถือว่าเป็นงานที่มีเกียรติ ไม่ชอบการค้าขายเพราะเป็นงานที่ไม่มีเวลาว่าง วันพักผ่อนหรือวันหยุดเหมือนราชการทั่วไป การค้าขายต้องทำงานทุกวัน คนไทยขี้เกียจจึงไม่นิยมงานแบบนี้ ดังประโยคต่อไปนี้

1. “ลูกพยายามเลือกคนงานชาวจีนหรือลูกจีนเนื่องจากพวกนี้ไม่ค่อยเปลี่ยนงานบ่อย ลูกจ้างคนไทยทำงานไม่กี่เดือนก็ออก ไม่มีความแน่นอนในใจ บางคนฝึกงานมาจนชำนาญก็เล่นตัวจะขอเงินเดือนขึ้นบ้าง ขอลาออกบ้าง เพราะได้เงินจำนวนหนึ่งพอใช้แล้ว เขาต้องการจะออกไปทำงานอื่น หรือเที่ยวให้สนุก นอนให้สบาย พอเงินหมดจึงค่อยหางานทำใหม่ใช้วิธีพอกินเป็นใช้ได้ ไม่นึกอนาคต” (โบทัน, 2542, หน้า 173)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยรักความสนุก คนไทยเมื่อทำงานได้เงินก้อนหนึ่งก็จะลาออกไปใช้เงินที่หามาได้โดยการเที่ยวเล่น ใช้ชีวิตอย่างสบาย ๆ เมื่อเงินหมดจึงจะหางานใหม่ทำ สว่างอุ้มจึงไม่นิยมจ้างงานคนไทยเข้าเป็นลูกจ้าง

2. ผู้ที่ชมเชยคือผู้ที่ผ่านมาชั่วคราวเพียงวันสองวัน ส่วนมากเป็นพวกฝรั่งนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่ได้เป็นภาพชีวิตที่แท้จริงของคนไทยหรือชาติใดในแถบนี้ จึงไม่รู้ว่าคนไทยรัก “ความสบาย” กันเพียงไร ปราศจากระเบียบกันมากเท่าไร (โบทัน, 2542, หน้า 328)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยรักความสบายและปราศจากระเบียบวินัย

3. ถ้าเด็กไทยทุกคนมีความรู้สึกรุนแรงต่อพวกเราเหมือนเด็กคนนี้ พวกเขาคงจะขยันขึ้นอีกเยอะ แต่เด็กส่วนมากไม่เห็นเขาคิดอะไร เคยอยู่กันอย่างไรก็อย่างนั้น เห็นที่จะรักความสงบจนกลายเป็นคนเฉื่อยไป หรืออาจจะพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่มากไปก็ได้ (โบทัน, 2542, หน้า 326)

สว่างอุ้มมองว่าผู้ใหญ่ไทยนิยมสอนให้เด็ก ๆ รักสบายรักสงบ จนทำให้กลายเป็นคนเฉื่อยชา ไม่พยายามเพิ่มพูนทรัพย์สมบัติหรือสิ่งของให้มาก ๆ ขึ้นไปจากเดิม

4. ลูกคิดว่าจะต้องฝึกลูกให้ทำงานตั้งแต่เล็กๆ เดี่ยวจะคิดนิสัยเกียจคร้านของพวกไทยมา บ้างเมืองออกเจริญ อุดมสมบูรณ์ แต่คนไม่ขยันทำมาหากินจะก้าวหน้าได้อย่างไร (โบทัน, 2542, หน้า 345)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยขี้เกียจ ไม่ขยันทำมาหากิน

5. “ก็เป็นพ่อค้าสิบคนไม่วิเศษเท่าเป็นข้าราชการ เป็นขุนนางก็มีชื่อเสียง เป็นเจ้าคนนายคน การค้าขาย การเพราะปลูก การทำงานใช้แรงงานถือเป็นงานชั้นต่ำ ทำแล้วเสียเกียรติ” (โบทัน, 2542, หน้า 127)

6. “นิสัยประจำชนชาติ แก่ยากนา เขาถือกันมาอย่างนั้น แต่เขาก็มีคนเพาะปลูก” (โบทัน, 2542, หน้า 67)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยนิยมการทำงานแบบรับราชการ เพราะถือว่าเป็นงานที่สบาย และมีเกียรติยศ

7. “ลูกคิดว่าพวกคนไทยไม่ชอบงานค้าขายไม่ใช่เพราะไม่มีนิสัยในงานประเภทนี้ แต่เพราะเขาเกียจคร้านเกินกว่าจะทำงานโดยหยุดพักตามใจชอบไม่ได้ การค้าขายจะทำบ้างหยุดบ้าง อย่างการทำสวนทำนาหรืองานอื่นไม่ได้ แม้งานราชการก็มีวันหยุดประจำเหลือเฟือ ไหนจะวันนักขัตฤกษ์ ต่าง ๆ อีกและงานค้าขายนี้ยังต้องผจญกับหนี้ทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้” (โบทัน, 2542, หน้า 253)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยก็เกียจ ชอบทำงานสบาย ๆ

8. “ระหว่างที่ถูกเขียนจดหมายถึงแม่อยู่นี้ มีเสียงอีกทีก็ดังอยู่ตลอดเวลา เป็นเสียงหัวเราะทะเลาะกัน คำกัน ลูกฟังรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้างจับได้แต่ว่าตาหัวเราะทุกเย็น ยิ่งวันเงินเดือนออกยิ่งเผลอมากเป็นพิเศษกลับถึงบ้านบางทีไม่มีเงินเหลือเลย กรณีเช่นนี้มีอยู่ทั่วไปในหมู่กุลิชาวไทย เมื่อเงินหมดก็กู้หนี้ยืมสินเขามาใช้พอประทังไปจนกว่าเงินเดือนจะออก บางทีก็มาขอเบิกล่วงหน้า นำร่ำคาญใจมาก เงินเดือนที่ทำมาหาได้ไปแทนที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ในการกินอยู่เลี้ยงลูกเลี้ยงเมียก็กลับกลายเป็นค่าน้ำนมกับความสนุกเพียงเล็กน้อย และความสนุกนี้ในบางครั้งก็กลายเป็นความไม่สนุกเพราะเมาแล้วตีกัน ต่อยกันบางทีรุนแรงถึงกับฆ่ากัน น้ำเมื่อดื่มแล้วสุขภาพก็เสีย วันรุ่งขึ้นจากวันเงินเดือนออกก็มักจะมีคนขาดอยู่เสมอ และเรื่องนี้เป็นปัญหาที่หนักอกนายจ้างอยู่ ลูกไม่เข้าใจว่าทำไมบางคนจึงลุ่มหลงกับมันถึงอย่างนั้น เหล้าถ้าดื่มแต่น้อยก็เป็นยาเจริญอาหาร ดื่มมากก็กลายเป็นยาเสพติด พวกกุลิที่ร้านติดเหล้ากันเกือบทุกคนลูกได้แต่ปลงสังเวชอยู่ในใจ” (โบทัน, 2542, หน้า 68)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยรักสนุก ไม่มีระเบียบวินัยในการทำงาน

9. การกินเหล้า ดูช่างเป็นสิ่งขาดไม่ได้ในงานทุกประเภทของคนไทย (โบทัน, 2542, หน้า 184)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยเหล้าเป็นอบายมุขที่คนไทยกินกันทุกงาน

พ่ออุปถัมภ์พูดกับต้นสว่างอุ้มเรื่องของคนไทยที่มีอาชีพร่อนหาของมีค่าที่หล่นในลำคลองเป็นอาชีพ สว่างอุ้มจึงแสดงความคิดเห็นว่าคนพวกนั้นควรเอาเวลาร่อนหาของไปทำงานอย่างอื่น ที่มีผลตอบแทนเป็นรูปธรรมมากกว่านี้

“ถูกแล้ว แต่บางคนเขาชอบอย่างนี้ มันไม่เห็น้อยและอาจจะโชคดีได้ของมีค่ามากมาย เป็นการเสี่ยงโชคอย่างหนึ่งเหมือนเล่นการพนัน และนี่ก็นิสัยอย่างหนึ่งของคนไทย การเล่นหวยจึงเจริญ และเรียกเงินจากชาวบ้านผู้ต้องการเสี่ยงโชคได้มาก” (โบทัน, 2542, หน้า 87)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยชอบเสี่ยงโชคมากกว่าการทำงานที่เป็นรูปธรรม

10. บางคนอยู่กระต๊อบเล่าเพ่าขึงข้าวก็ใส่ทอง อด ๆ อยาก ๆ ก็สู้อดออมไว้ซื้อทอง เพียงเพื่อมิให้ชาวบ้าน “ดูถูก” เรื่องอาหารจะกินข้าวกับน้ำพริกทุกวันก็ไม่มีใครเห็น ไม่ต้องกลัวคน “ดูถูก” (โบทัน, 2542, หน้า 90)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยชอบโอ้อวดภาพลักษณ์ภายนอก โดยไม่สนใจประเด็นเรื่องของความเป็นมาภาพลักษณ์ที่สร้างขึ้นนั้น ซึ่งอาจแลกมาด้วยความทุกข์ยากลำบากก็ยอม

11. พวกคนไทยนิสัยเสียในการทำงานมาก คือ ถ้าไม่มีผู้มีอำนาจเหนือควบคุมอยู่ งานมักจะไม่ได้เงิน เอาแต่เดินเล่นนั่งเล่น ทำงานก็ไม่รอบคอบ เราไม่ต้องทำอะไรมากเพียงแต่ไปขึ้นมอญ เจาจะรีบกุลีกุจอ ทำงานราวกับขยันขันแข็งเต็มประดา (โบทัน, 2542, หน้า 118)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยไม่มีระเบียบวินัยในการทำงาน

12. คนไทยที่มีเงินถ้าเก็บไว้เฉย ๆ ก็เอาออกหว่านหาภรรยาซื้อขาย หาความสำเร็จ สำราญกับผู้หญิงตามสถานบริการ รัยขายเหล้า หรือบางคนก็เอามาลงทุนตั้งสถานที่อย่างนั้น เสียเลย เพื่อเงินจะได้งอกเงยขึ้นโดยเร็ว อีกหน่อยคงมีร้านอย่างนี้เต็มเมือง และเมื่อนั้นเขาวงกตจะแย่งเต็มที (โบทัน, 2542, หน้า 315)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยรักสนุก ไม่มีระเบียบวินัยในการใช้เงิน

13. เช่นแม่บางคนต้องการให้ลูกมีความสุขไม่เลยสอนให้ทำงาน มีคนปรนนิบัติทุกอย่างโตขึ้นก็เลยไม่อาจเลี้ยงตัวได้ ต้องอาศัยผู้อื่นอยู่รำไป และวิธีการอย่างนี้แม่คนไทยใช้กันมาก ลูกโตจนเป็นสาวแล้วหุงข้าวยังไม่เป็น เสื่อไม่เคยซัก ไม่เคยรีดเอง ถึงเวลากิน แม่จะประเคนให้ถึงปากทีเดียว (โบทัน, 2542, หน้า 319)

สว่างอุ้มมองว่าคนไทยเลี้ยงลูกไม่เป็น คอยแต่จะทำให้ลูกทุกอย่าง ไม่สอนให้ลูกทำเอง เมื่อลูกโตขึ้นจึงช่วยเหลือตัวเองไม่ค่อยได้

14. “ต่อราคาเหลือเกินละ ขายไม่ได้หรอก ราคานี้ต่อเหมือนจะไม่ซื้อ” (โบทัน, 2542, หน้า 343)

สว่างอุ้มมองว่าแม่ค้าคนไทยว่าพูดจาไม่เป็นมิตร ไม่ยิ้มแย้มแจ่มใส และดูถูกลูกค้า “อันที่จริงน้ำอวดมเป็นของฟุ่มเฟือย ราคาก็แพง หน้าซำแก่กระหายไม่ดื่มดีเท่า น้ำเปล่าหรือน้ำแข็งใส่ชาจีน แต่ทำไมถึงขายดีนักก็ไม่รู้ จะว่าเพราะคนไทยรวยก็ไม่ใช่ เห็นจะเป็นเพราะชอบกินของแพง ๆ มากกว่า อาจจะเพื่ออวดรวยก็ได้หรืออยากจะเหมือนคนอื่น เห็นเขากินก็ต้องกิน ถ้าสั่งน้ำแข็งเปล่า ราคามันถูก เลยไม่อยากกินกลัวเขาดูถูกโรคเอาอย่างขึ้นสมองเท่านั้นเอง” (โบทัน, 2542, หน้า 383)

ส่วนผู้มองว่าคนไทยชอบอวดรวย

จากประโยคทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าส่วนผู้มีความคิดด้านลบกับคนไทยมาโดยตลอด เขามีอคติกับคนแทบทุกเรื่องจนถึงขั้นไม่ยินยอมให้ลูกสาวแต่งงานกับคนไทยเพราะเหตุผลที่ว่ากลัวเลือดเนื้อของตนจะได้รับนิสัยที่ไม่ดีจากคนไทยปะปน แต่ด้วยความเป็นคนที่ใช้เหตุผลและรับการศึกษาจากของไทย เมื่งูถูกสาวคนสุดท้ายก็ต้องแต่งงานกับวิญญู ชายหนุ่มที่เป็นไทยร้อยเปอร์เซ็นต์ หลังจากนั้นส่วนผู้ก็ได้มีโอกาสศึกษาและคลุกคลีอยู่กับครอบครัวคนไทย จนทำให้เขามีความคิดต่อคนไทยในมุมมองที่ต่างออกไป เริ่มเข้าอกเข้าใจและเห็นใจคนไทยมากขึ้น และปรับทัศนคติที่ว่าคนชาติพันธุ์เดียวกันจะเหมือนกันเสียทั้งหมด แต่ละคน แต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกันออกไป และใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน

จากเรื่องอยู่กับกัง

นวนิยายเรื่องนี้แตกต่างกับเรื่องจดหมายจากเมืองไทย เพราะมองคนไทยในด้านบวก มากกว่าด้านลบ กังเป็นคนจีนที่เข้าอกเข้าใจคนไทย และหาเหตุผลให้กับการกระทำของคนไทย เสมอ เรื่องบางเรื่องเป็นการพูดถึงนิสัยคนไทยเช่นเดียวกับเรื่องจดหมายจากเมืองไทย แต่เป็นการนำเสนอในมุมมองที่ต่างกันไป ดังประโยค

คนไทยนิสัยแปลกอยู่ข้อหนึ่งในเรื่องเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย คือถึงจะยากจนขั้นแสนปานใด ก็ไม่ชอบอยู่ห้องแถวอับอู่ ถึงจะจำเป็นต้องอยู่ก็อยู่ไม่นานจะต้องหาทางขยับขยายออกไปปลูกกระท่อมเล็ก ๆ อยู่ตามชายทุ่ง ริมนาหรือตามที่ว่างแถวตลาด บ้างก็ออกไปหาบ้านเช่าหลังเล็กๆ อยู่คงเป็นด้วยคนไทยมีนิสัยรักอิสระ ชอบสันโดษ หรือไมก็สายเลือดคสิกร เกษตรกรบ้างเข็มอยู่ไม่ยอมจางจึงชอบอยู่ในที่โล่งกว้างเพื่อได้สัมผัสแดด ลม ฝนและต้นไม้ใหญ่อย่างแท้จริง ผิดกับคนจีนส่วนใหญ่ถึงจะฐานะสูงต่ำอย่างไรก็ชอบอยู่ห้องแถวได้โดยไม่รังเกียจความแออัดพลุกพล่าน ก็เป็นไปได้ว่าคนจีนมีสายเลือดการค้าขายอย่างอัดแน่นอยู่เต็มชีวิตวิญญูณ จึงชอบอยู่ในที่ชุมชนซึ่งเป็นการค้าได้ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 91-92)

จากประโยคเป็นการพูดถึงนิสัยรักอิสระของคนไทย โดยมองในมุมของกังที่เข้าใจคนไทย กังพยายามหาเหตุผลมาสนับสนุนการรักอิสระให้กับคนไทย เป็นเพราะคนไทยมีสายเลือดคสิกร จึงอยู่อาศัยในที่บริเวณกว้าง ๆ หรือตามชายทุ่ง ขณะเดียวกันก็อธิบายลักษณะการอยู่อาศัยของคนจีนว่า คนจีนรักงานค้าขายจึงชอบอยู่ในที่ ๆ มีผู้คนพลุกพล่าน ถึงแม้ว่าจะแออัดก็ตาม ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้ว กังมองคนไทยรักอิสระในเหตุผลด้านบวก แต่แตกต่างกับเรื่องจดหมายจากเมืองไทย ส่วนผู้มองคนไทยรักอิสระในด้านลบ เพราะนิสัยรักอิสระของคนไทย ทำให้คนไทยเกียจคร้าน ไม่ชอบให้ใครบังคับ จึงส่งผลกับหน้าที่การงานที่ตนได้รับ

อีกประโยชน์ในมุมมองเรื่องของอาชีพ

นิสัยคนเราไม่เหมือนกัน คนจีนชอบการค้าขาย พอเห็นคนไทยไม่ถนัดชัดเจนในเรื่องทำการค้าขาย ก็หาว่าเขาขายไม่เป็นหรือขี้เกียจ ก็ทำไมไม่มองให้ลึกลงไปว่าคนไทยชอบอาชีพอะไร และเขาทำได้ดีเพียงไรในอาชีพที่ตนชอบ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 93)

กั๋งหาเหตุผลอธิบายเรื่องที่คนไทยถูกมองว่าขี้เกียจว่าแท้จริงแล้วคนไทยไม่ถนัดงานค้าขาย จึงทำได้ไม่ดี จึงถูกกล่าวหาว่าขี้เกียจ กั๋งอธิบายว่าควรมองว่าคนไทยถนัดงานอะไรมากกว่า และปฏิบัติได้ดีหรือไม่มากกว่าการกล่าวหาแบบไม่มองเหตุผล ซึ่งประโยชน์นี้ก็เป็นการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากเรื่องจดหมายจากเมืองไทย เพราะในเรื่องนี้สว่างอุพูดยู่หลายครั้งว่าคนไทยขี้เกียจ และเป็นนิสัยที่ถูกสั่งสอนมาตั้งแต่เด็ก

นอกจากกั๋งจะอธิบายเรื่องการไม่มีความชำนาญในการค้าขายของคนไทยแล้ว กั๋งยังบอกถึงข้อดีของการที่ไม่มีหัวทางด้านการค้า ว่าคนไทยมีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง และมีน้ำใจ ดังประโยชน์

ชาวทุ่งชวานาที่คบหาติดต่อกับกั๋งเป็นคนดี ซื่อสัตย์ และซื่อขายตรงไปตรงมา และมีน้ำใจอันเป็นอุปนิสัยอันแท้จริงของคนไทย คือ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมการค้าขาย แลบบางทีก็มีหน่อมนเพือกที่หาได้ใกล้ ๆ บ้านมาฝาก (หยก บุรพา, 2552, หน้า 171)

นอกจากนี้กั๋งยังอธิบายเรื่องความเป็นนักเลงของคนไทยว่า

คนไทยเป็นนักเลงหัวไม้ก็มีมากมาย แต่มักเป็นนักเลงแบบรักการต่อสู้ประสาธุผู้ขายเสียมากกว่า ป้องกันตัวเมื่อถูกรังแกหรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนนอกกรอบครัว หรือไม่ก็เป็นนักเลงทางการละเล่น เช่น ดีไก่ กัดปลา (หยก บุรพา, 2552, หน้า 171)

จากประโยคกั๋งกำลังให้เหตุผลแทนคนไทยว่า แม้มีบางครั้งที่คนไทยทำนิสัยเสียหรือเป็นอันธพาลมีการต่อสู้ แท้จริงแล้วคนเหล่านั้นไม่ได้ต้องการเป็นคนเลวอย่างตั้งใจ แต่เป็นเพียงการป้องกันตัวหรือปกป้องตนเองจากอันตรายต่าง ๆ

นอกจากกั๋งแล้ว หยกยังแสดงทัศนคติต่อคนไทยในด้านบวก ดังประโยค

“บางคนให้ทัศนะว่า ที่คนจีนชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเพราะว่าต่างเป็นคนแปลกถิ่นมาจึงต้องอยู่ร่วมกันเข้าไว้ ทำนองผนีกกำลังเพื่อป้องกันการถูกรังแกจากคนไทยผู้เป็นเจ้าของถิ่น” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 92)

ข้อนี้ฉันไม่ปลงใจเชื่อ เพราะยังไม่เคยเห็นคนจีนถูกคนไทยรังแกด้วยเหตุผลที่ว่า “เป็นคนจีน” เลย ถ้าจะมีการกระทบกระทั่งกันบ้างแล้วก็เป็นเพราะเหตุผลทะเลาะวิวาทบาดหมางกันด้วยเหตุผลอื่นมากกว่า เพราะไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดก็ตาม จะมีการปิ่นเกลียวกันได้ถ้าในสังคมนั้น ๆ มีทั้งคนดีและคนเลวระคนกันอยู่ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 93)

หยกกำลังอธิบายว่า มีหลายคนที่มองการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของคนจีนเพื่อเหตุผลที่ว่า จะได้ไม่ถูกรังแกหรือรบกวนจากเจ้าของถิ่น ซึ่งคือคนไทยนั่นเอง แต่หยกบอกว่าความเข้าใจนี้ไม่เป็นความจริง เพราะคนไทยไม่ได้เป็นแบบนั้น การกระทบกระทั่งกันของคนในสังคมเป็นเพราะสังคมมีทั้งคนดีและคนเลว ปัญหาจึงเกิดขึ้นเสมอ

จากประโยคทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า กังเข้าใจและมีเหตุผลอธิบายการกระทำของคนไทยเสมอ ความคิดของกังจะไม่เหมารวมลักษณะนิสัยใจคอของคนแต่ละชาติพันธุ์ไปด้านใดด้านหนึ่งเสียทั้งหมด กังมีการให้เหตุผลการกระทำของคนอื่นโดยขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกันไป ไม่ได้มีอคติด้านลบกับคนไทย และไม่ได้มองคนจีนด้านบวกเสมอไป

จากเรื่องลอคลายมังกร

เรื่องนี้ไม่พบความคิดเห็นที่ตัวละครมีต่อคนไทยทั้งในด้านบวกและด้านลบอย่างแน่ชัด เพราะเนื้อเรื่องเป็นการดำเนินเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในครอบครัวของตระกูลสีอาณิชัยทั้งหมด มีเพียงบางช่วงบางตอนที่มีคนนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ก็เป็นชาวฮ่องกง จะมีเกี่ยวข้องกับคนไทยก็เพียงกล่าวถึงคนงาน แต่ก็ไม่ได้มีการแสดงความเห็นต่ออุปนิสัยของคนไทยแต่อย่างใด เพราะฉะนั้นในหัวข้อนี้จึงไม่พบข้อมูล

4.2 การเมืองวรรณกรรมคนจีนพลัดถิ่น

คำว่า “การเมือง” นั้นได้ใช้นิยาม ของสุเทพ สุนทรเกศซ์ที่กล่าวว่า “การเมือง” หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกระจาย การใช้ รวมทั้งการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้ได้มาซึ่ง “อำนาจ” ในระบบสังคม โดยจะพบว่าในระบบการเมืองทั้งหลาย จะมีการบังคับโดยใช้กำลัง มีการลงโทษ มีการให้รางวัลหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งพันธกรณีทางศีลธรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ตัวแปรต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีซับซ้อนแตกต่างกันของระบบการเมืองต่าง ๆ สำหรับในกรณีกลุ่มชาติพันธุ์จะมีการใช้พันธกรณี หรือข้อผูกพันทางศีลธรรม ตลอดจนพิธีกรรมเป็นอย่างมากเพื่อก่อให้เกิดความผูกพันขึ้นในหมู่สมาชิก ในการที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายทางการเมืองของกลุ่ม ยิ่งกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองมีสถาบันพื้นฐานรองรับมากเพียงใดกลุ่มผลประโยชน์ก็ยิ่งเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น (สุเทพ สุนทรเกศซ์, 2548, หน้า 82-88)

สำหรับคำว่า “การเมืองวรรณกรรมคนจีนพลัดถิ่น” หมายถึง การใช้พันธกรณี หรือข้อผูกพันทางศีลธรรม ตลอดจนพิธีกรรมของกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ร่วม ใช้ในการก่อให้เกิดความผูกพันขึ้นในหมู่สมาชิกของคนจีนพลัดถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและความรู้สึกเกี่ยวกับวรรณกรรม โดยผ่านรูปแบบของนวนิยาย

4.2.1 เรื่องจดหมายจากเมืองไทย

นวนิยายเรื่องนี้แต่งโดย สุภา สิริสิงห ใช้นามปากกาว่า “โบตัน” พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2511-2512 ในสตรีสาร ได้รับคัดเลือกให้เป็นหนังสือ 100 ชื่อเรื่องที่คนไทยควรอ่าน ประเภทบันเทิงคดี (FICTION) หมวดนิยาย และเป็นนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. 2512 จากองค์การ ส.ป.อ. (องค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ส.ป.อ. หรือ ซีโต้ (อังกฤษ: Southeast Asia Treaty Organization - SEATO)

สภาพเหตุการณ์ทางสังคม-เศรษฐกิจของประเทศไทยใน พ.ศ. 2511-2512

เมื่อจะกล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2511 ต้องเป็นการกล่าวเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เพราะเป็นช่วงการเมืองที่ต่อเนื่องกันมาหลังการทำรัฐประหาร จอมพล ป.พิบูลสงครามในช่วง พ.ศ. 2500-2520 มีการปฏิวัติรัฐประหารเกิดขึ้น 2 ครั้ง กล่าวคือ ครั้งแรก 16 กันยายน พ.ศ. 2500 เป็นการใช้อำนาจทหารเข้าล้มล้างสถาบันทางการเมือง ประกาศใช้กฎอัยการศึก และรวบอำนาจ การปกครองประเทศเข้ามารวมศูนย์อยู่กับผู้นำเผด็จการทหาร ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นี้ เป็นการปฏิวัติรัฐประหารของ จอมพลสฤษดิ์ นับได้ว่าเป็นการยึดอำนาจของทหารที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการใช้อำนาจทหารเข้าล้มล้างสถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และจัดตั้งโครงสร้างการปกครองแบบรัฐบาลเผด็จการทหาร ที่มีกองทัพเป็นฐานอำนาจอย่างสมบูรณ์แบบขึ้นมากบครองประเทศแทนที่สถาบันรัฐสภาและสถาบันพรรคการเมือง

ผลอันเกิดจากรัฐประหาร พ.ศ. 2500 นี้ ทำให้กลุ่มชอชราชครู¹ หดอำนาจไป และรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2475 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ต้องถูกยกเลิก สถาปนาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรีต้องสิ้นสุดสภาพลง การบริหารประเทศตกเป็นหน้าที่ของคณะปฏิวัติ โดยมีกองบัญชาการปฏิวัติซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าและเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด คณะปฏิวัติได้ประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 จนกว่าจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ และได้จัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ โดยมีจอมพลสฤษดิ์ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งต่อมาก็ได้มีประกาศตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ให้มีหน้าที่ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญให้เหมาะสมกับนโยบายการสร้างประชาธิปไตยแบบไทย และให้สภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติไปพร้อม ๆ กันด้วย ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ จอมพลสฤษดิ์ จึงมีอำนาจเต็มที่ตามมาตรา 17 ที่จะใช้อำนาจเผด็จการ

¹ ในบริบททางการเมืองในช่วง 2490 - 2510 ได้ปรากฏกลุ่มทางการเมืองขึ้น 4 กลุ่มด้วยกัน ทั้ง 4 กลุ่มต่างช่วงชิงต่อสู้ทั้งทางปฏิบัติการทางการเมืองและทางความคิด เพื่อมีอำนาจในการเมือง ทั้ง 4 กลุ่มนี้คือ กลุ่มอนุรักษนิยมเก่า กลุ่มชอชราชครู (ซึ่งอยู่ภายใต้การนำของจอมพลผิน ชุณหะวัณ และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์) กลุ่มสี่เสาเทเวศร์ (ซึ่งเป็นทหารภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และมีจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร) และกลุ่มอนุรักษนิยมสมัยใหม่

ละเมิดสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย พรรคการเมืองกลายเป็นสิ่งนอกกฎหมาย มีการตรวจเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ ห้ามการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์การเมือง และมีการจับกุมและยิงเป้าผู้ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ หรือเป็นศัตรูต่อระบบการเมืองแบบเผด็จการของคณะปฏิวัติ โดยไม่ต้องผ่านการะบวนการและขั้นตอนของศาลสถิตยุติธรรมซึ่งเป็นอำนาจทางด้านตุลาการ ดังนั้น การใช้อำนาจเผด็จการทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์จึงครอบคลุมถึงการปราบปรามและกดขี่ประชาชนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกับคณะปฏิวัติ ไม่จำกัดเฉพาะอาชญากรและโจรผู้ร้ายตามปกติธรรมดาเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการที่จอมพลสฤษดิ์ได้ใช้อำนาจตามมาตรา 17 สั่งจับและประหารชีวิตบุคคลที่จอมพลสฤษดิ์คิดว่าจะมาบ่อนทำลายความมั่นคงและอำนาจการปกครองแบบฟอซุนอุปถัมภ์เผด็จการของตน ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เช่น นายสุภชัย ศรีศติ, นายครอง จันดาวงศ์, นายทองพัด สุทธิมาศ, นายราม พร้อมวงศ์ และนายศิลา วงศ์สิน ผู้นำกบฏผิวนวลแห่งนครราชสีมา เป็นต้น

สำหรับบทบาทของจอมพลสฤษดิ์ในการเข้าแทรกแซงการแบ่งแยกโครงสร้างหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารประเทศของพรรคการเมืองและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นหลักการที่มุ่งหมายจะให้มีการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจระหว่างกันตามระบอบประชาธิปไตยนั้น จอมพลสฤษดิ์มีทรรศนะว่าความสัมพันธ์ระหว่างสายงานการปกครองด้านบริหารและนิติบัญญัติ ซึ่งปฏิบัติไปตามระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกนั้น ใช้ไม่ได้กับการปกครองของไทย เนื่องจากไม่ส่งเสริมทั้งเสถียรภาพและประสิทธิภาพในด้านการปกครอง

นอกจากการมีทรรศนะคติที่ไม่ชื่นชมต่อบทบาททางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และการมีพรรคการเมืองเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนหาผลประโยชน์ของประชาชนแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้นำทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นอำนาจนิยม และได้แสดงความไม่ชื่นชมการจัดตั้งรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองไว้ด้วยว่าการเลือกผู้นำทางการเมือง ตามหลักทฤษฎีควรต้องขึ้นอยู่กับพระราชประสงค์ขององค์พระมหากษัตริย์ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงการสังกัดพรรคในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี เพื่อที่จะทำให้รัฐบาลเป็นรัฐบาลของชาติอย่างแท้จริง มิใช่เป็นรัฐบาลพรรคหนึ่งพรรคใดโดยเฉพาะ จอมพลสฤษดิ์เชื่อว่าเนื่องจากคณะปฏิวัติเป็นตัวแทนความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จึงมีความสามารถที่จะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศได้

ดังนั้น การที่จอมพลสฤษดิ์ได้เข้ามามีบทบาทในการปกครองสังคมไทย โดยใช้รูปแบบของ “ฟอซุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ” จึงมีผลกระทบที่ร้ายแรงต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยเป็นอย่างมาก ทหารได้เข้ามาแทรกแซงและครอบงำสังคมอย่างเต็มที่ เพื่อจัดการให้สังคมไทยได้พัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การมีเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเมืองโดยไม่

จนกระทั่งมีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2515 และสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามธรรมนูญการปกครองดังกล่าวได้มีมติให้จอมพล ถนอม กิตติขจร เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป

จอมพล ถนอม กิตติขจร พ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา พ.ศ. 2516 รัฐบาลได้ใช้อาวุธสงครามเข้าปราบปรามนักศึกษาประชาชนที่ชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จนทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก จากเหตุการณ์นี้ ทำให้พลังทางการเมืองหลายฝ่ายกดดันให้จอมพล ถนอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รวมระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยการยึดอำนาจและรัฐประหารทั้งสิ้น 10 ปี 6 เดือนเศษ หลังจากนั้น ได้มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของจอมพลถนอม จนนำไปสู่การยึดทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่สุจริตต้องเป็นจำนวนมาก

ส่วนในด้านของกลุ่มนายทุนจีนแล้ว ในช่วงเวลาดังกล่าวทุกกลุ่มยังให้ความสำคัญกับการสร้างพันธมิตรกับชนชั้นผู้ปกครองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำกองทัพบกซึ่งจะผูกขาดความรักษาดี แต่เพียงกลุ่มเดียวตั้งแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติได้สำเร็จใน พ.ศ. 2501 เรื่อยไปจนถึง พ.ศ. 2517 เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ถูกขบวนการนักศึกษาโค่นอำนาจลงอีกด้วย ขณะที่นายทุนจีนเหล่านั้นพร้อมที่จะเชื่อเชิญบรรดานายพลคนสำคัญเข้ามาเป็นทั้งประธานกรรมการหรือกรรมการบริหารต่าง ๆ แล้วก็พร้อมที่จะอุกฉกรรจ์ทุนการหลั่งไหลให้นายทหารเหล่านั้นเพื่อแลกเปลี่ยนกับความมั่นคงในธุรกิจการลงทุน ตลอดจนสิทธิและอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ที่ธุรกิจใครีของแต่ละกลุ่มจะได้รับ ความอนุเคราะห์หรือได้รับการหยิบยื่นให้จากหน่วยงานราชการ ซึ่งต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเผด็จการทหารกลุ่มใหม่หรือที่เรียกกันทั่วไปว่ากลุ่มใหม่หรือที่เรียกกันทั่วไปว่ากลุ่มสี่เสาเทเวศร์ เป็นเวลานานกว่า 15 ปี เพราะฉะนั้น จึงไม่แปลกอะไรที่กลุ่มทุนใหม่เหล่านี้จะเติบโตอย่างรวดเร็วมากจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมตามการชี้แนะของธนาคารโลก (The International Bank on Reconstruction: IBRD) และรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ตั้งแต่ พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา

ถัดจาก พ.ศ. 2500 เป็นเวลานานกว่าทศวรรษ เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจนเกินเป้าหมายที่รัฐบาลวางไว้ในแต่ละแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสียด้วยซ้ำไป เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกระหว่าง พ.ศ. 2504 - 2509 ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) เจริญเติบโตในแต่ละปีสูงถึงร้อยละ 7.3 ซึ่งเกินเป้าหมายที่รัฐบาลวางไว้ถึงร้อยละ 1.8 ถัดมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 ระหว่าง ค.ศ. 1976-1971 เศรษฐกิจไทยก็เจริญเติบโตโดยเฉลี่ยในช่วงนั้นแต่ละปีสูงถึงร้อยละ 7.2 เป็นต้น

ถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยตั้งแต่นั้นมา ยังมีปัจจัยสำคัญอื่นๆอยู่เบื้องหลังความสำเร็จดังกล่าวด้วย เช่น เงินทุนที่ไหลเข้ามาโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI)

เป็นจำนวนมาก เงินกู้จากธนาคารโลก (IBRD) และเงินช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ซึ่งล้วนมีส่วนสำคัญในการขยายการใช้จ่ายของภาคสาธารณะและทำให้ตลาดภายใน ประเทศขยายตัว ขึ้นมาอย่างชัดเจนก็ตาม แต่ความสำเร็จส่วนใหญ่ตั้งแต่นั้นมาก็ยากที่จะปฏิเสธถึงความสามารถของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการผลักดันนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและมาตรการส่งเสริมการลงทุนอย่าง จริงจัง โดยพื้นฐานและปรัชญาของนโยบายต่าง ๆ ไม่ได้มีการเลือกปฏิบัติหรือต่อต้านผู้มีเชื้อสายจีน ต่างด้าว ซึ่งแตกต่างจากนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยในอดีตก่อนหน้านี้เป็นอันมาก บรรดาการ ลงทุนที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ตั้งแต่นั้นมาจึงมิใช่ดึงดูดความสนใจเฉพาะทุนจากต่างประเทศโดยเฉพาะญี่ปุ่น ได้หัน ฮองกง สหรัฐอเมริกา และชาติตะวันตกอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังกระตุ้นให้นายทุนจีนในประเทศ ไทยเกิดความตื่นตัวที่จะเข้ามาถกฉวยโอกาสในการลงทุนทุกประเภทซึ่งตนเองมีความถนัดหรือมี ช่องทางแสวงหากำไรทางธุรกิจได้อย่างเต็มที่ด้วยเพราะสิทธิพิเศษอันเกิดจากมาตรการส่งเสริมการลงทุน ต่าง ๆ ตั้งแต่นั้นมา ได้เปิดโอกาสให้นักลงทุนทั้งชาวต่างประเทศและพวกเขาเหล่านี้มีสิทธิในการ ลงทุนเท่าเทียมกันหมดเป็นครั้งแรกแล้วมาตรการกำแพงภาษีขาเข้าซึ่งเพิ่มขึ้นสูงลิ่วเพื่อป้องกัน ไม่ให้สินค้าจากต่างประเทศเข้ามาแข่งขันกับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ผลิตได้ภายใน ประเทศ ยังมี ส่วนทำให้กิจการลงทุนใหม่ ๆ ของพวกเขาอยู่ในฐานะได้เปรียบกว่านักลงทุนจากต่างประเทศที่ ขาดทั้งความรู้เรื่องการตลาด และสภาพของข้อเท็จจริงทางธุรกิจทั่วไป เพราะฉะนั้นจึงไม่แปลกว่า อานิสงส์ของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ดังกล่าว ย่อมเป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ต่อนักธุรกิจไทยเชื้อ สายจีนมากกว่านักธุรกิจจากต่างประเทศอย่างแน่นอน ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าบริษัทต่าง ๆ ที่ ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาลไทยในช่วง พ.ศ. 2503-2525 นั้น ขณะที่บริษัทของชาวต่างชาติ ทั้งหมดมีทุนจดทะเบียนรวมกันเพียง 6,017 ล้านบาท บริษัทของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนแทบทั้งหมด ที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุนในช่วงเดียวกัน มีทุนจดทะเบียนรวมกันทั้งสิ้นสูงถึง 18,726 ล้านบาท หรือมากกว่าทุนจดทะเบียนของบริษัทจากต่างประเทศถึง 2 เท่า

ส.ป.อ. (องค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)

เป็นการลงนามในสนธิสัญญา มีขึ้นเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2497 ที่กรุงมะนิลา ประเทศ ฟิลิปปินส์ จึงรู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่ากติกามะนิลา (Manila Pact) ส่วนซีโต้ก่อตั้งขึ้นในระหว่างการประชุมคณะมนตรีสนธิสัญญาในกรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 23-25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2498 สมาชิก องค์การประกอบด้วยประเทศสมาชิก 8 ประเทศ คือ ไทย สหรัฐอเมริกา ฟิลิปปินส์ ปากีสถาน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ และฝรั่งเศส ระบบพันธมิตรนี้ถูกผลักดันโดยสหรัฐที่ต้องการ เครื่องมือสกัดกั้นการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้ ความวิตกกังวลหลักของสหรัฐ คือ อินโดจีนภายหลังจากข้อตกลงเงินว่าด้วยอินโดจีนในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2497 สหรัฐคว่ำบาตร ข้อตกลงนี้เพราะไม่พอใจข้อกำหนดให้แบ่งเวียดนามชั่วคราวที่เส้นขนาน 17 องศาและให้ฝ่าย

คอมมิวนิสต์บริหารภาคเหนือ ซึ่งในทัศนะสหรัฐเท่ากับเป็นการยอมรับให้ตั้งประเทศคอมมิวนิสต์ขึ้น

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้าเป็นภาคีสันติสัญญาอย่างกระตือรือร้นโดยให้เหตุผลว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนมีนโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อไทยและเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนามและลาวเพื่อให้แทรกซึมและบ่อนทำลายในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคอีสานซึ่งมีชาวเวียดนามอพยพประมาณ 50,000 คนอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น ไทยจึงต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้อยู่รอดจาก “ภัยคอมมิวนิสต์ที่คืบคลานใกล้เข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง”

หลักฐานภัยคุกคามจากจีนดูเหมือนไม่ชัดเจน ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2496 รัฐบาลจีนได้ประกาศตั้ง “เขตการปกครองตนเองของชนเชื้อสายไท” ในจังหวัดยูนนานซึ่งเป็นการตั้งหน่วยบริหารที่เป็นไปได้ว่าเพื่อให้ควบคุมชนกลุ่มน้อยภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ผู้นำไทยเห็นว่าเป็นความพยายามของจีนที่ยุยงส่งเสริมกระบวนการรวมชนเชื้อสายไทในจังหวัดภาคเหนือของไทยนอกจากนี้ อาจเป็นไปได้ว่าผู้นำไทยกังวลต่อชนเชื้อสายจีนจำนวนมากในประเทศไทย ซึ่งผู้นำไทยในหลายสมัยที่ผ่านมามีความหวาดระแวงคนจีนเหล่านี้ในเรื่องความจงรักภักดีต่อไทย ส่วนภัยคุกคามด้านอินโดจีนที่ผู้นำไทยแสดงความวิตกกังวลคือการที่กองกำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือรุกเข้าไปในดินแดนลาวกับกัมพูชาในระหว่างปี พ.ศ. 2496-2497 ซึ่งส่งผลให้ชนเชื้อสายเวียดนามประมาณ 50,000 คน ที่อาศัยในประเทศนั้นอพยพเข้ามาในภาคอีสานจนทำให้รัฐบาลไทยประกาศภาวะฉุกเฉินใน 9 จังหวัดภาคอีสาน พร้อมทั้งขอให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติส่งคณะผู้สังเกตการณ์เข้ามาในพื้นที่ที่ถูกรุกรานแต่ไร้ผล ความกังวลของผู้นำไทยต่อสถานการณ์ในลาวอาจอธิบายได้ในแง่ความใกล้ชิดของ 2 ประเทศทั้งในทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้ผู้นำไทยในทศวรรษ 1950 (พ.ศ. 2493) จนถึง 1970 (พ.ศ. 2513) ต้องการให้ลาวมีรัฐบาลที่เป็นมิตรกับไทย อย่างไรก็ตาม จอมพล ป. ยังเห็นโอกาสของการใช้นโยบายต่างประเทศเพื่อการคงอำนาจเพราะไม่มีฐานการเมืองภายใน ทั้งยังคาดหวังความช่วยเหลือจากสหรัฐทั้งด้านการทหารและเศรษฐกิจ

จากปัจจัยข้างต้น รัฐบาลจึงเสนอให้ ส.ป.อ. มีข้อผูกพันคล้ายของค์กรสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต้ (NATO) ที่ระบุว่ารัฐภาคีทั้งหมดจะช่วยโดยทันทีต่อรัฐภาคีที่ถูกโจมตีด้วยอาวุธและให้ตั้งกองกำลังซีโต้ที่มีกองบัญชาการตั้งในไทย รวมทั้งเสนอให้รวมลาว กัมพูชา และสาธารณรัฐเวียดนามในสนธิสัญญา และให้ตั้งสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพฯ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของไทยบรรลุผลเพียง 2 ข้อสุดท้าย สหรัฐไม่ต้องการถูกจำกัดเสรีภาพใด ๆ ภายใต้อัตลักษณ์สนธิสัญญาจึงระบุพันธะผูกพันที่ค่อนข้างหลวมเพียงว่า ในกรณีที่มีการโจมตีด้วยอาวุธต่อภาคหนึ่ง รัฐภาคีอื่นจะพิจารณาดำเนินการตามกระบวนการรัฐธรรมนูญของตน นอกจากนี้ ให้ตั้งคณะที่

ปรึกษาฝ่ายทหารเพื่อวางแผนและเสนอแนะมาตรการร่วมมือทางทหารสำหรับเตรียมรับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งได้ไม่เคยมีบทบาทด้านการทหารที่แท้จริง เพราะความแตกต่างอย่างยิ่งยวดของผลประโยชน์และลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของประเทศชาติ อีกทั้งต้องใช้มติเอกฉันท์ในการดำเนินการทุกอย่าง นอกจากนี้ ไม่มีภาคีใดที่ขอความช่วยเหลืออย่างชัดเจนภายใต้ข้อตกลงนี้ ยกเว้นรัฐบาลไทยที่เรียกร้องให้ซีโต้เข้าแทรกแซงสถานการณ์ในลาวในทศวรรษ 1950 (พ.ศ. 2493) และ 1960 (พ.ศ. 2503)

สถานการณ์ในลาวได้รับความสงบสุขอย่างยิ่งในช่วงหลังข้อตกลงเจนีวา ทั้งไทยและเวียดนามเหนือต่างต้องการให้มีรัฐบาลลาวที่เป็นมิตรกับตนเพราะเห็นว่าดินแดนลาวมีความสำคัญยิ่งยวดต่อความมั่นคงของประเทศตน ดังนั้น การเมืองลาวจึงเต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่าง 2 ฝ่าย ๆ หนึ่งได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามเหนือ กับอีกฝ่ายหนึ่งจากไทยและสหรัฐ ซึ่งเห็นว่าลาวเป็นด่านหน้าในการสกัดกั้นคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้ การแทรกแซงจากภายนอกได้ช่วยเร่งให้ความขัดแย้งในลาวปะทุเป็นการต่อสู้ด้านกำลังทหารในที่สุด ในระหว่างปี พ.ศ. 2500-2506 ผู้นำไทยเห็นว่าความมั่นคงของไทยอยู่ในขั้นวิกฤตจากการที่กองกำลังคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือรุกเข้าในในลาวหลายครั้ง รัฐบาลไทยได้เรียกร้องซ้ำ ๆ ให้ซีโต้แทรกแซงเพื่อสนับสนุนกลุ่มฝ่ายขวาในลาว แต่ถูกคัดค้านจากทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐ ซึ่งไม่เห็นว่าการแทรกแซงในลาวควรค่าแก่การแทรกแซงทางการทหาร

อย่างไรก็ตาม สหรัฐเริ่มมีความเห็นสอดคล้องกับไทยมากขึ้นจากปลาย พ.ศ. 2503-2505 เมื่อสงครามกลางเมืองในลาวทวีความรุนแรง และข้อเสนอของไทยที่ต้องการให้ซีโต้เข้าแทรกแซงถูกคัดค้านเช่นเคยจากอังกฤษและฝรั่งเศส แต่สหรัฐเริ่มวิตกต่อการรุกคืบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ลาวรวมทั้งต้องการผ่อนคลายความตึงเครียดของผู้นำไทย ผลก็คือการลงนามในแถลงการณ์ร่วมรัสค์-ถนัด (Rusk-Thamat Communiqué) ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2505 ที่ระบุข้อความสำคัญว่าสหรัฐจะช่วยเหลือไทยอย่างเต็มที่ในการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์จากทั้งภายในและภายนอก แถลงการณ์นี้ได้อ้างอิงข้อผูกพันของสหรัฐภายใต้เงื่อนไข ส.ป.อ. ที่ว่า การกระทำใด ๆ ต้องเป็นไปตามกระบวนการรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ แต่ระบุว่าสหรัฐมีอิสระในการดำเนินการโดยมีต้องขอความเห็นจากภาคีอื่นของ ส.ป.อ. ผลของข้อผูกพันทวิภาคีนี้ทำให้สหรัฐได้แสดงแสนยานุภาพอย่างจำกัดในไทยเพื่อตอบโต้วิกฤตการณ์ในลาวในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามพันธะผูกพันภายใต้ ส.ป.อ. โดยมีภาคีอื่นบางประเทศเข้าร่วมด้วย

ในช่วงทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) ภาคีหลายประเทศถอนตัวออกจากกิจกรรมของซีโต้ จนในที่สุด เหตุผลการดำรงอยู่ขององค์กรนี้ก็หมดไปเมื่อเป้าหมายที่เคยเป็นปณิธานเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่สหรัฐคืนดีกับจีนเมื่อประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันไปเยือนจีนในเดือน

กุมภาพันธ์ พ.ศ.2515 และท้ายที่สุด ชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในกัมพูชาและเวียดนามใต้ รัฐบาลไทยและรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ตกลงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) ให้ยกเลิกซีโต้ การยกเลิกอย่างเป็นทางการมีขึ้นในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2520 สนธิสัญญา ส.ป.อ.ไม่เคยถูกยกเลิกอย่างเป็นทางการ แต่ก็ไม่เคยถูกบีบบังคับใช้จริงอีกเลย

ตลอดเวลาการดำรงอยู่ของซีโต้ ไทยเป็นชาติที่เข้าเกี่ยวข้องกับองค์การอย่างแข็งขันที่สุด ดังนั้น ซีโต้ก็ส่งผลกระทบต่อไทยมากที่สุดด้วย ในแง่หนึ่ง หากพิจารณาจากเป้าหมายหลักขององค์กร คือการเป็นกลุ่มพันธมิตรเพื่อร่วมกันกั๊กคอมมิวนิสต์แล้ว ซีโต้ก็เป็นเพียงกลุ่มที่ “แสดงเจตนารมณ์” นี้ แต่แทบไม่มี “ปฏิบัติการใด ๆ” เพื่อเป้าหมายนี้ ดังปรากฏชัดเจนจากกรณีสถานการณ์ลาวว่า ซีโต้ไม่ได้ตอบสนองข้อเรียกร้องหรือความกังวลของผู้นำไทยเลย ในอีกแง่หนึ่ง การเป็นพันธมิตรนี้ก็ทำให้ไทยเป็นศัตรูชัดเจนของจีน เพราะจีนก็เห็นว่าซีโต้ตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านจีนโดยตรงและเพื่อก่อสงคราม “และไทยเป็น” ฐานของการเตรียมพร้อมสงครามของสหรัฐ “จากการที่สำนักงานใหญ่ขององค์กรตั้งในไทย”

โดยสรุปแล้ว ส.ป.อ. เป็นองค์กรที่สร้างขึ้นเพื่อขจัดความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมือง คือ ประชาธิปไตย และคอมมิวนิสต์ในสังคมขณะนั้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต่อต้านความคิดแบบคอมมิวนิสต์ มีการปรามปรามผู้คนที่มีความผิดกรรมเข้าข่ายลัทธิดังกล่าว ดังเช่นเหตุการณ์ประหารชีวิตบุคคลที่จอมพลสฤษดิ์คิดว่าจะมาบ่อนทำลายความมั่นคงและอำนาจการปกครองแบบพ่อขุนอุปถัมภ์เผด็จการของตน ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์

ชีวิตวรรณกรรม

จดหมายทั้งหมดของตันสว่างถูกยึดมาจากชาวจีนแผ่นดินใหญ่ผู้หนึ่งซึ่งได้ลัดลอดเข้ามาในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2500 เขาผู้นั้น คือ หลีบัววนสุน เรียกตามแบบไทยว่า นายบัววนสุน แซ่ลี่ จากการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หลีบัววนสุน เป็นคนจีนชั้นปัญญาชน เป็นข้าราชการตำแหน่งไม่เล็กนักในเมืองเชียงไฮ้ อันเป็นเมืองหน้าด่านของจีนแผ่นดินใหญ่ เขามีหน้าที่ตรวจตราจดหมายทุกฉบับจากต่างประเทศ หรือเรียกตามภาษาสมัยใหม่ก็คือ เป็นเจ้าหน้าที่เซ็นเซอร์จดหมาย การตรวจจดหมายนี้เป็นงานหนักมากทีเดียว แต่ทางการต้องการให้ทำเพื่อป้องกันมิให้ประชาชนของตนได้รับข่าวความสนุกสนานของญาติมิตรที่ลี้ภัยไปอยู่ต่างแดน และจะเกิดอยากหนีระบบคอมมิวนิสต์ไปสู่แดนเสรีบ้าง แต่วิธีการนี้ก็เหมือนดาบสองคม เพราะหลีบัววนสุนผู้คุมอำนาจด้านนี้ไว้ ได้หลบหนีมาเสียเอง

จดหมายทั้งหมดถูกถอดข้อความโดยผู้ชำนาญภาษาจีนให้เป็นภาษาไทย ผู้เขียนเรียบเรียงและจัดเกลาสำนวนให้ไม่ขัดหู แล้วจึงเสนอออกมาในรูปแบบนวนิยายเรื่อง “จดหมายจาก

เมืองไทย” เนื้อเรื่องเป็นการส่วนใหญ่เป็นการแสดงความคิดเห็นของสว่างอุต่อนคนไทยและเมืองไทย
ชีวิตการทำงาน ชีวิตความเป็นอยู่ในประเทศไทย และชีวิตครอบครัวของเขา

ต้นสว่างอุ เป็นแบบฉบับของชาวจีนอพยพ ที่ถือความสำคัญสูงสุดของผู้ชายเป็นหลัก ประกอบกับ
ยึดมั่นในความเชื่อแบบลัทธิขงจื้อ ต้นสว่างอุจึงเป็นคนที่รับผิดชอบในหน้าที่การงานอย่างซื่อสัตย์
สุจริต และขยันหมั่นเพียร หนักเอาเบาสู้ ทุกสภาพการณ์ต่อคนจีน ที่สัมพันธ์ในระดับชั้นต่าง ๆ
ต้นสว่างอุ มีความนอบน้อม คารวะ มีความกตัญญู รู้เคารพเทิดทูนเจ้าแก่ ผู้เป็นนายจ้าง ซึ่งต่อมา
เปลี่ยนฐานะเป็นพ่อตา ฐานะของพ่ออุปถัมภ์ ที่ช่วยฝากฝังให้ได้งานทำ ทันทีที่ขึ้นจากเรือเดินทะเล

ต้นสว่างอุ เกลียดและดูหมิ่นเหยียดหยามคนไทย คนท้องถิ่นเจ้าของประเทศว่าเป็นคนขี้เกียจ
สันหลังยาว เอาแต่เมาเหล้า เล่นการพนัน ไม่รับผิดชอบครอบครัว ไม่ตั้งหลักฐานทำมาหากิน ชอบ
เป็นคนรับใช้ หรือเที่ยวขอทาน กระทั่งขายตัวในบาร์เหล้า ฯลฯ ดังประโยค

“ลูกพยายามเลือกคนงานชาวจีนหรือลูกจีนเนื่องจากพวกนี้ไม่ค่อยเปลี่ยนงานบ่อย
ลูกจ้างคนไทยทำงานไม่กี่เดือนก็ออก ไม่มีความแน่นอนในใจ บางคนฝึกงานมาจนชำนาญก็เล่นตัว
จะขอเงินเดือนขึ้นบ้าง ขอลาออกบ้าง เพราะ ได้เงินจำนวนหนึ่งพอใช้แล้ว เขาต้องการจะออกไป
ทำงานอื่น หรือเที่ยวให้สนุก นอนให้สบาย พอเงินหมดจึงค่อยหางานทำใหม่ใช้วิธีพอกินเป็นใช้ได้
ไม่นึกอนาคต”

“ระหว่างที่ลูกเขียนจดหมายถึงแม่อยู่นี้ มีเสียงอีกทีกดังอยู่ตลอดเวลา เป็นเสียงฝ่ามือ
ทะเลาะกัน คำกัน ลูกฟังรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้างจับได้แต่ว่าตาฝ่ามือทุบทุบกัน ยิ่งวันเงินเดือนออกยิ่ง
เมามากเป็นพิเศษกลับถึงบ้านบางทีไม่มีเงินเหลือเลย กรณีเช่นนี้มีอยู่ทั่วไปในหมู่ลูกสาวไทย เมื่อ
เงินหมดก็กู้หนี้ยืมสินเขามาใช้พอประทังไปจนกว่าเงินเดือนจะออก บางทีก็มาขอเบิกล่วงหน้า นำ
ราคาญาติมาเงินเดือนที่ทำมาหาได้ไปแทนที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ในการกินอยู่เลี้ยงลูกเลี้ยงเมียก็
กลับกลายเป็นค่าน้ำนมกับความสนุกเพียงเล็กน้อย และความสนุกนี้ในบางครั้งก็กลายเป็นความไม่
สนุกเพราะเมาแล้วตีกัน ต่อยกันบางทีรุนแรงถึงกับฆ่ากัน น้ำเมาดื่มแล้วสุขภาพก็เสีย วันรุ่งขึ้นจาก
วันเงินเดือนออกก็มักจะมีคนขาดอยู่เสมอ และเรื่องนี้เป็นปัญหาที่หนักอกนายจ้างอยู่ ลูกไม่เข้าใจว่า
ทำไมบางคนจึงลุ่มหลงกับมันถึงอย่างนั้น เหล้าถ้าดื่มแต่น้อยก็เป็นยาเจริญอาหาร ดื่มมากก็กลายเป็น
ยาเสพติด พวกกุลิที่ร้านติดเหล้ากันเกือบทุกคนลูกได้แต่ปลงสังเวชอยู่ในใจ”

แต่ในที่สุดต้นสว่างอุก็มีประสบการณ์เจ็บปวด ทำให้เขาเข้าใจชีวิต เข้าใจความเป็นจริง ทาง
สังคมด้านต่าง ๆ มากขึ้น กล่าวคือ ระหว่างลูกสาวกับลูกชาย ลูกชาย (เว่งคิม) ทำเรื่องเหลวแหลก
ประชด และต่อต้านการเลี้ยงดูครอบงำแบบเผด็จการของพ่อจนหนีไปใช้ชีวิตกับหญิงพาร์ตเนอร์
เป็นโสเภณีขายตัว เหตุการณ์ที่แสดงว่าต้นสว่างอุบังคับกับเว่งคิม คือ

ประโยคที่หมยเอ็งสนทนากับต้นสว่างอุ

“เว่งคิมเป็นลูกของฉันเหมือนกัน เธอได้ยื่นแล้ว แก่กว่าอยากเรียนต่อให้จบชั้นสูง แก่อยากเป็นครู แก่หวังจะเป็นครูที่ดีเหมือนครูผู้หญิงที่แกร็กคนนั้น”

“แต่แกจะต้องเป็นพ่อค้า งานการที่เราสร้างไว้จะขาดตอนหยุดชะงักไม่ได้ แก่ไม่มีหน้าที่จะไปเป็นครู แก่ต้องเป็นพ่อค้า” (โบตัน, 2542, หน้า 317)

ต้นส่วงอู่วางแผนชีวิตให้เว่งคิมอย่างเสร็จสรรพ โดยให้เว่งคิมออกโรงเรียนเมื่อเรียนจบชั้นประถมสี่ เพื่อมาช่วยทำงานบ้าน เรียนภาษาจีนและบัญชีเพิ่มเติมตอนเย็นหลังเลิกงาน สุดท้ายเว่งคิมก็ลาออกจากโรงเรียนภาษาจีนเองโดยที่พ่อแม่ไม่รู้เรื่อง เขาไปติดพันหญิงพาร์ตเนอร์ ซึ่งเป็นโสเภณีขายตัว ชื่อว่า พรณี จนถึงขั้นไม่ยอมกลับบ้าน สุดท้ายต้นส่วงอู่ก็ยอมให้เว่งคิมพาผู้หญิงคนดังกล่าวเข้ามาอยู่ด้วยกันที่บ้าน แต่เหตุการณ์เลวร้ายก็เกิดขึ้นอีก เมื่อพรณีพาพรรคพวกมาขโมยเงินและทรัพย์สินของครอบครัวต้นส่วงอู่ไปรวมราคากว่าหลายหมื่นบาท แต่หลังจากเหตุการณ์นั้นเว่งคิมก็ยังคงเข้าข้างพรณีอยู่ ดังประโยคที่ว่า

“เขาคงอยากแก้แค้นที่เราร้ายกับเขาอะซี เขาอยู่ไม่ได้เพราะทุกคนไม่ต้องการให้เขาอยู่ รังเกียจเขา เขาจะไปทั้งที่ก็ต้องแก้แค้นให้สมใจ” (โบตัน, 2542, หน้า 512)

จนต้นส่วงอู่เริ่มมีความคิดที่ว่า

“น่าเจ็บใจเหลือเกิน มีลูกชายกับเขาคนเดียวเพิ่งจะเป็นหนุ่มก็ทำให้พ่อแม่เข้าใจเสีย เหลือคณา ลูกสาวเสียอีกกลับได้เหมือนใจทุกคน ถึงจะดื้อไปบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับผิดหวัง” (โบตัน, 2542, หน้า 514)

สำหรับเหตุการณ์ที่ทำให้ต้นส่วงอู่มีความคิดต่อคนไทยในมุมมองที่ต่างออกไป นั่นคือเรื่องราวของเม่งจู ลูกสาวคนสุดท้อง เม่งจูมีความคิดค่อนข้างเป็นคนจีนสมัยใหม่ หรือเรียกได้ว่าถูกกลืนกลายให้เป็นคนไทยไปแล้ว เมื่อครั้งที่ต้นส่วงอู่จะให้เม่งจูออกจากโรงเรียนหลังจากจบประถมสี่ เม่งจูไม่ยอมออกจากโรงเรียน พี่สาวทั้ง 2 สองคนไม่มีปฏิริยามากเหมือนเช่นเธอ แต่เม่งกลับมีปฏิริยาต่อต้าน เธอไม่ยอมออกจากโรงเรียนโดยเด็ดขาด โดยตั้งข้อเสนอมให้ต้นส่วงอู่คือ จะช่วยทำบัญชีให้พ่อในตอนเย็นและช่วยที่บ้านทำงานเท่าที่จะทำได้ แต่ตอนกลางวันต้องเรียนหนังสือ เธอต้องการจะเรียนให้ถึงขั้นสูงสุด และเมื่อเรียนจบเธอก็ได้แต่งงานกับคนไทย ซึ่งในตอนแรกนั้นต้นส่วงอู่ต่อต้านเป็นอย่างมาก เขาไม่ยอมรับลูกเขยรายนี้ แต่เขากลับเป็นคนมีอุดมคติ มีอาชีพเป็นครูโรงเรียนสาธิต เรียนจบปริญญาโท เป็นคนรักศักดิ์ศรีและหยิ่งในเกียรติ ไม่ยอมรับเงินช่วยเหลือจากพ่อตาเลยสักบาท ในช่วงที่ต้นส่วงอู่ใช้ชีวิตอยู่ในต่างจังหวัดเพียงลำพัง มีเพียงแม่เม่งจูเท่านั้นที่ไปเยี่ยมเยียนและไปปรนนิบัติพ่ออยู่บ่อยครั้ง ดังประโยค

“ตั้งแต่ลูกมาอยู่ที่นี้หากคนมาเยี่ยมเยียนอยากดื่มที่ นั้นแหละเขางานเต็มมือ งานค้าขายใช้ว่าจะค่อยว่างอยู่เมื่อไหร่ เม่งจูมาเสาร์วันเสาร์ มาดูความสะอาดให้ ช่วยกวาดบ้านถูบ้าน ซัก

เสื้อผ้าที่ลูกทั้ง ๆ เอาไว้ ไม่ค่อยได้ซัก ทำอาหารชนิดที่ค้างคืนได้เอาไว้ให้สองสามอย่าง” (โบทัน, 2542, หน้า 594)

“เวลาที่วิญญูกับเม่งจุมด้วย เขามักจะหอบหนังสือมาอ่านเห็นว่าเป็นหนังสือตำราเรียนที่ยืมมาจากห้องสมุด เม่งจู่ก็ช่วยลูกทำงานบ้าง วิญญูนอนอ่านหนังสือจนบางทีหลับไป”

“คนอื่นไม่เคยมีใครไปเยี่ยม บางทีลูกก็น้อยใจอยู่เหมือนกัน ถึงจะทำงานค้าขายก็น่าจะมีวันหยุด พอที่จะมาเยี่ยมเยียนบ้างสักเดือนละครั้งหรือเดือนเว้นเดือนก็ยังดี นี่ไม่โผล่มาให้เห็นหน้าเลย” (โบทัน, 2542, หน้า 600)

สุดท้ายยามที่ต้นสว่างอุทิศจิตใจเลิกกิจการการค้า เขาแบ่งมรดกให้ลูกชายและลูกสาวเกือบหมดนั้น ไม่มีลูกคนไหนเหลียวแลเลี้ยงดู จนลูกสาวคนเล็กและลูกเขยคนไทยต้องเอาตัวไปอยู่ด้วยในชุมชนเล็กๆ ของกลุ่มคนไทย ต้นสว่างอุจิงได้เรียนรู้เข้าใจวิถีชีวิตของคนไทยลึกซึ้งยิ่งขึ้น ดังประโยคที่สว่างอุมีความคิดต่อวิญญู

“อยากจะคิดว่าเขาของหอม แต่ก็คิดไม่ได้ เขามีเหตุผลและมีน้ำใจเกินกว่าที่ลูกจะปฏิเสธดูภายนอกเขาเป็นคนเรื่อย ๆ ยิ้ม ๆ น่าจะเกียจคร้าน แต่เขานี้แหละที่พูดจามีเหตุผลและทำงานได้ดี ลูกอาจจะมองคนผิดก็ได้” (โบทัน, 2542, หน้า 626)

ประโยคแสดงความคิดเห็นที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมของต้นสว่างอุหลังจากที่เขาเข้าไปใช้ชีวิตร่วมชายคากับครอบครัวคนไทย

“ลูกเพิ่งเล็งความสามารถในการหาเงินเป็นเครื่องวัดคนมากเกินไป โดยไม่มองคุณค่าทางด้านจิตใจ ลูกเคยคิดว่าน้ำใจไม่มีประโยชน์ สู้เงินไม่ได้หรอก จนแก้ตัวเข้าจึงได้รู้สึก” (โบทัน, 2542, หน้า 629)

“เวลาไม่ถึงครึ่งปีได้ช่วยให้ลูกได้รู้ว่าเงินไม่ใช่สิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตและความเชื่อฟังก็มีได้แสดงว่าผู้ที่เชื่อฟังนั้นจะมีความจริงใจ ลูกว่าความเข้าใจกันนั้นแหละสำคัญ ความเข้าใจกัน ความเห็นอกเห็นใจกันและความเปิดเผย ไม่ใช่เงินสักนิดเดียว” (โบทัน, 2542, หน้า 627)

“คนไทยมีน้ำใจ ลูกยิ้มเยาะเขา เพราะคิดว่าน้ำในมันไม่มีค่าในการดำรงชีวิต มีแต่จะทำให้เสียเปรียบ อีกอย่างหนึ่งมันไม่เป็นประโยชน์กับผู้รับเท่ากับเงินสักบาทสองบาท ซึ่งยังพอซื้อข้าวแกงสักจานหนึ่งได้ ถ้าจะให้ให้น้ำใจ ให้เงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ดีกว่า แต่มาบัดนี้ลูกได้รู้ว่ามันมีค่าไม่น้อยกว่าเงินเลย อาจจะมากกว่าด้วยซ้ำ” (โบทัน, 2542, หน้า 630)

หลังจากที่ต้นสว่างอุได้มีโอกาสใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวคนไทย ทำให้เขามีมุมมองในการใช้ชีวิตและมุมมองต่อภาพลักษณ์คนไทยในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ในตอนแรกต้นสว่างอุดูถูกคนไทยเป็นอย่างมาก เขามองคนไทยในด้านลบเสียแทบทุกอย่าง เขายกย่องการใช้ชีวิตและความคิดดั้งเดิมแบบจีน มองว่าคนไทยเกียจคร้าน หนักไม่เอาเบาไม่สู้ รักความสบาย ยกย่อง

และติดอยู่ในอบายมุขต่าง ๆ ผิดกับชีวิตคนจีนที่ให้ความสำคัญกับเรื่องงานและการหาเงินเป็นใหญ่ หลังจากที่ได้คลุกคลีอยู่กับคนไทยเขาได้มองการใช้ชีวิตในมุมมองใหม่ ดังประโยค

“มันคงจริงอย่างที่วิญญูเคยบอกคุณว่าคนแต่ละชาติ มีความดีบางอย่างเป็นลักษณะประจำ เช่น พวกฝรั่งมีระเบียบวินัย คนจีนขยัน คนไทยมีน้ำใจ ลูกยืมเยาะเขา เพราะคิดว่าน้ำใจมันไม่มีค่าในการดำรงชีวิต มีแต่จะทำให้เสียเปรียบ อีกอย่างหนึ่งมันไม่เป็นประโยชน์กับผู้รับเท่ากับเงินสักบาทสองบาท ซึ่งยังพอซื้อข้าวแกงสักจานหนึ่งจานได้ ถ้าจะให้ น้ำใจ ให้เงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ดีกว่า แต่มานี้ลูกได้รู้ว่ามันมีค่าไม่น้อยกว่าเงินเลย อาจจะมากกว่าด้วยซ้ำ ถ้าเรารู้และแน่ใจว่าเขาให้เราด้วยความจริงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่เราต้องการความเห็นอกเห็นใจ ผิดหวังมาจากที่อื่น พวกเขาก็คงจะเป็นคนลืมน่าย แต่มันดีตรงที่ลืมนความขุ่นเคืองใจได้เร็วและมีความสุขสบายใจเสมอ ลูกอยากจะมีนิสัยอย่างนี้บ้างสักนิด แต่ไม่อาจทำได้เช่นพวกเขา ลูกยังระลึกถึงวันที่ลูกรู้จักวิญญูวันแรก และลูกไม่ชอบเขามากเพียงใด ลูกยังจำได้ว่าลูกไม่ชอบคนเชื้อชาติเดียวกับเขามากเพียงไร ไม่ชอบนิสัยของเขา เมื่อนึกขึ้นมาแล้วก็ระอาตัวเองว่าไม่ยุติธรรมต่อเขาเสียบ้างเลย” (โบตัน, 2542, หน้า 630)

จะเห็นได้ว่าจากเรื่องราวทั้งหมดในวรรณกรรมถึงแม้ว่าเนื้อหาในตอนแรกจะเป็นการให้มุมมองคนไทยในด้านลบโดยตลอด แต่ในตอนท้ายของเรื่องผู้เขียนได้ปรับทัศนะของคนจีนในประเทศไทยที่ต่างออกไป ในเรื่องตัวละครได้มองคนไทยในภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น เข้าใจคนไทยมากขึ้น จนมองลึกไปถึงขั้นที่ว่า “ดีเพียงไรแล้วที่ได้ใช้ชีวิตในเมืองไทย” ซึ่งมีความแตกต่างจากประเทศจีนที่มีความยากจนข้นแค้น ยากลำบาก เมื่อครั้งที่ตัวละครยังอยู่ที่ประเทศจีน เขาก็เป็นเพียงชาวไร่ ชาวนาที่ยากจนคนหนึ่ง ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ทรัพยากรก็ขัดสน บวกกับการปกครองประเทศเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ประชาชนมีความยากจน การจะประกอบอาชีพอย่างอื่นก็มีความยากลำบาก ไม่มีการเปิดเสรีทางด้านความคิดและการประกอบอาชีพต่าง ๆ เขาจึงได้หนีความยากลำบากเหล่านั้นมาหางานทำงานในเมืองไทย ในตอนสุดท้ายเขาก็ได้พบว่าประเทศไทยเหมาะสมสำหรับการทำงาน การหาเงิน และการใช้ชีวิต เพราะคนไทยเป็นผู้คนที่มีความน้ำใจ มีความโอบอ้อมอารี อีกทั้งประเทศเป็นประเทศที่มีทรัพยากรที่เหมาะสม เหมาะแก่การใช้ชีวิตเป็นอย่างมาก

ซึ่งเหตุการณ์ทั้งหมดในเรื่องเกิดขึ้นในยุคสงครามเย็น เป็นช่วงคืบคลานของระบบคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อนวนิยายเล่มนี้ถูกตีพิมพ์ จึงได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. 2512 ประเภทนวนิยาย จากองค์การ ส.ป.อ. โดยผู้นำไทยต้องการใช้นวนิยายในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตย เพราะในเนื้อหาของนวนิยายจะแสดงให้เห็นถึงการประสบความสำเร็จในชีวิตความเป็นอยู่ในระบอบประชาธิปไตย และเปรียบเทียบให้เห็นถึงการ

ประสบการณ์ล้มเหลวในชีวิตทั้งครอบครัวของต้นส่วงอู๋และครอบครัวของอิงกิมในระบบคอมมิวนิสต์ เพื่อเป็นตัวอย่างทางความคิดแก่ชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย

4.2.2 เรื่องอยู่กับกัง

นวนิยายเรื่องนี้แต่งโดย เฉลิมศักดิ์ รงคะพลิน ใช้นามปากกาว่า “หยก บุรพา” ใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2519 โดยเขียนเรื่อง “อยู่กับกัง” ลงพิมพ์ในนิตยสาร “ฟ้าเมืองทอง” และได้รับรางวัลดีเด่นประเภทนวนิยาย ประจำปี พ.ศ. 2519 จากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ

สภาพเหตุการณ์ทางสังคม-เศรษฐกิจของประเทศไทยใน พ.ศ. 2519

ในช่วงปี พ.ศ. 2517-2519 เป็นระยะที่สภาพแวดล้อมทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจอยู่ในภาวะที่ย่ำแย่และสับสน สถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้นคือยุคสมัยที่เรียกกันว่า “ประชาธิปไตยเบ่งบาน” ความขัดแย้งในสังคมเกิดขึ้นค่อนข้างรุนแรง เมื่อนิสิตนักศึกษาชุมนุมประท้วงเพื่อขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร ให้ออกนอกประเทศ ในขณะนั้นได้เกิดความแตกแยกทั้งในพรรคการเมืองและกลุ่มประชาชน ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่สนับสนุนบทบาทของนิสิตนักศึกษา และกลุ่มที่ต่อต้านและกล่าวหานิสิตนักศึกษาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เกิดการปะทะและใช้กำลังทำร้ายนิสิตนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อย่างรุนแรง ทำให้มีผู้บาดเจ็บ เสียชีวิต และสูญหายเป็นจำนวนมาก

ความรุนแรงทางการเมืองได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2516 คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม หรือ วันมหาวิปโยค เป็นเหตุการณ์ที่นักศึกษาและประชาชนในประเทศไทย มากกว่า 5 แสนคน ได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลเผด็จการ จอมพลถนอม กิตติขจร โดยในเหตุการณ์นี้มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และสูญหายเป็นจำนวนมาก สาเหตุเหตุการณ์เริ่มมาจากการที่จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหารตัวเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 โดยนักศึกษาและประชาชนมองว่าเป็นการสืบทอดอำนาจตนเองจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งในขณะนั้นจอมพลถนอมจะต้องเกษียณอายุราชการเนื่องจากอายุครบ 60 ปี อีกทั้งจอมพลประภาส จารุเสถียร บุคคลสำคัญในรัฐบาล ก็มิได้รับการยอมรับเหมือนจอมพลถนอม แต่กลับต่ออายุราชการให้ตนเอง ประกอบกับข่าวคราวเรื่องทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการต่าง ๆ สร้างความไม่พอใจแก่ประชาชนอย่างมาก

หลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้ มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ โดยสมาชิกสภารัฐธรรมนูญประกอบด้วยประชาชนต่าง ๆ จากหลายภาคส่วน โดยไม่มีนักการเมืองร่วมอยู่ด้วยเลย และใช้สนามม้าบางเขนเป็นสถานที่ร่าง โดยเรียกกันว่า “สภาสนามม้า” จนนำไปสู่การเลือกตั้งในต้นปี พ.ศ. 2518 ซึ่งในช่วงระยะเวลานั้น มีคำเรียกว่าเป็นยุค “ฟ้าสีทองผ่องอำไพ” แต่ทว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประเทศยังไม่สงบ มีการเรียกร้องและเดินขบวนของกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ประกอบกับสถานการณ์ความมั่นคงในประเทศรอบด้าน แม้รัฐบาลชุดใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งก็ไม่มีเสถียรภาพ

เพียงพอที่จะแก้ไขสถานการณ์ได้ จนนำไปสู่เหตุนองเลือดอีกครั้งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เมื่อปี พ.ศ. 2519 คือ เหตุการณ์ 6 ตุลา

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม

ภายใต้การปกครองของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ในสมัย ในปี พ.ศ. 2519 มีความพยายามกลับประเทศไทย ของ จอมพลประภาส จารุเสถียร ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2519 หลังจากการกลับมาของจอมพลประภาส ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ได้ชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องให้จอมพลประภาส เดินทางกลับออกนอกประเทศจนกระทั่งในที่สุด จอมพลประภาสจึงยินยอมเดินทางออกนอกประเทศในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และอีก เหตุการณ์คือการกลับประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 หลังจากทั้งสองได้เดินทางออกนอกประเทศหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา จนนำไปสู่เหตุการณ์ความ รุนแรง 6 ตุลาคม

จากเหตุการณ์ทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าบ้านเมืองในยุคนั้นเป็นสังคมที่มีความรุนแรงทางด้านการเมือง เกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงและนองเลือดประชาชนขึ้นถึง 2 ครั้ง ภายในระยะเวลาเพียง 3 ปี บ้านเมืองระส่ำระสาย ผู้คนแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดความขัดแย้งทางการเมือง เมื่อมองไปถึง สภาพทางเศรษฐกิจแล้ว พบว่าแทบจะไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควรเพราะผู้นำทางการเมืองและผู้มีส่วน สำคัญต่าง ๆ มัวแต่ไปสนใจเรื่องความแตกแยกดังกล่าว หลายส่วนให้ความสำคัญกับเรื่องความ แตกแยก และจับตากลุ่มผู้นำของบ้านเมือง

ชีวิตวรรณกรรม

หยก บุรพา แต่งเรื่อง “อยู่กับก๋ง” ราวปี พ.ศ. 2519 แต่เนื้อเรื่องเป็นภาพชีวิตย้อนหลังไปเมื่อ ประมาณยี่สิบกว่าปี ผู้แต่งได้เขียนจากประสบการณ์จริงด้วยวิธีให้ตัวเอกของเรื่อง คือเด็กผู้ชายชื่อ หยกเล่าถึงชีวิตในสมัยเยาว์อยู่กับก๋งชาวจีนผู้อพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่บ้านเกิดเมืองนอนมาอยู่ เมืองไทย

ก๋ง ชายหนุ่มจากจีนแผ่นดินใหญ่หนีความยากจนจากบ้านเกิดเมืองนอนเข้ามาอาศัยพระ บรมโพธิสมภารของกษัตริย์ไทย ทำมาหากินในประเทศไทย จนกระทั่งจบชีวิตในแผ่นดินไทย ก๋ง เป็นภาพตัวแทนชาวจีนอพยพที่ยากจนแต่ทว่ามีคุณธรรมและซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินไทย ก๋งเป็นคน ธรรมดาสามัญที่ทำงานหาเลี้ยงชีพของตนและหยก โดยตั้งอยู่ในความรับผิดชอบอย่างจริงจัง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนบ้านและคนในชุมชนเดียวกัน เกรงกลัวและรักษากฎหมายบ้านเมือง เช่นเดียวกับการรักษานับธรรมนิยมประเพณีจีนโบราณ และที่สำคัญก๋งเข้าใจคนไทย อุปนิสัยคน ไทย และพยายามอธิบายให้ชาวจีนคนอื่น ๆ เข้าใจคนไทยเสมอ ดังประโยค

“คนไทยนิสัยแปลกอยู่ข้อหนึ่งในเรื่องเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย คือถึงจะยากจนขั้นแสนปานใดก็ไม่ชอบอยู่ห้องแถวคับอู่ ถึงจะจำเป็นต้องอยู่ก็อยู่ไม่นานจะต้องหาทางขยับขยายออกไปปลูกกระท่อมเล็ก ๆ อยู่ตามชายทุ่ง ริมนาหรือตามที่ว่างแถวตลาด บ้างก็ออกไปหาบ้านเช่าหลังเล็ก ๆ อยู่ คงเป็นด้วยคนไทยมีนิสัยรักอิสระ ชอบสันโดษ หรือไม่ก็สายเลือดคหบดี เกษตรกรบ้างเช่าอยู่ไม่ยอมจ้าง จึงชอบอยู่ในที่โล่งกว้างเพื่อได้สัมผัสแดด ลม ฝนและต้นไม้ใหญ่อย่างแท้จริง” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 91)

“นิสัยคนเราไม่เหมือนกัน คนจีนชอบการค้าขาย พอเห็นคนไทยไม่ถนัดจัดเจนในเรื่องทำการค้าขาย ก็หาว่าเขาขายไม่เป็นหรือขี้เกียจ ก็ทำไมไม่มองให้ลึกลงไปว่าคนไทยชอบอาชีพอะไร และเขาทำได้ดีเพียงไรในอาชีพที่ตนชอบ” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 93)

“ชาวทุ่งชานนาที่คบหาติดต่อกับกังเป็นคณดี ชื่อสัตย์ และซื่อขายตรงไปตรงมา และมีน้ำใจอันเป็นอุปนิสัยอันแท้จริงของคนไทย คือ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมการค้าขาย แถมบางทีก็มีหน่อมแน้มที่หาได้ใกล้ ๆ บ้านมาฝาก” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 171)

จากประโยคจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าคนไทยจะปฏิบัติตัวอย่างไร คนจีนอื่น ๆ จะค่อนข้างคิดว่ากล่าวคนไทยอย่างไร กังก็มักจะหาเหตุผลอธิบายพฤติกรรมของคนไทยเสมอ ด้วยความที่กังอยู่กับคนไทยและอยู่ในเมืองไทยมานาน กังจึงเข้าใจคนไทย และส่งผลไปยังการอธิบายให้คนอื่น ๆ เข้าใจคนไทย

นอกจากการที่กังเข้าใจคนไทยแล้ว กังยังมีข้อคิดดี ๆ ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของเรื่องอยู่ตลอดเวลา

ตารางที่ 4.1 ข้อคิดดีๆ ในการดำเนินชีวิต

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
1. กังตื้นออกจากมุ้งก่อนนั้นทุกเช้า ประมาณตีห้าหรือตีห้าเศษๆ ทุกวัน ไม่ว่าเป็น ฤดูกาลใด กังไม่เคยผัดเวลากับตัวเอง (หยก บุรพา, 2552, หน้า 1)	ความมี ระเบียบวินัย
2. ฉันเก็บเครื่องนอนอย่างเรียบร้อยทุกครั้ง เพราะกังพร่ำสอนฉันว่าสิ่ง เหล่านี้มีคุณค่าต่อชีวิตของเรา หมอนเป็นที่รองหัวซึ่งเป็นของสูงสุด ในร่างกาย เสื้อเป็นเครื่องรองให้เราพ้นจากความสกปรกของธุลีดิน ผ้าห่มให้ความอบอุ่นและมุ้งกันเราให้พ้นจากการรบกวนของสัตว์ ประเภทเลื้อยคลานและแมลง (หยก บุรพา, 2552, หน้า 7)	ความมี ระเบียบวินัย
3. เมื่อกินเสร็จแต่ละมื้อแล้วฉันต้องรีบล้างถ้วยชามแล้วนำไปคว่ำทันที ในที่ของมัน กังไม่ยอมให้เช้าวไว้ในกะละมังล้างชามข้ามมือค้างวันเลย บอกว่าแสดงถึงความขี้เกียจและมั่งง่าย แม่บ้านคนใดประพฤติอย่าง นั้นมักไม่พ้นถูกชาวบ้านก่อนขอคว่ำเก็ยคร้าน (หยก บุรพา, 2552, หน้า 45)	ความมี ระเบียบวินัย
4. ความยากจนไม่ใช่ของคู่กับสกปรกมอมแมม การทำตัวให้สะอาด สะอ้านให้โปร่งใสก่อนนอน จะทำให้หลับสนิท (หยก บุรพา, 2552, หน้า 155)	ความมี ระเบียบวินัย
5. คนที่ไม่เป็นระเบียบชีวิตจะยุ่งเหยิง คนที่ไม่รักความสะอาดจะหา ความสดชื่นแจ่มใสไม่ได้ และคนที่ไม่รักความสุจริต ชีวิตจะมีมลทิน (หยก บุรพา, 2552, หน้า 7)	ความซื่อสัตย์ สุจริต
6. งานไม่ดีเท่าที่ควรจะตัดทางทำกินของเราเอง เขาจะจ้างเรากี่เพียงครั้ง เดียว แต่ถ้าทำงานให้เขาดีๆ เป็นที่พอใจแล้ว ถึงเขาจะไม่มียานใหม่มา ให้เราทำ เขาก็ยังเต็มอกเต็มใจแนะนำลูกค้ารายใหม่มาให้เรา (หยก บุรพา, 2552, หน้า 177)	ความซื่อสัตย์ สุจริต

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
7. คนที่เกียจเป็นคนที่น่ารังเกียจ คนขยันจะได้รับการยกย่องสรรเสริญ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 184)	ความซื่อสัตย์ สุจริต
8. คนที่เสียเงินซื้อของ เขาก็ต้องการของดีที่สุด เราอยากได้ลูกค้าต่อไปเราก็ต้องทำงานให้เขาดีที่สุด ให้เขาพอใจที่สุด คำชมเชยของพวกลูกค้าก็พร่ำสำหรับเรา (หยก บุรพา, 2552, หน้า 229)	ความซื่อสัตย์ สุจริต
9. ไม่ต้องอายที่เป็นคนจน แต่ควรอายที่เป็นคนเลว เพราะความจนความรวยเราเลือกไม่ได้ แต่ความดีความเลวเราเลือกทำเลือกเว้นได้ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 7)	การประพฤติ ตนเป็น คนดี
10. เขาไม่อยากจะคบเพื่อนกับเราก็คงตามใจเขา แต่อย่าไปโกรธหรือเกลียดชังเขา ในโรงเรียนและในตลาดเรายังหาเพื่อนที่จะคบเราอย่างจริงจังได้อีกมากมาย ขอให้เราเป็นคนดีเท่านั้น (หยก บุรพา, 2552, หน้า 12)	การประพฤติ ตนเป็น คนดี
11. ความจนเป็นดาบสองคมให้เราเลือกหยิบใช้ คมหนึ่งมันสอนให้เรารู้จักเก็บตัว รู้จักประมาณตน แต่อีกคมหนึ่งของมันสั่งให้เราทะเยอทะยานหาญเหิม สุดท้ายเราจะเลือกอยู่ในอำนาจบงการของคมใด (หยก บุรพา, 2552, หน้า 28)	การประพฤติ ตนเป็น คนดี
12. เกิดมาเป็นคนที่ต้องให้มีคนรัก คนที่มีแต่ศัตรูหรือมีแต่คนชิงชังรังเกียจจะหาความสุขไม่ได้หรอกในชีวิตเขา เพราะจะถูกสาปแช่งถูกปองร้ายอยู่ตลอดเวลา (หยก บุรพา, 2552, หน้า 185 - 186)	การประพฤติ ตนเป็น คนดี

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
13. ความสุขของคนร่ำรวย คือ การนั่งเก็บเกี่ยวผลจากงานที่ทำสำเร็จไปแล้วในอดีต แต่คนจนจะมีความสุขกับการได้เริ่มทำงาน ไม่ว่างานหนักหรือว่างานเบา มันเป็นความจำเป็นโดยมีความจนเป็นนายคอยชี้แนะบัญชา ความดิ้นรนเป็นมือที่คอยผลักดัน ความเพียรเป็นพี่เลี้ยงที่คอยพุงมิให้เราละทอดทิ้ง คนที่ร่ำรวยแล้วยังไม่ยอมหยุดนิ่งละเว้นการสะสม แล้วคนจน ๆ อย่างเราจะหยุดเฉยได้อย่างไร เทพเจ้าแห่งโชคดียิ่งเคยเอื้อมมือมาแตกหน้าผากอวยชัยคนเกียจคร้านเลย (หยก บุรพา, 2552, หน้า 11)	ความขยัน หมั่นเพียร
14. ไม่ใช่ดวงดีแล้วจะร่ำรวยได้ ก่อนจะสร้างตัวได้สำเร็จเขาจะต้องผ่านการทำงานอย่างหนักมาแล้วด้วย รู้จักหาเงิน รู้จักเก็บเงิน รู้จักคิดหาช่องทางลงทุน ฐานะของเขาจึงจะเป็นปีกแผ่นขึ้นมาได้ ไม่มีใครโชคดียิ่งกับนอนจี้เกียจอยู่ข้างถนน แล้วเทวดาจะโยนถุงเงินลงมาให้อีกหน้าตัก จำไว้ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 11-12)	ความขยัน หมั่นเพียร
15. ถึงสังขารจะไม่อำนวยให้เราทำงานออกแรงหนัก ๆ ได้ แต่ถ้าตายยังไม่บอดก็ยังคงช่วยสอดส่องป้องกันเหมือนหมาที่คอยเฝ้าบ้านกันขโมย (หยก บุรพา, 2552, หน้า 179)	ความขยัน หมั่นเพียร

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
16. กังเพียรสอนให้ฉันยอมรับความจริงของชีวิต มีความมั่นใจในตนเองและเข้มแข็งต่อการบุกบันเพื่อความอยู่รอด ข้อคิดพื้น ๆ ของกังทำให้ฉันเข้าใจฐานะที่แท้จริงของตนเอง ทำให้ฉันสุขได้ในความขัดสนจนยากและไม่ท้อแท้ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 11)	การยอมรับ ความเป็นจริง
17. ความจนเป็นดาบสองคมให้เราเลือกหยิบใช้ คมหนึ่งมันสอนให้เรารู้จักเก็บตัว รู้จักประมาณตน แต่อีกคมหนึ่งของมันสั่งให้เราทะเยอทะยานหาญเหิม สุดแต่เราจะเลือกอยู่ในอำนาจบงการของคมใด (หยก บุรพา, 2552, หน้า 28)	การยอมรับ ความเป็นจริง
18. บางคนเจ็บปวดแล้วก็เครียดแค้นกับความไม่คงที่ของสิ่งที่ฝังเข้าไปในใจรักหลง เขาอยากจะชะลอเวลาที่เขาพิสมัยนั้นไว้ให้นานเท่านั้น แต่ถึงมองความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นอย่ายอมรับ และสงบ ภาวะการทำมาหากิน น้ำใจของผู้คน ธารวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี กังบอกว่าไม่มีใครฝีกความเคลื่อนไหวมันได้ เช่นเดียวกับไม่มีใครหยุดความเกิดแก่ เจ็บ ตาย ของมนุษย์และนานาสสิ่งมีชีวิตไว้ได้ เด็กจะต้องเกิดเติบโตเป็นผู้ใหญ่ คนจกรรจจะต้องชราภาพ และในที่สุดจะร่วงโรยไปเหมือนใบไม้สีเหลืองปลิดปลิวจากขั้วลงสู่พื้นแล้วเน่าผุไป (หยก บุรพา, 2552, หน้า 159)	การยอมรับ ความเป็นจริง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
19. อย่าเพิ่งคิดเรื่องเงินให้มากนัก เขาเป็นพวกอำเภอก็ใช่ ถ้าเขาไม่ให้หรือให้น้อยไปไม่คุ้มเหนื่อย เราก็เฉย ๆ เสีย วันหลังเราเตือนเตือนเขาอาจจะช่วยเราได้ ให้เขาเห็นใจเราดีกว่า อย่าให้เขาเอาแต่เงินมาซื้อแรงงานของเราเลย (หยก บุรพา, 2552, หน้า 21)	การไม่เอาเปรียบคนอื่น
20. ขอตานยังต้องร้องเพลง ยังต้องสีซอดีดิ่ง อย่างน้อยๆ ก็ยังต้องกล่าวคำอวยชัยให้พรเพื่อแลกเศษเงินจากคนอื่นเลย เรายังแข็งแรงมีทางทำมาหากินจะเที่ยวแบมือขอความช่วยเหลือใครเขาโดยไม่ต้องทำประโยชน์ตอบแทนเขาได้อะไรกัน (หยก บุรพา, 2552, หน้า 88)	การไม่เอาเปรียบคนอื่น
21. ชีวิตเราไม่มีภาระใดที่ยิ่งใหญ่กว่าระดับความหิว แต่ไม่มีสิ่งใดเสน่ห์หาเท่ากับความอึด ทุกคนดิ้นรนเพื่ออะไร ก่อนอื่น ถ้าไม่ใช่การหาอาหารใส่ปากใส่ท้อง ถึงได้ไม่ครบมือก็ขอเพียงให้ครบวัน เกียรติยศ สรรเสริญ และลาภ เป็นสิ่งที่ไขว่คว้าเมื่อท้องอืดแล้วต่างหาก (หยก บุรพา, 2552, หน้า 25)	ลาภเกียรติยศ สรรเสริญ เป็นสิ่งนอกกาย จับต้องไม่ได้
22. ความรู้เป็นทรัพย์สินติดกายที่ไม่มีใครแย่งชิงไปได้ ไม่มีวันตกหล่นแห่งหายไป คนโบราณจึงบอกว่ามีวิชาเหมือนมีทรัพย์ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 60)	การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ
23. เรียนไปเถอะ หยก คนจนต้องหาวิชาไว้เลี้ยงตัวเพราะไม่มีเงินทองไว้ให้ใช้สอยโดยไม่ต้องทำงาน ตอนเด็กทุกคนมีหน้าที่เรียน โตแล้วทำงาน คนที่มีวิชาติดตัวยากนักที่จะอับจน แพ้คนยาก และไม่เสียเปรียบใครด้วย ถ้าไม่มีวิชาติดตัวเลยจะทำงานสูงๆ อะไรก็ไม่ได้ ต้องเป็นคนหาเช้ากินค่ำติดอยู่กับดินกับทรายตลอดชีวิต พยายามเรียนไปเถอะ หยก หมดสมองที่จะเรียนเมื่อไรค่อยหยุด (หยก บุรพา, 2552, หน้า 33)	การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
24. ความจริงของคนคนหนึ่งไม่ใช่ความจริงของคนทั้งหมด (หยก บุรพา, 2552, หน้า 30)	การยอมรับความคิดเห็น ของผู้อื่น
25. เขาเอื้อเฟื้อเรา เราก็ต้องตอบแทนเขาบ้าง เราจะได้เห็นชัดว่า ความดีที่เขาประกอบขึ้นได้รับผลสนองทันตา ไม่ต้องรอถึง ชาติหน้า (หยก บุรพา, 2552, หน้า 58)	ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่
26. ฉันจ่ายตลาดเพียงครั้งเดียวให้คุ้มถึงมือเย็นได้ด้วยเงินเพียง เล็กน้อยจึงใช้เวลาไม่นานกับการจ่ายกับข้าวเรียบร้อย สิ่ง สุดท้ายที่ต้องซื้อคือ พลุสดของก๊ง 2 เรียง ฉันไม่เคยลืม ฉัน อาจจะละเลยบางสิ่งบางอย่างที่เป็นเรื่องส่วนตัวของฉันเอง ได้ แต่สิ่งที่เป็นความสุขความสบายของก๊งฉันจำแนมยิ่งกว่า จำหลักไว้บนแผ่นผิวของหัวใจ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 15)	ความกตัญญู
27. ฉันอยากให้ก๊งประเดิมหมากคำแรกด้วยหมากสดหน้าสวย ๆ ให้ร่อยปาก ความสุขของก๊งก็เป็นความสุขของฉันด้วย (หยก บุรพา, 2552, หน้า 19)	ความกตัญญู
28. หยกพูดกับก๊ง “ถ้ามีอะไรทำก็ดี จะได้เงินมาให้ก๊งบ้าง” (หยก บุรพา, 2552, หน้า 21)	ความกตัญญู
29. ฉันรู้แต่ว่าฉันไม่ชอบได้ยินใครว่าหล่อน เพราะหล่อนเป็น แม่ของเพื่อนที่สนิทสนม และหล่อนก็ยังมิบุญคุณต่อฉัน ด้วย จ้างฉันไปทำงานโน่นนี่ที่บ้านพักอยู่เสมอ ๆ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 22)	ความกตัญญู
30. ความยากจน และความไม่อยากให้ก๊งเหนื่อย สอนให้ฉัน ทำงานได้ทุกอย่างโดยไม่เหน็ดเหนื่อยเลย (หยก บุรพา, 2552, หน้า 24)	ความกตัญญู

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
31. กับข้าวทุกอย่างที่ฉันทำต้องคำนึงถึงก้นก่อนเสมอ เพราะเราอยู่กันเพียงสองคนเท่านั้นปุ๊บกับหลานในห้องแถวแคบ ๆ และฐานะของเราก็ไม่อยู่ในวิสัยที่ตามใจปากตามใจท้องได้ง่าย ๆ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 28)	ความกตัญญู
32. วันไหนที่ต้องกลับบ้านผิดเวลา ปกติฉันต้องบอกก้นล่วงหน้าเสมอ ไม่เช่นนั้นแล้วก้นจะเป็นห่วงมากตามประสาคนแก่ที่เกรงว่าภัยอันตรายจะเกิดขึ้นแก่ลูกหลานของตัวเอง สิ่งที่ทำให้ก้นมีความสุขและคลายจากความทุกข์กังวลได้แล้วฉันมักไม่มองข้ามไป แม้จะเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในสายตาของคนอื่นก็ตาม (หยก บุรพา, 2552, หน้า 48)	ความกตัญญู
33. ฉันต้องตื่นตั้งแต่เช้าแล้วไปจ่ายตลาด กลับมาทำอาหาร ทำงานบ้านช่วงเช้าเล็ก ๆ น้อย ๆ กินข้าวเช้ายกกับก้น ล้างถ้วยล้างชาม และภาชนะต่าง ๆ เสร็จสรรพเสียดก่อนจึงอาบน้ำแต่งตัวไปโรงเรียน (หยก บุรพา, 2552, หน้า 52)	ความกตัญญู
34. ฉันปลูกพืชสวนครัวและแต่งสวนให้บ้านครบรยงค์เพื่อตอบแทนบุญคุณความงามความดีมีน้ำใจที่ครอบครัวมีต่อกันและฉัน (หยก บุรพา, 2552, หน้า 86)	ความกตัญญู
35. ฉันเล่าความเป็นไปในครอบครัวห้องแถวให้คุณนายทองห่อฟังอย่างไม่ปิดบังความจริง ความยากจนขัดสนไม่ใช่เรื่องที่น่าละอาย ฉันไม่เคยมีปมด้อยในเรื่องฐานะอันต่ำต้อยด้อยเกียรติ (หยก บุรพา, 2552, หน้า 87)	ความกตัญญู

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประโยค	ข้อคิดที่ได้รับ
36. หลังจากจากเปลี่ยนชุดนักเรียนแล้ว ฉันรีบออกมาช่วยกั๋งเก็บกวาดเศษไม้ไฟที่หน้าห้องแถว เสร็จแล้วจึงเข้าครัวก่อไฟหุงข้าว ทำกับข้าวจนเสร็จเรียบร้อยอย่างเคย จากนั้นจึงหยิบไม้กวาดมากวาดห้องแล้ว (หยก บุรพา, 2552, หน้า 88)	ความกตัญญู
37. คนเราเกิดมาต้องมีความกตัญญูรู้คุณ อย่างครูบวรยงค์นี้หยกจะลืมเขาไม่ได้ โตขึ้นต้องหาทางตอบแทนบุญคุณเขาให้จงได้ ให้สมกับที่เขาดีต่อเรา (หยก บุรพา, 2552, หน้า 186)	ความกตัญญู
38. ฉันเดินเลี้ยวออกไปจัดตารางสอนสำหรับการเรียนในวันพรุ่งนี้ การบ้านและการจัดตารางสอนของฉันจะต้องเสร็จเรียบร้อยตั้งแต่ตอนกลางคืน เพราะตอนเช้าฉันไม่มีเวลาพอที่จะทำอีกแล้ว ต้องรีบตื่นไปตลาดแล้วกลับมาทำอาหาร (หยก บุรพา, 2552, หน้า 127)	ความกตัญญู
39. ฉันรับใช้กั๋งและรับใช้ตัวเองเช่นเดียวกับตะเกียงลานอันเก่าที่รับใช้กั๋งในด้านให้ความสว่างในห้องกับให้ความร้อนเมื่อต้มน้ำชาจีน และเช่นเดียวกับมีดคมกริบทุกเล่มของกั๋งยังเป็นทาสที่ซื่อสัตย์รับใช้ฝีมือและความขยันขันแข็งในงานอาชีพจักสานของกั๋งอยู่ทุกเช้าเย็น (หยก บุรพา, 2552, หน้า 267)	ความกตัญญู

จากตารางที่ 4.1 หยกเป็นตัวแทนของคำอบรมสั่งสอน ข้อคิดดี ๆ ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมของกั๋ง ในเรื่องกั๋งจะคอยพรีสอนและเตือนใจหยกอยู่ตลอด เพื่อให้หยกเป็นเด็กที่มีระเบียบวินัย ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และสุดท้ายกั๋งก็สอนเรื่องของความรู้จักการตอบแทนบุญคุณผู้มีอุปการะ นั่นก็คือ ผู้ที่ให้การเลี้ยงดู ผู้ที่ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และแผ่นดินที่เราซุกหัวนอน กั๋งเป็นภาพตัวแทนชาวจีนอพยพที่มีจิตใจรักแผ่นดินไทย และพระมหากษัตริย์ไทย กั๋งจะบอกหยกเสมอว่า “แผ่นดินจีนคือแผ่นดินที่ให้กำเนิด แต่แผ่นดินไทยคือแผ่นดินที่ให้กั๋งได้ทำมาหากินและใช้ชีวิตอยู่

จนสิ้นชีวิต และเป็นแผ่นดินที่กั๋งจะใช้ดินกลบหน้าเมื่อครั้งสิ้นลมหายใจ” จึงแสดงให้เห็นว่ากั๋งรักแผ่นดินไทยและรักคนไทย กั๋งจึงเข้าใจคนไทยเสมอ

และด้วยทำนองทั้งหมดของกั๋งที่ถ่ายทอดให้แก่หยก ส่งผลให้หยกเป็นเด็กที่มีระเบียบวินัยในตนเอง ขยัน ซื่อสัตย์ และอดทน หยกให้ความสำคัญกับการเรียนหนังสือ รู้จักสำนึกในบุญคุณของผู้มีอุปการะ ประกอบกับตอบแทนบุญคุณตามสมควร หยกเป็นเด็กที่รู้จักคิด ช่วยกั๋งทำงานบ้านเท่าที่จะทำได้ ช่วยรับจ้างทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหาเงิน และไม่เที่ยวเตร่เล่นกับเด็กคนอื่น ๆ เพราะต้องช่วยกั๋งทำงานที่บ้านและดูแลกั๋ง เนื่องจากกั๋งแก่มาแล้ว

ด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่พบในเรื่องทั้งหมดเป็นคุณธรรมที่สังคมไทยพึงปรารถนาจากคนในสังคม และประกอบกับเรื่อง “อยู่กับกั๋ง” เป็นภาพตัวแทนของชาวจีนอพยพที่มีคุณธรรม หนังสือเรื่องนี้จึงได้รับความนิยม จนได้รับรางวัลดีเด่นประเภทนวนิยาย ประจำปี พ.ศ. 2519 จากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ และได้รับเลือกให้เป็นหนังสืออ่านประกอบในหมวดวิชาภาษาไทย ซึ่งเหตุการณ์บ้านเมืองสังคมไทยในยุคนั้นเป็นช่วงที่บ้านเมืองร่ำระส่ำย เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงของผู้คนในสังคมจนถึงขั้นเกิดเหตุการณ์นองเลือดระหว่างประชาชนกับฝ่ายผู้นำทางการเมือง เพื่อความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคม สื่อก็มีส่วนสำคัญในสร้างความรู้สึกร่วมให้กับผู้อ่าน นวนิยายเล่มนี้จึงได้รับเลือกให้เป็นภาพตัวแทนของคนในสังคมไทยต้องการในขณะนั้น เพราะนวนิยายเล่มนี้ได้สื่อความหมายในเชิงที่ว่า “ขนาดคนจีนที่มาจากต่างแดนเข้ามาอาศัยแผ่นดินไทยทำมาหากินยังมีความจงรักภักดีต่อแผ่นดินไทย และรักพระมหากษัตริย์ไทย แล้วคนไทยที่อาศัยอยู่แผ่นดินไทยมาแต่กำเนิดจะไม่มีความรักต่อแผ่นดินไทยและพระมหากษัตริย์ไทยได้อย่างไร”

4.2.3 เรื่องลอลลายมังกร

นวนิยายเรื่องนี้แต่งโดย ประภัสสร เสวิกุล พิมพ์ครั้งแรกเป็นตอน ๆ ใน “สกุลไทย” พ.ศ.2532-2533 พิมพ์เล่มครั้งแรก 1 ตุลาคม พ.ศ. 2533 และได้รับรางวัลชมเชยประเภทนวนิยายจากการประกวดหนังสือดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2533

สภาพเหตุการณ์ทางสังคม-เศรษฐกิจของประเทศไทยใน พ.ศ. 2531-2535

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้ารับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 มีการปรับคณะรัฐมนตรี 1 ครั้งเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ได้ดำรงตำแหน่งในฐานะนายกรัฐมนตรี เป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปีครึ่ง

ในปี พ.ศ. 2532 ในสมัยรัฐบาลของพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้กำหนดนโยบายการปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริหารราชการ โดยได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2532 ให้ส่วนราชการกำหนดขั้นตอนหรือทุกขั้นตอนใช้เวลาสั้นที่สุดที่วัน แล้วแจ้งให้รัฐบาลและประชาชนทราบ หากส่วนราชการไม่

ดำเนินการให้แล้วเสร็จตามที่กำหนด ประชาชนสามารถร้องเรียนได้ เป็นต้น อีกทั้งรัฐบาลชุดนี้ยังได้มีแนวนโยบายที่จะปรับปรุงโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่น แบ่งแยกงานจากกระทรวงเดิม จัดตั้งกระทรวง ทบวง ขึ้นใหม่ อาทิ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงแรงงาน กระทรวงสื่อสารและคมนาคม เป็นต้น แต่เมื่อรัฐบาลชุดนี้ถูกยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 จึงทำให้นโยบายดังกล่าวไม่ได้รับการสานต่อให้เป็นรูปธรรม ในบรรดากระทรวงที่คาดว่าจะจัดตั้งทั้งหมดมีเพียงกระทรวงเดียวที่ได้รับจัดตั้งในภายหลังก็คือ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2536

พลเอกชาติชายเป็นนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และต่อมามีการขอเลื่อนยศเป็นพลเอก ผลงานของรัฐบาลพลเอกชาติชายที่สำคัญคือ นโยบายด้านการต่างประเทศและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีความก้าวหน้าอย่างมาก มีการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าตามนโยบาย “เศรษฐกิจนำการทหาร” มุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (New Industrial Country: NIC)

ในปี พ.ศ. 2517 พลเอกชาติชาย ได้ร่วมกับ พลตรีประมาธ อติเรกสาร ผู้มีศักดิ์เป็นพี่เขย และ พลตรีศิริ สิริโยธิน ก่อตั้ง พรรคชาติไทย ขึ้น โดยมี พลตรีประมาธ อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค และต่อมาในปี พ.ศ. 2529 พลเอกชาติชายขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรคคนที่ 2 สามารถนำพรรคชาติไทย ชนะการเลือกตั้งได้คะแนนเสียงเป็นอันดับหนึ่งในปี พ.ศ. 2531 ในขั้นต้นมีการทาบทาม พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ให้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อเป็นสมัยที่ 4 แต่พลเอกเปรมปฏิเสธ และประกาศวางมือทางการเมือง พลเอกชาติชายจึงได้รับการสนับสนุน ให้ดำรงตำแหน่งเป็น นายกรัฐมนตรี คนที่ 17 ของประเทศไทย

การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้ารับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 มีการปรับคณะรัฐมนตรี 1 ครั้งเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ได้ดำรงตำแหน่งในฐานะนายกรัฐมนตรี เป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปีครึ่ง

ผลงานที่โดดเด่นมากของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ได้แก่ การดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะใน กลุ่มอินโดจีน เช่น การประสานงานให้มีการเจรจาความร่วมมือ 4 ฝ่าย เพื่อยุติการสู้รบ และสนับสนุน ให้มีการจัดตั้งรัฐบาลประเทศกัมพูชาภายใต้การนำของสมเด็จสีหนุขึ้น นโยบายต่างประเทศของ รัฐบาลพลเอกชาติชาย มีชื่อเรียกที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายคือ นโยบาย "เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า"

ทางด้านเศรษฐกิจ ได้อนุมัติโครงการเพื่อให้เอกชนเข้ามาลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในหลายโครงการ เช่น โครงการโทรศัพท์พื้นฐาน 3 ล้านเลขหมาย โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ โครงการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน ในเขตกรุงเทพมหานคร และโครงการทางด่วนยกระดับ ตัวเลขความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงนั้น ร้อนแรงถึงกว่า 10 เปอร์เซ็นต์ต่อปี กระทั่งมีการคาดหมายโดยทั่วไปว่าประเทศไทยจะเป็น “เสือตัวที่ 5” ของเอเชีย (Fifth Asian Tiger) ต่อจาก “4 เสือเศรษฐกิจของเอเชีย” คือ เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และไต้หวัน

การบริหารงานของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เริ่มประสบปัญหาในช่วงท้ายของวาระการดำรงตำแหน่ง เมื่อถูกโจมตีว่ามีการทุจริต หาผลประโยชน์ในโครงการลงทุนของรัฐ จนมีคำกล่าวโจมตีการทำงานของคณะรัฐมนตรี รัฐบาลพลเอกชาติชายว่าเป็น “บุฟเฟต์คาบิเนต” ขณะที่การทำงานของสภาผู้แทนราษฎร ที่มีสัดส่วน ส.ส. ฝ่ายรัฐบาล เป็นจำนวนมากก็ถูกโจมตีว่ามีสภาพเป็น “เผด็จการรัฐสภา”

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ บริหารประเทศจนถึงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ก็ถูกยึดอำนาจการปกครองโดย คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ภายใต้การนำของ พล.อ. สุรินทร์ คงสมพงษ์ พล.อ. สุจินดา คราประยูร พล.อ.อ. เกษตร โรจนนิล และพล.อ. อิศระพงษ์ หนูนกัณท์ ที่ต่อมานำไปสู่เหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ ในปี พ.ศ. 2535

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าภายหลังปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2534 แทบจะกล่าวได้ว่าในแง่โครงสร้างแล้วไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างชัดเจน การจัดโครงสร้างระบบราชการ ก็ยังคงเป็นรูปแบบเดิม ๆ เหมือนกฎหมายฉบับก่อน ๆ มา แต่ระบบราชการในยุคหลังนี้เริ่มมีปัญหาความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ทันทั่วถึง จึงเริ่มมีแนวคิดในการปฏิรูประบบราชการขึ้นตั้งแต่สมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ส่วนในเรื่องของเศรษฐกิจ โอกาสในการขยายการลงทุนของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับภายหลังจากที่รัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้ามาปกครองประเทศ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา เพราะได้มีการแก้ไขข้อบ่งคับทางการเงินและการคลังและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจอย่างอื่น ๆ อีกมากมาย เพื่อให้เกิดบรรยากาศการลงทุนขนานใหญ่และทำให้ไทยกลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจสำคัญที่สุดของบรรดาประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป (mainland southeast asia) โดยเฉพาะกลุ่มประเทศต่าง ๆ ในอินโดจีนให้ได้ ประจวบเหมาะกับแรงกดดันของมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ซึ่งต้องการให้ประเทศไทยเร่งรีบเปิดตลาดทางการเงินอย่างเสรีได้มีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 (พ.ศ. 2533) ก็สอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลใหม่ชุดต่าง ๆ ซึ่งต้องการระดมทุนจากต่างประเทศที่มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำกว่าภายในประเทศ มาชดเชยปัญหาการขาดแคลนเงินออมภายในประเทศไทยที่กำลังก่อตัวเพิ่ม

มากขึ้น และต้องการให้กรุงเทพมหานครกลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจการเงินระหว่างประเทศของภูมิภาคนั้นขึ้นมาแข่งขันกับสิงคโปร์ให้ได้ หรือที่มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า BIBF (The Bangkok International Banking Facilities)

นอกจากระบบเศรษฐกิจจะมีอัตราการเจริญเป็นอย่างมากมายแล้ว ความสัมพันธ์ต่างๆ กับประเทศเพื่อนบ้านก็เกิดอย่างมากมาย ชาวไทยเชื้อสายจีนมีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมือง เริ่มมีการก่อตั้ง “สมาคมหอการค้าไทย” ขึ้นมาใน พ.ศ. 2498 ซึ่งถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเป็นผู้ออกกฎหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเอกชนก็มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความไม่ชอบธรรมทางการค้าได้ ทำให้นักธุรกิจมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ลูกหลานชาวจีนอพยพจึงมีสถานภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ดีในยุคนี้จะเป็นยุคเศรษฐกิจของลูกหลานชาวจีนอพยพรุ่นที่ 3 ซึ่งจะต้องยึดถือ “ความซื่อสัตย์ กตัญญู และคุณธรรม” เป็นที่ตั้ง

ชีวิตวรรณกรรม

มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในช่วง พ.ศ. 2531 นอกจากจะทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศมีการเจริญเติบโตขึ้นอย่างมาก ทั้งในกลุ่มของนักธุรกิจที่เป็นชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนแล้ว ในช่วงเวลาดังกล่าวยังเกิดการประทุพพังวณกรรมต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของการประกอบธุรกิจในหมู่ชาวไทยเชื้อสายจีนขึ้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ การประทุพพังวณกรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจภายในครอบครัวของชาวจีนอพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่ และเรื่องที่ได้รับการนิยมนับเป็นอย่างมาก จนถูกนำไปสร้างเป็นบทละครโทรทัศน์ คือ นวนิยายเรื่อง “ตลอดลายมังกร”

นวนิยายเรื่องนี้เป็นกาถ่ายทอดเรื่องราวของตัวละครผ่าน “นภา” ซึ่งเป็นลูกสาวคนหนึ่งของ “นภ” ลูกชายคนที่ 4 ของ “นายเหลียง ลือพาณิชย์” นักธุรกิจรายใหญ่คนหนึ่งของสังคมไทยในยุค 2480-2520 ซึ่งเป็นชาวจีนอพยพจากประเทศจากจีนแผ่นดินใหญ่เข้ามาในประเทศไทยในลักษณะเสื่อผืนหมอนใบ เริ่มทำงานตั้งแต่เป็นจับกังขนของ เก็บหอมรอมริบจนสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้ และสุดท้ายก็ได้เป็นนักธุรกิจรายสำคัญของเมืองไทยในที่สุด เนื้อหาของนวนิยายเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจในครอบครัวคนจีนและระบบเครือญาติแบบครอบครัวใหญ่ของตระกูลลือพาณิชย์ อีกทั้งยังได้สอดแทรกเนื้อหาในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมตลอดเนื้อหา ดังตัวอย่างภาพเขียนรูปมดตัวใหญ่และตัวอักษรภาษาจีนที่อ่านว่า “หัง” หรือ “คุณธรรม” ซึ่งเหลียงใช้ภาพมดและตัวหนังสือเป็นคติธรรมสำหรับตัวเองและคนในครอบครัว กล่าวคือ ภาพมดให้ความหมายคือ มดเป็นสัตว์สะอาด ทั้งความเป็นอยู่และการหากิน มีชีวิตที่สุจริต มีระเบียบวินัย และที่สำคัญคือรักพวกพ้อง ถึงแม้จะตัวนิดเดียวแต่ถ้าใครรังแก มันก็ช่วยกันต่อสู้อย่างไม่กลัวตาย

ส่วนคำว่า “หัง” เหลียงมองว่าถ้าคนเราไม่มีคุณธรรมเป็นสิ่งจรรโลงใจ คนเราก็คงไม่แตกต่างไปจากสัตว์ป่า คนคงฉกฉวยแย่งชิงสิ่งที่เราอยากได้ โดยไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นจะมีใครเป็นเจ้าของครอบครองอยู่แล้วหรือไม่ ผู้ใหญ่ก็ข่มเหงรังแกผู้น้อยหรือคนที่อ่อนแอกว่าตามอำเภอใจ ลูกหลานดูหมิ่นดูแคลนพ่อแม่ที่แก่เฒ่าให้ได้รับความทุกข์ยากร้อนใจ (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 43)

ซึ่งการดำเนินเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้ได้มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจผ่านตัวละครชื่อ “เหลียง” อยู่ตลอดเวลา ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ

ประโยค	จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ
1. ข้าวงเงินทองเมื่อหมดไป หากยังพอมีกำลังอยู่ก็อาจหา มาทดแทนได้ แต่ชื่อเสียงและความไว้วางใจ หากสูญสิ้น แล้วทั้งชาตินี้ก็ไม่มีทางที่จะสร้างขึ้นใหม่ได้ (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 10)	ความซื่อสัตย์
2. อาจจะเพราะความที่เป็นคนรักหาชื่อเสียงของตัวเองมา โดยตลอดนี้เอง ที่เป็นส่วนหนึ่งซึ่งทำให้ปู่ได้รับความ เชื่อถือจากผู้คนทั่วไป จนสามารถพาตัวเองและกิจการค้า ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ มาได้ด้วยดีจนถึงทุกวันนี้ (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 66)	ความซื่อสัตย์

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประโยค	จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ
3. เอเชียนั้น คบกันด้วยจิตใจ เพียงคำพูดแค่คำสองคำก็ถือ เป็นคำมั่นที่มีค่าซึ่งรักษากันด้วยเกียรติยศ “ความจริงใจ ต่อกันเป็นหัวใจของการค้า หากคนเราขาดความเชื่อใจ และสัตย์ซื่อต่อกัน ก็ยากที่จะทำการค้ากันได้ และต่อให้ร่าง สัตยญลละเอียดรัดกุมเพียงไร คนที่ไม่ซื่อก็ย่อมคิดหาทางหลบ เลี่ยงไปต่าง ๆ นานา แล้วไอ้สัตยญลแสนวิเศษฉบับนั้นก็คง เป็นเพียงกระดาษเช็ดกัน สู้คำพูดที่อยู่ในใจของเราไม่ได้” ปู่ ว่า “การค้าขายถ้าไม่มีคู่แข่งนั้นก็เหมือนกับการเดินทางเพียง ลำพังหนทางเปลี่ยว” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 180)	ความซื่อสัตย์
4. การทำการค้าหรือทำอะไรก็ตามขอให้เลือกทำแต่สิ่งที่สะอาด เหมือนอย่างมดที่เลือกกินแต่ของสะอาดและอยู่ในที่ที่ สะอาด อย่ามั่งง่ายหรือเห็นแก่ได้อย่างหนอนที่อยู่กินได้ แม้กระทั่งในส้วม (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 216)	ความซื่อสัตย์
5. ซ้อมันเหมือนกับยี่ห้อสินค้า สินค้าจะยี่ห้ออะไรไม่สำคัญเท่า คุณภาพ ถ้าของดีจริงเสียอย่าง ต่อให้ยี่ห้อมันไม่เข้าท่าไม่ซ้ำ มันก็ไม่ติดตลาด (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 16)	คุณภาพ
6. การแข่งขันกันทำงานเป็นวิธีสร้างคน และสร้างความเจริญ ให้แก่บริษัท และปู่ใช้ความเชื่อนี้โดยไม่เว้นแต่กับลูกหลาน (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 26)	การแข่งขัน กันทำงาน
7. เราทำการค้าไม่ใช่เพื่อตักตวงผลกำไรเข้ากระเป๋าตัวเองฝ่าย เดียว แต่ต้องให้ลูกค้าอยู่ได้ด้วย พ่อค้าที่ดี ลูกค้าเป็นฝ่ายได้ กำไร ไม่มีพ่อค้าคนไหนจะทำมาค้าขายอยู่ได้นาน หากทำให้ ลูกค้าของตัวเองขาดทุนลงเรื่อย ๆ (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 154)	การไม่ เอาเปรียบ คนอื่น

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประโยค	จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ
8. ปู่ใช้ช้อนตักน้ำผึ้งและค่อย ๆ ปล่อยให้มันหยดลงบนโต๊ะช้า ๆ “สมมุติว่าถ้าสังคมผึ้งไม่เป็นไปในรูปที่มันเป็นอยู่ ผึ้งต่างตัวต่างก็คิดต่างก็ทำไปตามใจของตัวเอง ไม่มีระเบียบไม่มีระบบ เราว่าอย่าว่าแต่น้ำผึ้งขวดนี้เลย แม้แต่เพียงแค่อยืดเดียวพวกมันก็คงไม่สามารถผลิตขึ้นมาได้” “นักธุรกิจโกศลของเราอยู่กันแบบสังคมผึ้ง ถึงใครจะคิดยังไงก็ตามแต่เราก็เชื่อว่ามันยังเป็นวิธีเดียวในเวลานี้ที่ผลิตน้ำผึ้งได้คุณภาพดีที่สุดและในราคาที่ถูกที่สุด” (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 161)	ความสามัคคี
9. คนเราต้องเอาอย่างมด อย่าไปเอาอย่างหนอน เพราะมดนั้นถึงมันจะตัวเล็กนิดเดียว แต่ก็ขยันขันแข็งสามารถลากเหยื่อชิ้นใหญ่ ๆ ได้สบาย แต่ถึงกระนั้นก็กลับกินอาหารแต่น้อยจนเอวคอดกั้ว ผิดกับหนอนซึ่งเกียจคร้านเอาแต่กินทั้งวันโดยไม่ทำงานทำการอะไรจนตัวอ้วนอู้อัยย ผลสุดท้ายก็กลายเป็นเหยื่ออันโอชะของนกของปลา (ประภัสสร เสวิกุล, 2551, หน้า 216)	ความขยัน หมั่นเพียร

จากตารางที่ 4.2 เป็นคำพูดหรือคำสอนที่เหลียงได้ใช้สั่งสอนลูกหลานในวงศ์ตระกูลเพื่อใช้ในการดำเนินธุรกิจให้มีความเจริญรุ่งเรือง มีความก้าวหน้า และสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมนั้นๆ เหลียงมองว่า หัวใจของการดำเนินธุรกิจไม่ได้ขึ้นอยู่กับกำไรเพียงอย่างเดียว คุณภาพและชื่อเสียงที่สั่งสมไว้ต่างหากที่เป็นตัวชี้ความสำเร็จของธุรกิจ การดำเนินธุรกิจจะต้องควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม ไม่ใช่การหาผลประโยชน์จากลูกค้าเพียงอย่างเดียว ต้องมีการแลกเปลี่ยนทั้ง “คนซื้อ” และ “คนขาย” จึงจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จทางธุรกิจอย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุป และอภิปราย ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่อง การดำรงอยู่ของเหล่าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย เป็นการฉายภาพปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมการดื่มเหล้าพื้นบ้าน ในพื้นที่กรณีศึกษาตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชนบทในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ยังคงความเป็นชนบท โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของเหล่าพื้นบ้าน ในมุมมองทางวัฒนธรรมการผลิต การจำหน่าย และเพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของเหล่าพื้นบ้าน ในมุมมองทางวัฒนธรรมการบริโภค

ผู้วิจัยใช้การวิจัยภาคสนาม และเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยการสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน จำนวน 300 คน กลุ่มผลิตเหล้าพื้นบ้านที่มีในพื้นที่ทั้งหมด 9 แห่ง ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม อย่างไม่เป็นทางการ กับคนดื่มเหล้าพื้นบ้าน ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลป่าแะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการดื่มเหล้าพื้นบ้าน ผลการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน สรุปได้ดังนี้

5.1.1 การผลิตเหล้าพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่าการผลิตเหล้าพื้นบ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย ผู้ผลิตมีการผลิตที่เป็นระบบ ในทุกขั้นตอนมีการนำองค์ความรู้หรือแบบแผนการปฏิบัติที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ได้แก่ การเลือกข้าว การทำแป้งเหล้า การหมักข้าว การทำรากริน การต้มกลั่นเหล้าโดยใช้หม้อต้มกระทะ และการผ่าเหล้า ผสมผสานกับการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ ได้แก่ การใช้หม้อต้มสำเร็จรูป ระบบบ่อน้ำเย็น การใช้ Alcohometer ในการวัดค่าระดับดีกรีแอลกอฮอล์ในน้ำเหล้า และการกรองเหล้าด้วยหม้อกรองที่ประยุกต์วิธีคิดจากการ

กรองน้ำสะอาด โดยมุ่งหวังให้เหล่าที่ต้มกลั่นได้มีรสชาติดี เป็นที่พึงพอใจของลูกค้าและถูกต้องตามที่สรรพสามิตกำหนด

แต่อย่างไรก็ตาม การผลิตเหล้าพื้นบ้าน ไม่ได้ผลิตเพื่อการบริโภค แต่เป็นการผลิตเพื่อการจำหน่าย ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน จึงมีปัจจัยทางเศรษฐกิจ มาเป็นสิ่งที่กำหนด และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต โดยที่ผู้ผลิตทุกกลุ่มจะต้องบริหารจัดการกลุ่มของตนเอง โดยมีโจทย์สำคัญคือทำอย่างไรจะไม่ประสบกับการขาดทุน และให้มีผลกำไรเหลือเป็นรายได้เสริมเล็กน้อยๆ ด้วยการหาวิธีในการลดต้นทุนการผลิต ได้แก่ การเลือกข้าวท่อนซึ่งมีราคาถูกกว่าข้าวสารเต็มเม็ดในการหมักข้าว ซื้อมะพร้าวแห้งแทนการทำให้เอง การเปลี่ยนหม้อต้มกลั่นแบบหม้อต้มกระทะ เป็นหม้อสำเร็จรูประบบบ่อน้ำเย็น ลดงานในการเปลี่ยนน้ำ เลือกใช้แก๊สหุงต้มแทนการใช้ฟืนและแกลบในการต้มกลั่นเหล้าลดงานในการคอยดูแลเค็มเชื้อเพลิง เพิ่มปริมาณการผลิตให้มากขึ้นหรือเร็ว ด้วยการลดระยะเวลาการหมักข้าวจาก 1 เดือน เหลือเพียง 15-20 วัน และหาวิธีที่ทำให้เหล่าที่ต้มกลั่นได้เป็นที่นิยมของลูกค้ามากขึ้น โดยการเพิ่มขั้นตอนการกรองเหล้า ให้มีกลิ่นเหม็นน้อยลง มีสีใสขึ้น การผ่าเหล่าให้มีระดับคิกรที่หลากหลาย ตามกลุ่มวัย และการคิดค้นสูตรแปรงเหล่า ที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นจุดขายของกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ

5.1.2 การจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน

ในการจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน มีรูปแบบการจำหน่ายที่หลากหลาย ด้วยการขายปลีกที่โรงต้มเหล้าทั้งเงินสด และเงินเชื่อให้กับลูกค้าในหมู่บ้าน และขายส่งให้กับร้านค้าในหมู่บ้าน ต่างตำบลต่างอำเภอ มีความหลากหลายในการบรรจุหีบห่อ ทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย คือบรรจุในขวดแก้วติดอากรแสตมป์ และไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือเรียกว่า “เหล้าเถื่อน” โดยบรรจุในภาชนะไม่ติดอากรแสตมป์ ได้แก่ ขวดแก้ว ขวดน้ำพลาสติก ขวดพลาสติก ในปริมาณที่เท่ากัน คือ 0.63 ลิตร แต่ราคาถูกกว่า เป็นการตอบสนองกับความต้องการของลูกค้าที่ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยจำหน่ายตามกำลังซื้อของลูกค้า ตั้งแต่ไม่มีเงินแม้แต่บาทเดียวด้วยการเชื่อ บรรจุขวดเครื่องดื่มชูกำลังจำหน่ายในราคา 10 บาท จนถึงบรรจุในแกลลอนขนาด 5 ลิตร ในราคา 300 บาท มีเวลาจำหน่ายตั้งแต่เช้า 08.00 น. ถึงตอนค่ำ 19.00 น. ที่โรงต้มเหล้า บางแห่งมีการเพิ่มเวลาพิเศษในช่วงกลางคืนสามารถเรียกซื้อขายได้ แม้ว่าจะหลับนอนแล้วก็ตาม ซึ่งต้องมีความระมัดระวัง และหาวิธีให้รอดพ้นจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่สรรพสามิต โดยจะรินเหล้าบรรจุภาชนะเพื่อจำหน่ายเฉพาะเวลาที่มีลูกค้ามาติดต่อซื้อเป็นราย ๆ ไปเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มปริมาณการจำหน่ายให้ได้มากที่สุด และให้ได้มูลค่า ที่มากกว่าต้นทุนการผลิต รวมกับค่าอากรแสตมป์ ที่ผู้ผลิตทุกกลุ่มต้องซื้อจากสรรพสามิต ในราคา คงละ 42 บาท ในขั้นต่ำเดือนละ 100-300 ดวง ขึ้นอยู่กับกำลังการผลิตมาก

หรือน้อย เป็นหนทางเดียวที่จะทำให้การผลิตเหล้าพื้นบ้าน โดยประชาชน จะยังคงดำรงอยู่ได้ต่อไป

5.1.3 การบริโภคเหล้าพื้นบ้าน

การบริโภคเหล้าพื้นบ้าน ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมตำบลป่าแะ สามารถดื่มได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ทั้งชายและหญิง มีข้อจำกัดเพียงเด็กและเยาวชนที่ต้องรอให้เป็นผู้ใหญ่ก่อนเท่านั้น ยังไม่มีมาตรการทางสังคม หรือกฎหมายใด ที่จะช่วยลดการบริโภคลงได้ ด้วยราคาที่ถูกลงกว่าเบียร์และเหล้าแดง แต่มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ที่สูงกว่า หาซื้อง่ายในหมู่บ้าน ผลิตได้เองโดยประชาชน ทำให้ในปัจจุบันเหล้าพื้นบ้าน มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของประชาชน ได้แก่ เป็นสิ่งตอบแทน แสดงถึงการขอบคุณ เพื่อนบ้านในการช่วยเหลืองาน ในการเตรียมงาน การจัดงานพิธีการ และการเก็บงานในงานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานเลี้ยงแสดงความยินดี ซึ่งในปัจจุบันกลายเป็นบรรทัดฐานในการจัดงานทุกงาน ทุกกิจกรรมที่มีการช่วยเหลือกัน การพบปะเยี่ยมเยียนกัน จะต้องมีเหล้าพื้นบ้าน ซึ่งเจ้าภาพ หรือเจ้าของงานจะต้องเตรียมไว้ต้อนรับให้พร้อม หากไม่มี หรือดูแลไม่ทั่วถึง จะถือว่าจัดงานบกพร่อง และเป็นเรื่องที่ถูกติฉินนินทาในชุมชนต่อไป

5.2 อภิปรายผล

งานวิจัยนี้ได้ใช้แนวคิดเรื่อง วัฒนธรรม, แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น, แนวคิด Emile Derkhiem, แนวคิดวิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน, ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม, ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม, แนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภค และแนวคิดรสนิยม มาใช้ในการอภิปรายผล ดังนี้

5.2.1 การผลิตเหล้าพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรม

เหล้าเกิดมาในโลกนี้มีประวัติยาวนาน ทั้งที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา ทั้งเหล้าที่เกิดขึ้นในประเทศแห่งซีกโลกตะวันตก และซีกโลกตะวันออก ซึ่งต่างก็มีวิธีการผลิตที่แตกต่างไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ทั้งวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการหมักเหล้า และขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีการผลิตที่ต่างก็ได้ค้นหาพัฒนาสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

อาจมีคนในสังคมจำนวนไม่น้อย ที่คิดคัดค้านในใจหากจะจัดให้เหล้าพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรม เพราะถ้าหากให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ตามแนวทางคิดวัฒนธรรมแนวอนุรักษวัฒนธรรม ที่ได้ให้ความหมายทางวัฒนธรรม ไว้ว่า คือสิ่งดั้งเดิม ที่คนสรรสร้างมาเพื่อจรรโลงสังคม และแก้ไขปัญหาสังคมได้ ที่มุ่งเน้นสนใจ ที่จะต้องธำรงรักษาไว้ ให้อยู่กับสังคมไทยตลอดไป เช่น

วัฒนธรรมการไหว้ มารยาทไทย ศิลปะ หัตถกรรม เป็นต้น ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เหล้าพื้นบ้าน ก็คงต้องถูกเบียดขับให้ไปอยู่ชายขอบของสังคมไทย เพราะเหล้าคือสารเสพติด และในทางทางการแพทย์และสาธารณสุขไทย และถูกระบุว่าเหล้าเป็นตัวแทนทำลาย ทำร้ายชีวิตคนไทย ทำลายสังคมไทย ไปมากต่อมากแล้ว หากเป็นเช่นนั้นแล้ว เหล้าพื้นบ้านก็คงเป็นวัฒนธรรมไม่ได้ แต่ในทางกลับกัน หากใช้ความหมายของวัฒนธรรม ตามแนวคิดของวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้สั้น ๆ ได้ใจความว่า วัฒนธรรม คือวิถีชีวิต ของคนทั้งมวล วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของผู้คนที่ร่วมกันในสังคม โดยยกเลิกแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชั้นสูง หรือชั้นต่ำ มีลักษณะเฉพาะบริบท เฉพาะพื้นที่ เฉพาะเวลา มีความเป็นพลวัต มีการปรับตัว มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เหล้าพื้นบ้าน อาจมีความหมายเป็นวัฒนธรรม เฉพาะในพื้นที่ในมุมมองทางวัฒนธรรมศึกษาเท่านั้น

การผลิตเหล้าพื้นบ้าน มีการเปลี่ยนแปลง และต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ช่วงที่รัฐบาลไทยไม่อนุญาตให้ประชาชนผลิต และถือว่าเป็นสินค้าที่ผิดกฎหมาย ถึงแม้ว่าในขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ จะเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าการประกอบอาชีพผลิตเหล้าพื้นบ้าน น่าจะเป็นอาชีพในอันดับต้นๆ ของสังคมที่ถูกภาครัฐควบคุมและจัดการมากที่สุด ผู้ผลิตในสมัยนั้นต้องหนีหัวซุกหัวขุน กว่าจะได้น้ำเหล้าสักหยด เพื่อนำมาหล่อเลี้ยงคนในสังคม และเมื่อเทียบกับการปลูกยาสูบพื้นเมืองแล้วกลับพบว่า ยาสูบก็เป็นยาเสพติดชนิดหนึ่งเช่นเดียวกัน แต่ทำไมรัฐบาลไทยไม่ได้ควบคุมเหมือนกับการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ถึงปัจจุบันผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านก็ยังคงต้องมีการปรับตัว การดิ้นรน อดทน เพื่อให้วัฒนธรรมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน อยู่คู่กับสังคมต่อไปได้ ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลไทย และเงื่อนไขที่ต้องจ่ายเป็นค่าธรรมเนียมภาษี ที่ต้องหาวิธีแบกรับให้อยู่รอดให้ได้

ในมิติความเป็นวัฒนธรรม ที่สำคัญคือ การผลิตเหล้าพื้นบ้าน เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การคัดเลือกข้าว การทำแป้งเหล้า การหมักข้าว จนถึงการต้มกลั่น ซึ่งต้องใช้ความชำนาญ เรียนรู้ ขยัน และอดทนในทุกขั้นตอน

5.2.2 การผลิตเหล้าพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา

การผลิตเหล้าพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญา มีการใช้เทคโนโลยีแบบชาวบ้าน แบบลองผิดลองถูก ตั้งแต่การทำแป้งเหล้า การเลือกข้าว การหมักข้าว การต้มกลั่น ไปจนถึงการทำให้น้ำเหล้ามีระดับแอลกอฮอล์ตามที่ต้องการได้ ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ และต้องมีความอดทนในการดูแลในแต่ละขั้นตอนอย่างใกล้ชิด และมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

5.2.3 วัฒนธรรมการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน

หากการผลิตเหล้าพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมในมุมมองทางวัฒนธรรมศึกษา การบริโภคเหล้าพื้นบ้านก็เป็นวัฒนธรรม ได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะการดื่มเหล้าพื้นบ้านเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมการบริโภคเหล้า เกิดมาควบคู่กับการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ตั้งแต่แรกเริ่ม การบริโภคเหล้าพื้นบ้าน มีองค์ประกอบที่บ่งบอก ถึงความเป็นวัฒนธรรม ดังนี้

5.2.3.1 การบริโภคเหล้าพื้นบ้านเป็นประสบการณ์ร่วมของคนที่อยู่ในสังคม ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า การดื่มเหล้าพื้นบ้านเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา คนทุกคนมีโอกาสพบเห็น และบางคนก็มีส่วนร่วม ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน และในหมู่บ้านชุมชน

5.2.3.2 การบริโภคเหล้าพื้นบ้านเป็นลักษณะเฉพาะบริบทการดื่มเหล้าพื้นบ้านมีกลุ่มคนที่ดื่มเป็นการเฉพาะ จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้ชาย วัยแรงงาน ประกอบอาชีพเกษตรกรและรับจ้าง มีรายได้น้อยจะเป็นกลุ่มที่นิยมดื่มเหล้าพื้นบ้านมากที่สุด และมีช่วงเวลาเฉพาะที่จะมีการดื่มกินกัน ได้แก่ โอกาสที่มีการการพบปะสังสรรค์ พุดคุยกัน มีการช่วยเหลืองานกัน งานประเพณีท้องถิ่นที่มีกิจกรรม สร้างความผ่อนคลายสนุกสนาน และจะพบเหล้าพื้นบ้านในการจัดงานเลี้ยงในกลุ่มของเจ้าภาพที่มีฐานะที่มีรายได้น้อย หรือในกลุ่มของเจ้าภาพที่ต้องการความประหยัดในการจัดงานเท่านั้น

5.2.3.3 การบริโภคเหล้าพื้นบ้าน มีลักษณะเป็นพลวัตร และมีการปรับตัว จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า หลังจากที่มีการรณรงค์ลดเหล้าในงานศพ ของพื้นที่ตำบลป่าแะ กลุ่มคนดื่มเหล้าจะมีการปรับตัว หรือหาช่องทางเพื่อให้ได้ดื่มเหล้า และยังสามารถอยู่ร่วมในงานได้ โดยจะไม่ดื่มในงานศพ แต่จะไปดื่มในบ้านที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ในส่วนของเจ้าภาพที่ต้องการเลี้ยงเหล้าแขกที่มาร่วมงานโดยเฉพาะแขกที่เป็นญาติพี่น้อง หรือเพื่อนสนิท จากต่างบ้านมา ก็จะจัดหาที่ลับตา ไม่ให้เอิกเกริก

5.2.3.4 มีการถ่ายทอด คือมีการติดั้งกลไก ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการดื่มเหล้าพื้นบ้าน มีกลไกการถ่ายทอดวัฒนธรรมถ่ายทอดทางวาจากรรม ซึ่งในสังคมตำบลป่าแะ ยังคงมีการกล่าวถ้อยคำ ที่มีความหมายเป็นแนวทางยึดถือกันมา เช่น ชีวิตสมบุญของผู้ชาย ต้องประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ จิ้น จิ้น หมายถึง ผู้ชายที่สมบุญแบบจะต้องดื่มเหล้าได้ สูบบุหรี่เป็น มีผู้หญิง และรับประทานเนื้อดิบๆ ได้ เป็นต้น

5.2.4 ตรรกวิทยาแห่งการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน

หากใช้เกณฑ์ด้วยศีลธรรม มาศึกษาวัฒนธรรมการบริโภคเหล้าพื้นบ้านจะไม่ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมการบริโภคเหล้าพื้นบ้านได้อย่างแท้จริง ต้องใช้เกณฑ์เชิงสัญลักษณ์ ซึ่งจะทำให้เข้าใจได้ว่า ทำไมความต้องการเหล้าพื้นบ้านจึงถูกสร้างขึ้น นั่นคือ คนบริโภคเหล้าพื้นบ้าน

ไม่ได้คืบในรสชาติของเหล้า ที่เป็นวัฒนธรรมนั้น หากแต่มีด้านของการคืบสัญญา ที่แนบมาพร้อม ๆ กับเหล้าพื้นบ้านด้วย ซึ่งถ้าหากวิเคราะห์เชิงระดับตามแนวคิดของ ฌอง โบดริยาร์ด จะพบว่า เหล้าพื้นบ้านเป็นสินค้า ซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตที่เป็นรูปธรรมของวัฒนธรรม มีกระบวนการผลิตที่สัมพันธ์กับเงื่อนไขของสังคม ยกตัวอย่างเช่น ในการผลิตเหล้าพื้นบ้านที่มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ ที่รองรับกลุ่มผู้หิวน้ำหรือคนในเมืองในระดับ 35 ดีกรี กลุ่มผู้ชายในระดับ 45-50 ดีกรี การจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านที่มีให้เลือกซื้อตามความสามารถในการจ่าย ตั้งแต่ขนาดเท่ากับขวดเครื่องดื่มชูกำลังในราคา 10 บาท จนถึงขวดดีดอกรแสตมป์ในราคา 50 บาท เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อผู้บริโภคที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน และเป้าหมายของการผลิตเหล้าพื้นบ้านได้สร้างความหลากหลาย และแพร่กระจายไปสู่ผู้บริโภคที่แตกต่างกัน

ในขณะเดียวกัน เหล้าพื้นบ้าน เป็นเครื่องแสดงออกทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับรสนิยมของผู้บริโภค นั่นคือ กลุ่มคนที่นิยมดื่มเหล้าพื้นบ้าน ส่วนใหญ่จะมีรายได้ต่ำ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ใช้แรงงานเป็นหลัก ซึ่งความสัมพันธ์นี้ทำให้เหล้าพื้นบ้านได้ทำหน้าที่ชำระรักษากฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน

5.2.5 ความเป็นสัญญาของเหล้าพื้นบ้าน

ดังที่ โบดริยาร์ด มีแนวคิดว่า วัตถุต่าง ๆ ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อการบริโภคเท่านั้น หากแต่ว่าวัตถุที่บริโภคนั้นกำลังกระทำการหาสิ่งบางอย่างให้กับตัวผู้บริโภค ซึ่งจะมีส่วนในการกำหนดความหมายในพื้นที่ชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าหากวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับเหล้าพื้นบ้าน ในเชิงตรรกวิทยาการบริโภค จะพบว่า ในระดับที่หนึ่ง เหล้าพื้นบ้านมีความเป็นตรรกะของมูลค่าใช้สอย หรือ เรียกว่า ตรรกะเชิงอรรถประโยชน์ คือใช้ดื่มเพื่อให้ได้รับความรู้รสชาติและทำให้เมา ระดับที่สอง เหล้าพื้นบ้านมีความเป็นตรรกะของมูลค่าแลกเปลี่ยน โดยที่คนเราใช้เหล้าพื้นบ้านเป็นตัวกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์กัน มีการผลิตและซื้อขายกัน ในระดับที่สาม เหล้าพื้นบ้านมีความเป็นตรรกะของมูลค่าแลกเปลี่ยนเชิง นั้นคือ คนเราใช้เหล้าพื้นบ้านเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความหมายกับผู้อื่น ได้แก่ การเลี้ยงเหล้าเพื่อเป็นสังฆการต้อนรับ การตอบแทนน้ำใจ และในระดับที่สี่ เหล้าพื้นบ้านมีความเป็นตรรกะของมูลค่าเชิงสัญญา คือ คนเรามีการเปรียบเทียบสัญญาของเหล้าพื้นบ้านระหว่างเหล้าพื้นบ้านที่บรรจุขวดไม่ติดอกรแสตมป์ มีความแตกต่างจากบรรจุขวดที่ติดอกรแสตมป์ ซึ่งดูมีคุณค่าและดูสะอาดปลอดภัยกว่า

การบริโภคเหล้าพื้นบ้าน ไม่ใช่แค่คืบในรสชาติของเหล้าเท่านั้น หากแต่การบริโภคเหล้าพื้นบ้านแฝงไว้ด้วยสัญญา ที่ต้องการสร้างสัญลักษณ์ หรือบ่งบอกว่าเป็นใครมีความแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร ซึ่งมีทั้งการบริโภคเพื่อการเลียนแบบ คือ การดื่มเหล้าพื้นบ้านเพื่อให้เราเหมือนและเป็นเฉกเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ในสังคมด้วยกับเรา และอัตราการเป็นการบริโภคเพื่อการ

สร้างความแตกต่าง คือ การดื่มเหล้าที่บ้านเพื่อต้องการบ่งบอกว่าคนที่ดื่มได้เป็นคนที่แข็งแรง และยังดื่มได้มากก็จะได้รับคำนิยามว่า เป็นคนคอแข็งสุดยอด

5.2.6 รสนิยมความเมาในราคาถูกลง

เหล้าที่บ้าน เป็นทางเลือกในการบริโภคของกลุ่มคนที่มียาได้น้อยหรือมีข้อจำกัดเรื่องรายได้ สอดคล้องกับแนวคิดของบูร์ดิเยอร์ ที่กล่าวไว้ว่า “ทางเลือกในการดำเนินชีวิตของคนจนเป็นไปตามหลักแห่งความจำเป็น โดยยกตัวอย่าง กรณีที่คนจนมีรสนิยมในการรับประทานอาหารราคาถูกลง ในปริมาณมาก ซึ่งจะทำให้อิ่มอยู่ท้องได้นาน ไม่ต้องสิ้นเปลือง เช่นเดียวกับคนจนที่มีรสนิยมในการดื่มเหล้าที่บ้านที่มีราคาถูกลง มีระดับแอลกอฮอล์สูงทำให้ดื่มเพียงนิดเดียวก็สามารถทำให้เมาได้ ซึ่งแตกต่างจากคนรวยที่จะไม่บริโภคเหล้าที่บ้าน เพราะมองว่าเป็นของไม่มีรสนิยม โดยมักจะมองข้ามไปว่ารสนิยมดังกล่าวนี้ เกิดจากข้อจำกัดทางวัตถุ และจะเลือกดื่มเหล้าที่มีราคาแพงเพื่อสร้างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ให้รับรู้ว่ามีเงิน หรือมีฐานะดี เป็นรสนิยมแห่งความหรูหรา กลุ่มเหล่านี้ไม่มีข้อจำกัดเรื่องรายได้ ทำให้วิถีการใช้ชีวิตไม่ต้องถูกตีกรอบด้วยรายได้ที่จำกัด

ในขณะเดียวกัน คนจนเมื่อภายหลังมียาได้เพิ่มมากขึ้นก็พยายามที่จะหาซื้อเหล้าในราคาแพงมาดื่มเพราะต่างก็รับรู้ไว้ว่า ที่จะชีวิตของคนชนชั้นสูงนั้นมีลักษณะน่าชื่นชม เหมาะสมที่จะใช้เป็นมาตรฐาน

5.3 ข้อค้นพบใหม่

การศึกษาการดำรงอยู่ของเหล้าที่บ้านในตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเชียงราย เป็นการศึกษาในด้านมิติทางวัฒนธรรม และวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในตัว จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับผู้ที่เป็เจ้าของวัฒนธรรม เช่นเดียวกับการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการผลิตและการบริโภคเหล้าที่บ้าน มีทั้งการเปลี่ยนแปลงและได้เป็นข้อค้นพบใหม่ในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

5.3.1 นวัตกรรม

การค้นพบนวัตกรรม ที่ใช้ในวัฒนธรรมการผลิตเหล้าที่บ้าน คือ ถังกรองน้ำเหล้าที่มีการประยุกต์จากเครื่องกรองน้ำสะอาดโดยใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น ได้แก่ ถังน้ำพลาสติกบรรจุน้ำ 20 ลิตร กรวด ทราย ถ่าน หิน เพื่อนำมาใช้ในการลดปัญหากลิ่นและสีของเหล้า จากการดื่มกลั่นก่อนการบรรจุภาชนะจำหน่าย

5.3.2 เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน

กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน แต่ละแห่งต่างก็พยายามสรรหาวิธีที่จะปรับปรุงพัฒนากระบวนการผลิตเพื่อให้ได้เหล้าพื้นบ้านที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคพยายามจะสร้างความแตกต่างที่เป็นสูตรเฉพาะของตนเองตั้งแต่การทำแป้งเหล้าที่ต้องค้นหาทดลองทำงานได้ แป้งเหล้าที่ดีและต้องเก็บเป็นความลับแม่นยำกระทั่งว่า แป้งเหล้าที่ทำจะไม่ขายหรือแบ่งให้กลุ่มผู้ผลิตที่อยู่ในตำบลเดียวกัน เพราะกลัวว่าหากผู้ผลิตรายอื่นนำแป้งเหล้าของตนเองมาใช้แล้วได้คุณภาพเหล้าเหมือนกับของตนเอง ก็จะทำให้เสียลูกค้า ทั้งนี้วิธีการทำไม่สามารถที่จะเรียนรู้ได้ในเวลาอันสั้นต้องฝึกทักษะด้วยการลงมือทำจริง และต้องคอยประเมินผลจากลูกค้าว่า ฟังพอใจหรือไม่อย่างไร เป็นการสร้างการตลาดเพื่อขยายกลุ่มลูกค้าในพื้นที่ และปัจจุบันกรมสรรพสามิต มีการส่งเสริมความรู้เทคนิคการผลิตให้ได้เหล้าที่มีคุณภาพมากขึ้น ก็เป็นจุดกระตุ้นให้กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน ประยุกต์ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตของตนเองมากขึ้น

5.3.3 เหล้าพื้นบ้านภัยเงียบที่จัดการได้ยากและถูกมองข้าม

วัฒนธรรมการดื่มเหล้าพื้นบ้าน ในชีวิตประจำวันถือเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา ด้วยราคาที่ถูกหาซื้อได้ง่ายในชุมชน ชาวบ้านสามารถผลิตได้ในหมู่บ้าน ดื่มกินไม่จำกัดพื้นที่ ซื้อหาได้โดยไม่จำกัดเวลา เวลาดื่มเป็นเหตุผลทางสังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์กัน แต่เมื่อเกิดปัญหากลายเป็นเรื่องส่วนตัวที่มีใครสามารถเข้าไปช่วยกันจัดการได้ เช่น การทะเลาะวิวาทในครอบครัว การเจ็บป่วยที่เกิดจากการดื่มมากกว่าปกติจนคิดเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง การรักษาบำบัดต้องเกิดจากการยินยอมพร้อมใจ ไม่สามารถมีใครมาบังคับได้ อีกนัยหนึ่งก็คือส่วนใหญ่จะชวนกันดื่มและน้อยนักที่จะชวนกันเลิกดื่ม ความสลับซับซ้อนมีเพิ่มมากขึ้น ในการหากลุ่มคนที่มาช่วยกันแก้ไข ปัญหาเหล้ายกตัวอย่าง เช่น เริ่มต้นที่กลุ่มผู้สูงอายุ ๆ ก็นิยมดื่มเหล้าพื้นบ้านหากจะกล่าวหรือห้ามไม่ให้ลูกหลานดื่มก่อน ก็ไม่เป็นผลสำเร็จเพราะผู้สูงอายุดื่มเสียเอง หรือจะเริ่มดื่มในกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ซึ่งก็เป็นกลุ่มที่ดื่มด้วยเช่นกัน หากว่ากล่าวห้ามสมาชิกใหม่หมู่บ้านดื่มก็ไม่ได้ อีกมีหนทางเดียว คือ ต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายแล้ว ทบทวนค้นหาข้อมูลในเชิงวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีการดื่มเหล้าพื้นบ้านที่ละประเด้น ให้มีลักษณะ ลด ละ เลิก ในที่สุด

5.3.4 การใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย เพื่อความอยู่รอดของเหล้าพื้นบ้าน

การผลิตเหล้าพื้นบ้าน ให้มีระดับดีกรีแอลกอฮอล์ที่หลากหลาย โดยใช้วิธีการผ่าเหล้าให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค การจำหน่ายเหล้าพื้นบ้านในราคาที่ถูกลงกว่า โดยการหลีกเลี่ยงการติดอากรแสตมป์ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มปริมาณการจำหน่ายให้ได้มากขึ้น ได้อาศัยช่องว่างทางกฎหมาย โดยที่รัฐไม่สามารถเข้าตรวจสอบได้อย่างทั่วถึง ทำให้เกิด “เหล้าเถื่อน”

เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งหวังให้ได้ผลกำไรและสร้างการอยู่รอดในอาชีพการผลิตเหล้าพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป

5.4 ข้อเสนอแนะทั่วไป

5.4.1 ควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทบทวนวัฒนธรรมการบริโภคเหล้าพื้นบ้านในระดับพื้นที่ หมู่บ้าน ตำบล โดยสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ทุกกลุ่มวัย โดยใช้ข้อมูลจากผลการศึกษาค้นคว้านี้เป็นพื้นฐานในการเสนอในลักษณะเข้าประเด็น เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการบริโภคเหล้าพื้นบ้านให้เกิดการ ลด ละ เลิก ในสถานการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

5.4.2 ควรจัดให้มีการกำหนดมาตรการทางสังคมในระดับหมู่บ้าน ตำบล ด้านการจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน ในประเด็นของเวลาการจำหน่าย กลุ่มวัยที่สามารถซื้อได้และสถานที่จำหน่าย โดยกลุ่มผู้นำชุมชน ประชาชน กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ โรงเรียน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

5.4.3 กรมสรรพสามิต ควรจัดให้มีการสุ่มตรวจสอบคุณภาพเหล้าพื้นบ้าน ได้แก่ การตรวจสอบสารเคมีปนเปื้อนในน้ำเหล้า ของกลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านทั้งหมดและสื่อสารให้ประชาชนได้รับทราบเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยจากสินค้า

5.4.4 ควรจัดให้มีมาตรการทางสังคม ในระดับหมู่บ้านตำบลเกี่ยวกับโรงผลิตเหล้าพื้นบ้านในส่วนของ สถานที่ตั้ง การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ และไม่ก่อให้เกิดเหตุรำคาญแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ กลิ่นเหม็น และน้ำเสีย โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมสรรพสามิต สำนักงานเกษตรอำเภอ กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านและประชาชนในพื้นที่

5.4.5 กระทรวงการคลัง โดยกรมสรรพสามิต ควรกำหนดและกำกับเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงการบรรจุเหล้าพื้นบ้านในภาชนะที่มีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของสารเคมี ที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรคมะเร็ง ได้แก่ ถุงพลาสติก ขวดน้ำพลาสติก เป็นต้น

5.4.6 กระทรวงการคลัง โดยกรมสรรพสามิต ควรมีการทบทวนเกี่ยวกับอัตราภาษีหรือค่าธรรมเนียมที่จัดเก็บจากผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน โดยเฉพาะค่าอากรแสตมป์ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบด้านต้นทุนการผลิตที่สูง ทำให้กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้านต้องหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิต ส่งผลให้ได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพน้อยลง เช่น การเปลี่ยนจากข้าวสารเต็มเม็ดเป็นข้าวท่อน การลดวันและเวลาของการหมักข้าว เป็นต้น ทั้งนี้ ควรจัดให้มีการทบทวนต้นทุนการผลิตและราคา

จำหน่ายที่แท้จริง มิเช่นนั้นแล้ว จะทำให้เกิดการลักลอบจำหน่ายเหล้าเถื่อน ในรูปแบบของการไม่ติดอากรแสตมป์ อีกทั้งยังมีผลต่อคุณภาพของน้ำเหล้าที่จะลดน้อยลงด้วย

5.4.7 เนื่องจากเหล้าพื้นบ้านยังคงมีบทบาทสำคัญในวัฒนธรรมการบริโภคของประชาชน ในกิจวัตรประจำวัน และไม่สามารถที่จะกำจัดเหล้าพื้นบ้านออกไปจากวิถีชีวิตของประชาชนได้ กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมคุ้มครองผู้บริโภค โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นของวิธีการเลือกซื้อเหล้าพื้นบ้าน วิธีการตรวจสอบความปลอดภัยเหล้าพื้นบ้าน วิธีการดื่มที่ปลอดภัย และวิธีการบำบัดเพื่อลดพิษภัย ภายหลังจากการดื่มที่มีต่อสุขภาพ เน้นเช่นเดียวกับที่กรมควบคุมโรคของกระทรวงสาธารณสุข เคยส่งเสริมให้มีการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์เพื่อป้องกันโรคเอดส์ โดยเริ่มตั้งแต่ระดับเด็กวัยเรียนในสถานศึกษา ควบคู่ไปกับเนื้อหาที่เดิมที่เน้นแต่เรื่องอันตรายและพิษภัยของเหล้าเท่านั้น

5.4.8 กระทรวงสาธารณสุข โดยโรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และกองทุนสุขภาพตำบล ควรจัดให้มีกิจกรรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในการลด ละ เลิก การดื่มเหล้า โดยความสมัครใจของประชาชนในพื้นที่

5.4.9 กระทรวงการคลังโดยกรมสรรพสามิต ควรส่งเสริมให้กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน ทำแท่งเหล้าเพื่อใช้ในการหมักข้าวด้วยตนเอง และส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นส่วนประกอบของการทำเบิ้งเหล้าในพื้นที่

5.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.5.1 การศึกษานี้เป็นจุดเริ่มต้นของการทำความเข้าใจในวัฒนธรรมการผลิต และการบริโภคเหล้าพื้นบ้าน เป็นภาพรวมในบริบทของชุมชนยังมีประเด็นที่ต้องศึกษาต่อไปในเชิงคุณภาพโดยลงลึกในแต่ละกลุ่มวัย ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้านวัยทำงาน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรังว่าในแต่ละกลุ่มวันนั้น ให้ความหมายของเหล้าพื้นบ้านแตกต่างกันอย่างไร

5.5.2 การมีการศึกษาแบบวิจัยและพัฒนา ในประเด็นของการใช้มาตรการทางสังคมในการจัดการผลดี และการบริโภคเหล้าพื้นบ้านที่มีความสอดคล้องกับวิถีชุมชนว่าผลของการใช้มาตรการทางสังคมเกิดผลกระทบอย่างไร และสามารถปรับเปลี่ยนได้หรือไม่ อย่างไร

5.5.3 ควรมีการทดลองตรวจสอบการปนเปื้อนของสารพิษ สารเคมี ในภาชนะบรรจุใน รูปแบบถุงพลาสติกและขวดน้ำพลาสติก ซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนหรือไม่ อย่างไร

5.5.4 ควรมีการศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพในเชิงการเปรียบเทียบระหว่างเหล่าพื้นบ้านกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ประเภทอื่น ๆ ได้แก่ เหล้าแดง เบียร์ เป็นต้น

5.5.5 ควรมีการศึกษายาทาบทของเหล้าในการใช้เป็นสารตั้งต้นในการปรุงยา การดองเหล้าที่มีสรรพคุณในการบำรุงสุขภาพ และรักษาโรค

5.5.6 ควรมีการศึกษาประเมินผล การบังคับใช้พระราชบัญญัติเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในระดับพื้นที่สังคมชนบท ว่ามีผลทำให้ลดการบริโภคเหล้าได้หรือไม่

5.5.7 ควรมีการศึกษาประเมินผลจากการขึ้นอัตราภาษี ค่าธรรมเนียมการผลิตเหล้าพื้นบ้าน ว่ามีผลต่อการลดการบริโภคเหล้าพื้นบ้านในชุมชนได้หรือไม่

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). บทส่งต่อนักคิดนักปฏิบัติทางวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องพุทธศาสตร์ การปฏิบัติงานวัฒนธรรม ร่วมกับชุมชน สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กระทรวงการคลัง. (2533). ใน การสัมมนา การควบคุมการหมักและการวิเคราะห์ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์. กรุงเทพฯ: กรมสรรพสามิต.
- กลุ่มควบคุมการบริโภคยาสูบและเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สำนักโรคไม่ติดต่อกระทรวงสาธารณสุข. (2547). ประกาศกระทรวงสาธารณสุขเพิ่มเติม 5 ฉบับ (พ.ศ. 2549-2550).
- คุณากร วาณิชยรัตน์. (2549). ประวัติศาสตร์โลกใน 6 แก้ว. กรุงเทพฯ: มติชน.
- จิงเจียนลี่ (2552). ต้นกำเนิดชาและเหล้าจีน (แปลโดยสินวล ฤกษ์ศิริกุล). กรุงเทพฯ: สุขภาพ.
- คามธรรม จินากุล และคณะอาศรมความรู้นครราชสีมา. (2551). สถานภาพดื่มเหล้าในการจัดงานในชุมชน. ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, กรุงเทพฯ.
- เทพินทร์ พิชรานุกัษ์. (2548). สังคมวิทยาการแพทย์. กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์.
- ชนกฤต ธนะประกอบการ. (2547). ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคเหล้าไทยและเหล้าต่างประเทศ ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ (การจัดการทั่วไป). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, กรุงเทพฯ.
- ชนพล สายยนต์. (2542). ความคิดเห็นต่อนโยบายผลิตเหล้าเสรี : กรณีศึกษาบ้านห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง การปกครอง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัณฑิต ศรีไพศาล. (2553). รายงานสถานการณ์สุราประจำปี 2553. กรุงเทพฯ.

- ประจักษ์ เตวุฒิพงศ์. (2546). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผู้ประกอบการผลิตเหล้ากลั่นชุมชน
กรณีศึกษา อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง
และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย . การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เชียงราย.
- พรรณี เล้าลือชัย. (2547). การผลิตและจำหน่ายเหล้ากลั่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี.
การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยยง รุจจนเวท. (2548). เหล้าล้านนา การต่อสู้ของเครือข่ายเหล้า
พื้นบ้านแห่งประเทศไทย. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- ไพลิน พึ่งพา. (2547). ความคิดเห็นของผู้ประกอบการเหล้าในเขตพื้นที่ภาค 6 ที่มีต่อการ
บริหารเหล้า. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรดิตถ์, อุดรดิตถ์.
- มรุส พรหมนารถ. (2549). การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีเหล้ากลั่นชุมชน ของ
สำนักงานสรรพสามิต พื้นที่จังหวัดเชียงราย . การศึกษาค้นคว้าอิสระ
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เชียงราย.
- ขงยุทธ ขจรธรรม. (2547). ประสิทธิผลของนโยบายและมาตรการ การควบคุมการบริโภค
เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- วัฒน์ วรรณยางกูร. (2546). ภูมิปัญญาที่ดื่มได้. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิไล บุตรเคียน. (2552). รูปแบบการบริโภคเหล้าในวิถีพื้นบ้าน “จองคาย จูยการ”
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมร กรณีศึกษาดำบลตะเคียนราม อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ.
รายงานการวิจัย . ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, กรุงเทพฯ.
- ศรัณย์ทิพย์ เสาวภาพ (2547). วิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการผลิตเหล้าพื้นเมือง
การศึกษาค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- สุพัฒน์ โด่วิกษ์ชัยกุล (2549). เหล้าพื้นบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัด
เชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย.(พิมพ์ครั้งที่ 1) . เชียงใหม่: เชียงใหม่ פריןที่ดั่ง.

สมาชิชาสุภาพแห่งชาติ. (2553). รวมมติสมาชิชาสุภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2552.

กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์.

สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า. (2547). งดดื่มเหล้า เข้าพรรษา. กรุงเทพฯ: ฟาอภัย .

อดิสรร์ หลายชูไทยและคณะ. (2544). เหล้าในสังคมไทย ผลการศึกษาโครงการศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อหามาตรการแก้ไข. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามกลุ่มคนคัมหมะพื้นบ้าน

คำชี้แจงก่อนตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ประวัติการคัมหมะพื้นบ้าน

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็น เกี่ยวกับคัมหมะพื้นบ้าน

ผู้วิจัยขอความกรุณาให้ท่านช่วยตอบแบบสอบถามต่อไปนี้ตามความจริง และขอรับรองว่าจะเก็บข้อมูลของท่านไว้เป็นความลับ ซึ่งข้อมูลที่ท่านให้กับผู้วิจัย จะได้นำไปใช้ในการศึกษาเท่านั้น และขอให้ท่านตอบให้ครบทุกข้อ ตามประเด็นนั้นๆ เนื่องจากหากไม่ตอบทุกข้อจะไม่สามารถนำคำตอบไปใช้วิเคราะห์ผลการศึกษารวมได้

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ชุดนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.เพศ ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

2.อายุ

☐ 1.อายุน้อยกว่า 15 ปี

☐ 5.อายุ 40 – 49 ปี

☐ 2.อายุ 15 – 19 ปี

☐ 6.อายุ 50 – 59 ปี

☐ 3.อายุ 20 – 29 ปี

☐ 7.อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

☐ 4.อายุ 30 – 39 ปี

3.อาชีพ

☐ 1.นักเรียน / นักศึกษา	☐ 5.รับราชการ
☐ 2.เกษตรกร	☐ 6.ค้าขาย
☐ 3.รับจ้างทั่วไป	☐ 7.ว่างงาน
☐ 4.พนักงานจ้างหน่วยงาน / องค์กร	☐ 8.อื่นๆ (ระบุ)

4.รายได้ ต่อเดือน

- ☐ 1.น้อยกว่า 2,000 บาท ต่อเดือน
- ☐ 2.ตั้งแต่ 2,001 – 5,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 3.ตั้งแต่ 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 4.ตั้งแต่ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 5.ตั้งแต่ 15,001 บาทต่อเดือนขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ประวัติการดื่มเหล้าที่บ้าน

1.ท่านริเริ่มดื่มเหล้าที่บ้านครั้งแรก ตั้งแต่อายุ.....ปี

2.ระยะเวลาการดื่มเหล้าที่บ้าน (ตั้งแต่เริ่มดื่มครั้งแรก-ปัจจุบัน)

☐ 1.น้อยกว่า 1 ปี	☐ 5.ตั้งแต่ 16 – 20 ปี
☐ 2.ตั้งแต่ 1 – 5 ปี	☐ 6.ตั้งแต่ 21 – 25 ปี
☐ 3.ตั้งแต่ 6 - 10 ปี	☐ 7.ตั้งแต่ 26 ปี ขึ้นไป (ระบุ.....ปี)
☐ 4.ตั้งแต่ 11 – 15 ปี	

3.บุคคลใดเป็นผู้ชักชวนให้ท่านดื่มเหล้าที่บ้านเป็นครั้งแรก

☐ 1.เพื่อนสนิท	☐ 5.เพื่อนร่วมงาน
☐ 2.พ่อแม่	☐ 6.หัวหน้างาน / ผู้บังคับบัญชา
☐ 3.ญาติ พี่น้อง (พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย)	☐ 7.อื่นๆ (ระบุ.....)
☐ 4.เพื่อนบ้าน	

4.ส่วนใหญ่ ท่านดื่มเหล้าที่บ้านในโอกาสใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1.ดื่มคนเดียวที่บ้าน
- ☐ 2. วงเหล้าในชุมชน
- ☐ 3 ที่ทำงานหลังเลิกงาน
- ☐ 4.ไปทำนา / ทำสวน / ทำไร่
- ☐ 5.งานเทศกาล เช่น ขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น

- ☐ 6.งานบุญ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน เป็นต้น
- ☐ 7.งานแสดงความยินดี เช่น การเลี้ยงต้อนรับ การเลี้ยงส่ง เป็นต้น
- ☐ 8.งานวัด เช่น ปอยหลวง ฉลองวิหาร เป็นต้น
- ☐ 9.อื่นๆ (ระบุ.....)

5.ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา ท่านดื่มเหล้าที่บ้านบ่อยครั้งแค่ไหน

- ☐ 1.ดื่มทุกวัน (อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง)
- ☐ 2.ดื่มบางวัน (มากที่สุดสัปดาห์ละ 3 วัน)
- ☐ 3.ดื่มนานๆครั้ง (มากที่สุดสัปดาห์ละ 1 วัน)
- ☐ 4.ดื่มตามโอกาสงานชุมชน (เมื่อมีงานพิเศษในชุมชน) เท่านั้น
- ☐ 5.อื่นๆ (ระบุ).....

6.นอกจากเหล้าที่บ้านแล้วท่านยังดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทอื่น อีกหรือไม่

- ☐ 1.ไม่มี (สัมภาษณ์ข้อที่ 7 ต่อ)
- ☐ 2.มี ประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - ☐ 1.เบียร์ ☐ 4.ยาคองเหล้า
 - ☐ 2.เหล้าแดง ☐ 5.ไวน์
 - ☐ 3.เหล้าขาวภาษี ☐ 6.อื่นๆ (ระบุ).....

7.ท่านเคยคิด หรือเคยเลิกดื่มเหล้าที่บ้านหรือไม่

- ☐ 1.ไม่เคย เข้าไปตอบส่วนที่ 3 ต่อ
- ☐ 2.เคย ตอบข้อ 8 ต่อ

8.เหตุใดท่านจึงเลิกเหล้า ไม่ได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1.กลัวไม่มีเพื่อน ☐ 2.กลัวเข้าสังคมไม่ได้
- ☐ 3.อื่นๆ(ระบุ).....

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็น เกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน

คำชี้แจง ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน ในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้ อย่างไร

ให้ขีดเครื่องหมาย (✓) ในช่องว่างที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

3.1 ความหมายทางวัฒนธรรมของเหล้า

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
1.เหล้าพื้นบ้าน เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ของคนในชนบท เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้						311 ☐
2.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา ของคนไทยภาคเหนือ						312 ☐
3.เหล้าพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ควรสืบทอดสู่ลูกหลานต่อไป						313 ☐
4.คนดื่มเหล้าไม่ได้ เปรียบเสมือนคนที่ตายแล้ว						314 ☐
5.คนดื่มเหล้า มักจะพูดความจริง ที่อยู่ส่วนลึกของจิตใจเสมอ						315 ☐
6.ในการจัดงานงานบุญ เจ้าภาพจำเป็นต้องสรรหาเหล้ามาต้อนรับแขก โดยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง						316 ☐
7.เมื่อถึงเทศกาลสำคัญ เช่น สงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ เจ้าของบ้านต้องเตรียมเหล้าไว้ต้อนรับแขกที่มาเที่ยวที่บ้าน ขาดไม่ได้						317 ☐
8.งานเลี้ยงใด ไม่มีเหล้า งานนั้นจะไม่มี ความสนุกสนาน						318 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
9. เจ้าของบ้าน หรือเจ้าของงานทุกงาน ไม่ต้องตอบแทนด้วยการจ้าง หรือให้ เงินคนที่มาช่วยเหลืองานของตนเอง ขอเพียงแค่การเลี้ยงเหล้า และอาหาร การกินก็พอแล้ว						319 ☐
10.งานเลี้ยงใด ไม่เลี้ยงเหล้า จัดว่า บกพร่องในการจัดงาน						3110 ☐
11.การจัดงานเลี้ยงต่าง ๆ ต้องเลี้ยงด้วย เหล้าพื้นบ้านจะทำให้เจ้าภาพ ประหยัดค่าใช้จ่าย						3111 ☐
12.นักดื่มเหล้าพื้นบ้านจะมีส่วนสำคัญ ในการจัดเตรียมงานต่าง ๆ ให้สำเร็จ เช่น จัดโต๊ะ กางเดินท์ ขนเก้าอี้ เป็นต้น						3112 ☐
13.งานศพ ต้องมีเหล้าและการพนัน						3113 ☐
14.งานศพใดไม่เลี้ยงเหล้า จะทำให้มี คนมาร่วมงาน และอยู่เป็นเพื่อน เจ้าภาพน้อยในตอนกลางคืน						3114 ☐
15.ภายหลังเสร็จจากงาน ทำไร ทำนา ก่อนกลับบ้าน เจ้าภาพต้องเลี้ยงเหล้า ยาปลาปิ้งให้ผู้มาช่วยงาน ทั้งลงแขก และจ้างมา						3115 ☐

3.2 เหล้าพื้นบ้านที่มีผลต่อสุขภาพ

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้วช่วยขับสารพิษ สารเคมีออกจากร่างกายได้						321 ☐
2.ดื่มแล้วทำให้ร่างกายอบอุ่น						322 ☐
3.ดื่มแล้วทำให้เจริญอาหาร รับประทานอาหารอร่อยมากขึ้น						323 ☐
4.ดื่มแล้วช่วยฆ่าพยาธิในอาหารดิบ เช่น ปลา สัตว์ ไข่ ได้						324 ☐
5.ดื่มแล้ว ทำให้สดชื่นสามารถทำงาน ได้คล่องตัวมากขึ้น						325 ☐
6.ดื่มแล้วช่วยรักษาอาการปวดเมื่อย กล้ามเนื้อ หลังการทำงานหนักได้						326 ☐
7.การแก้อาการเมาค้าง ต้องดื่มในตอน เช้าของวันใหม่ ช่วยให้หายเมาเร็ว ขึ้น						327 ☐
8.ดื่มแล้วป้องกันการเจ็บป่วยได้ (คนดื่มเหล้ามากๆ ไม่เคยป่วย)						328 ☐
9.ดื่มแล้วเลือดลมไหลเวียนดี						329 ☐

3.3 เหล้าพื้นบ้านกับความเชื่อทางวัฒนธรรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
1. คนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้ จัดว่าเป็น คนแข็งแรง						331 ☐
2. ผู้ใหญ่เท่านั้น ที่จะสามารถดื่มเหล้า ได้						332 ☐
3. การดื่มเหล้าพื้นบ้าน เป็นสัญลักษณ์ ของความเป็นผู้ชาย						333 ☐
4. ชีวิตที่สมบูรณ์ของผู้ชายภาคเหนือ ต้องประกอบด้วย หนึ่งเหล้า สอง บุหรี สามผู้หญิง สี่จิ้น (เนื้อดิบ)						334 ☐
5. ผู้หญิงที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้ จัดว่า เป็นคนแข็งแรง สุดยอด ใจถึง						335 ☐
6. คนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้มาก จัดว่า เป็นคนเยี่ยมยอด						336 ☐
7. การไม่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน จะทำให้ เข้า สังคมท้องถิ่นได้ยาก						337 ☐
8. เมาเหล้าดีกว่าเมารัก						338 ☐
9. คนเลี้ยงเหล้าคนอื่นประจำ จัดว่า เป็นคนใจใหญ่ ใจถึง						339 ☐
10. เมื่อผู้ใหญ่ชวนดื่ม ต้องดื่ม ถ้าไม่ ดื่มถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่						3310 ☐
11. คนเคยดื่มเหล้า แล้วปฏิเสธ จาก การชวนดื่ม จะทำให้คนชวนดื่มเสีย หน้า						3311 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
12.คนมีคู่สมรส จะให้ตัดต้องคัมเกล้า ทั้งสามี และภรรยา จะทำให้ชีวิตคู่ ไม่เกิดปัญหาในครอบครัว						3312 ☐
13.ในวงเกล้า ถ้าเขาคัมเกล้าพื้นบ้าน ก็ต้องคัมเหมือนเขา ไม่ควรเลือกคัม เกล้าประเภทอื่น เช่น เบียร์ เหล้า แดง เพราะจะทำให้แปลกแยก เข้า กันไม่ได้หรือถูกมองว่าเลือกมาก หรือหัวสูง						3313 ☐

3.4 เหล้าพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
1.ถ้าไม่มีเหล้าพื้นบ้าน สังคมชนบท จะอยู่ร่วมกันไม่ได้						341 ☐
2.เหล้าคือสื่อกลางในการสร้าง ความสัมพันธ์ เช่นเดียวกับหมาก เมี่ยง บุหรี่						342 ☐
3.การคัมเกล้า ช่วยสร้างบรรยากาศ ในการพูดคุยกันให้ดีขึ้น						343 ☐
4.การปฏิเสธการเชิญชวนให้คัมเกล้า ถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้เชิญชวน โดยเฉพาะผู้ใหญ่						344 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
5.การดื่มเหล้าภายในครอบครัว ทำให้ มีโอกาสพูดคุยปรึกษากันได้มากขึ้น						345 ☐
6. การดื่มเหล้าร่วมกัน (ตั้งวง) ช่วย สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน บ้าน เพื่อนร่วมงาน ได้ดีขึ้น						346 ☐
7.การชวนดื่มเหล้า เป็นการให้เกียรติ ซึ่งกันและกัน						347 ☐

3.5 เหล้าพื้นบ้านกับพิธีกรรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.เหล้าไห ไก่คู่ ถือเป็นองค์ประกอบที่ ขาดไม่ได้ ในการบนบาน สิ่งศักดิ์ สิทธิ์ทั้งหลาย						351 ☐
2.เหล้าพื้นบ้านที่ใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ (ขันตั้ง) ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ดื่มแล้วจะมี สิริมงคล						352 ☐

3.6 คุณสมบัติพิเศษของเหล้าพื้นบ้าน

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้วทำให้เมาเร็วกว่าเหล้าอย่างอื่น						361 ☐
2.ดื่มแล้วหายสร่างมาได้เร็วกว่าเหล้าอย่างอื่น (ไม่เมาค้าง)						362 ☐
3.ดื่มแล้ว ทำให้รู้สึกสนุกสนาน กว่าดื่ม เหล้าอย่างอื่น						363 ☐
4.เหล้าพื้นบ้าน ปลอดภัยกว่าเหล้าประเภทอื่น						364 ☐
5.ดื่มง่ายและไม่ต้องเตรียมอุปกรณ์การดื่มมากเหมือนเหล้าประเภทอื่น เช่น เหล้าแดง						365 ☐
6.ช่วยเพิ่มรสชาติ ของอาหารให้อร่อยมากขึ้น เช่น แกงคั่วเป็ด ลาบ ส้า แกงคั่วสุนัข (คับคาว)						366 ☐
7.เหล้าพื้นบ้านหาซื้อง่ายในชุมชนหมู่บ้าน						367 ☐

3.7 เหล้าพื้นบ้านกับสังคมจิตวิทยา

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้ว ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น						371 ☐
2.ดื่มแล้วทำให้หายจากความทุกข์หรือกลุ้มใจ						372 ☐
3.ดื่มแล้วเพิ่มสมรรถภาพทางเพศให้ดีขึ้น						373 ☐
4.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ป้องกันฟ้าผ่าได้ เวลาอยู่กลางแจ้ง						374 ☐
5.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ทำให้ผ่อนคลาย นอนหลับสบาย						375 ☐
6.การดื่มเหล้ามากทำให้เสียสติ และความทรงจำ (หลงๆลืมๆ)						376 ☐
7.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน เป็นระยะเวลานาน จะทำให้ลด หรือเลิกได้ยาก						377 ☐
8.การเลิกดื่มพื้นบ้านให้ได้ ต้องมีจิตใจ เข้มแข็ง และมีผู้ให้กำลังใจ						378 ☐
9.เหล้าพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันที่ขาดไม่ได้						379 ☐

3.8 เหล้าพื้นบ้านกับมาตรการทางสังคม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มได้ ทั้งชายและหญิง						381 ☐
2.ดื่มได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ไม่มีข้อจำกัด						382 ☐
3.ดื่มได้ทุกกลุ่มอายุ ยกเว้น เด็ก และ เยาวชน ต้องรอให้เป็นผู้ใหญ่ก่อน						383 ☐
4.ผู้หญิงดื่มเหล้าพื้นบ้านเป็น พฤติกรรม ที่ไม่เหมาะสม						384 ☐
5.พระสงฆ์ห้ามฆราวาส หรือคณะ ศรัทธา ดื่มเหล้าไม่ได้ เพราะถ้าห้าม ฆราวาสก็จะไม่เข้าวัด						385 ☐
6.ครอบครัวจะเป็นสุขยิ่งขึ้น ถ้าท่าน เลิกดื่มเหล้าพื้นบ้าน						386 ☐
7.การดื่มเหล้าพื้นบ้านมากเกินไป จะ มี ความเสี่ยงต่อการเกิดได้มากขึ้น						387 ☐
8.อายุมากขึ้น ไม่เป็นอุปสรรคต่อการ ดื่มเหล้าพื้นบ้าน						388 ☐
9.การงดเหล้าในงานศพ เป็นแนวคิด ใหม่ ควรให้การสนับสนุน และให้ ความร่วมมือ						388 ☐
10.การงดเหล้าเข้าพรรษา เป็นโอกาส ของคนดื่มเหล้าจะ ลด ละ เลิกเหล้า						3810 ☐
11.การเลิกดื่มเหล้าทำให้เสียเพื่อน						3811 ☐

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน

ส่วนที่ 1 กระบวนการผลิตเหล้าพื้นบ้าน

1. ท่านเคยผลิตเหล้าพื้นบ้าน ในช่วงของการไม่อนุญาตให้ผลิตหรือไม่

- ☐ 1) เคย ให้สัมภาษณ์ส่วนที่ 4 เพิ่มเติม
☐ 2) ไม่เคย ให้สัมภาษณ์ ถึงส่วนที่ 3 เท่านั้น

2. ทำไมท่านจึงยังผลิตเหล้าพื้นบ้าน อยู่ในปัจจุบัน

3. กระบวนการผลิต เป็นอย่างไรบ้าง

3.1 สถานที่ผลิต

3.2 อุปกรณ์การผลิต มีอะไรบ้าง

3.3 วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเหล้าพื้นบ้าน มีอะไรบ้าง

3.3.1 ข้าว

- 1) ใช้ข้าวอะไร
- 2) แหล่งที่มาของข้าว มาจากไหน
- 3) ต้องมีคุณสมบัติพิเศษหรือไม่ อย่างไร

3.3.2 ลูกแป้งเหล้า

- 1) ท่านผลิตลูกแป้งเหล้าเอง หรือไม่
 - 1.1) ผลิตเองสัมภาษณ์ข้อที่ 2), ข้อที่ 3 และข้อที่ 5) ต่อ
 - 1.2) ไม่ได้ผลิตเอง ซื้อมาจากที่อื่นไป สัมภาษณ์ข้อที่ 4 และข้อที่ 5
- 2) ลูกแป้งเหล้า มีส่วนผสมอะไรบ้าง
- 3) มีขั้นตอนการผลิต ลูกแป้งเหล้าอย่างไรบ้าง
- 4) ท่านซื้อแป้งเหล้าจากแหล่งใด
- 5) ลูกแป้งเหล้า ที่ดีต้องมีคุณสมบัติพิเศษหรือไม่ อย่างไรบ้าง

3.3.3 น้ำ

- 1) ใช้น้ำอะไรในกระบวนการผลิต

3.4 มีขั้นตอนการหมักข้าวอย่างไรบ้าง

3.5 มีขั้นตอนการต้มกลั่นอย่างไรบ้าง

4. ส่วนใหญ่ท่านผลิตเวลาใดบ้าง

5. ปริมาณที่ผลิตได้ต่อวัน มากน้อยขนาดไหน

6. ท่านต้องจ่ายค่าธรรมเนียม ในการให้อนุญาตผลิตจากหน่วยงานของรัฐ อย่างไรบ้าง

7. กระบวนการผลิตเหล้าพื้นบ้านของท่าน ในปัจจุบัน มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

8. ท่านมีวิธีในการทดสอบดีกรีของเหล้าพื้นบ้าน ที่ท่านผลิตอย่างไร

ส่วนที่ 2 รูปแบบการจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน

1. ร้าน / โรงเหล้า ของท่านกำหนดเวลา เปิดขายเหล้าพื้นบ้าน ในวัน และเวลาใดบ้าง

1.1 ตั้งแต่วันไหนถึงวันไหน

1.2 ตั้งแต่เวลา เท่าไรถึงเวลาเท่าไร

1.3 หยุดขายในวันใดบ้าง

2. ลูกค้าคนสำคัญ หรือลูกค้าประจำของโรงเหล้าท่านมีใครบ้าง

3. ร้าน/โรงเหล้าของท่านกำหนดราคา อย่างไรบ้าง

4.ร้าน/โรงเหล้าของท่านเคยขายเหล้าพื้นบ้าน ให้แก่เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี หรือไม่ อย่างไร

5.ร้าน / โรงเหล้าของท่านเคยขายเหล้าพื้นบ้าน ให้แก่คนที่ดื่มเหล้าจนเมาแล้ว หรือไม่ อย่างไร

6.ท่านขายส่งให้พ่อค้าไปจำหน่ายในร้านที่อื่นหรือไม่

7.ช่วงเข้าพรรษา มีผลกระทบต่อยอดการจำหน่าย ของท่านหรือไม่ อย่างไร

8.การทำงานศพ ลด งดการเลี้ยงเหล้า มีผลกระทบต่อยอดการจำหน่าย ของท่านหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 3 การควบคุมการผลิตและจำหน่าย จากหน่วยงานของรัฐ

1.ที่ผ่านมามีหน่วยงานราชการในพื้นที่ มาดูแล หรือให้ข้อเสนอแนะในกระบวนการผลิต หรือไม่

2.ท่านอยากให้หน่วยงานของรัฐ เข้ามาตรวจดูแลการประกอบกิจการของท่าน หรือไม่ อย่างไร

3.ท่านเคยถูกดำเนินคดี ในการผลิตเหล้าพื้นบ้านหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิต จำหน่าย และการควบคุมจากรัฐ ระหว่างยุคก่อน และหลังการให้อนุญาตผลิตเหล้าพื้นบ้านจากรัฐ

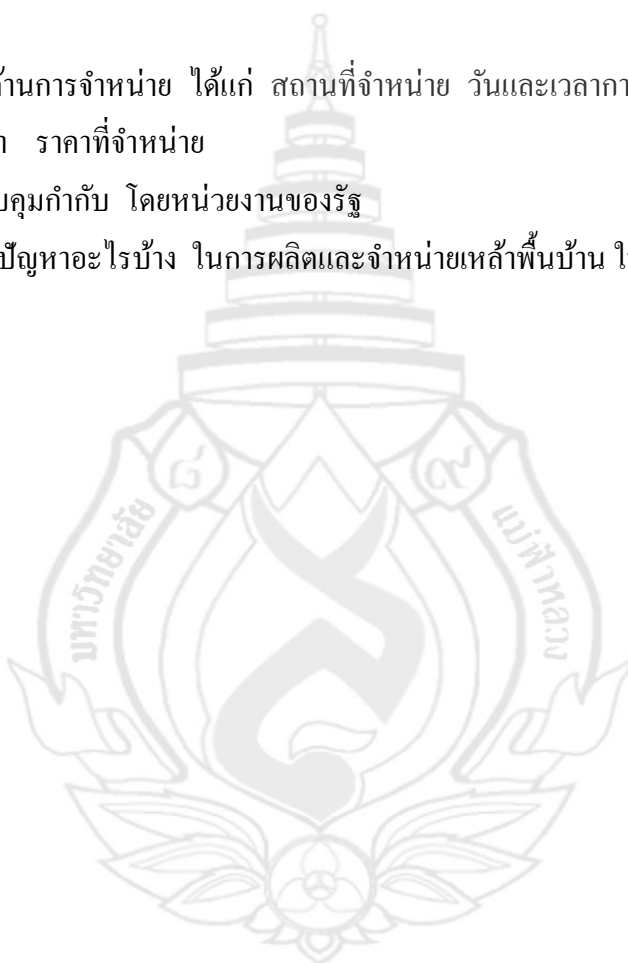
4.1 ท่านคิดว่ามีอะไรที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างยุคที่เหล้าพื้นบ้านเป็นเหล้าเถื่อน กับยุคที่เหล้าพื้นบ้านมีความเสรี

4.1.1 ด้านการผลิต ได้แก่ สถานที่ผลิต อุปกรณ์การผลิต วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ปริมาณที่ผลิต การจ่ายค่าธรรมเนียม ให้แก่หน่วยงานรัฐ กระบวนการผลิต วิธีในการทดสอบดีกรีของเหล้าพื้นบ้าน

4.1.2 ด้านการจำหน่าย ได้แก่ สถานที่จำหน่าย วันและเวลาการจำหน่าย ลูกค้านำสำคัญ หรือลูกค้าประจำ ราคาที่จำหน่าย

4.2. ด้านการควบคุมกำกับ โดยหน่วยงานของรัฐ

4.3 ท่านประสบปัญหาอะไรบ้าง ในการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน ในปัจจุบัน

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายเดชาวุฒิ เชื้อนรอบ
วัน เดือน ปีเกิด	17 มีนาคม 2522
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 85 หมู่ที่ 17 ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย 57190
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการทำงาน	นักบริหารงานสาธารณสุข เทศบาลตำบลป่าแะ อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย
2551-ปัจจุบัน	นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
2544-2551	

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). บทส่งต่อนักคิดนักปฏิบัติทางวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องพุทธศาสตร์ การปฏิบัติงานวัฒนธรรม ร่วมกับชุมชน สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กระทรวงการคลัง. (2533). ใน การสัมมนา การควบคุมการหมักและการวิเคราะห์ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์. กรุงเทพฯ: กรมสรรพสามิต.
- กลุ่มควบคุมการบริโภคยาสูบและเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สำนักโรคไม่ติดต่อกระทรวงสาธารณสุข. (2547). ประกาศกระทรวงสาธารณสุขเพิ่มเติม 5 ฉบับ (พ.ศ. 2549-2550).
- คุณากร วาณิชยรัตน์. (2549). ประวัติศาสตร์โลกใน 6 แก้ว. กรุงเทพฯ: มติชน.
- จิงเจียนลี่ (2552). ต้นกำเนิดชาและเหล้าจีน (แปลโดยสินวล ฤกษ์ศิริกุล). กรุงเทพฯ: สุขภาพ.
- คามธรรม จินากุล และคณะอาศรมความรู้นครราชสีมา. (2551). สถานภาพดื่มเหล้าในการจัดงานในชุมชน. ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, กรุงเทพฯ.
- เทพินทร์ พิชรานุรักษ์. (2548). สังคมวิทยาการแพทย์. กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์.
- ชนกฤต ธนะประกอบการ. (2547). ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเหล้าไทยและเหล้าต่างประเทศ ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ (การจัดการทั่วไป). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, กรุงเทพฯ.
- ชนพล สายยนต์. (2542). ความคิดเห็นต่อนโยบายผลิตเหล้าเสรี : กรณีศึกษาบ้านห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง การปกครอง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัณฑิต ศรีไพศาล. (2553). รายงานสถานการณ์สุราประจำปี 2553. กรุงเทพฯ.

- ประจักษ์ เทวพิพงค์. (2546). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผู้ประกอบการผลิตเหล้ากลั่นชุมชน
กรณีศึกษา อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง
และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย . การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เชียงราย.
- พรรณี เล้าลือชัย. (2547). การผลิตและจำหน่ายเหล้ากลั่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี.
การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และไชยยง รุจจนเวท. (2548). เหล้าล้านนา การต่อสู้ของเครือข่ายเหล้า
พื้นบ้านแห่งประเทศไทย. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- ไพลิน พึ่งพา. (2547). ความคิดเห็นของผู้ประกอบการเหล้าในเขตพื้นที่ภาค 6 ที่มีต่อการ
บริหารเหล้า. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรดิตถ์, อุดรดิตถ์.
- มธุรส พรหมนารถ. (2549). การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีเหล้ากลั่นชุมชน ของ
สำนักงานสรรพสามิต พื้นที่จังหวัดเชียงราย . การศึกษาค้นคว้าอิสระ
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เชียงราย.
- ขงยุทธ ขจรธรรม. (2547). ประสิทธิผลของนโยบายและมาตรการ การควบคุมการบริโภค
เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- วัฒน์ วรรณยางกูร. (2546). ภูมิปัญญาที่ดื่มได้. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิไล บุตรเคียน. (2552). รูปแบบการบริโภคเหล้าในวิถีพื้นบ้าน “จองคาย จูยการ”
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมร กรณีศึกษาดำบลตะเคียนราม อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ.
รายงานการวิจัย . ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, กรุงเทพฯ.
- ศรัณย์ทิพย์ เสาวภาพ (2547). วิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการผลิตเหล้าพื้นเมือง
การศึกษาค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- สุพัฒน์ โด่วิกษ์ชัยกุล (2549). เหล้าพื้นบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัด
เชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย.(พิมพ์ครั้งที่ 1) . เชียงใหม่: เชียงใหม่ פריןที่ดั่ง.

สมาชิชาสุภาพแห่งชาติ. (2553). รวมมติสมาชิชาสุภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2552.

กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์.

สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า. (2547). งดดื่มเหล้า เข้าพรรษา. กรุงเทพฯ: ฟาอภัย .

อดิสรร์ หลายชูไทยและคณะ. (2544). เหล้าในสังคมไทย ผลการศึกษาโครงการศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อหามาตรการแก้ไข. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามกลุ่มคนคัมหมะพื้นบ้าน

คำชี้แจงก่อนตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ประวัติการคัมหมะพื้นบ้าน

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็น เกี่ยวกับคัมหมะพื้นบ้าน

ผู้วิจัยขอความกรุณาให้ท่านช่วยตอบแบบสอบถามต่อไปนี้ตามความจริง และขอรับรองว่าจะเก็บข้อมูลของท่านไว้เป็นความลับ ซึ่งข้อมูลที่ท่านให้กับผู้วิจัย จะได้นำไปใช้ในการศึกษาเท่านั้น และขอให้ท่านตอบให้ครบทุกข้อ ตามประเด็นนั้นๆ เนื่องจากหากไม่ตอบทุกข้อจะไม่สามารถนำคำตอบไปใช้วิเคราะห์ผลการศึกษาในภาพรวมได้

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ชุดนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.เพศ ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

2.อายุ

☐ 1.อายุน้อยกว่า 15 ปี

☐ 5.อายุ 40 – 49 ปี

☐ 2.อายุ 15 – 19 ปี

☐ 6.อายุ 50 – 59 ปี

☐ 3.อายุ 20 – 29 ปี

☐ 7.อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

☐ 4.อายุ 30 – 39 ปี

3.อาชีพ

☐ 1.นักเรียน / นักศึกษา	☐ 5.รับราชการ
☐ 2.เกษตรกร	☐ 6.ค้าขาย
☐ 3.รับจ้างทั่วไป	☐ 7.ว่างงาน
☐ 4.พนักงานจ้างหน่วยงาน / องค์กร	☐ 8.อื่นๆ (ระบุ)

4.รายได้ ต่อเดือน

- ☐ 1.น้อยกว่า 2,000 บาท ต่อเดือน
- ☐ 2.ตั้งแต่ 2,001 – 5,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 3.ตั้งแต่ 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 4.ตั้งแต่ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 5.ตั้งแต่ 15,001 บาทต่อเดือนขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ประวัติการดื่มเหล้าที่บ้าน

1.ท่านริเริ่มดื่มเหล้าที่บ้านครั้งแรก ตั้งแต่อายุ.....ปี

2.ระยะเวลาการดื่มเหล้าที่บ้าน (ตั้งแต่เริ่มดื่มครั้งแรก-ปัจจุบัน)

☐ 1.น้อยกว่า 1 ปี	☐ 5.ตั้งแต่ 16 – 20 ปี
☐ 2.ตั้งแต่ 1 – 5 ปี	☐ 6.ตั้งแต่ 21 – 25 ปี
☐ 3.ตั้งแต่ 6 - 10 ปี	☐ 7.ตั้งแต่ 26 ปี ขึ้นไป (ระบุ.....ปี)
☐ 4.ตั้งแต่ 11 – 15 ปี	

3.บุคคลใดเป็นผู้ชักชวนให้ท่านดื่มเหล้าที่บ้านเป็นครั้งแรก

☐ 1.เพื่อนสนิท	☐ 5.เพื่อนร่วมงาน
☐ 2.พ่อแม่	☐ 6.หัวหน้างาน / ผู้บังคับบัญชา
☐ 3.ญาติ พี่น้อง (พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย)	☐ 7.อื่นๆ (ระบุ.....)
☐ 4.เพื่อนบ้าน	

4.ส่วนใหญ่ ท่านดื่มเหล้าที่บ้านในโอกาสใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1.ดื่มคนเดียวที่บ้าน
- ☐ 2. วงเหล้าในชุมชน
- ☐ 3 ที่ทำงานหลังเลิกงาน
- ☐ 4.ไปทำนา / ทำสวน / ทำไร่
- ☐ 5.งานเทศกาล เช่น ขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น

- ☐ 6.งานบุญ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน เป็นต้น
- ☐ 7.งานแสดงความยินดี เช่น การเลี้ยงต้อนรับ การเลี้ยงส่ง เป็นต้น
- ☐ 8.งานวัด เช่น ปอยหลวง จล่องวิหาร เป็นต้น
- ☐ 9.อื่นๆ (ระบุ.....)

5.ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา ท่านดื่มเหล้าที่บ้านบ่อยครั้งแค่ไหน

- ☐ 1.ดื่มทุกวัน (อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง)
- ☐ 2.ดื่มบางวัน (มากที่สุดสัปดาห์ละ 3 วัน)
- ☐ 3.ดื่มนานๆครั้ง (มากที่สุดสัปดาห์ละ 1 วัน)
- ☐ 4.ดื่มตามโอกาสงานชุมชน (เมื่อมีงานพิเศษในชุมชน) เท่านั้น
- ☐ 5.อื่นๆ (ระบุ).....

6.นอกจากเหล้าที่บ้านแล้วท่านยังดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทอื่น อีกหรือไม่

- ☐ 1.ไม่มี (สัมภาษณ์ข้อที่ 7 ต่อ)
- ☐ 2.มี ประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - ☐ 1.เบียร์ ☐ 4.ยาคองเหล้า
 - ☐ 2.เหล้าแดง ☐ 5.ไวน์
 - ☐ 3.เหล้าขาวภาษี ☐ 6.อื่นๆ (ระบุ).....

7.ท่านเคยคิด หรือเคยเลิกดื่มเหล้าที่บ้านหรือไม่

- ☐ 1.ไม่เคย เข้าไปตอบส่วนที่ 3 ต่อ
- ☐ 2.เคย ตอบข้อ 8 ต่อ

8.เหตุใดท่านจึงเลิกเหล้า ไม่ได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1.กลัวไม่มีเพื่อน ☐ 2.กลัวเข้าสังคมไม่ได้
- ☐ 3.อื่นๆ(ระบุ).....

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็น เกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน

คำชี้แจง ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน ในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้ อย่างไร

ให้ขีดเครื่องหมาย (✓) ในช่องว่างที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

3.1 ความหมายทางวัฒนธรรมของเหล้า

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
1.เหล้าพื้นบ้าน เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ของคนในชนบท เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้						311 ☐
2.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา ของคนไทยภาคเหนือ						312 ☐
3.เหล้าพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ควรสืบทอดสู่ลูกหลานต่อไป						313 ☐
4.คนดื่มเหล้าไม่ได้ เปรียบเสมือนคนที่ตายแล้ว						314 ☐
5.คนดื่มเหล้า มักจะพูดความจริง ที่อยู่ส่วนลึกของจิตใจเสมอ						315 ☐
6.ในการจัดงานงานบุญ เจ้าภาพจำเป็นต้องสรรหาเหล้ามาต้อนรับแขก โดยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง						316 ☐
7.เมื่อถึงเทศกาลสำคัญ เช่น สงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ เจ้าของบ้านต้องเตรียมเหล้าไว้ต้อนรับแขกที่มาเที่ยวที่บ้าน ขาดไม่ได้						317 ☐
8.งานเลี้ยงใด ไม่มีเหล้า งานนั้นจะไม่มี ความสนุกสนาน						318 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
9. เจ้าของบ้าน หรือเจ้าของงานทุกงาน ไม่ต้องตอบแทนด้วยการจ้าง หรือให้ เงินคนที่มาช่วยเหลืองานของตนเอง ขอเพียงแค่การเลี้ยงเหล้า และอาหาร การกินก็พอแล้ว						319 ☐
10.งานเลี้ยงใด ไม่เลี้ยงเหล้า จัดว่า บกพร่องในการจัดงาน						3110 ☐
11.การจัดงานเลี้ยงต่าง ๆ ต้องเลี้ยงด้วย เหล้าพื้นบ้านจะทำให้เจ้าภาพ ประหยัดค่าใช้จ่าย						3111 ☐
12.นักดื่มเหล้าพื้นบ้านจะมีส่วนสำคัญ ในการจัดเตรียมงานต่าง ๆ ให้สำเร็จ เช่น จัดโต๊ะ กางเดินท์ ขนเก้าอี้ เป็นต้น						3112 ☐
13.งานศพ ต้องมีเหล้าและการพนัน						3113 ☐
14.งานศพใดไม่เลี้ยงเหล้า จะทำให้มี คนมาร่วมงาน และอยู่เป็นเพื่อน เจ้าภาพน้อยในตอนกลางคืน						3114 ☐
15.ภายหลังเสร็จจากงาน ทำไร ทำนา ก่อนกลับบ้าน เจ้าภาพต้องเลี้ยงเหล้า ยาปลาปิ้งให้ผู้มาช่วยงาน ทั้งลงแขก และจ้างมา						3115 ☐

3.2 เหล้าพื้นบ้านที่มีผลต่อสุขภาพ

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้วช่วยขับสารพิษ สารเคมีออกจากร่างกายได้						321 ☐
2.ดื่มแล้วทำให้ร่างกายอบอุ่น						322 ☐
3.ดื่มแล้วทำให้เจริญอาหารรับประทานอาหารอร่อยมากขึ้น						323 ☐
4.ดื่มแล้วช่วยฆ่าพยาธิในอาหารดิบ เช่น ปลา สัตว์ ไข่ ได้						324 ☐
5.ดื่มแล้ว ทำให้สดชื่นสามารถทำงานได้คล่องตัวมากขึ้น						325 ☐
6.ดื่มแล้วช่วยรักษาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ หลังการทำงานหนักได้						326 ☐
7.การแก้อาการเมาค้าง ต้องดื่มในตอนเช้าของวันใหม่ ช่วยให้หายเมาเร็วขึ้น						327 ☐
8.ดื่มแล้วป้องกันการเจ็บป่วยได้ (คนดื่มเหล้ามากๆ ไม่เคยป่วย)						328 ☐
9.ดื่มแล้วเลือดลมไหลเวียนดี						329 ☐

3.3 เหล้าพื้นบ้านกับความเชื่อทางวัฒนธรรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1. คนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้ จัดว่าเป็นคนแข็งแรง						331 ☐
2. ผู้ใหญ่เท่านั้น ที่จะสามารถดื่มเหล้าได้						332 ☐
3. การดื่มเหล้าพื้นบ้าน เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นผู้ชาย						333 ☐
4. ชีวิตที่สมบูรณ์ของผู้ชายภาคเหนือ ต้องประกอบด้วย หนึ่งเหล้า สอง บุหรี่ สามผู้หญิง สี่เงิน (เนื้อดิบ)						334 ☐
5. ผู้หญิงที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้ จัดว่าเป็นคนแข็งแรง สุดยอด ใจถึง						335 ☐
6. คนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้มาก จัดว่าเป็นคนเย้ายอด						336 ☐
7. การไม่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน จะทำให้เข้าสังคมท้องถิ่นได้ยาก						337 ☐
8. เมาเหล้าดีกว่าเมารัก						338 ☐
9. คนเลี้ยงเหล้าคนอื่นประจำ จัดว่าเป็นคนใจใหญ่ ใจถึง						339 ☐
10. เมื่อผู้ใหญ่ชวนดื่ม ต้องดื่ม ถ้าไม่ดื่มถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่						3310 ☐
11. คนเคยดื่มเหล้า แล้วปฏิเสธ จากการชวนดื่ม จะทำให้คนชวนดื่มเสียหน้า						3311 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
12.คนมีคู่สมรส จะให้ตัดต้องคัมเกล้า ทั้งสามี และภรรยา จะทำให้ชีวิตคู่ ไม่เกิดปัญหาในครอบครัว						3312 ☐
13.ในวงเกล้า ถ้าเขาคัมเกล้าที่บ้าน ก็ต้องคัมเหมือนเขา ไม่ควรเลือกคัม เกล้าประเภทอื่น เช่น เบียร์ เหล้า แดง เพราะจะทำให้แปลกแยก เข้า กันไม่ได้หรือถูกมองว่าเลือกมาก หรือหัวสูง						3313 ☐

3.4 เหล้าที่บ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
1.ถ้าไม่มีเหล้าที่บ้าน สังคมชนบท จะอยู่ร่วมกันไม่ได้						341 ☐
2.เหล้าคือสื่อกลางในการสร้าง ความสัมพันธ์ เช่นเดียวกับหมาก เมี่ยง บุหรี่						342 ☐
3.การคัมเกล้า ช่วยสร้างบรรยากาศ ในการพูดคุยกันให้ดีขึ้น						343 ☐
4.การปฏิเสธการเชิญชวนให้คัมเกล้า ถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้เชิญชวน โดยเฉพาะผู้ใหญ่						344 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
5.การดื่มเหล้าภายในครอบครัว ทำให้ มีโอกาสพูดคุยปรึกษากันได้มากขึ้น						345 ☐
6. การดื่มเหล้าร่วมกัน (ตั้งวง) ช่วย สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน บ้าน เพื่อนร่วมงาน ได้ดีขึ้น						346 ☐
7.การชวนดื่มเหล้า เป็นการให้เกียรติ ซึ่งกันและกัน						347 ☐

3.5 เหล้าพื้นบ้านกับพิธีกรรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.เหล้าไห ไก่คู่ ถือเป็นองค์ประกอบที่ ขาดไม่ได้ ในการบนบาน สิ่งศักดิ์ สิทธิ์ทั้งหลาย						351 ☐
2.เหล้าพื้นบ้านที่ใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ (ขันตั้ง) ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ดื่มแล้วจะมี สิริมงคล						352 ☐

3.6 คุณสมบัติพิเศษของเหล้าพื้นบ้าน

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้วทำให้เมาเร็วกว่าเหล้าอย่างอื่น						361 ☐
2.ดื่มแล้วหายสร่างมาได้เร็วกว่าเหล้าอย่างอื่น (ไม่เมาค้าง)						362 ☐
3.ดื่มแล้ว ทำให้รู้สึกสนุกสนาน กว่าดื่ม เหล้าอย่างอื่น						363 ☐
4.เหล้าพื้นบ้าน ปลอดภัยกว่าเหล้าประเภทอื่น						364 ☐
5.ดื่มง่ายและไม่ต้องเตรียมอุปกรณ์การดื่มมากเหมือนเหล้าประเภทอื่น เช่น เหล้าแดง						365 ☐
6.ช่วยเพิ่มรสชาติ ของอาหารให้อร่อยมากขึ้น เช่น แกงคั่วเป็ด ลาบ ส้า แกงคั่วสุ้นข (คับขาว)						366 ☐
7.เหล้าพื้นบ้านหาซื้อง่ายในชุมชนหมู่บ้าน						367 ☐

3.7 เหล้าพื้นบ้านกับสังคมจิตวิทยา

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้ว ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น						371 ☐
2.ดื่มแล้วทำให้หายจากความทุกข์หรือกลุ้มใจ						372 ☐
3.ดื่มแล้วเพิ่มสมรรถภาพทางเพศให้ดีขึ้น						373 ☐
4.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ป้องกันฟ้าผ่าได้ เวลาอยู่กลางแจ้ง						374 ☐
5.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ทำให้ผ่อนคลาย นอนหลับสบาย						375 ☐
6.การดื่มเหล้ามากทำให้เสียสติ และความทรงจำ (หลงๆลืมๆ)						376 ☐
7.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน เป็นระยะเวลานาน จะทำให้ลด หรือเลิกได้ยาก						377 ☐
8.การเลิกดื่มพื้นบ้านให้ได้ ต้องมีจิตใจ เข้มแข็ง และมีผู้ให้กำลังใจ						378 ☐
9.เหล้าพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันที่ขาดไม่ได้						379 ☐

3.8 เหล้าพื้นบ้านกับมาตรการทางสังคม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มได้ ทั้งชายและหญิง						381 ☐
2.ดื่มได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ไม่มีข้อจำกัด						382 ☐
3.ดื่มได้ทุกกลุ่มอายุ ยกเว้น เด็ก และ เยาวชน ต้องรอให้เป็นผู้ใหญ่ก่อน						383 ☐
4.ผู้หญิงดื่มเหล้าพื้นบ้านเป็น พฤติกรรม ที่ไม่เหมาะสม						384 ☐
5.พระสงฆ์ห้ามฆราวาส หรือคณะ ศรัทธา ดื่มเหล้าไม่ได้ เพราะถ้าห้าม ฆราวาสก็จะไม่เข้าวัด						385 ☐
6.ครอบครัวจะเป็นสุขยิ่งขึ้น ถ้าท่าน เลิกดื่มเหล้าพื้นบ้าน						386 ☐
7.การดื่มเหล้าพื้นบ้านมากเกินไป จะ มี ความเสี่ยงต่อการเกิดได้มากขึ้น						387 ☐
8.อายุมากขึ้น ไม่เป็นอุปสรรคต่อการ ดื่มเหล้าพื้นบ้าน						388 ☐
9.การงดเหล้าในงานศพ เป็นแนวคิด ใหม่ ควรให้การสนับสนุน และให้ ความร่วมมือ						388 ☐
10.การงดเหล้าเข้าพรรษา เป็นโอกาส ของคนดื่มเหล้าจะ ลด ละ เลิกเหล้า						3810 ☐
11.การเลิกดื่มเหล้าทำให้เสียเพื่อน						3811 ☐

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน

ส่วนที่ 1 กระบวนการผลิตเหล้าพื้นบ้าน

1. ท่านเคยผลิตเหล้าพื้นบ้าน ในช่วงของการไม่อนุญาตให้ผลิตหรือไม่

- ☐ 1) เคย ให้สัมภาษณ์ส่วนที่ 4 เพิ่มเติม
☐ 2) ไม่เคย ให้สัมภาษณ์ ถึงส่วนที่ 3 เท่านั้น

2. ทำไมท่านจึงยังผลิตเหล้าพื้นบ้าน อยู่ในปัจจุบัน

3. กระบวนการผลิต เป็นอย่างไรบ้าง

3.1 สถานที่ผลิต

3.2 อุปกรณ์การผลิต มีอะไรบ้าง

3.3 วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเหล้าพื้นบ้าน มีอะไรบ้าง

3.3.1 ข้าว

- 1) ใช้ข้าวอะไร
- 2) แหล่งที่มาของข้าว มาจากไหน
- 3) ต้องมีคุณสมบัติพิเศษหรือไม่ อย่างไร

3.3.2 ลูกแป้งเหล้า

- 1) ท่านผลิตลูกแป้งเหล้าเอง หรือไม่
 - 1.1) ผลิตเองสัมภาษณ์ข้อที่ 2), ข้อที่ 3 และข้อที่ 5) ต่อ
 - 1.2) ไม่ได้ผลิตเอง ซื้อมาจากที่อื่นไป สัมภาษณ์ข้อที่ 4 และข้อที่ 5
- 2) ลูกแป้งเหล้า มีส่วนผสมอะไรบ้าง
- 3) มีขั้นตอนการผลิต ลูกแป้งเหล้าอย่างไรบ้าง
- 4) ท่านซื้อแป้งเหล้าจากแหล่งใด
- 5) ลูกแป้งเหล้า ที่ดีต้องมีคุณสมบัติพิเศษหรือไม่ อย่างไรบ้าง

3.3.3 น้ำ

- 1) ใช้น้ำอะไรในกระบวนการผลิต

3.4 มีขั้นตอนการหมักข้าวอย่างไรบ้าง

3.5 มีขั้นตอนการต้มกลั่นอย่างไรบ้าง

4. ส่วนใหญ่ท่านผลิตเวลาใดบ้าง

5. ปริมาณที่ผลิตได้ต่อวัน มากน้อยขนาดไหน

6. ท่านต้องจ่ายค่าธรรมเนียม ในการให้อนุญาตผลิตจากหน่วยงานของรัฐ อย่างไรบ้าง

7. กระบวนการผลิตเหล้าพื้นบ้านของท่าน ในปัจจุบัน มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

8. ท่านมีวิธีในการทดสอบดีกรีของเหล้าพื้นบ้าน ที่ท่านผลิตอย่างไร

ส่วนที่ 2 รูปแบบการจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน

1. ร้าน / โรงเหล้า ของท่านกำหนดเวลา เปิดขายเหล้าพื้นบ้าน ในวัน และเวลาใดบ้าง

1.1 ตั้งแต่วันไหนถึงวันไหน

1.2 ตั้งแต่เวลา เท่าไรถึงเวลาเท่าไร

1.3 หยุดขายในวันใดบ้าง

2. ลูกค้าคนสำคัญ หรือลูกค้าประจำของโรงเหล้าท่านมีใครบ้าง

3. ร้าน/โรงเหล้าของท่านกำหนดราคา อย่างไรบ้าง

4.ร้าน/โรงเหล้าของท่านเคยขายเหล้าพื้นบ้าน ให้แก่เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี หรือไม่ อย่างไร

5.ร้าน / โรงเหล้าของท่านเคยขายเหล้าพื้นบ้าน ให้แก่คนที่ดื่มเหล้าจนเมาแล้ว หรือไม่ อย่างไร

6.ท่านขายส่งให้พ่อค้าไปจำหน่ายในร้านที่อื่นหรือไม่

7.ช่วงเข้าพรรษา มีผลกระทบต่อยอดการจำหน่าย ของท่านหรือไม่ อย่างไร

8.การทำงานศพ ลด งดการเลี้ยงเหล้า มีผลกระทบต่อยอดการจำหน่าย ของท่านหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 3 การควบคุมการผลิตและจำหน่าย จากหน่วยงานของรัฐ

1.ที่ผ่านมามีหน่วยงานราชการในพื้นที่ มาดูแล หรือให้ข้อเสนอแนะในกระบวนการผลิต หรือไม่

2.ท่านอยากให้หน่วยงานของรัฐ เข้ามาตรวจดูแลการประกอบกิจการของท่าน หรือไม่ อย่างไร

3.ท่านเคยถูกดำเนินคดี ในการผลิตเหล้าพื้นบ้านหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิต จำหน่าย และการควบคุมจากรัฐ ระหว่างยุคก่อน และหลังการให้อนุญาตผลิตเหล้าพื้นบ้านจากรัฐ

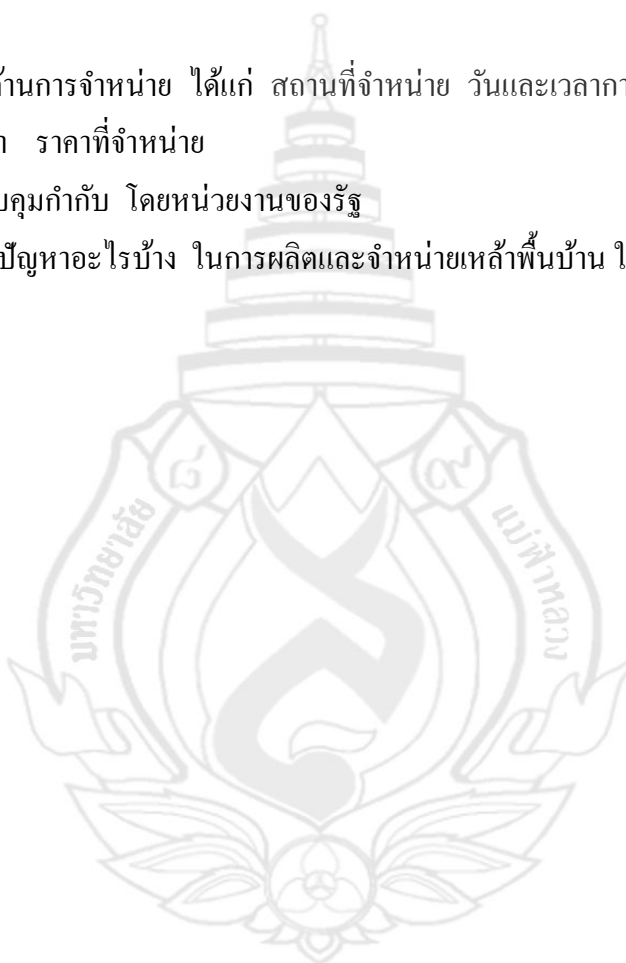
4.1 ท่านคิดว่ามีอะไรที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างยุคที่เหล้าพื้นบ้านเป็นเหล้าเถื่อน กับยุคที่เหล้าพื้นบ้านมีความเสรี

4.1.1 ด้านการผลิต ได้แก่ สถานที่ผลิต อุปกรณ์การผลิต วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ปริมาณที่ผลิต การจ่ายค่าธรรมเนียม ให้แก่หน่วยงานรัฐ กระบวนการผลิต วิธีในการทดสอบดีกรีของเหล้าพื้นบ้าน

4.1.2 ด้านการจำหน่าย ได้แก่ สถานที่จำหน่าย วันและเวลาการจำหน่าย ลูกค้านำสำคัญ หรือลูกค้าประจำ ราคาที่จำหน่าย

4.2. ด้านการควบคุมกำกับ โดยหน่วยงานของรัฐ

4.3 ท่านประสบปัญหาอะไรบ้าง ในการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน ในปัจจุบัน

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายเดชาวุฒิ เชื้อนรอบ
วัน เดือน ปีเกิด	17 มีนาคม 2522
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 85 หมู่ที่ 17 ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย 57190
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการทำงาน	นักบริหารงานสาธารณสุข เทศบาลตำบลป่าแะ อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย
2551-ปัจจุบัน	นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
2544-2551	

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามกลุ่มคนคัมหมะพื้นบ้าน

คำชี้แจงก่อนตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ประวัติการคัมหมะพื้นบ้าน

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็น เกี่ยวกับคัมหมะพื้นบ้าน

ผู้วิจัยขอความกรุณาให้ท่านช่วยตอบแบบสอบถามต่อไปนี้ตามความจริง และขอรับรองว่าจะเก็บข้อมูลของท่านไว้เป็นความลับ ซึ่งข้อมูลที่ท่านให้กับผู้วิจัย จะได้นำไปใช้ในการศึกษาเท่านั้น และขอให้ท่านตอบให้ครบทุกข้อ ตามประเด็นนั้นๆ เนื่องจากหากไม่ตอบทุกข้อจะไม่สามารถนำคำตอบไปใช้วิเคราะห์ผลการศึกษาในภาพรวมได้

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ชุดนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.เพศ ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

2.อายุ

☐ 1.อายุน้อยกว่า 15 ปี

☐ 5.อายุ 40 – 49 ปี

☐ 2.อายุ 15 – 19 ปี

☐ 6.อายุ 50 – 59 ปี

☐ 3.อายุ 20 – 29 ปี

☐ 7.อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

☐ 4.อายุ 30 – 39 ปี

3.อาชีพ

☐ 1.นักเรียน / นักศึกษา	☐ 5.รับราชการ
☐ 2.เกษตรกร	☐ 6.ค้าขาย
☐ 3.รับจ้างทั่วไป	☐ 7.ว่างงาน
☐ 4.พนักงานจ้างหน่วยงาน / องค์กร	☐ 8.อื่นๆ (ระบุ)

4.รายได้ ต่อเดือน

- ☐ 1.น้อยกว่า 2,000 บาท ต่อเดือน
- ☐ 2.ตั้งแต่ 2,001 – 5,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 3.ตั้งแต่ 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 4.ตั้งแต่ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน
- ☐ 5.ตั้งแต่ 15,001 บาทต่อเดือนขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ประวัติการดื่มเหล้าที่บ้าน

1.ท่านริเริ่มดื่มเหล้าที่บ้านครั้งแรก ตั้งแต่อายุ.....ปี

2.ระยะเวลาการดื่มเหล้าที่บ้าน (ตั้งแต่เริ่มดื่มครั้งแรก-ปัจจุบัน)

☐ 1.น้อยกว่า 1 ปี	☐ 5.ตั้งแต่ 16 – 20 ปี
☐ 2.ตั้งแต่ 1 – 5 ปี	☐ 6.ตั้งแต่ 21 – 25 ปี
☐ 3.ตั้งแต่ 6 - 10 ปี	☐ 7.ตั้งแต่ 26 ปี ขึ้นไป (ระบุ.....ปี)
☐ 4.ตั้งแต่ 11 – 15 ปี	

3.บุคคลใดเป็นผู้ชักชวนให้ท่านดื่มเหล้าที่บ้านเป็นครั้งแรก

☐ 1.เพื่อนสนิท	☐ 5.เพื่อนร่วมงาน
☐ 2.พ่อแม่	☐ 6.หัวหน้างาน / ผู้บังคับบัญชา
☐ 3.ญาติ พี่น้อง (พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย)	☐ 7.อื่นๆ (ระบุ.....)
☐ 4.เพื่อนบ้าน	

4.ส่วนใหญ่ ท่านดื่มเหล้าที่บ้านในโอกาสใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1.ดื่มคนเดียวที่บ้าน
- ☐ 2. วงเหล้าในชุมชน
- ☐ 3 ที่ทำงานหลังเลิกงาน
- ☐ 4.ไปทำนา / ทำสวน / ทำไร่
- ☐ 5.งานเทศกาล เช่น ขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น

- ☐ 6.งานบุญ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน เป็นต้น
- ☐ 7.งานแสดงความยินดี เช่น การเลี้ยงต้อนรับ การเลี้ยงส่ง เป็นต้น
- ☐ 8.งานวัด เช่น ปอยหลวง ฉลองวิหาร เป็นต้น
- ☐ 9.อื่นๆ (ระบุ.....)

5.ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา ท่านดื่มเหล้าที่บ้านบ่อยครั้งแค่ไหน

- ☐ 1.ดื่มทุกวัน (อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง)
- ☐ 2.ดื่มบางวัน (มากที่สุดสัปดาห์ละ 3 วัน)
- ☐ 3.ดื่มนานๆครั้ง (มากที่สุดสัปดาห์ละ 1 วัน)
- ☐ 4.ดื่มตามโอกาสงานชุมชน (เมื่อมีงานพิเศษในชุมชน) เท่านั้น
- ☐ 5.อื่นๆ (ระบุ).....

6.นอกจากเหล้าที่บ้านแล้วท่านยังดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทอื่น อีกหรือไม่

- ☐ 1.ไม่มี (สัมภาษณ์ข้อที่ 7 ต่อ)
- ☐ 2.มี ประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - ☐ 1.เบียร์ ☐ 4.ยาคองเหล้า
 - ☐ 2.เหล้าแดง ☐ 5.ไวน์
 - ☐ 3.เหล้าขาวภาษี ☐ 6.อื่นๆ (ระบุ).....

7.ท่านเคยคิด หรือเคยเลิกดื่มเหล้าที่บ้านหรือไม่

- ☐ 1.ไม่เคย เข้าไปตอบส่วนที่ 3 ต่อ
- ☐ 2.เคย ตอบข้อ 8 ต่อ

8.เหตุใดท่านจึงเลิกเหล้า ไม่ได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1.กลัวไม่มีเพื่อน ☐ 2.กลัวเข้าสังคมไม่ได้
- ☐ 3.อื่นๆ(ระบุ).....

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็น เกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน

คำชี้แจง ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเหล้าพื้นบ้าน ในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้ อย่างไร

ให้ขีดเครื่องหมาย (✓) ในช่องว่างที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

3.1 ความหมายทางวัฒนธรรมของเหล้า

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
1.เหล้าพื้นบ้าน เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ของคนในชนบท เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้						311 ☐
2.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา ของคนไทยภาคเหนือ						312 ☐
3.เหล้าพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ควรสืบทอดสู่ลูกหลานต่อไป						313 ☐
4.คนดื่มเหล้าไม่ได้ เปรียบเสมือนคนที่ตายแล้ว						314 ☐
5.คนดื่มเหล้า มักจะพูดความจริง ที่อยู่ส่วนลึกของจิตใจเสมอ						315 ☐
6.ในการจัดงานงานบุญ เจ้าภาพจำเป็นต้องสรรหาเหล้ามาต้อนรับแขก โดยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง						316 ☐
7.เมื่อถึงเทศกาลสำคัญ เช่น สงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ เจ้าของบ้านต้องเตรียมเหล้าไว้ต้อนรับแขกที่มาเที่ยวที่บ้าน ขาดไม่ได้						317 ☐
8.งานเลี้ยงใด ไม่มีเหล้า งานนั้นจะไม่มี ความสนุกสนาน						318 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
9. เจ้าของบ้าน หรือเจ้าของงานทุกงาน ไม่ต้องตอบแทนด้วยการจ้าง หรือให้ เงินคนที่มาช่วยเหลืองานของตนเอง ขอเพียงแค่การเลี้ยงเหล้า และอาหาร การกินก็พอแล้ว						319 ☐
10.งานเลี้ยงใด ไม่เลี้ยงเหล้า จัดว่า บกพร่องในการจัดงาน						3110 ☐
11.การจัดงานเลี้ยงต่าง ๆ ต้องเลี้ยงด้วย เหล้าพื้นบ้านจะทำให้เจ้าภาพ ประหยัดค่าใช้จ่าย						3111 ☐
12.นักดื่มเหล้าพื้นบ้านจะมีส่วนสำคัญ ในการจัดเตรียมงานต่าง ๆ ให้สำเร็จ เช่น จัดโต๊ะ กางเดินท์ ขนเก้าอี้ เป็นต้น						3112 ☐
13.งานศพ ต้องมีเหล้าและการพนัน						3113 ☐
14.งานศพใดไม่เลี้ยงเหล้า จะทำให้มี คนมาร่วมงาน และอยู่เป็นเพื่อน เจ้าภาพน้อยในตอนกลางคืน						3114 ☐
15.ภายหลังเสร็จจากงาน ทำไร ทำนา ก่อนกลับบ้าน เจ้าภาพต้องเลี้ยงเหล้า ยาปลาปิ้งให้ผู้มาช่วยงาน ทั้งลงแขก และจ้างมา						3115 ☐

3.2 เหล้าพื้นบ้านที่มีผลต่อสุขภาพ

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้วช่วยขับสารพิษ สารเคมีออกจากร่างกายได้						321 ☐
2.ดื่มแล้วทำให้ร่างกายอบอุ่น						322 ☐
3.ดื่มแล้วทำให้เจริญอาหารรับประทานอาหารอร่อยมากขึ้น						323 ☐
4.ดื่มแล้วช่วยฆ่าพยาธิในอาหารดิบ เช่น ปลา สัตว์ ไข่ ได้						324 ☐
5.ดื่มแล้ว ทำให้สดชื่นสามารถทำงานได้คล่องตัวมากขึ้น						325 ☐
6.ดื่มแล้วช่วยรักษาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ หลังการทำงานหนักได้						326 ☐
7.การแก้อาการเมาค้าง ต้องดื่มในตอนเช้าของวันใหม่ ช่วยให้หายเมาเร็วขึ้น						327 ☐
8.ดื่มแล้วป้องกันการเจ็บป่วยได้ (คนดื่มเหล้ามากๆ ไม่เคยป่วย)						328 ☐
9.ดื่มแล้วเลือดลมไหลเวียนดี						329 ☐

3.3 เหล้าพื้นบ้านกับความเชื่อทางวัฒนธรรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1. คนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้ จัดว่าเป็นคนแข็งแรง						331 ☐
2. ผู้ใหญ่เท่านั้น ที่จะสามารถดื่มเหล้าได้						332 ☐
3. การดื่มเหล้าพื้นบ้าน เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นผู้ชาย						333 ☐
4. ชีวิตที่สมบูรณ์ของผู้ชายภาคเหนือ ต้องประกอบด้วย หนึ่งเหล้า สอง บุหรี่ สามผู้หญิง สี่เงิน (เนื้อดิบ)						334 ☐
5. ผู้หญิงที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้ จัดว่าเป็นคนแข็งแรง สุดยอด ใจถึง						335 ☐
6. คนที่ดื่มเหล้าพื้นบ้านได้มาก จัดว่าเป็นคนเยี่ยมยอด						336 ☐
7. การไม่ดื่มเหล้าพื้นบ้าน จะทำให้เข้าสังคมท้องถิ่นได้ยาก						337 ☐
8. เมาเหล้าดีกว่าเมารัก						338 ☐
9. คนเลี้ยงเหล้าคนอื่นประจำ จัดว่าเป็นคนใจใหญ่ ใจถึง						339 ☐
10. เมื่อผู้ใหญ่ชวนดื่ม ต้องดื่ม ถ้าไม่ดื่มถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่						3310 ☐
11. คนเคยดื่มเหล้า แล้วปฏิเสธ จากการชวนดื่ม จะทำให้คนชวนดื่มเสียหน้า						3311 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
12.คนมีคู่สมรส จะให้ตัดต้องคัมเกล้าทั้งสามี และภรรยา จะทำให้ชีวิตคู่ไม่เกิดปัญหาในครอบครัว						3312 ☐
13.ในวงเกล้า ถ้าเขาคัดคัมเกล้าพื้นบ้าน ก็ต้องคัมเหมือนเขา ไม่ควรเลือกคัมเกล้าประเภทอื่น เช่น เบียร์ เหล้าแดง เพราะจะทำให้แปลกแยก เข้ากันไม่ได้หรือถูกมองว่าเลือกมากหรือหัวสูง						3313 ☐

3.4 เหล้าพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ถ้าไม่มีเหล้าพื้นบ้าน สังคมชนบทจะอยู่ร่วมกันไม่ได้						341 ☐
2.เหล้าคือสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ เช่นเดียวกับหมากเมี่ยง บุหรี่						342 ☐
3.การคัมเกล้า ช่วยสร้างบรรยากาศในการพูดคุยกันให้ดีขึ้น						343 ☐
4.การปฏิเสธการเชิญชวนให้คัมเกล้าถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้เชิญชวน โดยเฉพาะผู้ใหญ่						344 ☐

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
5.การดื่มเหล้าภายในครอบครัว ทำให้ มีโอกาสพูดคุยปรึกษากันได้มากขึ้น						345 ☐
6. การดื่มเหล้าร่วมกัน (ตั้งวง) ช่วย สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน บ้าน เพื่อนร่วมงาน ได้ดีขึ้น						346 ☐
7.การชวนดื่มเหล้า เป็นการให้เกียรติ ซึ่งกันและกัน						347 ☐

3.5 เหล้าพื้นบ้านกับพิธีกรรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.เหล้าไห ไก่คู่ ถือเป็นองค์ประกอบที่ ขาดไม่ได้ ในการบนบาน สิ่งศักดิ์ สิทธิ์ทั้งหลาย						351 ☐
2.เหล้าพื้นบ้านที่ใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ (ขันตั้ง) ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ดื่มแล้วจะมี สิริมงคล						352 ☐

3.6 คุณสมบัติพิเศษของเหล้าพื้นบ้าน

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้วทำให้เมาเร็วกว่าเหล้าอย่างอื่น						361 ☐
2.ดื่มแล้วหายสร่างมาได้เร็วกว่าเหล้าอย่างอื่น (ไม่เมาค้าง)						362 ☐
3.ดื่มแล้ว ทำให้รู้สึกสนุกสนาน กว่าดื่ม เหล้าอย่างอื่น						363 ☐
4.เหล้าพื้นบ้าน ปลอดภัยกว่าเหล้าประเภทอื่น						364 ☐
5.ดื่มง่ายและไม่ต้องเตรียมอุปกรณ์การดื่มมากเหมือนเหล้าประเภทอื่น เช่น เหล้าแดง						365 ☐
6.ช่วยเพิ่มรสชาติ ของอาหารให้อร่อยมากขึ้น เช่น แกงคั่วเป็ด ลาบ ส้า แกงคั่วสุ้นข (คับขาว)						366 ☐
7.เหล้าพื้นบ้านหาซื้อง่ายในชุมชนหมู่บ้าน						367 ☐

3.7 เหล้าพื้นบ้านกับสังคมจิตวิทยา

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มแล้ว ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น						371 ☐
2.ดื่มแล้วทำให้หายจากความทุกข์หรือกลุ้มใจ						372 ☐
3.ดื่มแล้วเพิ่มสมรรถภาพทางเพศให้ดีขึ้น						373 ☐
4.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ป้องกันฟ้าผ่าได้ เวลาอยู่กลางแจ้ง						374 ☐
5.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน ทำให้ผ่อนคลาย นอนหลับสบาย						375 ☐
6.การดื่มเหล้ามากทำให้เสียสติ และความทรงจำ (หลงๆลืมๆ)						376 ☐
7.การดื่มเหล้าพื้นบ้าน เป็นระยะเวลานาน จะทำให้ลด หรือเลิกได้ยาก						377 ☐
8.การเลิกดื่มพื้นบ้านให้ได้ ต้องมีจิตใจ เข้มแข็ง และมีผู้ให้กำลังใจ						378 ☐
9.เหล้าพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันที่ขาดไม่ได้						379 ☐

3.8 เหล้าพื้นบ้านกับมาตรการทางสังคม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ลงรหัส CODE
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1.ดื่มได้ ทั้งชายและหญิง						381 ☐
2.ดื่มได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ไม่มีข้อจำกัด						382 ☐
3.ดื่มได้ทุกกลุ่มอายุ ยกเว้น เด็ก และ เยาวชน ต้องรอให้เป็นผู้ใหญ่ก่อน						383 ☐
4.ผู้หญิงดื่มเหล้าพื้นบ้านเป็น พฤติกรรม ที่ไม่เหมาะสม						384 ☐
5.พระสงฆ์ห้ามฆราวาส หรือคณะ ศรัทธา ดื่มเหล้าไม่ได้ เพราะถ้าห้าม ฆราวาสก็จะไม่เข้าวัด						385 ☐
6.ครอบครัวจะเป็นสุขยิ่งขึ้น ถ้าท่าน เลิกดื่มเหล้าพื้นบ้าน						386 ☐
7.การดื่มเหล้าพื้นบ้านมากเกินไป จะ มี ความเสี่ยงต่อการเกิดได้มากขึ้น						387 ☐
8.อายุมากขึ้น ไม่เป็นอุปสรรคต่อการ ดื่มเหล้าพื้นบ้าน						388 ☐
9.การงดเหล้าในงานศพ เป็นแนวคิด ใหม่ ควรให้การสนับสนุน และให้ ความร่วมมือ						388 ☐
10.การงดเหล้าเข้าพรรษา เป็นโอกาส ของคนดื่มเหล้าจะ ลด ละ เลิกเหล้า						3810 ☐
11.การเลิกดื่มเหล้าทำให้เสียเพื่อน						3811 ☐

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตเหล้าพื้นบ้าน

ส่วนที่ 1 กระบวนการผลิตเหล้าพื้นบ้าน

1. ท่านเคยผลิตเหล้าพื้นบ้าน ในช่วงของการไม่อนุญาตให้ผลิตหรือไม่

☐ 1) เคย ให้สัมภาษณ์ส่วนที่ 4 เพิ่มเติม

☐ 2) ไม่เคย ให้สัมภาษณ์ ถึงส่วนที่ 3 เท่านั้น

2. ทำไมท่านจึงยังผลิตเหล้าพื้นบ้าน อยู่ในปัจจุบัน

3. กระบวนการผลิต เป็นอย่างไรบ้าง

3.1 สถานที่ผลิต

3.2 อุปกรณ์การผลิต มีอะไรบ้าง

3.3 วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเหล้าพื้นบ้าน มีอะไรบ้าง

3.3.1 ข้าว

1) ใช้ข้าวอะไร

2) แหล่งที่มาของข้าว มาจากไหน

3) ต้องมีคุณสมบัติพิเศษหรือไม่ อย่างไร

3.3.2 ลูกแป้งเหล้า

1) ท่านผลิตลูกแป้งเหล้าเอง หรือไม่

1.1) ผลิตเองสัมภาษณ์ข้อที่ 2), ข้อที่ 3 และข้อที่ 5) ต่อ

1.2) ไม่ได้ผลิตเอง ซื้อมาจากที่อื่นไป สัมภาษณ์ข้อที่ 4 และข้อที่ 5

2) ลูกแป้งเหล้า มีส่วนผสมอะไรบ้าง

3) มีขั้นตอนการผลิต ลูกแป้งเหล้าอย่างไรบ้าง

4) ท่านซื้อแป้งเหล้าจากแหล่งใด

5) ลูกแป้งเหล้า ที่ดีต้องมีคุณสมบัติพิเศษหรือไม่ อย่างไรบ้าง

3.3.3 น้ำ

1) ใช้น้ำอะไรในกระบวนการผลิต

3.4 มีขั้นตอนการหมักข้าวอย่างไรบ้าง

3.5 มีขั้นตอนการต้มกลั่นอย่างไรบ้าง

4. ส่วนใหญ่ท่านผลิตเวลาใดบ้าง

5. ปริมาณที่ผลิตได้ต่อวัน มากน้อยขนาดไหน

6. ท่านต้องจ่ายค่าธรรมเนียม ในการให้อนุญาตผลิตจากหน่วยงานของรัฐ อย่างไรบ้าง

7. กระบวนการผลิตเหล้าพื้นบ้านของท่าน ในปัจจุบัน มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

8. ท่านมีวิธีในการทดสอบดีกรีของเหล้าพื้นบ้าน ที่ท่านผลิตอย่างไร

ส่วนที่ 2 รูปแบบการจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน

1. ร้าน / โรงเหล้า ของท่านกำหนดเวลา เปิดขายเหล้าพื้นบ้าน ในวัน และเวลาใดบ้าง

1.1 ตั้งแต่วันไหนถึงวันไหน

1.2 ตั้งแต่เวลา เท่าไรถึงเวลาเท่าไร

1.3 หยุดขายในวันใดบ้าง

2. ลูกค้าคนสำคัญ หรือลูกค้าประจำของโรงเหล้าท่านมีใครบ้าง

3. ร้าน/โรงเหล้าของท่านกำหนดราคา อย่างไรบ้าง

4.ร้าน/โรงเหล้าของท่านเคยขายเหล้าพื้นบ้าน ให้แก่เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี หรือไม่ อย่างไร

5.ร้าน / โรงเหล้าของท่านเคยขายเหล้าพื้นบ้าน ให้แก่คนที่ดื่มเหล้าจนเมาแล้ว หรือไม่ อย่างไร

6.ท่านขายส่งให้พ่อค้าไปจำหน่ายในร้านที่อื่นหรือไม่

7.ช่วงเข้าพรรษา มีผลกระทบต่อยอดการจำหน่าย ของท่านหรือไม่ อย่างไร

8.การทำงานศพ ลด งดการเลี้ยงเหล้า มีผลกระทบต่อยอดการจำหน่าย ของท่านหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 3 การควบคุมการผลิตและจำหน่าย จากหน่วยงานของรัฐ

1.ที่ผ่านมามีหน่วยงานราชการในพื้นที่ มาดูแล หรือให้ข้อเสนอแนะในกระบวนการผลิต หรือไม่

2.ท่านอยากให้หน่วยงานของรัฐ เข้ามาตรวจดูแลการประกอบกิจการของท่าน หรือไม่ อย่างไร

3.ท่านเคยถูกดำเนินคดี ในการผลิตเหล้าพื้นบ้านหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิต จำหน่าย และการควบคุมจากรัฐ ระหว่างยุคก่อน และหลังการให้อนุญาตผลิตเหล้าพื้นบ้านจากรัฐ

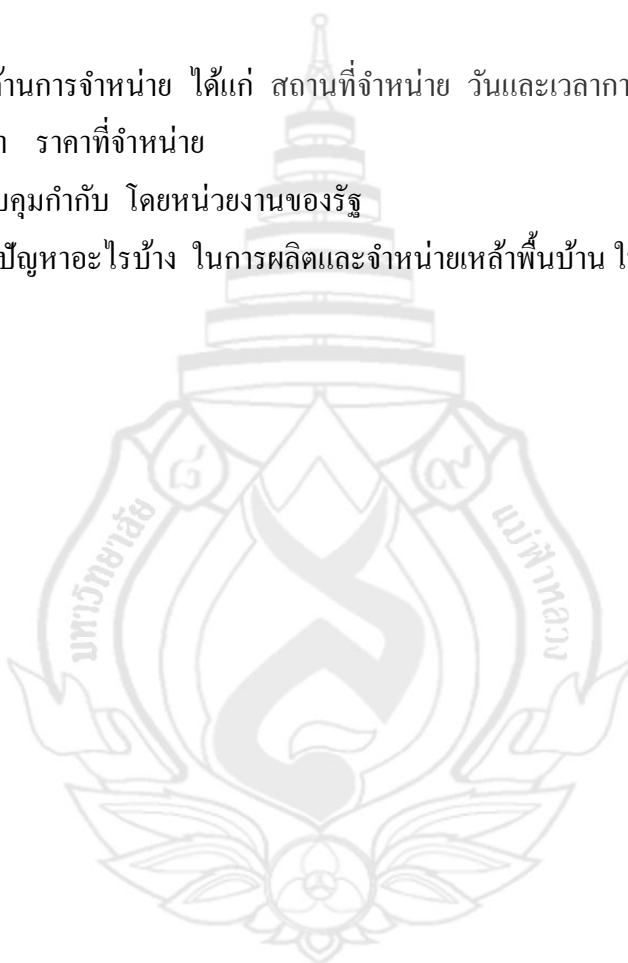
4.1 ท่านคิดว่ามีอะไรที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างยุคที่เหล้าพื้นบ้านเป็นเหล้าเถื่อน กับยุคที่เหล้าพื้นบ้านมีความเสรี

4.1.1 ด้านการผลิต ได้แก่ สถานที่ผลิต อุปกรณ์การผลิต วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ปริมาณที่ผลิต การจ่ายค่าธรรมเนียม ให้แก่หน่วยงานรัฐ กระบวนการผลิต วิธีในการทดสอบดีกรีของเหล้าพื้นบ้าน

4.1.2 ด้านการจำหน่าย ได้แก่ สถานที่จำหน่าย วันและเวลาการจำหน่าย ลูกค้านำสำคัญ หรือลูกค้าประจำ ราคาที่จำหน่าย

4.2. ด้านการควบคุมกำกับ โดยหน่วยงานของรัฐ

4.3 ท่านประสบปัญหาอะไรบ้าง ในการผลิตและจำหน่ายเหล้าพื้นบ้าน ในปัจจุบัน

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายเดชาวุฒิ เชื้อนรอบ
วัน เดือน ปีเกิด	17 มีนาคม 2522
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 85 หมู่ที่ 17 ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย 57190
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการทำงาน	นักบริหารงานสาธารณสุข เทศบาลตำบลป่าแะ อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย
2551-ปัจจุบัน	นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
2544-2551	